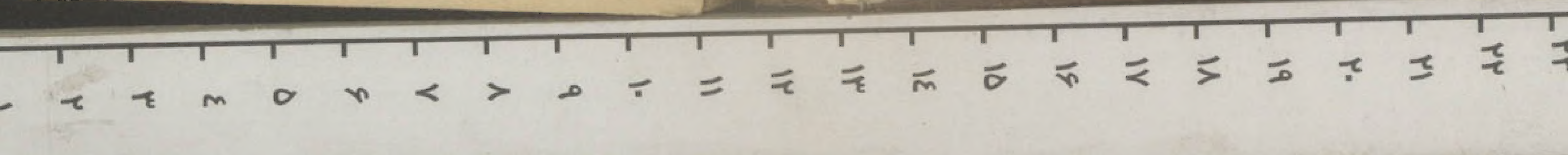

مجموعه طب:

۱- الدرر الغوال فی امراض الاطفال، محمد بن سلیمان التونسی

۲- جلاء العیون، سلیمان فلمنگی

۳- رساله لغت طبی به ترتیب حروف تهجی
محمود بن محمد کاظم محلاتی (رحمه الله)

كتاب الدرر الغوالي في أمراض الأطفال

بسم الله الرحمن الرحيم

يا من خلق الإنسان من سلالة من طين ثم جعله نطفة في قرار مكين
ثم خلق النطفة علقة ثم جعل العلقة مضغة ثم جعل المضغة عظاما ثم
كسى العظام لحما ثم أنشأه خلقا آخر تباركت يا احسن الخالقين نحمدك
على ما أوليتنا من الأنعام ونشكرك على لطفك بنا في ظلمات الأرحام
فسبحانك من حكيم ذي قوة متين اتقنت مصنوعاتك على وفق علمك
القديم وخلقت الإنسان في احسن تقويم لا إله إلا أنت رب العالمين
ونصلي ونسلم على افضل من ولد مكحولا مدهونا مقطوع السرة نظيفا
مختونا سيدنا ومولانا محمد السيد الأمين الذي انزلت عليه في كتابك
الذي لم تطرقه ريبة الله الذي خلقكم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوة
ثم جعل من بعد قوة ضعفا وشيبة وانت ارحم الراحمين اللهم أدم

الصلوة

الصلوة عليه وعلى آله وصحبه الذين ارتضعوا لبان التوحيد من ثدي مشكاته
النوراني وربا بهم بما امده الله به من الفضل الرباني وانشرحت صدورهم
بالآيات والذكر المبين وسلم تسليما كثيرا باطلا غزيرا الى يوم الدين
وبعد فيقول محرر كتب الطب البشري الآن راجي عفو ربه محمد التونسي
ابن سليمان لما كان العلم افضل مقتنى واعظم شيء به اللبيب اعتنى
كان الواجب على العاقل التحلي بلطائفه ليخرج به من الظلمات الى النور
ويميز بين فلق الصبح واحلولاك الديجور وناهيك بفضله قول رب الأرباب
قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون انما يتذكر أولوا
الألباب وكان من اهم بعد معرفة ما يجب به الإيمان علم الطب الذي
استنار بدره في هذا الزمان بزاهر صاحب السعادة الداورية والسيادة
الخديوية صاحب الهمم العلية السنية والآراء الحميدة المحمدية افندينا الحاج
الحاج محمد علي انعم الله علينا ببقاء دولته وجعل الملك فيه وفي عقبه
وذريته ما طلعت شموس السعادة على شريف سدته واشرقت بدور
السيادة تلمع من كريم غرته آمين فاحيى الفضائل بعد اندراس رسمها
وادار رواج العلوم اليها بعد ان كان دثر اسمها وكان

اجل اطباء حضرته ومفتش عموم صحة ارباب دولته واهل ايالته
وخادم اريكته الشريفة حضرة ميرالاي كلوت بيك فالف خدمة
لسعادته جملة تاليف ووضع فيها كل قول مشهور لطيف لكن لما كان
البيك المذكور يعلم شفقة سعادته على رعاياه وان نجاتهم من الامراض
غاية ما يتمناه الف مختصرا جليلا فائقا جميلا فيما يصلح للاهالي لينتفع به المقدم
والتالي وسماه كنوز الصحة ويواقيت المنحة وعرضه على اعتابه الكريمة
وذاته الشفوقة الرحيمة فوقع من سعادته موضع القبول وبلغ البيك
المذكور من رضاه القصد والمأمول لكن لما كانت مصر مدينة وخيمة
وان ما يولد بها من الاطفال يصاب بامراض وخيمة امره ايده الله ان
ينتخب مختصرا يجمع فيه ما يصلح للاطفال من العلاج وما يذهب عنهم السقم
الذي طغى عليهم وماج لكمال شفقته على الصغير والكبير ومزيد رحمته
على الغني والفقير فشمر كلوت بيك المذكور عن ساعديه وجمع هذا المختصر
ووشحه بجميع ما يحتاج في مرض الاطفال اليه وسلمه للشاب الامجد والفريد
اوحد الحكيم الاول من علية بمدرسة الطب في فن الامراض المعول
المتوكل على المعيد المبدي محمد الشافعي افندي فترجمه من اللغة الفرانساوية

الفرانساوية

الفرانساوية الى العربية واجتهد في الوقوع على المعنى فلم يخطئ سهمه
الرمية فجاء كتابا صغير الحجم كبير العلم وسميته الدرر الغوال في معالجة امراض
الاطفال والله اسئل ان ينفع به الانام ويبلغ به قصد صاحب الانعام
انه على كل شيء قدير نعم المولى ونعم النصير قال مؤلفه

مقدمة — لما كان ولي النعم مهتما بصلاح الرعايا راغبا في كثرة
سوادهم وسلامتهم من الامراض والبلايا وتحقق لدى سعادته ان
الاطفال في ديار المصرية يتعرضون لجملة امراض ويهلك بها اكثرهم
حينما تشتد به الاعراض وذلك من اقوى اسباب عدم كثرة
السواد وخلاف ما هو واقع في غيرها من البلاد نعم وان كان نفس
الاقليم لا يناسب سن الطفولية لكن عدم اعتقاد الاهالي في الطب هو
اكبر بلية لاسيما والامهات والمراضع لا يراعين نظافة الاطفال ولا
يلتفتن لما يليق من العلاج وان شاء الحال امرني ايده الله ان اجمع
كتابا مختصرا فيما ينفع الاطفال المذكورة فجمعت هذا الكتاب امتثالا
لاوامره النافذة المنصورة ورتبته على ثلاثة اقسام — الاول
في قانون صحة الاطفال اعني ما ينبغي ان يفعل لهم ودفع الامراض

الشعال — والثاني في امراضهم وعلاجها والثالث في تراكيب
الادوية التي يجب استعمالها ولم اضع فيه الا ما انتخبته من احسن الكتب
المؤلفة او ما تحققت نفعه بالتجربة والمعرفة وهذا اوان الشروع فيه
واستمد النفع بما يحتوي عليه — وقد قسم المؤلف هذا الكتاب
الى ثلاثة اقسام الاول في قانون الصحة والثاني في الامراض
التي تعتري الاطفال الثالث في الادوية اللازمة لذلك

القسم الاول في قانون الصحة وفيه فصلان الفصل الاول

في سن الطفولية وفيه تسعة مباحث

المبحث الاول في سن الطفولية الاول

اعلم ان سن الطفولية الحقيقي من حيث هو يمتد من وقت الولادة الى سبع
سنين وللاطفال في هذا الزمن امراض مخصوصة واعراض خاصة وبها
حيث ان الطفل حال ولادته يكون رقيق الجلد ضعيف الاعضاء فانه يكون
مستعدا للمرض بادنى سبب ومن حيث ان الصغار جدا اي الحديثي عهد
بالولادة سواء كانوا ذكورا او اناثا على حد سواء في ذلك فهم عرضة
لامراض متماثلة حيث ان ابنيتهم وافعالهم متماثلة ولا فرق بينهم الا

في امراض

في امراض اعضاء التناسل والحيض كل نوع بمرض الا بعد البلوغ
واعلم ان سن الطفولية ليس عرضة لكثير من الامراض كسن الكهولة
ومعظم الامراض التي تحصل في هذا السن آت من عدم التغذية او ردائتها
واكثر حصولها من زيادتها واصعب الاطوار واشقها على صحة الطفل
طور التسنين لا سيما في اقليم مصر لانه يموت من كل مائة منهم اكثر من الثلث
في التسنين الاول اعني في السنة الاولى من الولادة يموت منهم نحو
الربع في السنة الثانية من الولادة ايضا في بقية التسنين فلا يصلون
الى خمس سنوات الا ولم يبق منهم نحو النصف لكن اكثر من يموت منهم اولاد
الغربا كالترك والروم والافرنج والمغاربة واولاد الحبشة والسودان
والدليل على ذلك ان المماليك استولوا على مصر مدة طويلة وقد كانوا
كثيري العدد وما اعقبوا الا قليلا وكثير من الاتراك تزوجوا بمصر وولد لهم بها
اولادا كثيرة حتى ان منهم من رزق خمسين ولدا او اكثر ولم يبق له منهم
الا خمسة او ستة او ماتوا كلهم ولم يبق منهم احد وقد حسب من يعيش
من اولاد الغربا بالنسبة لمن يموت منهم فكانوا نحو الربع وينبغي
ان يعلم ان الاطفال كما انها تمرض سريعا تشفى سريعا وان للطب فيهم

وسايط كثيرة لانه شوهد من مرض منهم حتى جزم بموته ثم شفي بوسايط
الانتباه الزايد وتشتت المعالجة على الطبيب معالج الاطفال لانهم لا يدلون
الطبيب على موضع الالم ولو بكوا وصاحوا فان بكاءهم لا يستدل منه على محل
الداء كما يستدل عليه من غيرهم فيلزم الطبيب في معالجاتهم ان ينتبه
غاية الانتباه ليحقق ان كان الداء في الراس او في الصدر او في البطن
ويعسر تناولهم الادوية لانهم لا يقبلونها لكن وان كانوا كذلك يجب
ان لا يتركوا بغير علاج كما لا ينبغي ان يغصبوا على تناول الادوية لان ذلك
يحزنهم حزنا شديدا ويكون سببا في حصول التشنج والاهتزاز فينشا عن
ذلك ضرر كبير فينبغي اذا لم يقبل الطفل الدواء يستعيضون بالوضعيات
الظاهرة والحمية او بالاغذية او بعطاء الام او مرضعته ان كان لبنها مغذيا
قويا كان لبن قديما ليتغير بحسن ما بلبن ضعيف التغذية وان كان
لبنها جديدا غير مغذ يتغير بلبن قديم — واعلم ان الادوية التي
تستعمل لامراض الاطفال قليلة بالنسبة للتي تستعمل في امراض الكبار
سواء كان ذلك للسبب المذكور او للطافة اعضاء الطفل لكونها لا تتحمل
الادوية القوية كالكبار ولكن اعظم ما يعالجون به الحمية لان اغلب

امراضهم

امراضهم تكون في اعضاء البطن وحينئذ فمن المهم ان تعرف الامهات
والمراضع ذلك وان تترك كثرة الارضاع او التغذية كلما صاح
الطفل لانها عادة مضرة ومن يظن ان كثرة الارضاع او التغذية
انفع الاشياء للطفل فهو ظن قبيح الخطاء
واعلم انه يندرج في هذا السن مدة الرضاع والفطام والتسنين الاول
والثاني والترعرع وغالب هذه المدة سبع سنين

المبحث الثاني في الرضاعة

الرضاعة تنقسم
الى رضاعة طبيعية ورضاعة صناعية فالطبيعية هي التي تكون من
لبن حيوان غير آدمي والاولى احسن من الثانية واتم نفعا بل لا يعدلها
شيء وفيها منفعتان منفعة للام ومنفعة للولد فاما منفعة الام فهي
سلامتها من عواقب الولادة وبها تسلم من جملة امراض واما منفعة
الولد فان اللباء المسمى في عرف اهل مصر بالمسمار يكون اول غذاء يقع
في جوف الطفل وهو لبن مصلي منقبة قليلا يؤثر في جوفه كتاثير المسهل فيسبب
اطلاق بطنه فتخرج منه المادة السوداء المسماة في اللغة بالعقي وتعرف
في عرف الدايات المصريات بالحلقة وهذه المادة تكون وقت الولادة

جامدة سادة لقناة الهضم ثم يكتسب اللبن الاوصاف الحميدة اللازمة
لجودة غذاء الطفل اكتسابا تدريجيا فيه يتقوى الطفل وينمو ويسلم من جملة
امراض ولا يوجد احن ولا اشفق من الام على ولدها فلزم تشفقتها عليه
تنتبه لنظافته ونومه وتقيه التغيرات الجوية وهذه الخواص لا توجد
في غيرها واذا لم يصلح لبن الام للرضاعة اما لضعف بنيتها فلا يوجد في
ثديها ما يكفي الطفل من اللبن مع انه ضعيف محتاج للتغذية واما لكونها
لنفاوية ولبنها حينئذ وان كان كثيرا يكون قليل التغذية لسوء تركيبه
لانه في تلك الحالة اذا رضع منه الصبي اكتسبت بنيته اللنفاوية وصارت
عرضة لامراض المزاج المذكور كما يشاهد في بعض الاطفال والامراض التي
يكون عرضة لها هي داء الخنازير والحدبة وشوكة الريح وامراض العظام
وغير ذلك واما لكون الام مصابة بمرض صدري كالسل او غيره وحينئذ اذا
ارضعته يزيد ضعفها ويصير الرضيع عرضة لاكتساب امراض رئوية به او
لكونها حبلى او يأتيها الحيض في مدة الرضاعة لان هذه الاحوال تغير
لبنها وتصيره غير صالح للتغذية بدون تنتج من رضاعته تشنجات او
مرض عصبي او لكونها حزينة او مغتاظة او سريعة الغضب لان الاحوال
المذكورة

المذكورة تفسد تركيب اللبن فيصير غير صالح بل مضرا فان لم يكن مع الام مانع
من هذه الموانع فالاحسن ان لا يرضع ولدها غيرها لانه لا يقوم مقامها
في ذلك احد وحينئذ تكون رضاعتها نافعة لصحتها وصحة ولدها وان
كان معها مانع مما ذكر او كانت عادتها عدم الارضاع تعوض بمرضعة
سليمة من الامراض المذكورة جيدة اللبن صغيرة السن لم تكن تجاوزت
خمسا وعشرين سنة قوية البنية بحيث يقرب لبنها من لبن الام في
الحدوث والجودة لانه ان كان قديما كان كثير التغذية فلا يناسب
المولود جديدا وينبغي ان لا تكون مصابة بمرض جلدي كالجرب والحكة
والقوب كما ينبغي ان لا تكون مصابة بمرض وراثي منفر كالجذام والبرص
وداء الفيل والمبارك لاسيما الاخير فانه كثير الحصول في الديار المصرية وان
لا يكون في فمها ولا في ثديها ولا في فرجها بل ولا في جميع بدنها قروح لان
جميع ما ذكر من الامراض سريع الانتقال الى الطفل بل ربما كان سببا
لموته وان لم يكن سببا للموت يستمر معه طول حياته ويشوه خلقته فان
لم يكن وجود مرضعة بهذه الصفات تستعمل لها الرضاعة الصناعية اعني
انه يرضع من لبن انثى حيوان غير آدمي يقرب لبنها من لبن النساء

وان يكون كلبن الام في القدم والجدة وان تكون سليمة النفسية

تنبيه اقرب الالبان للبن النساء واشبهها به لبن اتان

الحمير لانه اجود من البان بقية سائر الحيوانات فان لم يتيسر لبن حمارة

ارضع الطفل من لبن معزى او بقرة او نعجة لكن ينبغي ان يحتال في ذلك

حتى ان الطفل يرضع من الثدي بنفسه اعني بدون واسطة لان الاخيرة

رضاعة بنفسه انسب كيفيات الرضاعة لان اللبن في تلك الحالة يكون

حافظا لجميع اوصافه الجيدة بخلاف الكيفيات الاخرى فانه يكون فيها معرضة

للهواء فيفقد بعض خواصه ومتى فقدها لا يكون جيدا كرضاعته بدون

واسطة ومتى ارضع من انثى حيوان غير آدمي ينبغي الاعتناء بها في

العلف بان لا تترك سدى ولا يقلل غذاؤها كما ينبغي ان توضع في

محل نقي الهواء خصب المرعى ليكون اللبن جيدا فلا يؤذي الرضيع ولا يسقم

المبحث الثالث في كيفية الرضاعة واوصاف اللبن

اعلم انه لا ينبغي ارضاع المولود الا بعد الولادة بخمس ساعات او ست

لكن في تلك المدة ينبغي ان يسقى ماء محلا بالسكر او العسل ثم يرضع

بعد ذلك لكن في الايام الاول يمكن انتظام الرضاعة ولا تحديدها

باوقات

باوقات معينة لان الطفل اذ ذاك يرضع في اليوم الواحد مرارا

كثيرة بل يرضع في الساعة الواحدة مرارا وان كان لا يرضع في كل مرة

الا قليلا ولا تنتظم رضاعته الا بعد اسابيع فيعود على الارضاع في اوقات

معلومة بان يعطى الثدي في النهار اربع مرات وفي الليل مرتين

لكن ينبغي ان يكون الارضاع قبل كل رضعة او بعده بساعات

لان اللبن في تلك الحالة يكون انفع للطفل ومن حيث ان هذه

الطريقة هي المستعملة في الاوروبا وحصل منها النجاح العظيم ذكرناها

هنا شفقة على الاولاد والمراضع فمن خالفتها من النساء واكثرت

ارضاع ولدها كانت جانية على نفسها وعلى ولدها ومن ارادت منهن

تحقيق ما ذكرناه فلتعود طفلها على هذه العادة من الصغر ثم تقابل

بينه وبين مولود آخر ارضعته امه على عادتها القديمة ترى ان ولدها

قد سلم من جملة امراض لولا التدبير المذكور لاصيب بها واعلم ان المرأة

التي ترضع ولدها كلما يتحرك او يبكي تضر نفسها وولدها كما ذكرنا

وبيان ذلك ان الطفل يتخم من كثرة الرضاعة وتمتلئ معدته فلا يتم

فيه الهضم فيكثر قيئه وتنشأ عن ذلك امراض رديئة اقبحها القرينة

والغرض بل اوجها هلاك غالب الأطفال لولا الاستلاء المذكور لما اصابه
اللبن
ولاجل جودة اللبن ينبغي للمرضعة ان لا ترضع الطفل وقت اوزار
بل تصبر بعد الاوزار دقيقة فبذلك يصير جيد الغذاء ومتى ما وصل الطفل
الى الشهر الخامس والسادس ينبغي ان يعود على الطعام فيعطى غذاء لطيفا
لاسيما ان نقص لبن الأم او المرضعة وذلك الغذاء يكون من دقيق
الرز بان يغلى الدقيق المذكور في الماء او اللبن او يعطى حريرة من الخبز
المعروف بالعيش بان يؤخذ العيش ويغلى في الماء او اللبن ثم
يصفى ويؤخذ المصفى ويعقد على النار ثانيا وبعد برودته يعطى منه
للطفل فيكون غذاء جيدا سهل الهضم اذ من المعلوم ان معدة الطفل
اذ ذاك لطيفة رقيقة فلا تحمل الا ما كان لطيفا وان لم يكن ذلك يعطى
حريرة معمولة من دقيق السحلب بالكيفية المذكورة لكن شرط ذلك
ان يكون الغذاء بدل الرضاعة فعلى موجب ذلك من اعتادت على رضاعة
ولدها ست مرات في اليوم متى ما اطعمته مرتين في النهار لا ترضعه الا
اربع مرات وينبغي ان يكون بين مدة الرضعة والأكلة كما يكون
بين الرضعتين فمن لم تراع هذه القواعد يموت ولدها بامراض مختلفة
كما هو الحاصل

كما هو الحاصل الآن

المبحث الرابع في الفطامة

متى صارت معدة الطفل تهضم الأطعمة الجامدة ينبغي فطمه وذلك
يكون بعد مضي سنتين وهما اللتان صرح القرآن بفطامة الطفل بعدهما
لكن لا ينبغي فطم الطفل فجأة لأن الفطامة الفجائية اعني التي تكون
من غير استعداد مضرة بالطفل وبمرضعته بل لا ينبغي ان يفطم الا
بالتدريج بان تقلل مرات الارضاع وكلما نقصت مرة عوضتها
بغذاء حتى ينقطع الارضاع ولا يتأثر الطفل وكيفية ذلك ان
اولا تفعل المرضعة ان تنقص مرات الارضاع الست مرة وتداوم
على ارضاعه اربع مرات في اليوم مدة ثلثة ايام ثم تنقصها مرة وتداوم
على ارضاعه اربع مرات في اليوم ثلثة ايام ايضا ثم تنقصها مرة وهكذا
حتى لا تبقى الا مرة واحدة فتداوم عليها يومين او ثلثة ثم تنقصها
تقطعها فينفطم الطفل ويكون قد تعلق بالطعام فيرتاح هو [illegible]
فان حصل للطفل في مدة الفطامة اعتقال بطن ينبغي ان يعطى
بعض لعق من ماء سكري او عسلي لأنه مسهل خفيف يكون غالبا كافيا
لاخراج ما في جوف الطفل كما يكون كافيا لخروج الحلقة وهذه الماء

اعظم مناسب للأطفال في علاج المغص والأمساك

المبحث الخامس في غسل الأطفال وتنظيفهم

قد اعتقدت اوباش المصريين ان غسل الطفل بالماء البارد مضر بصحته لاسيما ان كان ابوه قد مرض بالافرنجي المعروف عندهن بالمبارك ويعلقن متى كان ابوه مرضا لا تغسل جسمه الا بعد مضي سنة من ولادته فتترك الام ولدها بغير غسل ولا تنظيف حتى تعلوه طبقة من الوسخ تسد مسام جلده فتمنع افراز العرق وغيره من الأبخرة فيعف عليه الذباب ويؤذيه ويتولد فيه القمل وغيره من الهوام وبانسداد المسام تنحصر الأبخرة والعرق ويتولد من انحصارهما القراح والجرب والقوب والدماميل وغيرها من الامراض الجلدية المزمنة فينشأ الطفل ضعيفا نحيفا ومن قبح العوايد عندهن ان الطفل الارمد لا تغسل عيناه ولا يزال عنهما العماص ولا الوسخ فيتراكم العماص على بعضه حتى يصير طبقات بعضها رطب وهو الاول وبعضها يابس وهو الثاني فلا يقدر الطفل على تغميض عينيه لانه اذا اراد تغميضهما يشوكه العماص اليابس فتتقرح اجفانه ويزيد رمده بل ربما عمي بسبب ذلك فيجب عليهن ترك هذا الاعتقاد والمبادرة با

بالغسل

بالغسل والتنظيف بان تغسل المرأة منهن وجه الطفل ويديه ورجليه وقبله ودبره في اليوم الواحد مرارا بالماء الفاتر لطيفا وعلى الماء وان تغسل جسمه كله جيدا كل اسبوع بالماء الفاتر مدة الشتاء وبالماء البارد في الصيف لينظف جلده ويسهل حصول التنفس الجلدي ويتقوى بدنه ومدة الاستحمام تكون من عشر دقايق الى ربع ساعة ثم تنشف بدنه جيدا مع الانتباه التام

المبحث السادس في دلك الاطفال وتنويمهم

اعلم ان الطفل متى دلك جسمه حصلت له راحة عظيمة لان الدلك ينبه الجسم ويسهل التنفس الجلدي فعلى ام المولود او مرضعته ان تدلك جسمه جيدا كل يوم مرارا ليرتاح بذلك ومن حيث ان في النوم راحة لابدان الكبار وللاطفال اكثر لاسيما من ولد جديدا ينبغي تنويم الطفل والتحليل عليه حتى ينام لكن ينبغي ان يكون نومه منتظم الاوقات كالاغذية وان يكون بالليل اكثر من النهار بان يلهى عن النوم بالنهار بملاعبة وتلطف لينام بالليل لان في ذلك راحة للام او للمرضعة فلا ينعكر لبنها لطول السهر وذلك يكون بالاعتياد ولان الطفل متى اعتاد على عادة من الصغر انطبعت فيه فلا تفارقه وان شب

وما اعتاده نساء بعض المدن من مرجحة الأطفال في المراجيح لينا موا
فهو خطأ لأن المرجحة مضرة بالطفل وبيان ذلك ان الهز ينشأ عنه
كثرة النوم وكثرته تضعف بدنه وتنحفه فيكون عرضة لأمراض المخ
كالتشنجات والصرع وغير ذلك ومن كان في شك مما نذكره فليجعل
نفسه في مرجحة ويأمر من يهزه ثم ينظر ما يحصل له من التعب فاذا كان
يحصل له التعب مع كبر سنه سواء كان شابا او كهلا قويا فالطفل الصغير
الضعيف من باب اولى ولذلك لما رأى اهل الأوروبا ما يعقب المرجحة من
الضرر [illegible] والفرق بين اولاد المصريين واولادهم ظاهر كالشمس

المبحث السابع في ملابس الأطفال وأغطيتهم

قد اختلفت العوائد في ملابس الأطفال باختلاف الحضر والريف فغالب
نساء المصريين يلبسن اولادهن ثيابا ويلففنهم ومنهن من تلف ولدها
في خرقة وتتركه وهي عادة النساء الفلاحين ومنهن من تلفه لفافة
باربطة طويلة من كتفه الى كعبه وذراعاه ممدودتان على جانبيه ذات
القماط وهذه عادة النساء الترك والأروام والمغاربة والشوام
وبئست العادة هي لأن الطفل الملفوف بها لا يقدر على حركة جزء
من جسمه

من جسمه بل يكون كخرقة حطب ملفوفة وينشأ عنها امراض خطرة كاحتقان
المخ والتشنج المعروف بالقرينة وتعب الجلد او التهابه وبالكيفية المذكورة
يعسر الهضم وينتفخ بطن الطفل وتمكث فضلاته في لفته فتسخن وتعفن
وتحدث عنها قروح الجلد او امراض اخر والطفل يضيره عدم الحركة تضعف اطرافه
فترق وتنحف اذا علمت ذلك فاعلم انه يجب على اصحاب هذه العادة
تركها لأنها مخالفة للطبيعة والعقل ومن كان في شك من ذلك فليفرق بين
اولاد اصحاب هذه العادة واولاد غيرهم من الفلاحين والعرب والسودان
الذين لا يلفون اولادهم اصلا فانه يجد اولادهم اقوياء ليس فيهم احدب
ولا اعرج ولا مصاب بمرض من امراض اولاد المدن واولاد الأغنياء
وحينئذ ينبغي ان لا تقمط الأطفال بل تلبس ثيابا خفيفة من قطن او
كتان طري وتلف لفا خفيفا بخرقة اخرى لكن ينبغي ان تكون مناسبة
للفصول والأقاليم بان تكون ثقيلة في الشتاء وخفيفة في الصيف ومتوسطة
في الربيع والخريف وان تغطى رؤسهم باغطية خفيفة لأجل عدم
زيادة الحرارة لأنه ينشأ عن زيادتها احتقان المخ والتشنجات العصبية
وامراض العينين والأذنين وغير ذلك وينبغي ان يكون فراش

الطفل لطيفا لينا مركبا من طراحة محشوة قطنا او كتانا واحسن من ذلك
ان تكون محشوة بقشر الذرة المقطع او بقش الرز او بالقش المعتاد ان
لم يوجد واحد من الاولين لاسيما في مدة الصيف لانه لا يسبب حرارة
ويسهل تغييره عند الاحتياج اليه واقل كلفة من غيره ويجب الاعتناء
براس الطفل والاعتناء بنظافته بان يتعهد بالغسل بالماء الفاتر بعد كل
قليل من الزمن ويمنع غيره بتجفيف راسه في الحال بخرقة من القماش الناعم
لانه بذلك لا يتكون عليه قشر ولا وسخ ولا قمل ولا صيبان لان القمل ياكل
من راس الطفل ويحكه وذلك الاكلان يكون سببا للقروح
وخطا من ظن ان حدوث القرع في راس الطفل يكون سببا لجودة
صحته واحسن مزيل للقمل مغلي البقدونس او دهن الراس بدهن
اللوز الحلو او الزيت الطري وتمشيطه بمشط رفيع الاسنان مع الاحتراز
الزائد كما يجب تغيير ملابسه وفراشه كلما ابتلت من بوله او تلوثت
من غائطه لان الاوساخ سريعة العفونة وينشأ عنها امراض ثقيلة
وعند الغيار عليه ينبغي ان تغسل بالماء الفاتر او يدهن بدهن مرطب

المبحث الثامن في الحركات اللازمة للاطفال

اذا درج

اذا درج الصبي ينبغي ان تمشيه امه او مرضعته او خادمه في البيت الدفي
او حوش ان كان واسعا او في بستان مشي رياضة وينبغي ان
يذهب به بعد كل قليل الى محل نقي الهواء غير مكدر بالروائح ولا بحرارة
الشمس لكن لا ينبغي ان يوقف ويمشي به قبل تمام عشرة اشهر لان
عظامه اذ ذاك لينة رخوة لا تتحمل ثقل الجسم فان مشي به قبل ذلك تعوج
قصبتا رجليه وحتى وصل الى حالة يمكنه المشي او الوقوف فيها وحده ينبغي
ان يعود على المشي بالتلطف والتدريج وقبل ذلك يوضع على بساط او حصير
نظيف ليتحرك الحركات الغير القوية

المبحث التاسع في وصايا تتعلق بالاطفال

اعلم انه يجب ان يوضع الطفل حال صغره في الفراش مقابلا للضوء لان الضوء
ان كان من جهة اخرى اجتهد الطفل في النظر الى تلك الجهة فيتسبب عن ذلك
الحول في الغالب كما يجب ان لا يوضع في ممر الهواء وان يكون المحل معتدل
الحرارة والهواء وان يعود على البول والغائط في قصرية ونحوها في اوقات
معلومة بقدر الامكان فمتى تعود على ذلك سهل عليه وسلم من القذر
والوساخة لانها سبب لما يعتريه من الامراض ومن حيث ان الطفل

الصغير سريع الغضب كثير الخوف والحركة ودنيا نظر بصره من ادنى ضوء ينبغي
ان يعود على الحرارة بان يقرب مما يجاوزه بالتدريج ليكون صبورا لأسباب
شيئا ولا يمكث به في الظلمة مدة طويلة ليعود على الضوء لكن ينبغي ان
يحذر من الأشياء المضرة كالماء والنار والحفر والبئر وبعض الحيوانات
المؤذية ومن حيث انه كالببغاء يقلد جميع ما يسمعه ويفعل كلما يراه
ينبغي ان لا يقال ولا يفعل امامه الا ما لا قبيح فيه كما لا ينبغي ان
لا يوافق في جميع ما اراده لا سيما ان كان لغوا ولا يبالغ في ذلك خوفا
من تغيير خاطره لأن الطفل كالشمع الساخن يتنوع الشخص على حسب ما يريد
ومن اللازم ان يعود على الأمور الجميلة من الصغر ويمنع من كل قبيح لأنه يكبر
اعتاد على حالة عسر زوالها ومن اضر الأشياء على الطفل شدة تخويف
ابويه بمظاهرة على الأفعال الذميمة وتمرّ اعتاده عليها في الصغر عسر زوالها
عنه في الكبير بل ربما رسخت فيه فلا تزول عنه الا بالموت ويدل ذلك بقبحه تغيير
معوجا الجدار من قليل

الفصل الثاني في السن الطفولية الثاني

قد علم مما سبق ان مدة سن الطفولية الثاني اول السنة الثالثة
وهو سن الاثغار ويشرع في معرفة القبيح يعتنون بذلك تنبيه الانسان
اللبن

اللبن بالأسنان التي لا تسقط الا في سن الشيخوخة ان سلمت من
الأمراض وهو المعروف عند الفقهاء بسن التمييز وفي هذا السن ينبغي
ان تحث الأطفال على الحركات الجسمية كاللعب والمصارعة وركوب
الخيل والسباحة وغيرها ينبغي ان يعودوا على الأشغال العقلية
بان يعلموا القرآن ويؤمروا بالصلوة لقوله عليه الصلوة والسلام
مروهم بها لسبع واضربوهم عليها لعشر وفرقوا بينهم في المضاجع
وان يعلموا شيئا من علم التوحيد والحساب والهندسة والجغرافيا
وغيرها من العلوم الخفيفة لتتفتق اذهانهم ولأجل ان يزدادوا فيها رغبة
لكن ينبغي ان تتخلل تعليمهم راحة ورياضة ولعب كما ينبغي ان
يعودوا على نوم سبع ساعات من الليل وثمانيا لان ذلك ضروري
لصحة ابدانهم وان يعودوا على الأكل ثلاث مرات في اليوم ولا اكثر من اربع
وفي كل مرة يكون قليلا وان يعودوا على الأدب ومكارم الأخلاق و
يبعدوا عما يثير الشهوات النفسانية والعوائد الردية لأنهم سريع
لها واذا اكتسبوها عسر زوالها

الفصل الثالث

في امراض المولودين الأطفال جديدا اعلم ان امراض الأطفال المولودين

جديدا كثيرة اولها الاسفكسيا قد يعتري الأطفال المولودين جديدا
داء الاسفكسيا اي الاختناق وذلك في وقت الولادة لأن المولود قد
يختنق حال نزوله من بطن امه فيصير باهت اللون او بنفسجيا ويصير جسمه مرتخيا
واطرافه مسترخية ويصير بطئ نبضات قلبه وكذا نبضات الحبل السري
متى حصل ذلك للطفل ينبغي ان يوضع على جانبه بشرط ان يكون مرتفع
الرأس موجها جهة الهواء وينظف جسمه وينظف فمه وانفه من المادة المخاطية التي
لانها تمنع نفوذ الهواء في المسالك الهوائية ثم يدلك جسمه لاسيما الاطراف
بكيس من صوف ناعم فان لم تنفع الوسائط المذكورة يوضع اليد في
الفم ثم يدلك جسمه والشفاه عليه

ثانيها السكتة

اعلم ان السكتة تشبه الاختناق السابق الا انها تتميز عنه باشياء منها ان
يكون وجه الطفل اسمر احمر وصدره ممتليا دما وجلده محتقنا وحينئذ
متى ظهرت عليه هذه العلامات ينبغي قطع السرة وتركها بدون رباط
برهة ليخرج بذلك مقدار من الدم ثم تربط ويوضع الطفل في ماء فاتر
ويدلك جسمه دلكا خفيفا فان لم يكف ذلك ينبغي ان يوضع خلف اذنه علقة
او علقتان

ثالثها التشنجات

هذا

هذا الداء في مصر يعرف بالقرينة وبالقرين وهو مرض كثير الحصول في
الديار المصرية خطر للغاية يموت به كثير من الاولاد والعامة تعتقد انه من
من الجن وهو خطأ لانهم لاعتقادهم ذلك يتركونه بدون علاج
لجزمهم ان الجني لا يفارقه الا بالموت مع انه مرض من الامراض التي تعتري
الاطفال والغالب ان محله المخ ويحصل من ذاته بسبب من الاسباب
الخفية او بسبب مرض عضو آخر اثر فيه على سبيل الاشتراك كالتهاب المعدة
والامعاء وكالاعتقال المستطيل الزمن او وجود مواد ثقيلة متعجنة في
المصارين او وجود ديدان فيها او من الم التسنين ولأجل الوقاية من هذا
الداء القبيح يلزم من يربي الطفل سواء كانت امه او مرضعته ان تتبع ما
ذكرنا في السن الطفولية مما يتعلق بالاطفال من الرضاعة والفطامة
والنوم والتغذية لان الاحتراس من عدم حصوله اسهل من معالجته بعد الحصول
لكن متى حدث ينبغي المبادرة بعلاجه من ابتداء ظهور الاعراض
المناسبة لذلك مع الانتباه الكلي لابعاد الاسباب لان ابعادها اول
شيء يجب فعله في جميع الامراض فان كانت التشنجات ناشئة عن عدم
خروج العقي وهو المادة السوداء التي تخرج من الجنين بعد ولادته وهو اول

غائطاً يخرج منه ينبغي الاحتياط في اخراجها ان مكثت بعد الولادة ثمان
ساعات او عشرا وذلك بحقن الطفل حقنة صغيرة مكونة من ماء فاتر
وقليل من العسل النحل ويسقى معالق صغيرة من شراب الهندباء بان تؤخذ
اوقية من الشراب المذكور ويضاف عليها اوقيتان من الماء ويسقاه الطفل
في مدة اربع ساعات او خمس وفي هذه الحالة ينبغي منعه من الرضاعة
الاربع والعشرين ساعة الاول ويسقى فيها ماء معسلا خفيفا وان كانت
التشنجات ناشئة عن وجود مادة مخاطية في الانف والفم ينبغي
ازالتها سريعا وان كانت من وجود مادة في المعدة يجتهد في اخراجها بما
ذكرناه وان كان بطنه يابسا يؤلمه اللمس يلزم ان يوضع عليه لبخة ملينة
او ثلاث علقات او اربع اذا استمر على ذلك مدة ويسد خروج الدم
بوضع لبخة عليه وان كانت التشنجات ناشئة عن وجود ديدان في المعاء
ويستدل على ذلك بالتهوع ونتن نكهة الفم واكلان الانف او بوجود
الدود في غائطه يجتهد في اخراجها بسقيه جرعة طاردة للدود واعلم ان اول
زمن التسنين هو زمن حصول الامراض المختلفة الكثيرة للاطفال واخطرها
التشنجات ولا يسلم من الامراض المذكورة الا من ولد باسنانه ونبتها

نادرا

نادرا وهي امتد زمن تسنينه الى سنتين او ثلاث من يوم الولادة
وهو نادر ايضا ومن الخطأ الذي تعتقده بعض النساء ان اللثة تقطع
ولدا جسما صلبا يعضعضه ظنا منهن ان ذلك يسهل خروج اسنانه
مع انه ليس كذلك لان عضعضة الطفل في الجسم اليابس يبس اللثة
ويصلبها واليبوسة المذكورة تعيق خروج الاسنان وان التذاذ
الطفل لذلك لما يحس به من الاكلان وفي اول حصول التسنين تلتهب
اللثة وتنتفخ ويعتري الطفل عطش شديد وحرارة في الفم وحمى وقلق
وهزال وقد يمتد الالتهاب الى جميع اجزاء الفم والمعدة واحيانا الى المخ
فتنشأ عنه التشنجات المذكورة وحينئذ يجب تقليل غذاء الطفل من اللبن
وغيره ويسقى شرابا محلا كشراب الصمغ او محلول الصمغ المحلى بالسكر او الماء
المعسل وتوضع رجلاه في ماء فيه قليل من الخردل وتوضع خلف اذنيه
اربع علقات او ست —— واعلم ان التشنجات المذكورة تنشأ
دائما عن التهاب المخ وقد تحدث فجأة ولا يعرف لها سبب وتعرف
بتشنج الوجه والاطراف العليا واهتزازها ويفيد حدوثها في الحلمين
ويأتي على نوب تارة تكون طويلة وتارة قصيرة ومتى ظهرت فعلاجها مع

اليدين والرجلين والقدمين في الماء الحار الذي قد وضع فيه قليل من
الخردل وتوضع على رأسه خرق مبلولة بالماء البارد واحسن الوسائط لذلك
جذب الدم من الرأس الى اسفل واستعمال الحقن المسهلة الخفيفة او تدخيل
في دبره فتيلة ملوثة بالصابون لانها تنبه القناة الهضمية وتسهل خروج
المواد الثفلية فيحصل بذلك تفريغ في المخ وان لم ينفع هذا كله يسقى
الطفل قليلا من شراب الهندبا المركب وشراب زهر الخوخ بشرط ان يكون
قد وضع في احدهما قمحة او قمحتان من الزيبق الحلو وان يمرخ الاثداء قبل

رابعها الاسهال

اعلم انه قد يعتري الاطفال اسهال وذلك
يكون من الشهر الثالث الى الثامن من الولادة فيخرج غائط الطفل رقيقا
اخضر او مصفرا ويتألم لذلك فيتحير ويصيح ويخف جسمه وربما حصلت له
التشنجات ومات سريعا وهذا المرض يعالج بالحمية القاسية والاشربة
المحللة كالماء المصنوع المحلى بالسكر والحقن اللعابية ووضع اللبخ المعمولة
من بزر الكتان على البطن وان كان في البطن حرارة والم وكان لسانه جافا
ينبغي ان توضع العلقات على حسب قوة الطفل فتوضع بعضها على البطن
وبعضها على المقعدة واحسن ما دفي به الاطفال من هذا الداء قبل حدوثه

وعولج به بعد حدوثه الاستحمام بالماء الفاتر ولاجل ان يعتاده الطفل
ينبغي ان يوضع كل يوم في الماء الفاتر مدة ساعة او نصف ساعة
فمتى اعتاد على ذلك اجتنبه الداء الوادي

خامسها الخناق

اعلم ان الخناق داء يعرض للاطفال الصغار بسبب نزلة صدرية فيثقل
ثقلا فاحشا ويحدث عنه سعال تشنجي يأتي على نوب ويصحبه لغط مخصوص
يشبه عواء الجرو الصغير او صياح الديك وهذا اللغط ناشئ عن ضيق مجرى
الهواء بسبب ورم غشائه او تكوين غشاء كاذب فيها فيعسر مرور الهواء
بسببه فيحصل الاختناق المذكور لكن هذه الحالة لا تستمر متوالية بل يحصل
فيها فترات تختلف فقد تكون لبعض ساعات وقد تكون لبعض ايام وهذا
المرض ثقيل جدا فان لم يسعف بالوسائط المذكورة مات سريعا وهي
ان توضع على جانبي عنق الطفل علقات اربع او خمس ويكرر الوضع حتى
يضعف الطفل ضعفا واضحا من كثرة خروج الدم ويغطى محل عضها بلصاد
ملين ويوضع قدماه في ماء حار بخردل ويحقن بالماء المعسل او يسقى قليلا
من شراب قد وضع فيه قمحة من الزيبق الحلو فيحدث عنه تفريغ في القناة
الهضمية وان تكون في هذه الحالة غشاء كاذب فينبغي ان يسقى الطفل

قليلا من شراب قد ذوبت فيه عشر قمحات من او ثنتي عشرة من مسحوق
عرق الذهب فيتقيأ وبذلك القئ يسهل خروج ما في المجاري من الغشاء
المذكور ومتى اعترى الطفل هذا المرض ينبغي ان يحمى حمية جيدة ولا يسقى
الا الاشربة الخفيفة والهادئة **سادسها الخناق الصدري**
اعلم ان هذا الداء كثير الحصول في الاطفال ويتميز عن غيره بسعال تشنجي
يأتي بنوب غير منتظمة ويصاحبه صفير مخصوص عند اخذ النفس واعراضه
عامة ثقيلة وعلاجه كعلاج الخناق السابق الا انه هنا يزاد وضع لصقة
محمرة على الصدر والمهدئ **سابعها القلاع**
القلاع بثور صغيرة تتكون في سقف حلق الطفل وعلى لسانه وتختلط
ببعضها وتصير كغشاء كاذب ينشأ عنه التهاب شديد في الفم يمنع الطفل
من الرضاعة ويبيض منه لسانه وسقف حلقه فان طالت مدته ينحف
الطفل وربما مات سريعا واحسن ما يعالج به دهن سقف الحلق واللسان
بزيت اللوز المخلوط مع لعاب بزر السفرجل فان لم يتيسر ذلك يدلك لسانه وسقف
حلقه بلطف بمسحوق مركب من ستة اجزاء من الشب المحرق والسكر النبات او
بما ممزوج بقليل من الخل او من ماء الكرنب او ماء الرجلة او الورد وقد
ينجح في

وقد ينجح في ذلك كي الجبهة المقدمة من الرأس **ثامنها التحام الشفتين**
التحام الشفتين اما ان يكون خلقيا او عارضيا والاول نادر واذا كان
حاصلا لا يكون الا جزئيا ويبقى الفم والثاني اما ان يكون كاملا او غير كامل فغير
الكامل يكفي في زواله وضع الاصبع او مجس قوي في الفم وتمديد الشفتين الى
الخلف وشق الجزء الملتحم والكامل ينبغي ان تفتح فيه فتحة صغيرة يدخل
فيها المجس او الاصبع وتتم العملية كما في السابقة ويعالج الطفل وقاعدته
تمنع من حصول الالتحام ثانيا لكن للاحتراز منه ينبغي ان يوضع في الشق
خرقة مدهونة بمرهم او زبد تمنع حصوله ثانيا **تاسعها التصاق اللسان**
ينبغي للداية بعد ولادة الطفل وقطع سرته ولفه ان تبحث في فم
الطفل لتحقق هيئة اللسان وحالته لانه في بعض الاحيان قد يكون
لسانه ملتصقا باللثة وان كان ذلك نادرا — وعلاجه في هذه
الحالة يكون بفصل اللسان عن اللثة بواسطة شقه بمشرط ذي زر
او بمقص رفيع ذي زر ايضا ويلزم بعد ذلك سريعا لتسهيل الرضاعة على
الطفل ولا يحلب وينبغي للام الوالدة او مرضعته ان تدخل اصبعها
بعد كل قليل من الزمن في محل الشق لئلا يلتحم ثانيا فان حصل من ذلك

نزيف ينبغي ان يكون بالحديد المحمى **عاشرها قصر طرف اللسان**

اعلم انه ان الطفل ان كان قصيرا لا يتمكن من الرضاعة كما ينبغي

انه ان كان طويلا جدا لا يتمكن من تحركه ولا من امتصاص الحلمة كما ينبغي

الضرع ولا يتمكن من ذلك جيدا الا اذا كان متوسطا لانه يحركه كيف شاء

ولذلك ينبغي ان كان قصيرا ان يقص قيده بمقص لكن مع الاحتراس فان

حصل من ذلك نزيف بسبب قطع الاوعية التي تحت اللسان ينبغي كيها

بالحديد المحمى

حادي عشرها التحام الاجفان

قد تلتحم اجفان الطفل المولود مع بعضها لكن الالتحام اما ان يكون ناقصا اعني

في جزء منها او يكون كاملا في كل منها اما ان يكون الجفنان ملتحمين

مع كرة العين ام لا لكن في غالب الاحوال لا يكون الالتحام الا في

الجزء السفلي فان كان الالتحام غير كامل ينبغي ان يقص بمجس مقور ومشرط

ويلزم لعدم عود الالتحام المذكور ان تحقن الاجفان بالنبيذ [illegible]

ولو كان الالتحام حاصلا بين الاجفان وكرة العين فانه يعسر انفصالهما

الا ان الشفا عسر

ثاني عشرها العلم والفلح

المسمى كل منهما بالشفة الارنبية فاما العلم بفتح العين المهملة وتحريك اللام

فهو شق

فهو شق الشفة العليا في جميع سمكها واما الفلح بفتح الفاء وتحريك

اللام ايضا فهو الشق الشفة السفلى ويحصل ذلك على جانب الخط المتوسط

وهذا الشق اما ان يكون بسيطا اي واحدا غير متعدد او غير بسيط بان

كان في الشفة شقان او اكثر فان كان فيهما معا قيل لمن به ذلك الطفل

الطفل اعلم افلح وقد تكون العلمة مركبة من جملة اشياء كبروز الاسنان او

شق عظم الفك او التصاق الشفة باللثة او غير ذلك والعلمة المذكورة

يكون شقها مستقيما وانسب الاوقات لعملية علاج ذلك هو الوقت الذي

تكون الانسجة اكتسبت فيه قوة تتحمل بها غرز الابر والخياطة وهو سن

اربع السنين او خمس الا اذا كانت العلمة او الفلحة تعيق رضاعة الطفل

الطفل فيلزم المبادرة لعملها عقب الولادة في الحال ولاجل عدم

ينبغي ان يبعد ما يكون معطلا للشق وان تدعى حوافيه ليسرع التحامها

وان يخاط خياطة لفيفة

ثالث عشرها الاورام التي تحدث في رؤوس الاطفال المولودين حديثا

غالب اطفال المولودين حديثا

يشاهد في رؤوسها ورم عادته ان يتحصل من خراريش غالب حصول

هذا الورم يكون من الضغط بسبب كثرة المقاومة وقت مروره من
الحوض وهذا الورم يكون متكونا من مصل او دم والنسيج الخلوي
الذي يكون مغطيا له يكون مرتشحا والجلد محتقنا بقرمزية وهو الذي
يكون كان ليموا بالكدم ولون الورم يكون مصفرا وفيه شقوقه
او مزرقا او مسودا وذلك على حسب مقدار الدم الموجود في الورم
فان لم يكن الا في النسيج الخلوي لا يحصل منه الا اعراض خفيفة وقد
تصير اعراض ثقيلة ان كان بين الجلد والعظم فان رشح منه مصل
كان سهل المعالجة ويكفي فيه الغسل بالماء والخل او بالعرق او بما
او بالماء المحلول فيه ملح الطعام ثم توضع عليه رفادة مبلولة بما ذكرنا
غسل به وان كان الارتشاح دما تكفي فيه الوسائط المذكورة الا
ان الامتصاص يكون بطيئا فان كان الدم منصبا تحت الجلد ينبغي
الشق عليه ليخرج وبعد اخراجه يوضع على محله رفادة مغموسة في سائل
محلل فان حصل في الورم التهاب ينبغي ان يعالج بما يلزم له لكن لا ينبغي
استعمال المرطبات مدة طويلة بل تبدل سريعا بالمحللات
وان كان الانصباب مجتمعا على سطح المخ ودلت الاعراض على ذلك

ينبغي

ينبغي ان يشق عليه بمشرط يكون كافيا لشق العظم لانه في تلك
الحالة يكون هشا فان كان الدم كثيرا يستفرغ في الحال ويوضع
عليه رفادة كما ذكرنا

والعاشر منها الرض

اعلم ان الرض المذكور انما يكون في الطفل الا عقب الولادة
الشاقة ويحدث اما من عمل الدايات او من ضيق الحوض بالنسبة
الى حجم الطفل وجرمه ومن حيث ان لحم المولود رخو فادنى شيء
يرضه ويعظم الرض المذكور ويزيد اذا انزعجت الداية ادارة
الطفل في الرحم بالجذب الكبير او غيره ولون الرض يكون احمرا بنفسجيا
سوادا وصديدا انزلاع او لا وقد يحصل من ذلك التهاب ينتهي اما
بالتحليل او بالتقيح او بالغنغرينا — واسرع مزيل لهذا الرض
الغسولات القابضة او المحللة فان كان عظيم السعة والتهب
محله ينبغي ان يعالج بمضادات الالتهاب لينطفي واحيانا
يلزم له وضع العلق ليخرج ما فيه من الدم وان تكون عليه خراج
دموي ينبغي فتحه وان حصلت فيه غنغرينا ينبغي ان يعالج
بمضادات الالتهاب اولا او بالقوابض والمنبهات و

وذلك على حسب كون الغنغرينا ناشئة عن قوة او ضعف
قلبيين قد يوجد على سطح جلد الأطفال لطخ عريضة مغايرة للون
الجلد لكن لا حرارة ولا انتفاخ فيها وتستر بالوجنات ومن حيث
انها كما ذكرنا لا تعالج بل تترك لنفسها وان كانت لا تزول الا
ببطء او لا تزول اصلا حيث لا ضرر على الطفل منها

خامس عشرها النزيف السري

هذا النزيف يحصل من رشح الأوعية السرية التي تكون التحت التي ما ربطها
من رداءة الربط لأنه ان كان جيدا كان حصول النزيف المذكور
نادرا وهذا النزيف قد يستمر مدة ان لم ينتبه له ويعالج ولأجل منعه
توضع على السرة رفادة اهرامية الشكل مثبتة بقطعة من شمع
ويربط عليها وتترك كذلك اسبوعا او اسبوعين حيث ان الا
الأوعية الآتي منها النزيف غائرة لا يمكن ربطها وان كان النزيف
المذكور حاصلا من استرخاء رباط الحبل السري ينبغي ان يشد عليه
جيدا ويربط رباطا غير الأول وبذلك ينقطع المذكور

سادس عشرها التهاب السرة

هذا الالتهاب

هذا الالتهاب يحصل بعد الولادة بزمن قليل سواء ربط الحبل السري
او لم يربط ويحصل من طرفه المتصل بالبطن التهاب يسقط منه الحبل المذكور
ويخلفه قرحة صغيرة تتقيح وتبرأ بعد قليل من الزمن وعلى كل فهو التهاب
خفيف لا يعالج الا بالنظافة واحيانا يتقيح ويسيل منه قيح غزير ويطول
مدته بل قد يلتحم ثم يتقرح ثانيا ومتى حصل ذلك ينبغي ان يعالج بغسله
مرارا بمطبوخ ملين وبعد زوال الالتهاب يبدل المطبوخ الملين بالنبيذ
المعسل او العطري او توضع عليه رفادة مبلولة بالسائل المذكور لاجل سرعة
الالتحام

سابع عشرها التسميط

هذا الداء يحصل للأطفال المولودين جديدا ان لم ينتبه لهم فيحصل لهم في
الجهة العليا من الأربية والأليه والوركين احمرار ناشئ عن مكث
المواد الثقيلة والبول على هذه الأجزاء والاحمرار المذكور ينشأ عنه الالم
فلا يهنأ الطفل بنوم ويكون محل الثنيات محمرا بدل ان يكون متقرحا
وينضح منه سائل غزير يبقى غروي كريه الرائحة وهذا مماثل لما يحصل لمن
كان سمينا فانه يحصل له في محل الثنيات كذلك حيث ان المحل
المذكور لم يكن معرضا للهواء

العلاج

يعالج التسميط المذكور بتنظيف الطفل وغسل المحل المسمط بمغلي ملين
ثم ذر مسحوق مجفف كالطين الناعم وغيره عليه

ثامن عشرها احمرار الجلد

اعلم ان الهواء سريع التاثير في جلد الطفل فيؤثر فيه بمجرد ولادته وقد
الداية جلده بغتة وقت الولادة بمجرد خروجه فينشأ عن ذلك احمرار
الجلد كلا او جزء منه احمرارا مستمرا اذا ضغط عليه بالاصبع يزول ثم يظهر
ثانيا بعد رفعه ثم ينشأ عنه في الجلد قشور رقيقة ثم يرجع الى لونه الاصلي
ويتميز الملتهب بالصفرة ايضا والفرق بينه وبين اليرقان اصفرار الملتحمة
في اليرقان دون هذا وعلى كل فهذا الداء لا يلزم له علاج مخصوص بل يزول
بنفسه الا انه في بعض الاحيان يضطر لغسل الطفل المصاب بمياه

تاسع عشرها القشور التي توجد على جلدة الرأس

قد يولد الطفل ورأسه مغطى بطبقة غليظة ثم تزول شيئا فشيئا لكن زوالها
يكون بالتعليب ولهذا يكون معتبرا من العيوب ان الدايات يجتهدن
ويؤكدن بعدم مسحها ظنا منهن انها تقي الرأس من الامراض التي
تعرض لها وذلك بسبب رقة الجمجمة ولين اليافوخ مع ان ظنهن
خطأ بل بقاؤها مضر لانها تمنع تنظيف جلدة الرأس وعدم التعرض

ضرر لكن يكفي ازالتها بحك الرأس بفرشة ناعمة وان كانت سميكة
كما يحصل في بعض الاحيان ينبغي تليينها بدهن اللوز ثم حكها بالفرشة
وبعد سقوط قشرها يغسل الرأس برفق لئلا تتولد ثانيا

الموفي عشرين احتباس العقي المعروف بالحلقة

اعلم ان المادة السوداء التي تخرج من الطفل في ايام الولادة ولادته
تسمى لغة بالعقي وفي عرف الدايات بالحلقة وحال ولادة الطفل تخرج منه
من هذه المادة لكن الغالب انها لا تخرج الا بعد ساعات وعدم خروجها يكون
سببا في تعبه الى وحدوث القراقر واحيانا تحدث من احتباسها
قيء ولذلك يلزم الاجتهاد في اخراجها من الامعاء فان حصل للمولود
بعد ولادته تعب وقلق وسبات وعدم نوم وتشنجات وكان المستقيم
منقبضا بحيث لا يمكن ادخال ماسورة الحقنة او ادخال قطعة دواء فيه
واصفر الجلد يغلب على الظن ان سبب ذلك احتباس جزء من المادة
المذكورة لانه قد يتاخر خروجها من المقعدة والغالب انه يكفي
في اخراجها اللبا الذي هو اول لبن النفساء المعروف بالصلا
لكن ان كان الطفل ضعيف البنية او حصلت له شدة وقت الولادة

وبقيت ولم تخرج يلزم اخراجها ولو بالصناعة فلذلك ينبغي للداية
ان تسقي المولود مسهلا فان لم يخرجها ذلك يسقى شرابا مسهلا
كشراب الهندبا المركب من اوقية منه او اوقيتين من ماء الشعير
او من محلول الصمغ ويسقى في كل ربع او نصف ساعة معلقة الى ان
تخرج فان لم تخرج ينبغي ان يحقن حقنة ملينة يضاف عليها معلقة من زيت
الزيتون او من شراب زهر الخوخ في سائل مما تقدم ذكره لكن الاضطرار
لذلك نادر بل الغالب ان الشراب الهندبا او المغلي كاف في
اخراجها

الحادي والعشرون حصر البول

اذا مكث الطفل مدة ساعات ولم تبتل لفافته يظن ان الطفل بوله
محبوس ويستدل على ذلك بعوارض اخر ايضا منها ان الطفل عنده حرقة وعدم
الارتياح ومنها ان جدران البطن تتمدد وتؤلمه ويصيح صياحا عاليا
ويقذف قوية ثم يعتريه تشنج ويموت سريعا اذا لم يسعف بالعلاج
وكيفية علاجه ان يوضع في حمام فاتر او توضع على البطن ضمادات ملينة
فان لم ينفع ذلك تستعمل القسطرة فمتى خرج البول هدأ وزالت عنه
الاعراض فينام لكن اذا دامت الحمى وظهر ان في الرأس اعراضا

يوضع

يوضع خلف اذنيه علقتان اعني خلف كل اذن علقة فتزول
الاعراض ولاجل عدم عود الداء ثانيا يدلك ويوضع في حمام فاتر ملين
مرارا عديدة وتوضع على البطن ضمادات ملينة والله الشافي

الطفل هم

الثاني والعشرون الضعف

كثيرا ما يحصل للمولود عقب
خروج الحلقة من البطن ضعف شديد عظيم فتقرب جثته وتبرد اطرافه و
تبهت شفتاه ويذبل وجهه ويتملى فمه مادة غروية ولا يمكنه اخذ الثدي
وقد يحصل له اسهال مادته مخضرة ومن حصل له منهم ذلك يحتاج لانعاش
زائد بان تقطر له اللبن في فمه ويسقى مرة خفيفة وبعض اشربة مقوية
عطرية واحيانا قد يحج دهن السلسلة الفقرية وقسم المعدة بمروخ منبه
مما هو مذكور في الدستور الآتي فان كان مع الطفل امساك يسقى
شرابا مسهلا مركبا من نصف اوقية الى اوقية من زهر الخوخ او من
الهندبا او اوقيتين من منقوع ورق النارنج ويسقى منه بعد كل
قليل معلقة

الثالث والعشرون الارق وهو عدم النوم

قد يحصل للطفل ارق ويشتد معه وهذا الارق في الغالب يكون عرضا
لمرض فمتى حصل ينبغي ان يبحث عن السبب ويعالج بما يناسبه فان لم

يعرف له سبب فلا يظهر الا اذا طالت مدته وحينئذ يجتهد في زواله باستعمال

المسكنات لكن ينبغي ان يعلم انه لا ينبغي اعطاؤه شيئا من الا

الاستحضارات الافيونية لانها تسبب احتقانا في الرأس

الرابع والعشرون الاستسقاء الدماغي الخلقي

الاستسقاء الدماغي الصبياني عادة مصلية في تجويف الجمجمة وعلامته زيادة

حجم الرأس عما كان زيادة تدريجية وتباعد الدرزات وشفوفية جلدة الرأس

ويكون دائما في الايام الجافية ومن اصيب به تكون الدرزات منفطمة

ويافوخه منطبق والغالب ان من كان مصابا به يموت سريعا او تعتريه تشنجات

بعد الولادة بمدة تختلف في الطول والقصر ولا ينفع فيه العلاج

الخامس والعشرون الاستسقاء الدماغي المزمن

علامة هذا الداء استسقاء غير منتظم وميل للنوم وانطباق الاجفان والسبات

واختلال في اعضاء الهضم واحيانا اسهال وقيء والغالب ان من اصيب به من

الاطفال ان يسقط او اشتد لضعف بنية مخصوصة لا تخفى على الطبيب الممارس

فان كان المرض حادا كان سيره غير منتظم ومتى كان الطفل صغيرا لا يستطيع التعبير

تشخيص المرض المذكور لكن اذا تأمل الطبيب لما يعرفه بما في الوجه من الحرارة

والاحمرار

من الحرارة والاحمرار في الخدين لان احمراره يكون غير منتظم ويكثر صياحه

ولقصر اسنانه ويحس في الفم وفي الغالب يوجد عنده امساك مستعص

وحمى وصداع لا سيما في الجبهة وتعتريه سبات وتمدد وقدمه وتهيج

ويتقيأ ويبطئ نبضه بطئا واضحا وتعتريه تشنجات واعلم ان الاعراض

المذكورة لا توجد كلها دائما فيمن اصيب بهذا الداء بل قد يظهر عليه واحد

منها او اكثر وانذاره في الاطفال ثقيل واغلب اسبابه السقطات والقهر

على الرأس وكثيرا ما يحصل عقب الحصبة والقرمزية وجميع التسنين الصعب والبرد

الفجائي وعلى كل ينبغي معالجته بالاستفراغات الدموية واستحسن بعض

الاطباء في علاجه فصد الوريد الودجي والشريان الجبهي فان كان الطفل

المريض به صغيرا جدا ينبغي ان يفصد فصدا موضعيا بان يوضع خلف الاذنين

او على جبهته او على صدغيه مقدار من العلق واستحسن بعض الاطباء تشريط

القفا الحجامي واستعمال مضادات الالتهاب وبعضهم استحسن وضع البارد

على الرأس لكن ينبغي ان يكون في مثانة وهي المعروفة بالمبلولة ووضع ذلك

على الرأس لئلا يبتل جسمه وينبغي مساعدة الوسائط المذكورة

بالاستحمام القدمي الملين والحمام الفاتر والجابس ووضع المنفطات على

الرأس والعنق والحوذات على الأطراف السفلى وكثيرا ما يجب استعمال مسهلات
ان يصحوبا بامساك مستعصي احسن ما يستعمل في ذلك مقدار كاف من
الزيبق الحلو ويليه في الأحسنية الحقن المسهلة ان كانت قوات الهضم
سليمة اما ان كانت متنبهة كما هو الغالب في مثل هذه الحالة فينبغي ان
تستعمل الوسائط المضادة للالتهاب على البطن والاستحمامات الملينة
واذا اعترى الطفل المصاب بقيء واستمر مدة وظهرت عصبيته ينبغي ان يعطى
مشروبا غازيا مضادا للقيء مما هو مذكور في الدستور الآتي فان لم
ينقطع القيء بذلك يضاف على المشروب قطرات من اللابيتير كرتيكات او
من روح الأفيون المسمى في الطب باللودنم وان ظهرت في المعدة التهابا
يعالج بوضع العلق على قسمها فيه ذلك بحصر القيء في الحال وقد استحسن بعض
الأطباء استعمال صبغة الديجيتال تحا ولامن الباطن او دلكا من الظاهر
وذلك لسهولة الامتصاص وكذا استعمال بصل العنصل من حيث انه
شوهد ان ادرار البول يقطع الافرازات الاخرى الباطنة واستحسن بعضهم
استعمال الحمام البخاري وكيفية ذلك ان يسخن حمام خارج من الماء ويوضع
فيه الحوض فيه المريض عاريا بحيث تكون قدماه تقعقان ثم يصب فيه سطل

او سطلان

او سطلان من الماء المغلي لأجل زيادة البخار وينبغي ان يغطى المريض بحرام و
غطاء من صوف ويلف على عنق المريض منه ليحبس البخار ويترك فيه مدة
عشر دقائق وحال خروجه منه يسقى شرابا مكونا من منقوع زهر البيلسان
المضاف اليه قليل من الخل لأجل زيادة ادرار العرق فيحصل الشفاء بنعم

السادس والعشرون الاستسقاء النخاعي المسمى بشوكة الريح

يطلق لفظ الاستسقاء النخاعي على المادة المصلية المجتمعة في تجويف النخاع
الشوكي والاستسقاء المذكور على نوعين خلقي يحصل قبل الولادة وعارضي يحصل
بعد الولادة بمدة وعلامته ان تكون جدران السلسلة الفقرية سليمة لاخلل
فيها واما الخلقي فتكون فيه الجدران المذكورة منفتحة ولذلك سمي المرض
المذكور بالشوكة المنفتحة وعلامته حدوث اورام عديدة او ورم واحد على
السلسلة الفقرية ومجلس هذه الاورام يكون غالبا في القسم القطني او في الظهر
ويندر ان يكون في العنق ويختلف حجم الاورام المذكورة فتارة تعظم حتى
تصير كرأس الطفل وتصير فيها تموج ظاهر وتارة تكون اصغر من ذلك و
واعراضه قد تكون عامة وقد تكون موضعية وذلك بحسب الجزء المصاب من
النخاع وبحسب مقدار السائل الموجود في الورم وبحسب احوال المجموع العضلي و

وقد يكون الحلق المذكور مصحوبا بتشنج وشلل في الاطراف السفلى ويكون الورم
الحالي المذكور حلالا التهاب سواء كان بسبب الاحتكاك او بسبب زيادة حجم
السائل في الورم المصاب بهذا الداء قد يموت سريعا وقد يمكث سنين

المعالجة معالجة هذا الداء اما ان تكون واقية او قاطعة فالواقية
هي تغطية المحل ليحفظ عن تاثير الاجسام الخارجية لئلا تمزقه او تضغطه واما
القاطعة اي التي يزول بها فهي ربط الورم ان كان له عنق يربط منه لكن هذا
الربط حصل منه خطر في جميع الانواع الحسنة وان ينزل بمبزل فيخرج الماء فان
البزل حصل منه نجاح في بعض الاحيان ومما ينفع ايضا الحمام العام المستطيل
الزمن والحمام البخاري المقلي ووضع بعض العلق على السلسلة الفقرية والثاني

السابع والعشرون الكزاز المعروف بالخنس

هذا الداء تشنج حاصل في الفك التحتي واعظم اسبابه برودة الزمن وقد يعم الجسم كله
او الاطراف السفلى وهو ان يصبح الطفل الصغير لا يقدر على الرضاعة لانه
متى استقبل الثدي يضيق تنفسه ويصير وجهه احمر مخضبا الانف او خياشيمه
فيتحرك في الحال ولا يحصل له من ذلك سعال قوي فيصيح لذلك صياحا
عاليا فيعطش من استراحته لا خبرة له ان هنالك مانعا يمنعه من الرضاعة

وان حصل

وان حصل للطفل ورم في الفم او في جفنيه السفلين بقي فمه مفتوحا
عينا حمرا او يبين الجبهتين ويكثر عطاسه وتقعد شهيته وتسيل من خياشيمه
مادة مخاطية غزيرة تكون في اول الامر شفافة ثم تصير ثخينة مصفرة و
تعتريه حمى ثم تنقطع المادة المخاطية وتزول الحمى وفي هذه الحالة ينبغي
ان يغسل خياشيمه بمطبوخ ملين لتزول عنها المادة المذكورة المسددة لها وفي
هذه المادة يغذى الطفل بالملعقة وينتظر خمسة ايام او ستة حتى تزول
تلك المادة الحالة ويمكنه الرضاعة وان كانت الخنة خفيفة او حديثة
من قريب يكفي في زوالها التدفئة وان اشتدت الاعراض يعالج بالاغذية
الملينة وباقي زيت القدر المحلول وبالفتائل التجارية في الحقن الالية
وان كان الطفل قويا يفصد ان امكن فصده والا فتوضع علقات خلف اذنيه
وان كان الخنة تميل الى الازمان او ازمنت بالفعل تعالج الحقن الالية
بالفتائل العطرية وتوضع على قفاء الطفل جراقة او كي والنشوق

الثامن والعشرون الفواق

الفواق هو المعروف عند العامة بالزغطة وهو مرض خفيف لا يهتم به يعتري
الطفل الصغير من سرعة رضاعته او سرعة اكله وهو حركات تشنجية في

الحجاب الحاجز وفي الرئة والاجل والحاصل يلزم ان يفعل له امر يؤثر في
مخيلاته تأثيرا وقتيا بان يجتهد في جلب ضحكه او خوفه فان لم يزل بذلك
يسقى ملعقة صغيرة من خل ممزوج بالماء فيزول باذن الله تعالى

التاسع والعشرون القيء

اعلم ان القيء سريع الحصول للاطفال ولا يدل على حالة ردية لا سيما ان كان
الطفل رضيعا لانه يحصل له بالقيء راحة بسبب قذف ما زاد عن غذائه و
كان متعبا للمعدة ومن يحصل عقب الرضاعة او عقب النوم ففي مثل هذه الحالة
يكفي في انقطاعه تقليل مقدار الغذاء او الرضاعة وقد يكون سببه تهيجا في
غشاء الهضم ناشئا من بعض الجواهر التي من طبيعتها ان تهيج
القناة المذكورة وحينئذ ينظر فان كان في رائحة المواد المقذوفة
او رائحة فم الطفل حموضة ينبغي ان يعطى ثمان قمحات او عشر من
المغنيسيا المكلسة او بعض الادوية وان كان الطفل ممن يغتذى بها
من الفطير او اللحوم الدسمة فانه يكون سببا للقيء المذكور فينبغي ان
يسقى منقوع الشاي ويبدل غذاؤه بشيء آخر فان كان سببه زيادة
احساس المعدة ينبغي ان يعالج بالادوية المرة ويوضع على قسم المعدة

لصقة

لصقة مربا فيه وفي بعض التسنين الصعب يحصل للطفل قيء غزير يكون
مسببا من تهيج اللثة ومتى كان كذلك توضع خلف اذنيه علقات
ليزول التهيج المذكور وان كان مع اسهال يزول بذلك ايضا وان كان
سببه تهيجا معديا يوضع في ابزن فاتر وتوضع الكمادات الملينة
وبعض العلق على قسم المعدة ففي الغالب يزول القيء بذلك وان كان
سببه او تداعيا جلديا يوضع في حمام فاتر ويدلك جسمه ويوضع في
الفراش في الحال فان لم ينقطع القيء بذلك توضع على قسم المعدة
منفطة وان كان سببه رائحة الفم ينبغي ان يعرض الطفل للهواء
النقي ويستنشق الخل والنوشادر السائل وان كان سببه تناول
طعام كان في اناء من نحاس مخضر ينبغي ان يسقى اللبن وزلال
البيض المخفوق بالماء وان كان سببه ديدان في الامعاء يعالج بالادوية
المخرجة لها والله الشافي

الموفي ثلاثين الهزال والنحافة

قد يحدث للطفل بعد الولادة بمدة هزال ونحافة حتى يتعجب الناظر من
نحافته وسبب ذلك ان الطفل يولد مستنقع النسيج الخلوي فسمنه
يكون ظاهريا فقط وحينئذ ينبغي ان تعلم الام بذلك لانها

تخشى على ولد يا قوتون ومع ذلك فالنجاة المذكوره لا تضر صحة الطفل

الحادي والثلاثون تيبس النسيج الخلوي

قد يبتدئ تيبس النسيج الخلوي في الجنين وهو في بطن امه وقد يحصل من اول يوم بعد الولادة الى اليوم العاشر ويندر ان يحصل بعد الاسبوعين الاولين واكثر من يصاب به الاطفال الضعاف والمولودون قبل تمام اشهر الحمل ومن علاماته عدم الرضاعة والفتور وبرد الاجزاء المصابة ويبتدئ بالاطراف السفلى ثم العليا وفي الغالب يصيب الخدود واذا سار سريعا تحصل اليبوسة في النسيج الخلوي الكائن في البطن والصدر لكن تكون يبوسة الاطراف اصلب من غيرها واكثر الاجزاء يصاب به الجهة الوحشية من الساق حتى يظن انها منفوخة ولون المصاب باليبوسة يكون ورديا او احمر او بنفسجيا او مسمرا واذا ضغط عليه بالاصبع تزول حمرته ويبقى محلها مصفرا فان كان سيرها حادا يحصل منه برد عام في جميع الجسم سريعا ويضعف النبض ضعفا زائدا كما يضعف صوت المصاب اذا صاح ويزيد يبوسة الاطراف وبرودتها وعدم حركتها وهذا التيبس قد يقوى حتى انه يشل نقلص العضلات وقت تشنجها تشنجا قويا ويعسر التنفس ثم يتعذر وينقطع الصياح

ويبهت الوجه ويموت الطفل كانه مختنق ويكون ذلك من اليوم الاول الى اليوم الثالث من الولادة وقد يمكث ولا يموت الا في اليوم العاشر وعلامة التيبس القليلة القابل للشفاء ان يكون سيره واعراضه بطيئا وصلابة التيبس قليلة وشغله للمحال قليل السعة وتكون البرودة قليلة الفم ويقوى صياح الطفل ويسهل التنفس ويرتفع النبض وتزول بهاتة الجلد وتدب فيه الحرارة بالتدريج ويتندى جسمه بقليل من العرق وينقص التيبس ثم بالتمام يزول ولكن هذا السير نادر

المعالجة يعالج بالاشربة المحللة والاستحمام بالنباتات العطرية كالمرزنجوش وغيرها ودلك الجلد بالصوف والكمادات ووضع الرمل السخن على الاطراف المتيبسة وقد تستعمل المدرات والمنفطات وان كان الطفل المصاب يميل الى النوم وظن ان رأسه مصاب بالدم يوضع خلف اذنيه بعض من العلق ومتى امكنه الازدراد ينبغي ان ترضعه امرأة جيدة اللبن ويسقى الاشربة الصدرية

الثاني والثلاثون الامساك

كثيرا ما يحصل للطفل المولود جديدا امساك لا سيما بعد الولادة بقليل ومتى حصل للطفل ينظر فيه فان كان بطنه منتفخا ينبغي ان يعالج في الحال لان

الأنتفاخ ويسبعه ويذهب بنومه ويحدث عنه صداع ومغص وقولنج وعسر في
خروج المواد فلا تخرج الا بالم شديد وريحات عند الذهاب في فترات الهضم
العلاج يعالج الطفل المصاب بالامساك بماء الصابون او بطبوخ
القراصيا ويحقن حقنة ملينة وليسهل خروج المواد براود تدخل في
الدبر اما من الصابون او من زبدة اللوز الهندي فان لم يكف ذلك
يستعمل له الحمام الفاتر لانه يسهل خروج المواد فان لم يكف يعطى بعض قمحات
من المغنيسيا وسبب حدوث الامساك المذكور رداءة غذاء المرضعة
فلذلك متى اصيب الطفل به ينبغي ان تغير غذيتها وحتى تتحسن لبنها ينبغي
لها ان تخفف الغذاء وتشرب من منقوع الشعير او منقوع بزر الكتان و[illegible]

الثالث والثلاثون الاسهال غالب حصول الاسهال للاطفال
يكون في الشهر الثاني او الثالث من الولادة ومما ينبغي ان يعلم ان الطفل
كلما كان صغيراً كان بطنه مطلوقاً فان كان في الاشهر الاول يتبرز في النهار
من اربع مرات الى ست لا يعد اسهالاً ويعرف الاسهال بكثرة البراز
وسيولة البراز وذبول الطفل وبهاتة لونه فان دام يخف جسمه ويضعف
ضعفاً كلياً والاسهال المرضي في الاطفال تكون مادته حامضة جداً

كالمادة

كالمادة المصلية ولونها يكون اصفر رائقاً بخلاف الاسهال الطبيعي
فان لون مادته يكون اخضر مسمراً وكلما بعد ما بين التبرزين قلت المادة
وسبب حدوث اسهال الاطفال رداءة اللبن وحرافته او زيادة قوامه
او رداءة اطعمة المرضعة وثقل الاسهال يكون بالنسبة للاسباب التي
حدث عنها لكن في جميع الاحوال لا ينبغي ايقافه دفعة واحدة بدون
احتراس بل يوقف بالتدريج بان يعطى اولا الاشربة الملطفة كمحلول
الصمغ او ماء الرز الخفيف المحلا بالسكر وتعطى المرضعة منها ايضاً فان
لم تنفع الوسائط المذكورة بان لم يحدث منها قيء بان حصل منها تهوع بدون
عطش شديد وبدون حرارة وجفاف فم ولم تصاحبه عوارض وكان ذلك
ناشئاً عن ارتباك قناة الهضم ينبغي ان يسقى ملاعق من شراب عرق
الذهب المعروف في الطب بالايبيكاكوانا او قمحات من مسحوقه (عرق الذهب)
في ماء محلا بالسكر ويعطى قمحة من الطرطير المقيء في ثلث اواق من الماء
يسقاها في كل ربع ساعات ملعقة الى ان يحصل القيء ثم يعطى مسهلاً خفيفاً
كشراب الهندباء المركب او شراب زهر الخوخ ولا يعطى شيئاً من الزيوت
وان كان الاسهال ناشئاً عن التسنين ينبغي ابقاؤه لان في ابقائه

غاية الضرر للطفل وفي البقاء مبالغة وقد يكون ناشئا عن تهيج شديد
يحصل منه حدوث الالتهاب وحينئذ تكون المواد التي يرجها صلبة ويصحب ذلك
عطش شديد وحرارة في الفم واحمرار في اللسان وتوتر وألم في البطن ومتى
كان كذلك يعالج بالكمادات النضج والحقن والنبيخ والمكمدات الملينة ووضع
بعض علق على المقعدة او على البطن فان دام الاسهال ينبغي ايقافه
بالقوابض الخفيفة كالكادي الهندي ويكون من ثلث قمحات الى ربع او
بالمخدرات كدرهم او درهمين من شراب الخشخاش او نقط قطرات او اربع
من اللودنم او بلعوق الترياق وان كانت المواد مختمرة وعلم ان في قناة
الهضم حموضة يسقى المغنيسيا المكلسة مع ماء الاوند وان كان الاسهال
ناشئا من ارتداع واحتباس يعالج بالابزن الفاتر ودلك الجسم كله
او وضع المنفطات عليه ومن حيث ان الاطفال اذا ضعفوا
يتأثرون من البرد والحر فيكون الاسهال العارض عليهم ناشئا عن
احتباس العرق ولذا ينبغي الاجتهاد في تعريقهم سريعا بان يوضع الطفل
في فراشه ويحمى بمنقوع البيلسان او الشوروتوضع على قدميه جبولة
مملوءة ماء حارا ويغير مرارا فمتى حصل العرق استراح الطفل وزال
الاسهال

الاسهال وان كان ناشئا عن انفعال نفساني كالحزن او الغيظ
او غير ذلك يعالج بابعاد سببه فيزول بزوال السبب والبر المعافي

الرابع والثلاثون سقوط المستقيم

هذا المرض كثير الحصول في الاطفال والظاهر انه ينشأ من استرخاء غشاء
المستقيم واحتقانه فينزل ويخرج من الدبر ويكون في الظاهر ورما
احمر متغيا خشنا رطبا مقولبا ويختلف حجمه واسبابه استرخاء الغشاء الباطن
للمستقيم او الاسهال الذي يكون في زمن التسنين او حصول الدود
او وجود الديدان في المعا او الامساك الذي ينشأ عنه زحير وقت التبرز
او وجود حصاة في المثانة فان كان السقوط جديدا والورم الناشئ
عنه صغيرا يرجع بالضغط عليه بعد تبرز الطفل وان ازمن وكبر حجمه
وبقي خارجا مدة طويلة وحينئذ يزيد حجمه بالتأثيرات الخارجية ويكتسب
حمرة معتمة ويسيل منه مادة مخاطية او مصلية او صديدية وهذا الداء
قد يصحب بالتهاب شديد او اختناق في الورم او حدوث غنغرينة فيه
فان كان حادثا عن قرب يسهل رجوعه كما ذكرنا وهو ان يضجع الطفل
مستلقيا على ظهره وتثنى فخذاه وركبتاه على البطن ويكون صدره مرتفعا

ثم يضغط على الورم من اسفل الى اعلى بالاصبع السبابة ملفوفة في خرقة
مدهونة بزيت او مرهم بسيط ولصعده الى اعلاه داخل المستقيم
وان تعذر دخوله بهذه الكيفية يضغط عليه باليد الاخرى ضغطا خفيفا
وان مكث الورم خارجا مدة طويلة وكان يتألم من مس الطفل او
ملتهبا ولا يمكن ضغطه ينبغي ان يلطف الالتهاب بالغسل بالاشياء
الملينة او بالحمام الجلوسي الفاتر وبوضع العلق عليه وبعد ادخاله يوضع على
الدبر مدادة من تفتيك مغموسة في نبيذ عطري او في محلول [illegible]
ثم توضع عليها رفادة وتضبط الرفادة برباط مناسب ولاجل عدم حصول
هذا العارض يقوى المريض بالمستحضرات الحديدية والكينا وتقوى
الاجزاء المصابة بالحمام البارد الا اذا كان مضادا فان استعمل الدواء على
ما ذكر ينبغي ان يدخل في الدبر فرزجة او يحفظ بلوح من عاج مثقوب في
الوسط ويثبت باشرطة في حزام الطفل وقد استحسن في بعض الاحيان
قطع جزء من الغشاء المذكور لكن يخشى في ذلك من حصول نزيف غزير
فينبغي الانتباه الى الازالة لكون هذه العملية خطرة اجراها جملة من الاطباء
ومن هنا ان يقطع بعض ثنيات من تكاميش الدبر فيقتصر ويمتنع

نزول

نزول المستقيم ومن اراد بيان كيفية العملية فعليه بكتب الجراحة

الخامس والثلاثون الفتق الاربي

اعلم ان الاطفال معرضون للفتق الاربي وهو ان تنزلق الامعاء
من القناة الاربية التي ترمها الى الخصية وقد يسقط المعا في كيس
الخصية وهذا الفتق يسمى خلقيا وقد تلتصق الخصية بالامعاء وقد
يكون متجها الى اعلا والخلف بحيث يعسر تحققه واحيانا يبقى المعا في
وسط القناة والثرب او ينزل الى ثلث الفخذ وقد يكون الفتق المذكور
مصحوبا بادرة اي بقيلة مائية وفي الاناث الصغار قد يوجد فتق
خلقي في احد الشفرين العظيمين فان كان مصحوبا بالتهاب يعالج
بما يناسب كالحمام والحمية المناسبة والغسل بالماء البارد والماء [illegible]

السادس والثلاثون الفتق السري

هذا النوع كثير الحصول في الاطفال وقد يكون خلقيا فينزلق المعا
من الفتحة التي تخرج منها الاوعية وتندفع بينها ويصير الجزء الاسفل
من الحبل السري مستوفي الشكل وقد يحصل الفتق المذكور بعد الولادة
بزمن قليل كما في السابق لان الفتحة السرية لم تزل على حالها فيحصل

المعا فيها اوان الالتئام الذي بعضها لا يكون كالمعتاد او غير ذلك فينبغي
وقت ربط الحبل السري المذكور ان يتحقق من قاعدته فان وجد فيه ورم
ينبغي ان يدخل في البطن ثم يربط الحبل قريبا منه لئلا يربط كيس الفتق
فان وجد الفتق بعد الولادة ينبغي ان يلزم الطفل بحزام ويتربى على
السنة ويكون قد وضع عليها كرة من نسالة او رفادة تمنع خروج المعا
من البطن حتى يربط بها باتقان فيحصل الشفاء ان شاء الله تعالى

السابع والثلاثون للطبع الخلقية التي تكون في الجلد وتعرف بالوحمات

قد يولد الطفل وعلى جلده لطخ لونها مغاير للون الجلد وهذه اللطخ قد نسبها
بعض العوام لاشتهاء الدايات الى الشهوة بمعنى ان الحامل تشتهي شيئا
من المأكولات ولم يتيسر لها ووضعت يدها على محل من جسمها وقت تشهيها
ذلك فيولد الطفل وفي مثل المحل المذكور منه لطخة يشبه لونها لون ما اشتهته
امه وقد غلط من نسب اللطخ لذلك والتحقيق ان سببها مجهول اي
في الحقيقة اورام دموية حاصلة من تمدد دوالي في الشبكة الوعائية
للجلد واحيانا تغطي نصف الوجه وقد تكون قاصرة على جزء منه ولونها
تكون احمر او بنفسجيا او اسمر او ابيض مصفرا وتختلف سعتها وحجمها وذلك

فقد تكون

فقد تكون منتفخة وقد تكون فيها تحدبات وفي الغالب يوجد فيها شعر
خشن تختلف في الغلظ وقد يوجد منها ما هو على الاطراف وهذه اللطخ اذا
تركت ونفسها تبقى على حالتها الاصلية مدة وقد يحصل فيها تقدم لكن متى ابتدأت
فيها الزيادة ينبغي كشطها في الحال بشرط مع التحري في عدم ابقاء شيء منها
وفي اغلب الاحوال قد يكفي في ازالتها الضغط لكن شرط ذلك ان تكون
الاعضاء التي فيها اللطخ قابلة للضغط

الثامن والثلاثون الداء الافرنجي وما يتولد منه

اعلم ان الداء الافرنجي مرض التقدم في الاطفال المولودين جديدا وتظهر
اعراضه عليهم في جملة اجزاء من البدن ويميل الى تخصيص الاغشية المخاطية
الظاهرة كالعينين والانف والفم والفرج ويندر ان تشاهد فيهم اورام
عضلية او خبيرجلات التهابية فان كان حادثا بعد الولادة تنشأ عنه بعد ثلاثة
ايام او اربعة بعد [illegible] يكن وتظهر في الفم وفي الحفر الانفية قروح هذا اذا لم
عدوى من مرضعة فان كانت عدوى منها فالدليل بينا انه تحدث في الفم
قروح ان لم يعم الداء [illegible] فان عم البدن تشاهد فيه جملة بقع حمراء تسمى
حمرتها بالحمرة الافرنجية واحيانا تحدث فيه بعد اعراض اخر

وتكون هيئته وهيئة اعضائه متناسبة لكثرة اصابته مما عداها فان كان وشيء
من ابتداء تظهر في وجهه من وقت الولادة آثار تدل على وجود الداء المذكور
منها ان ينتفض وجهه خشونة كخشونة وجوه الحيوانات — ومنها تخشف (صوته)
اذا صاح — ومنها ان تعتريه [illegible] فان كان رمده خفيفا يبرؤ بالمعالجة (المناسبة)
بخلاف ما اذا كان ثقيلا فان الغالب انه يعمي اما من ظلمة القرنية او من (بياض)
ومن علامات الداء المذكور الرمد الصديدي بخلاف الرمد الخفيف فلا يكون
علامة اكيدة فان المصاب بالرمد الصديدي لكما كان اقوى الالة عليه
ومنها ان الفم والشفتين واللثة واللسان تكون غالبا محلا للقروح و (تكون)
قروح اللثة والشفتين عميقة وسخة ولونها يكون باهتا وحوافيها تكون
صلبة والقروح التي تتولد في الحلق من سقف الحلق قد تشبه قروح القلاع
الا ان قروح القلاع تسبق بحمى وتكون لها مدة محدودة وتكون سطحية في
جميع عمقها وقروح الافرنجي تكون صغيرة ثم تتسع سريعا والقيح (الابيض)
والسيل عنها صديدي يميل لونه الى السواد وتغطى بجلدة غالبا [illegible] متقيحة
وقروح حمراء واورام مختلفة الحجم قد تكون مؤلمة وقد تكون غير مؤلمة وتكون
تكون اكثر تقرحا واقل احمرارا من بثور الجدري وقد تكون متفشية كبثور

الجرب

الجرب وفقاقيع الافرنجي تشبه فقاعات الحراقة وتكون الكتفان و (الصدر)
والاليتان والاطراف مصابة بها وعادة هذه الحبوب ان تكون مرتفعة
على سطح الجلد ولونها وسخ نحاسي وسعتها تختلف وهذه اعظم علامة
لا وجود الداء المذكور ومجلس القروح المذكورة في الغالب يكون تحت
الابط والاربية والصفن والكعبين والعقب واعضاء التناسل
وغالب ظهور الحمرة في الوجه والسرة والعانة والقطن كما ان غالب
الاورام المتقيحة تكون في الظهر والقطن والاليتين والكتفين وان كا(نت)
تختلف في الحجم وتظهر في المقعدة واعضاء التناسل تولدات فطرية او [illegible]
الكثرات او لعرف الديك وهذه العلامات تشاهد في الذكر كالانثى لكن
الانثى تكون عرضة لسيلان السائل الابيض من المهبل بخلاف قناة مجرى
البول في الذكر فانها قلما تشاهد مصابة فلذا والغالب ان الطفل الرضيع (الذي)
يصاب بهذا الداء متى تولت امه ومرضعته تبرئ [illegible] بدو(ن)
ان يمضي علاج لكن مع ذلك ينبغي ان تستعمل له الغسولات الموضعية
بمحلول السليماني او بدهان بمرهم زئبقي وفي بعض الاحوال يلزم علاج (الطفل)
نفسه لان ما يرضعه من اللبن لا يكفي غالبا في علاج الداء المذكور

وأحسن ما يعالج به هذا الداء ويحصل به الشفاء السليماني المذكور فينبغي للطفل
سنة جزء من ٢٠٠ جزء من قمحة بشرط ان يعطى مثل ذلك لمرضعته
فان خص الطفل دون من ترضعه ينبغي ان يستعمل له جزءا من ٢٠٠ جزء
من قمحة ان كان عمره ستة اشهر ويداوم على ذلك حتى يصل الى ثلاث
سنين ثم يزداد المقدار تدريجا الى نصف ثمن قمحة ثم الى نصف السدس
ثم الى الثمن فان كان عمره ثلاث سنين فالمناسب ان يعطى من ثمن
قمحة الى خمس قمحة او سدس وان كان عمره خمس سنين فالمناسب ان
يعطى من خمس قمحة الى سبع قمحة وان كان الداء قديما ينبغي ان
يساعد بالاستحضارات الزيبقية وبالعرقات ويسقى العليل من
اوقية الى ثلاث اواق من شراب العشبة وذلك بحسب سنه فان
كانت الام هي المرضعة ينبغي ان تدوم المعالجة مدة ست اسابيع
بخلاف ما اذا كانت المرضعة غير امه فانه ينبغي ان تدوم ثلاثة
اشهر او اربعة لاسيما ان كان المرض مزمنا

التاسع والثلاثون التسنين المعروف في اللغة بالاثغار

التسنين هو بروز الاسنان من اسناخها الى الخارج وهو تسنينان

اول وثاني فالاول هو التسنين اللبني والثاني هو التبديل
المسمى بسن التمييز وهذا الاول يختلف بحسب وقته ومدته او عسر
طلوع انواع الاسنان وفي الغالب يكون من الشهر السادس او
السابع بعد الولادة وقد يبتدئ في الشهر العاشر او الحادي عشر
وهذا التأخير يحصل في الاطفال الاقوياء كالضعاف ــ
وقد شوهد خروج الاسنان في الشهر الثالث او الرابع واكثر من يحصل
له ذلك من كان مصابا بداء الخنازير ــ واعلم ان الاسنان
السريعة الخروج تكون سريعة السقوط ومن النادر العجيب انه شوهد من
ولد باسنانه واول ما يخرج من الاسنان القواطع الوسطى التي تكون
في الفك السفلي لكن قد يخرج وحدها حتى تكمل ثم تخرج التي في الفك
العلوي واحيانا يخرج بعضها ثم بعد ذلك باسبوعين او ثلاثة
تخرج القواطع العليا ثم يخرج باقي من الاسنان الجانبيين السفليين
المقابل لها من الجهة العليا وقد يحصل التسنين في زمنين متميزين
الاول للقواطع والثاني للجانبية والاضراس والعادة ان يكون
بينهما زمن طويل ــ وفي الشهر الخامس تطلع الانياب واولها

اثبات الحنك السفلي واصنافها تظهر في اضراس الصغار وقبل الانياب ويحصل
ان خروج الانياب يتعب الطفل لانه يتالم من خروجها اكثر من غيرها وبعد الاسنان
تنبت اسنان اللبن واعراض التسنين في حد ذاته ليس من شيء وانما ذكرنا
في الامراض العارضة فيه منها وكثير من الاطفال يتبين في الاعراض وقلة تغير طبيعته
ومنهم من يتعب تعبا عظيما لما يحصل له من الالام فيصير نحيفا ويتأثر من
ادنى شيء واذا مرض الطفل في زمن التسنين كان مرضه خطرا بسبب كثرة
احساسه فان اصيب بالجدري في ذلك الوقت هلك وفي تلك المدة ينبغي
ان لا يلقح له الا اذا كان الجدري منتشرا مستوليا وبائيا مهلكا ومن حيث
ان الالم هو العرض الرئيس الذي يصحب التسنين ينبغي ان لا يجعل الطفل في
تلك المدة متعبا لانه لا يقدر على ضغط الاصبع فضلا عن غيره ويقسم
الام منه الى موضعه وسبابوته تكون بحسب ... الاعضاء وفي مدة
يسيل من الطفل لعاب غزير وتتورم اللثة وتحمر وتتالم ويحصل منها الكلال شديد
ويختفي الغدد ... وتحدث في الفم حرارة شديدة وقد
تحدث بثور كثيرة فينبغي تبريد بطون المواضع الحارة وقد يحصل فيها
عصبية شديدة وفي تلك المدة يعسر تنفس الطفل ويحصل له سعال جاف

بعضه

يقصب المواضع الى الزكام الشديد واذا اشتد الالتهاب الى الرية كان الفصد
ضروريا فان لم يكن يوضع على الصدر بعض علقات وقد تعتريه الحمى و
لكن لا تمكث الحمى الا اياما قلائل وتأتي على نوب غير منتظمة وقد يحصل في
اطرافه اهتزاز وتعتريه ضعف في وقت التسنين فان زرقت الاضراس
في انقضاء خروج الاسنان كانت هي السبب في العوارض الخطرة واما التسنين
الثاني فيحصل عقب سقوط اسنان اللبن وتصحبه اعراض غير خطرة كسيلان
اللعاب والرمد ولعل اسهال خفيف ومعالجة الاعراض التي تصحب التسنين
تكون على حسب الاعراض التي في البنية لكن مع الاحتراس الزائد

الموفي الاربعين في هوام الرأس

قد يعتري رؤس الاطفال قمل كثير ولو مع النظافة ولا يعلم سبب ذلك فان كثر
القمل في رأس الطفل يحصل له الضعف ويصفر وجهه ثم يتقرح رأسه
بالاظافر ومن نهش القمل لكن ينبغي ان لا تلتبس قروحه بقروح القراع
لان القراع له رائحة خاصة به والنافع لذلك النظافة والغسلات اللينة
وقص الشعر فان لم ينفع ذلك ... من الاس ... لكن الاحوال التي
يتقرح فيها الرأس ... ينبغي ان لا يستعمل فيها الادهان

المذكوره ومن المعلوم ان ارتداع القروح المتسبب عن القمل فجأة يحدث
عنه رعد شديد وصداع واحيانا التهاب المخ

الحادي والاربعون تقيح الاذنين

قد يحصل لبعض الاطفال المولودين جديدا قروح في الاذنين تسيل منها
مادة صديدية كثيرة ومتى حصلت لا ينبغي ان تقطع فجأة لانه ينشأ
عن ذلك اعراض خطرة وقد تستمر مدة وتكون عرضا لمرض آخر فان حصل
ذلك ينبغي ان تغسل الاذن مرارا كل يوم بالماء الفاتر وبعض ملعقة و
توضع على القروح التي تكون خلف الاذنين وقد تسلق مدهونة بزبدة
وقد يحصل لبعض الاطفال مرض آخر كالرمد واحتقان الغدد وغيرها
وفي مثل هذه الحالة ينبغي ان توضع مع قراع الطفل منقطة او على قفاه
فان انقطعت القروح وترك لها سائل العنق توضع عليها لزقات تكون
قد غمست في لبن قد غليت فيه رؤس الخشخاش وتوضع خلف الاذنين مستطيلة
فان كانت طبيعة القروح توجيه نعطي ادوية مضادة لذلك ولكن
رضيعا وعلاجه مشاده

الثاني والاربعون الصرع

هذا المرض كثير الحصول للاطفال وكلما كان الطفل صغيرا كان اقوى خطرا

ودواؤه

ودواؤه اما خلقي او عرضي فالاول يكون متسببا عن داء خلقي في العصب
او يكون مكتسبا من هيئة الجسم والعرضي يكون متسببا عن ارتداع داء
جلدي ومن شدة الحمى الا انه فاعتبارا من وجود ديدان في المعا او في زمن
التسنين وقد يكون سببه انفعالا نفسانيا شديدا كالفزع والخوف
الشديد والحزن لان كلا منها تنشأ عنه نوب صرع لا سيما ان كان الطفل
كثير الاحساس وعلاماته عدم ثبات نظر الطفل وتحيره وحزنه وان كان رضيعا
تحصل منه حركات عامة وتكون رضاعته متقطعة وقد يحصل الصرع فجاءة
بدون سبب معروف فيخر الطفل مغشيا عليه ويحصل له تشنج عام ويبهت
وجهه ويخرج من فمه رغوة بيضاء واحيانا تكون محمرة بسبب اختلاطها مع
دم عند عض اللسان ويحصل له صريف الاسنان وتنقلب رأسه الى الخلف و
وتنتفخ عنقه ويصير تنفسه شخيريا ويصير نبضه ويصير غير منتظم ويحصل
في اطرافه انقباض وانبساط في جميع الجهات واذا افاق لا
يتذكر شيئا مما حصل له الا انه يبقى حزينا متألما وكلما كانت نوب الصرع
العارضي شديدة ومتقاربة كان اشد خطرا

المعالجة

ينبغي اولا ان يبحث عن السبب ويبعده في الصرع الخلقي يعطى

منقوع حشيشة النهر المعروفة عند الاطباء بالاطريلال ومنقوع ورق النارنج
والكبة والمسك الخالص والملتيت وزهر الخاريجي لكن كل ما ذكر للحصبة منبه
نجاح ظاهر وتساعد جدة البسائط بالحواقن او حوم القفا او الرأس او الاعراف
المجاورة له وان تبين ان الداء ناشئ عن زيادة الدم يجب فصد الاوق
الفصد او ذلك يقع ما علق به وقد يكون في الاطفال المولودين حديثا ناشئا
عن احتباس الخلق او وجود اجسام غريبة في المستقيم او في المعدة فان
كان ناشئا عن وجود دود يلزم استعمال الادوية الطاردة للدود
وان حصل في ابتداء داء حصى حلو في الغالب عدم ضرره بخلاف ما اذا
ظهر في آخره فانه يكون خطرا لانه يحصل عقب التسنين الشاق ويخرج
من انف الطفل المصاب حوائج منبهة ملينة كما لا ينبغي ان يسقى شرابا
ودحيا لانه يحصل من كل منها حدوث قيح او عطاس يفتتا عند منعف
حتى يكون سببا للموت وان كان خفيفا ... ارتفع داء ... ينبغي
ان يعالج بواسطة المنفطات ودلك الجسم

ينبغي ان ...

الثالث والاربعون الجدري

اعلم ان الجدري مرض معروف عند جميع الناس وقد ينشأ استيلاؤه

ابان

وباثيا وفي هذه الحالة كثيرا ما يعقبه الطاعون ويظهر في مصر فصل الشتاء
في كل سنة ويحصل منه ضرر كالطاعون بل اكثر لانه يقتل اغلب الاطفال والغالب
انه يظهر في سن الطفولية واحيانا بعده بل قد يظهر في سن الكهولة او الشيخوخة
ومن الناس من لا يجدر ابدا وان كان نادرا وهو نوعان حميد وغير حميد
فالحميد يظهر متفرقا لكن عند بدئه يحس منه حرارة وحمى وألم في القطن مستقيما
اي قسم المعدة واحيانا تهوع واحيانا تشنجات ... الازرار
بحح الصوت وبعد ظهور الاعراض المذكورة بيومين يظهر في اليوم الثالث او
الرابع ويكون حبوبا صغيرة حمراء قليلة الارتفاع اولا ثم تتزايد تدريجيا وتكون متفرقة
عن بعضها فتظهر اولا في الوجه حول الانف والفم ثم في الصدر ثم في الاطراف وهكذا
حتى يعم الجسم كله في اليوم الرابع او الخامس من ظهورها تبيض قمتها ثم تصفر
وتنخفض وسطها وفي اليوم الحادي عشر تصل الى نهاية زيادتها وتتفقع وتتقشر
وتجف وتنقص ورم الوجه والاجفان وكذا بقية الاعراض
واما غير الحميد فيظهر متراكما وتكون اعراضه كاعراض سابقه الا انها اشد و
يزيد بعضها الهذيان والضعف العام وظهور حبوبه يكون اسرع وتتقارب
من بعضها حتى تجتمع وتصير كتلة واحدة وتزيد الطفل المصاب ... تكون

اليوم ٩

ثالثة ويتأخر تقيحه وجفافه وسقوط قشوره ولا يحصل ذلك الا في الخامس والعشرين
او اكثر — وبين هذين النوعين انواع كثيرة منها ما هو كثير الخطر ومنها ما هو
قليله وذلك بحسب قربها من النوع الاول والثاني واعلم ان الغالب على من
يمرض بالنوع الاول اعني الجدري الحميد السلامة حتى لا تموت به الا واحد من نحو
العشرة بخلاف النوع الثاني فالغالب على من يمرض به العطب فلا ينجو منه الا واحد
من ثلاثة ويكون مشوها الوجه او اجلى او اعور او متكسع الاطراف او غير ذلك

المعالجة اما معالجة الجدري الحميد فسهلة لانه لا يلزم له الا الحمية وان
كان المصاب به رضيعا يمنع عن اللبن ويسقى الاشربة الملينة لكن لا يسقى ما
الا بعد زوال الاعراض او نقصها نقصا واضحا وان وجد في قسم المعدة
المحمة الم ينبغي ان توضع عليه علقات او يوضع على محلها لبخة ملينة
وان كان مع عسر في الازدراد توضع العلقات على العنق تحت اسفل الفك
وفي مدة هذا الداء يوضع الطفل في محل معتدل الحرارة **واما معالجة**
النوع الثاني فهي كالاولى الا انها اقوى منها بحيث يكون عدد العلق اكثر و
يكرر وضعها على حسب قوة المريض وشدة الاعراض ومن حيث ان اثقل
اعراضه ما يحصل جهة المخ ينبغي ان يكون وضع العلق خلف الاذنين

وبعد

وينبغي للمنبه غاية الانتباه من حيث ان هذه الوسائط لا تنفع في بعض
الاحيان ويستمر الداء معها اخذا في الزيادة اجتهد بعض الاطباء في طرق
بها يتلطف الالم ويقل خطره ففعل تجارب عديدة واحسنها كي البثور في ابتداء
ظهورها بالحجر الجهنمي فثبت بها انها متى كويت وقفت زيادة الداء وزال التشوه
الذي هو كثير الحصول فيه فاذا عولج بهذه الكيفية يخف المه وهذا الداء يكاد
ان لا يعرف الان في بلاد اوروبا بعدما كان كثيرا بها وذلك بواسطة تلقيح
المادة البقرية كما سنذكره بعد والنقاهة منه كالنقاهة من بقية الامراض الجلدية
الحادة لكن هذه يلزم لها الانتباه الزائد لان في ادنى سبب كالتعرض للبرد
او زيادة الغذاء تحدث عنه امراض خطرة كمرض المخ والحلق والصدر والبطن
وينتج من ذلك التشنج المعروف عند العامة بالقرينة او الاستسقاء فلاجل عدم
الوقوع في شيء من ذلك ينبغي ابقاء الناقه في محل مدة شهر او شهرين
ولا يعرض لشدة الهواء ولا يعطى الا اطعمة خفيفة كالشوربة التي لا دسم فيها
ولا يرجع لعادته في الماكل والمشرب الا تدريجيا

الرابع والاربعون الحماق المعروف بجدري الحمار او الجدري الطيار والجدري الكاذب

اعلم ان هذه المرض من انواع الجدري الضعيف حتى انه يلتبس في بعض الاحيان
لكن قد يعرف بادنى تأمل وانظم تمييزا لانه لا يعدي بالملامسة ولا بالتلقيح
وان اعراضه اخف من اعراض الجدري الحقيقي وان كانت مشابهة له لان بثوره
كبثوره الا انه لا تسير متقيحة لانها تجف وتسقط في اليوم الخامس والسابع ولا يبقى
بعدها اثر التحام ومعالجته هي حمية المصاب بها واعطاؤه شرابا محللا وحفظه
من تغيرات الهوا كالبرد وغيره بالمكث في منزله مدة ايام

الخامس والاربعون الجدري البقري الصناعي ويقال له تلقيح مادة الجدري

اعلم ان هذه المادة ماخوذة من بثور تظهر في ضروع البقر على جوانب حلمتها
تشبه بثور الجدري الحقيقي وقد ظهرت في بلاد الانكليز في حدود اول القرن
الثالث عشر من الهجرة وسبب التاريخ بها ان بعض الاطباء شاهد ان حلابي
البقر المصابة بالبثور المذكورة لم يصابوا بالجدري الطبيعي وانه ظهر في
اصابعهم منها ثلاث او اربع حكاكة ووقاية لهم منه فالهم الله البعض
المذكور انه يجرب ذلك في الآدميين لطفا منه سبحانه وتعالى فجربه
مرارا حتى تحقق ما ظنه وعرف انه واق من الجدري الحقيقي فانتشر التلقيح
بذلك في الآدميين وفرح به الناس وحمدوا الله تعالى على ما اولاهم من

نعمه

من نعمه حيث اوجد لهم ما يقيهم ويقي اولادهم وعيالهم من افظع
الامراض وانقلها واكثرها ضررا واخطرها ومن ذلك الوقت
ضعف امر الجدري الحقيقي في اوروبا حتى انه الآن لا يكاد يعرف
بعد ما كانت تموت به الوف من الاطفال والعيال فكثر بذلك عددهم
واتسعت تجاراتهم وكثرت ارباحهم واسبابهم ولما تحقق هذا الامر
لدى صاحب السعادة احب عمارة اوطانه لما جبل عليه من الشفقة
وامر ان يلقح من هذه المادة بجميع الاولاد الكائن منهم بالبلاد
وحرض الاطباء على ذلك واكد الامر بها فتفحص بعض الرعايا
ذلك سرا وامتثل امره جهرا ظنا منه ان هذا مخالف لامر الله
الكريم وما دري انه رحمة من العزيز الرحيم وهو من الادوية التي من
الله بها على عباده ومن حيث ان الشرع الشريف لا ينفي خواص
الادوية فلا مانع من ان يكون هذا من ذلك القبيل وقد شاهد
نفعها الخاص والعام وتحقق لدى جميع الانام مع ان هذه المادة
كبقية الادوية المتخذة من الحيوانات والنباتات والمعادن
فلا مانع من استعمالها لا سيما مع هذا الداء الكثير الخطر ←

١٢ انام

ومن العجب ان التلقيح مع عموم نفعه وظهور نجعه ترى بعض الناس لا يحفل به
ولا يقول بطيبه ويترك اولاده بلا تلقيح حتى يظهر عليهم الجدري الصحيح فيعاقبه
الى موت الاولاد وكفى بذلك حرقة للآباء و ... فيجب على ولاة
الامور غاية الاعتناء وان يعاقبوا من لم يمتثل الامر بالتلقيح عقابا شديدا
ولا يحابوا احدا ولا يتركوا واعلم ان البثور التي تظهر من هذا التلقيح يعقبها
حمى خفيفة حميدة العاقبة ومتى ظهرت منه بثرة واحدة تكفي في الوقاية
لكن جرت العادة ان يلقح في كل ذراع ثلاث بثرات او اربع
واما سيره ففي الثلاثة ايام الاول لا يظهر في محل التلقيح شيء الا
ان محلها يحمر في آخر اليوم الثالث وفي ابتداء اليوم الرابع تظهر بثور
صغيرة حمراء وهذه البثور تعظم وتمتلئ في اليوم الخامس والسادس بمادة
مصلية شفافة ثم تنخفض من وسطها ويحيط بها دائرة حمراء وفي
اليوم السابع والثامن تصل الى نهاية نموها وتتم ثم تتعكر مادتها قليلا
ومن اليوم التاسع الى الثاني عشر تجف والى الرابع عشر يتم الجفاف
وتسقط قشورها من اليوم الرابع عشر الى العشرين وتبقى بعدها آثار
لا تزول واذا لم يتقن التلقيح جيدا لا يكون سيره كما ذكر كما اذا
اخذت

اذا اخذت المادة قبل اوان اخذها او بعده بكثير او فسدت في الاواني
التي كانت محفوظة فيها او ان الملقح لم يكن فيه استعداد لقبوله
ففي جميع هذه الاحوال لا تظهر البثور وان ظهرت تكون رديئة
التكوين ومتى كانت كذلك ينبغي اعادة التلقيح ثانيا او ثالثا
او اكثر من ذلك ان لزم الامر وقد يحدث من التلقيح بثور تقرب من البثور
المعتادة لكن لا تكون منفرطحة ولا منخسفة الوسط وتسرع سيرها عن
المعتاد وهذا هو المسمى بالجدري البقري الكاذب وبثوره تجف من
اليوم السادس الى الثامن وتسقط بسرعة ولا يبقى بعدها اثر
واعلم ان التلقيح يحسن في كل سن من اطوار الحياة فينبغي ان يلقح
كل من لم يجدر الجدري الطبيعي ولو كهلا او شيخا فيلقح للطفل من
اول الشهر السادس بعد الولادة بقليل ان كان الجدري مستوليا
استيلاء وبائيا وان كان شابا او كهلا او شيخا يلقح له في وقت
تذكاره ولا يحدث من التلقيح مرض للطفل الملقح له ولو كان المأخوذ
منه مصابا بمرض من الامراض المعدية كالجرب وغيره وان كان
البعد عن ذلك اولى واسلم وينبغي ان لا توخذ المادة الا من

من طفل قوي سليم البنية واحقاً من ظن ان ظهور الجدري ضروري
للبنية وانها تخلص بها قيساً من الاخلاط وان من اصيب به وبرئ منه يصير
جيد الصحة لان المشاهد خلافه بل الذي عرف ان من لقح له اولى منه ممن
لم يجدر مدة حياته فانهما يكونان في صحة اعظم من كان اصيب اولا الى
من انه سلم من التشويه الذي ينشأ من الداء المذكور كما يصح في جميع
اطوار الحياة يصح في جميع فصول السنة لكن الاولى ان لا يكون في شدة الحر
لان الاطفال تتغير وتتألم في هذا الزمن ارخة اعضائهم ولو لم يحصل عنه الا حمى
خفيفة واما لكيفية التلقيح واعتناء المادة وحفظها فقد ابناها في هذه الجواهر
من كتبنا لنور الصحة فانظرها هناك كثير من الاطباء من الاجانب من قال انه
لابد من اعادة التلقيح ولو صح وذلك لزيادة التأكيد واعادته تكون
بعد السنة الرابعة والخامسة من التلقيح الاول وهذه الاعادة لا ضرر منها
اذ لا يحدث منها الا عوارض خفيفة وعند ظهور الجدري البقري كان الناس
يلقحون اولادهم من مادة جدري طبيعي اذا كانت المادة سليمة وذلك لمنع
رداءته وما يحصل منه من التشويه وكان ذلك يستعمل في مصر بالشام وفي
تونس بالشراء وكانت عملية تضع كعملية التلقيح لكنها رفضت الآن لما يحصل
منها

منها من العوارض ولوجود ما هو احسن منها وتلقيح مادة الجدري البقري

السادس والاربعون الحصبة

الحصبة مرض غالب من يصاب به الاطفال ويكون خطرها فيهم اقل منه في الكهول
لكن انتهاؤها في الغالب جيد وقد يصاحبها عوارض ثقيلة فتكون قاتلة
وهذه تسمى الحصبة الخبيثة ثم ان الحصبة من حيث هي لا بد وان تسبق
بحمى مدة ثلاثة ايام او اربعة ويحصل للمصاب بها زكام ورمد وتدمع عيناه
ويلتهب حلقه ويعتريه صداع ويحمر لسانه وقد تشتد به الاعراض المذكورة
حتى يحصل له سبات وهذيان وتشنجات وفي اليوم الثالث والرابع
يظهر على الجلد بقع حمراء تشبه قرص البراغيث تصاحبها ارتفاعات قليلة
لا تدرك بالنظر وتدرك باللمس تظهر اولا في الوجه ثم في العنق ثم في الصدر
ثم في الاطراف ثم في جميع اجزاء البدن وهذه اللطخات تكون اولا متفرقة
ثم تجتمع حتى تصير لطخا تختلف في السعة منفصلة عن بعضها بمحال سليمة من
الجلد ومدتها تكون في الغالب اثني عشر يوما او اكثر الى خمسة عشر ثم
ينقشر الجلد وتخرج منه قشور كالنخالة الرقيقة وقد تمكث زيادة
عن ذلك ومدة زوالها يستمر السعال وبحة الصوت والرمد

ومن حيث انها مرض خفيف فمعالجتها تكون خفيفة ايضا وهي الحمية
المناسبة والاشربة المحللة الفاترة كمغلي بزر الكتان ومنقوع التمر وحلول الفسخ
المحلاة كل منها بالعسل او السكر وينبغي مع ذلك الراحة والمكث في مكان
معتدل الحرارة والضوء لان كثرة الضوء تزيد الرمد وينبغي الاستمرار
على هذه المعالجة حتى تجف البثور ومتى حصل الجفاف يزاد مقدار الغذاء بالتدريج
واحيانا قد تعقب الحصبة نفث وسعال من ذلك عوارض خطرة ومتى حصل ذلك
ينبغي ان يستحم المريض في ماء فاتر او حمام بخار [illegible] ان لم تظهر الحصبة بذلك
المريض حمية تامة ويوضع له جملة من العلق على اكثر محال الجسم الما وتكون المعالجة
على حسب شدة الاعراض وقوة المريض ومن حيث ان الحصبة من الامراض المعدية
ولا يوجد ما يقي منها كما يوجد ما يقي من الجدري فينبغي ابعاد الاطفال التي لم يصابوا
بها عن محل من اصيب بها

السابع والاربعون القرمزية

القرمزية نوع من الحصبة واعراضها الاولى مثلها وتخالفها في امور منها ان
البقع التي تظهر فيها تكون اعرض وتختلط ببعضها فلا تبقى في الجلد مسافة
سليمة منها ولونها يكون احمر ناصعا وتنتهي بالتقشر وتكون قشورها واسعة
كالصفائح والالسنة تكون احمر قرمزيا ومدتها ومعالجتها كالحصبة

الثامن

الثامن والاربعون الرمد

هذا الداء كثيرا ما يعتري الاطفال المولودين جديدا ويكون شديدا حتى
يسيل صديدا كثيرا من العينين ويسمى بالرمد الصديدي للاطفال وقد يعتريهم
بعد الولادة بايام الى سنة فاكثر ويكون ناشئا من الداء الافرنجي الذي
يكون اصاب الام وقد يكون سببه البرد حال الولادة او من الوسخ
او من لبن المرضعة او رداءة غذائها فلذا تجد الفقراء معرضين له
اكثر من الاغنياء واعراضه احمرار العينين وسيلان مادة مصلية تشبه
مصل اللبن منهما ثم تستحيل سريعا الى صديد وتلتصق جفونهما على بعضها
احيانا واحيانا تنقلب وقد لا يقتصر الالتهاب على الاجفان بل يمتد الى العين
ويفسد تركيبها ويكون سببا للعمى واذا اشتدت الاعراض حدثت عنها
الحمى وعدم الهضم وغير ذلك

المعالجة

متى حصل التهاب الرمد المذكور ينبغي المبادرة بعلاجه ليقف سيره والمعالجة
اللائقة به هي الحمية ووضع علقة او اكثر على الاجفان او تشريط الجلد
من محل يقرب من العينين او يسنح مسهل خفيف كنحو من زيت الخروع او
قليل من دهن الخروع الممزوج بشراب البنفسج او المن العسل ويكرر غسل

العينين بالماء البارد او الفاتر ويوضع فيهما القطور الخفيف الغبرة او الكثيرة
وخاصة القطور المركب من ماء الورد وروح التوتيا والشب — وان كان قيح
القرحة لينة او قروح او ثقب يسيل منها طول الجو ... او حدة او دمعا فالجيد
قليل من خلاصة التفاح او من مرهم فيها الخلاصة المذكورة ولا ينبغي القيح
من تقطيرهم حينئذ فان الاسم لا علاج به بل المدار على الفعل فكم من جيد الاسم
وفعله قبيح وكم من ردئ الاسم فعله جيدا وهذا من هذا القبيل فانه وان كان
قبيح الاسم فهو جيد الفعل فانه كثيرا ما تحدث عنه نتائج حميدة لا توجد في غيره
والخاصي بذلك سواده وهو جسم مركب من فضة وحمض — وان كان الرمد
ضعيفا يعالج بالشب والتوتيا والسكر النبات فان هذه الثلاثة تدخل في
معظم الاكحال الموجودة في هذه البلاد وهناك دواء اخرى خاصة بهذه البلاد
كالشش والعنزروت كحل لا يستعمل الا بعد سحقه جيدا والا فتكون كجسم غريب
يزيد الرمد بدلا ان تخففه

التاسع داء الحول

الحول حالة بها تختلف اتجاه العينين فيكون محور النظر غير منتظم ويتأتى عن اعتياد
الاطفال في النظر اعتيادا ردئيا او من اصابة تشنج في بعض عضل المقلة والحال
وقاية الطفل وسلامته منه ... ينبغي ان يوضع ... مصدر الضوء
او كيفا

او كيفا لعبة ملهية عنه والغالب في الحول ان تكون احدى العينين اضعف
من الاخرى كما ان الغالب ان تكون اليسرى فان كان الحول خفيفا لا يعكر صفاء
النظر كثيرا فالاولى تركه سدا فانه يختفي الآتي ولأن الطفل حينئذ
يوجه العين القوية للنظر للجهة التي المنظور فتتبعها الاخرى بالضرورة
ولاجل ذلك اذا حصل ينبغي ان يجتهد في احداث التعادل بين العينين
بان تعوّد العين الضعيفة على النظر وان يعطل الضوء عن العين القوية
حتى ان الضعيفة تقوى وتعادلها ولاجل تقويتها ينبغي ان
يدلك الجبين ... او يقطر فيها قطور ... وقد يعالج هذا الداء بحيلة اخرى
وهي ان يجعل على العينين عينان من الزجاج ظلمتان ليس فيهما ثقب
الا في جزء من وسطهما وحينئذ يضع قشر الجوز المثقوب الوسط عليهما ...
اذا لم يكن الحول ناشئا عن مرض في المخ فان كان ناشئا عن مرض فيه فلا
علاج له الا بمداواة الداء البادي

الموفي العشرين ثبات النظر وعدم تحرك الاجفان

تنشأ هذه الحالة في الاطفال اذا عرض الطفل للضوء شديدا او للاجسام
تغير الحركة وحينئذ يولد الطفل متحير النظر وعلى كل ينبغي ان لا يعرض الطفل

للضعف الشديد وان يقوى بالتدريج على قدر الاشياء المفرحة للسيادة
استيقاظه من النوم

الحادي في الحصبة النكتة القرمزية

هذه النكتة من الحميات بالبياض وبالغشاوة وبالنقطة وهي نكتة بيضاء
تشبه الصدف تكون على القرمزية والغالب ان تشفا واحتقد لا نهاية
من العلاج القرمزية الفانا كالذي يحصل عقب الجروح او الحروق ومن حيث
ان القلم الجروح المذكور اصل ازدياد الحكاكة وذلك ينبغي ان لا يعذب المريض
بانواع العلاج لانه غير نافع في تباحث هذه النكتة في سرعة العين الاحمر
ان كانت سلية

الثاني في الحصبة لين العظام

هذا الداء يعرف عند العامة بالاعوجاج وغالبا انه في الطفل من ستة
الشهر او ثمانية ونسيتر الى ثلاث سنين وقد يظهر في زمن التسنين الثاني
او في وقت البلوغ واكثر ما يصاب به العظام الطويلة لكن قبل ظهوره
يعظم الرأس والبطن ويخف الجسم وتفقد بشرة الطفل المصاب بهيئة كئيبا
وتكون هيئة وجهه غضون وتكاميش كالتي تحصل في وجوه العجائز ويرى
جلده متبرزجة ونحيف وتصير قذرة مدببة ومع ذلك لا يحصل الم
ليكون منه الا انه قد يموت بحرارة ليثية وهذا الداء قد يكون وحده وقد يكون
مصحوبا

مصحوبا بمرض آخر فان كان وحده كان قاصرا على العظام الطويلة او على
العظام السلسلة الفقرية او عم العظام كلها والغالب ان يصحبه التهاب
شعبي ومعدي او رئوي مزمن او يسبق بالآم حدادية لا عظمية وقد يحدث
عقب الأمراض الجلدية الحادة كالجدري والحصبة والغالب انه يظهر عقب القروح
او داء الخنازير او الداء الافرنجي والامراض الجلدية المزمنة وسببه الاولى
غير واضح وقد يحدث في المستعد له بدون سبب لكن يكون عقب مرض
مزمن او حاد في مدة التسنين وقد ينشأ من السكنى في الاماكن الرطبة
النفوذ

المعالجة

اذا لم يصحبه مرض حاد او مزمن يزول يلزم
من نفسه متى تقوت البنية واخذ الطفل في النمو لانه اذ ذاك تعتدل
عظامه سريعا وكلما حسنت صحته كان زواله اسرع فان كان مصحوبا بمرض
مزمن او حاد ينبغي ان يعالج المرض الموجود معه ليرجع الداء الى حالته البسيطة
فان كان معه مرض من الامراض النوعية ينبغي ان يقاوم بما يناسبه وان
كان مصحوبا بداء خنازيري ينبغي ان يعالج بالمنبهات والمقويات فلم
يمنع من ذلك مانع كبعض الالتهابات الباطنة ومتى كانت الاعضاء
سليمة يعالج بالادوية المرة كالسيقا الحنظلي والكينا ويعالج من الظاهر

بالاستحمامات العطرية والكبريتية وبالدلك اليابس للقدم وان يسكن بالطفل في الريف ويكثر الكث به في الشمس ويغطى لتغطيه رأسه ولا يعطى فاكهة ولا لبنا ولا غذاء من الاغذية الدقيقة وان كان رضيعا تقوى بما هو اقوى من اللبن كالبيض ومرق اللحم وان كان الطفل مستعدا يغذى بالاغذية المقوية كالبيض واللحم المشوي والمصلوق ويسقى الاغذية المقوية ومتى كان الداء اخذا في التقدم لا يحمل الطفل على المشي لان ثقل الجسم يزيد الاعوجاج وينبغي ان يكون نومه على الفراش محشو بنبات عطري او من ورق السرخس ومتى وقف الاعوجاج عن الزيادة وتصلبت العظام حتى صارت تتحمل ثقل الجسم تمرن الطفل بالمشي لان به تعتدل العظام مرتبا وادكر الاشياء البعد عن السبب المحدث او المتمم للداء والله الشافي

الثالث والخمسون الحمى البطيئة وتسمى حمى الضعف

هذه الحمى تنشأ غالبا من التسنين المؤلم او من العوارض التي تحصل للطفل في مدة التسنين ولو كان الطفل قويا وقد تحدث عقب الجدري او الحصبة او القرمزية او داء الخنازير او داء السدد فاذا اريد علاج طفل مصاب بالحمى المذكور يسقى الامراق والاغذية ومنقوع الكينا او شرابها وماء الاوندية الخفيفة

الخطمية فان كانت الحمى مصحوبة باورام صلبة يضاف على ما ذكرنا من الادوية السكنجبين العنصلي فان كانت الحمى ناشئة عن مرض آخر يعالج ذلك المرض فتزول الحمى بزوال سببها والله الشافي

الرابع والخمسون السبات

قد يطرء على الاطفال وان كانوا اقوياء البنية امساك مستعص يكون سببا في حدوث السبات ومن اصيب منهم بذلك يكثر نومه اولا ثم تضعف حركته او تفقد رأسا وهذه الحالة ولو انها غير مضرة في الظاهر ينبغي الاعتناء في زوالها لانها تنتهي الى السبات فيصير وجه الطفل احمر بنفسجيا وينتفخ ويعسر تنفسه وتجحظ عيناه فلذلك يلزم معالجة الامساك المذكور لو طال في مدة التسنين فينبغي استدرار اطلاق البطن وان اعتراه امساك يسقى شراب الهندبا او شراب زهر الخوخ فان اشتدت الاعراض المخيفة يوضع خلف اذنيه علقتان وعلى رجليه منفطتان ان احتيج لذلك

الخامس والخمسون البول في الفراش

هذا الداء يسمى بسلسل بول الليل وهو داء عده الاطباء من الامراض الضعيفة وسمي بالاسم المذكور لانه لا يحصل الا بالليل وسببه ان البول بلغة المثانة

واما في سن الطفولية كثيرة الاحساس فرح فيورد البول فيما تنقبض
تطرد ما فيها من البول وهذا الداء يزول من نفسه بعد السنين الثاني ولا
يعالج الا بالاستحمام البارد وتعويد الطفل مرارا بالليل وعدم اعطائه غذاء
مائيا ومنعه من الشرب عند النوم وان كان ضعيفا يعطى الادوية المرة
والاكسير الحديد والنبيذ الصرف واعلم ان من يبول في الفراش ثلاثة
اقسام قسم ثقيل النوم وقسم كثير الاحلام وقسم شديد الخوف فاما
ثقيل النوم فليقلل نومه ليستيقظ ويحبس ويرد البول في المثانة
لا يستيقظ الموجود واما كثير الاحلام فانه يرى في منامه انه يبول في قصرية
او كنيف لا شعوره في الفراش الا بعد فراغه من ذلك واما شديد
الخوف وان احس بحجر البول فانه يغلب عليه الخوف فلا يقوم وربما ايقظ
احدا من اهله وكان ذلك الا انه مستغرقا في النوم فلا يجيبه ويستلم من
الحصر فيبول في الفراش تهواعته فان استمر هذا في الطفل حتى بلغ ولم
يزل عنه ينبغي ان يعطى كل ليلة مقدارا من خلاصة الكينا مزجا مع
قدر من مسحوق الذراريح وهناك من الاطفال من يكون ضعيف عنق
المثانة بحيث لا يمكن العنق المذكور منع البول من الخروج وحفظه في المثانة

ومن كان

ومن كان كذلك يكون ضعيف الشهية باهت اللون غائر العينين
ذابلها نحيف الجسم وعلاجه يكون باستعمال الراوند وجميع الوسائط
التي تقوي اعضاء الهضم ولا يترك ان ينام على فراش لين فان كان
الداء المذكور ناشئا عن زيادة الاحساس يعالج بالملطفات كالابزنة
المحللة والفودية والاستـ[illegible] الفاترة والاستحمام العام ودون غيره
الاستمناء باليد يعرض لهذا الداء فينبغي ترك العادة المذكورة
لانها من اقبح العوائد واشنعها ويعطى الادوية المقوية والمياه [illegible]

السادس والخمسون السعال

اعلم ان سعال الاطفال ليس مرضا في حد ذاته بل هو علامة على حدوث
مرض ذاتي او عارض في اعضاء التنفس ومعالجته بمعالجة المرض الذي
نشأ عنه واحسن علاج له القيء لانه يسبب سهولة النفث لانه
يقوم مقام الاستفراغ الدموي فيعطى الطفل حينئذ مقدارا من
الطرطير المقيء او من عرق الذهب او من القرمز المعدني واذا اريد
اعطاء شيئا من المسهلات فاحسنها الراوند والزيبق الحلو
لكن قبل اعطائه واعطاء ما ذكر ينبغي ان يتحقق سلامة اعضاء

الوخم والبالعاتى

السابع والخمسون النزلة الوبوية

اغلب حدوث هذا الداء فى الاطفال فى زمن التسنين وحقيقته
يكون خطر السبب اجتماع مرضين فى طفل فينبغى ان ينتبه لمرض اول
الامر بان يعالج حال عروضه او بمجرد حصول الاستهواء الصدرى وقد
يستولى الداء المذكور استيلاء وبائيا فيلتبس بالخناق الصدرى
والربو الحاد والسعال التشنجى لان اعراضهما متقاربة وهذا الداء
يتميز عن السعال الكلبى بكونه دائما يكون مصحوبا بالتهاب شعبى او
رئوى والحمى وقد يصحب السعال التشنجى فى مبادى النزلة الرئوية
البسيطة ويتميز عن الخناق بسيره وكيفية الصوت — واعلم
ان لهذا الداء ثلاث درجات الاولى لا يوجد فيها نفث لكن يوجد
فيها سايل مصلى شفاف يخرج مع نوب سعال يكون متعبا غالبا
ويسبق بفتور وزكام وبحة والم فى الظهر والصدر والساق وفى
هذه الحالة لا يمكن الطفل الاضجاع من حالة فيشكو الم الخياشيم
والجهة الخلفية من الفم والم الجبهة وينتج عنه فقد الذوق والشم
والشهية ويصحب ذلك عطاس وسيلان مادة مخاطية رقيقة

مزلقة

مزلقة تهيج الانف والشفة العليا ويغلظ الغشاء المخاطى ثم يمتد
الالتهاب الى اسفل حتى يصيب غشاء الحنجرة والقصبة ويصحب ذلك
تعب وعسر فى التنفس حتى انه يصير كالشخير ويبح الصوت فان
تكون فى القنوات الهوائية غشاء كاذب كان الطفل عرضة للخناق
وحينئذ يحصل تعب فى الاطراف وتعتريه قشعريرة وسعال كثير
وصياح عال مستمر وصداع وتحمر وجهه وتتوقد وجنتاه ويكربه
وتعتريه حمى تكون خفيفة بالنهار وتزيد بالليل

وفى الدرجة الثانية يبتدىء النفث ويصير سهل الاخراج لكن يكون
لا قوام له فان لم يحصل فيها نفث كان ذلك دليلا على حالة
حادة او حالة تشنجية فى القناة الهوائية ومتى كان الطفل يقبل
الثدى سريعا ويتركه كذلك دل ذلك على حالة رئوية فى القناة
الهوائية — وفى الدرجة الثالثة تنقص الاعراض وينقص النبض
ويسهل خروجه واحسن ما يقى به تدفئة الجلد وحفظه من الرطوبة
واذا امتنع العرق وتنبهت الشعب ينبغى ان يعطى العليل
الاشربة المعرقة وفى اول الداء يقتصر على الادوية الصدرية

كالقيء ويستحلب اللوز واستنشاق بخار الماء ويسكن الصداع
بالاستحمام القدمي الحار ولا يفصد الطفل فصدا حاجيا الا نادرا ومتى
جرب تحجيج ووضع العلق على احد جانبي الصدر ومتى زالت اعراض الالتهاب
يعطى الاشربة المنبهة قليلا كمنقوع الزوفا او منقوع النعناع
وان كانت اطراف الطفل مرتخية يسقى السكنجبين العنصلي
وشراب عرق الذهب فيرتاح بذلك وان توهم بميل للاختناق
يوضع على صدره حراقة فانها تسكن الصدر وتذهب بالاختناق
وكذا المحاجم اليابسة وعطاء الطرطير المقيء واعط عظيما القيء
وان ازمن الداء يعالج بالمعرقات والمقويات اما وحدها او
مخلوطة بلبن وينبغي الاحتراز على العليل من البرد والرطوبة
وان تحقق ان محبس الالتهاب والفتح الخاطئ التشنجي يعطى
المستحضرات الافيونية واحسن ما يعالج به هو جلاء الهواء
لا زلا غدى وان ازمن الداء جدا يسقى العليل ماء حديدا
قليلا واليها المعافى

الثامن والخمسين السعال التشنجي

قد اطلق هذا الاسم على مرض يعتري الاطفال مصحوبا بالتهاب

لغ

شعبي وسعال قوي وحمى غالبا بنزلة معدة وحينئذ متى سعل الطفل
يحمر وجهه وتنتفخ عيناه ويعسر تنفسه لكن لا تصحبه حمى وهذه اول درجاته
وتستمر ثمانية ايام فاكثر الى خمسة عشر وفي هذه المدة يعتريه الشهيق وتصير
السعال تشنجيا ويقوى ويسرع عما كان حتى تتخلص الرئة من المادة المخاطية
التي فيها وتتخلص المعدة من الاغذية التي الموجودة فيها ثم يقف السعال
ويرتاح الطفل مدة ايام وخروج المواد المخاطية المذكورة لا يكون الا بعد
نوب كثيرة من السعال وتلك النوب تكون غير منقطعة غالبا لكن يحس الطفل
حال رجوع النوبة بالالم في حلقه فيمسك ما يقرب منه خوفا منه انه يخلصه من
السعال او يدفعه عنه ويندر ان تتجاوز ذلك لانه قد شوهد انه بعد زوال
النوبة يلعب كعادته ويكون شهيته كعادتها القيم ولو كانت النوبة تنتهي
بالقيء وهذا الداء قد يلتبس بالخناق الغشائي لكن يتميز هذا بعدم الحمى وعدم
احساس الطفل بحدة الفترات بشيء لانه في الخناق يكون دائما
حتى انه صوته يصير كصوت الديك

المعالجة

معالجة هذا الداء تكون على ثلاثة ادوار ففي الدور الاول حيث ان السعال
لا ينشأ عنه الا تهيج شعبي خفيف ينبغي ان يلزم الفراش ويسقى

المريض معليا معرقا خفيفا ليسهل فراز العرق كمنقوع زهر الخبيزة
وما ماثله — ومن حيث انه يوجد في الدور الثاني سعال تشنجي ينبغي
ان يدارك قسم معدته بمرهم الطرطير المقيئ وان يسقى شراب عرق الذهب
وعالج بعض الاطباء باعطاء قمحة من خلاصة اللفاح صباحا ومساء وداوم على
ذالك وكان سن العليل ثلاث سنين حتى بلغ ستا ونجح معه فان
كان سنه سنتين يعطى نصف قمحة وان كان اصغر من ذالك يعطى ربع
قمحة وكلما نقصت الاعراض ينبغي نقص مقدار الدواء وقد استحسن
بعض الاطباء اعطاء لعوق مضاف عليه مقدار من الافيون والكافور واذا
خشي من التهاب الشعب الرئوية فالانسب ان يعطى الاشربة الصدرية وان
كان الطفل ضعيفا ينبغي ان يسقى منقوع الزوفا او منقوع النعناع وان
كان دمويا وكان جلده حارا ووجهه محمرا ينبغي ان يفصد
فصدا خفيفا او يوضع لعلقتان خلف اذنيه وان كان معه عسر في التنفس
وخشي عليه من احتقان الرئة توضع على صدره او وراءه مفطة مكوفة
واستحسن بعضهم استعمال مضادات التشنج والمقويات كالمسك وحشيشة
الهر والحلتيت سواء كانت وحدها او مخلوطة بالكافور وان وصل الداء

الى الدرجة

الى الدرجة الثالثة وقد نجح فيه استعمال الزعتر واستحسن بعضهم استعمال
قدر قمحة من خلاصة البنج ممزوجة بهلام الكزاز الانزلاندي ان كان
عمر الطفل المصاب سنة ومن المجرب في تسكين السعال العارض في
الداء نصف وقية من شراب رؤس الخشخاش المعروف بابي النوم
وان مزج بمقدار من الخل كان انفع والحمية انفع الاشياء اذ من المجرب
ان كلما كانت التغذية زائدة كانت نوب السعال اقوى ولذالك يلزم
ان لا يعطى الطفل المصاب بهذا الداء الا اللبن وان اعطى شيئا من الثمار
لا يعطى الا الناضج لاسيما ان خشي عليه من اصابة الرئة

التاسع والخمسون التهاب الرئة

هذا المرض كثيرا ما يعتري الاطفال وقد يحدث مع الحصبة في آن واحد
ومتى اجتمعا في طفل يعسر شفاؤه بل الغالب على من يمرض بهما الهلاك
واغلب اسبابه البرد وسيلان العرق وبعد المشي العنيف والاعمال الشاقة والصياح
وارتداع الامراض الظاهرة فجاءة ويبتدئ بالقشعريرة وعسر في
التنفس فيصير تنفسه سريعا غير كامل ويعتريه الم الصدر والسعال وجفاف
الجلد واحمرار الوجه وامتلاء النبض وصيرورته صلبا قويا ثم

وتجثل نظامه ويكون سعال جافا وقد يكون مصحوبا بنفث لزج مدمم —

العلاج اول ما يعالج به الفصد العام ولو كان المصاب طفلا صغيرا
ثم توضع على مقدم الصدر بعض العلق ان لزم له الأمر فهذه الوسائط كافية في
ايقافه فان دامت الحمى استدل على تغير الأحشاء الباطنية فينبغي
استعمال الحمام العام والغذاء منقوع زهر البنفسج او الخبيزة والقعوق
والجلاب الصدريين لكن ينبغي الحذر من اضافة الأفيون عليهما لان
الأفيون واستحضاراته مضر بالأطفال — وهذا الداء قد يكون مصحوبا
باعراض صفراوية وفي مثل هذه الحالة تعطي مقيئا او مسهلا خفيفا لكن ينبغي
ان يبدأ بالفصد العام وما دام المرض في دور الحرارة لا تستعمل المنفطات
الآن وانما تستعمل في الأحوال التي يحصل فيها انصباب مصلي في تجويف الصدر

المبحث السادس الذبحة

اكثر ما يصاب بهذا المرض الأطفال الدمويون او الدمويون اللنفاويون
ولها اقسام كثيرة لكن لا نذكر منها الا الذبحة التي تصيب الجهة الخلفية من الفم
او التي تصيب البلعوم فنقول الأولى هي التي يكون محلها الغشاء المخاطي للجهة
الخلفية من الفم وسقف الحلق ودعائم اللهاة واللوزتين واعظم اعراضها

ح

عسر الازدراد وخنة الصوت ورد الأشربة من الحفر الأنفية واحمرار الفم
المصاب وجفافه وورمه ولعابه وغلظ الغلصمة حتى انها تتصل بقاعدة
اللسان فينشأ من ذلك كثرة بلع الريق بدون ارادة واحتباس وغثيان
عنه تهوع واحيانا سعال ثم يسيل من فمه لعاب كثير وقد يعتريه عسر التنفس
من الأنف فيصير فمه مفتوحا ما دام نائما وذلك يكون سببا للجفاف
من الافراز ويعسر خروجه ان كان مستيقظا لكن مدة هذا الداء قصيرة
غالبا وحينئذ تنقص اعراضه بالتدريج بعد ما كانت تزيد بالليل بالتدريج
والغالب انه ينتهي بالتحليل وقد تتكون منه خراجات في بعض اجزاء الفم
قد تنفتح من نفسها وقد لا تنفتح الا بالمبضع وقد يكون سيره بطيئا
فيكون عسر الازدراد خفيفا ويكون الألم والجفاف من الجهة الخلفية من
الحلق — واما الثانية وهي الذبحة البلعومية فانها تشغل الجهة العليا
من البلعوم او الجزء الأسفل منه فان كانت في الجزء الأعلى يعتري
المريض الم وجفاف حلقه ويعسر عليه بلع الريق حتى انه يبدأ او يتغير صوته
ويعتريه سعال وتختلف مدته لكنه نحو اربعة ايام فلا تزيد وقد يستمر مدة
اسابيع وقد يزمن وينتهي غالبا بالتحليل او بالانتقال وان

وان كانت في الجزء الأسفل يعسر التنفس ويولم بلع ريقه ويحس بالألم
في الجهة العليا المقدمة من العنق لكن في هذه الحالة لا يتغير صوته واذا
بحث في الجهة الخلفية من الفم لا يوجد فيها تغير أصلا وهذه الذبحة تختلف
فمنها ما يكون بسيطا ومنها ما يكون مركبا وذلك بحسب كونها وحدها
او مصحوبة بمرض آخر ومنها ما هو عرضي في الحصبة او في الافرنجي او في داء
المفاصل وغير ذلك

المعالجة

معالجة هذا الداء تكون بابعاد اسبابه التي تقدم ذكرها في تقدمه وينبغي ان يلبس
المريض [illegible] لأجل منع انجذاب الداء اليه فان كان خفيفا يكفي فيه الأشربة
[illegible] والأشربة اللطيفة كماء الشعير ومنقوع زهر البنفسج او الخبيزة
او الخطمي محلا كل منها بالعسل او السكر او شراب [illegible] وينبغي
ان يعطى كل منها فاترا او باردا على حسب طبيعة المريض لذلك وان كان
الداء ثقيلا فينبغي ان يوضع العلق على زاوية الفم او على العنق او على
الحنجرة وتجعل الوضعيات اللطيفة على العنق ويساعد بالحمية التامة فان
لم يغن ذلك وتقدم الداء يخرج من العنق وتوضع الحراقات على [illegible] ويحقن
حقنا مسهلة ولا ينبغي اعطاء المسهلات والقوابض الا اذا كان الداء

شاغلا

شاغلا الجهة الخلفية من الفم وينبغي ان يكون غذاء المريض خفيفا
كاللبن والأمراق والهلام والثمار المشوية وان تردد الداء على المريض
مرارا يعالج بالفصد والمسهلات في ابتدائه ويوضع على ذراعه منفطة
مستدامة فان كانت الذبحة مصحوبة بألم في المفاصل ينبغي وضع
المنفطات على العنق من الأمام وعلى القفا فيحصل الشفاء باذن الله

الحادي والستون الديدان المعوية

الديدان المعوية اربعة انواع الأول الديدان الطويلة وتسميها العامة
الثعابين والثاني الديدان الصغيرة وتسمى بالدود والثالث ذات
الرؤس الثلاثة والرابع الدودة الوحيدة المعروفة بدودة القرع فاما
الأول فهو دود [illegible] مستدق الطرفين في رأس كل دودة منه ثلاث
حدبات وغلظه كغلظ قلم الكتابة [illegible] وقد يكون طولها نحو [illegible]
ومحله المعا الدقيق وفي بعض الأحيان يصعد بعضه الى المعدة ويخرج
من الفم او الأنف — واما الثاني وهو الصغير فهو دود صغير الحجم رفيع
مستدير مستدق الطرفين طول الواحدة منه نحو خطوط او ستة
ومحله عادة المستقيم وينشأ عنه اكلان غير محتمل وقد يخرج كل دودة

[illegible] هيئة كهيئة كتلة واما الثالث وهو دود الارض
[illegible] ماد الوجود ولا يكون الا في الاعور
واما الرابع وهو الدودة الوحيدة فهي دودة مفرطحة طويلة على هيئة سلسلة مركبة
من جملة قطع قصيرة من جملة الزمن فيكون فيها الطرف المستدق والعريض
من جهة الذنب وطولها يكون عشرة اذرع او زيادة عشرة اذرع مساحة
وفيه من الجانبين مسام بين العقد وهذه الدودة اصعب انواع الديدان
والكثير من يصاب بها الكهول لا الاطفال بخلاف النوعين المتوسطين فالكثير
من يصاب بها الاطفال — ويوجد نوع آخر يعرف بالديدان الحويصلية
ولا نصف من الرقه لانه لا يوجد الا في الاجزاء المتغيرة من البدن والعلامة على
وجود الديدان في الطفل التهوع والتجشي وسيلان اللعاب لكن ينقطع بعد الاكل
وحينئذ لا ينهضم ما يأكل من الطعام كعادته ويكون لسانه احمر الطرف ابيض
الحواف والقاعدة وبعد تشبه او تزيد ويعتريه عطش شديد وبعض
ويحس بمغص في بطنه وانتفاخ ويعتريه زحير والالام شديدة في مقعدته
ويصير بوله رائقا وبعده ان يكون نتنا وقد يعتريه امساك او اسهال مادته
سائلة — وينشأ من وجود الديدان خفقان القلب ونوب صرع

او تشنجات او جنون او فواق فان صرع الطفل كان اعظم اسبابه وجود
الديدان المذكورة وقد يحصل له تشنج من وجودها وحينئذ يكون باهت اللون
ليس لعينيه لمعان كالمعتاد ويتعب في النوم وتكون عيناه مفتوحتين
نصف انفتاح وحدقتاهما ممدودتين ويتغطى باطن الفم بطبقة من
تراب سنجابي لكن العادة ان تكون عيناه مفتوحتين دائما وحول كل
منهما دائرة مستمرة ويعرف وجود القيح بالم ونخس في الامعاء ويخف ولو كان
كثير الاكل نحيفا شهيته ويتسبب من وجود الديدان في امعائه قراقر وارياح

المعالجة — احسن ما عولجت به الديدان المذكورة الادوية المرة و
المسهلة فانها هي التي تستعمل لاجل قذفها ومن المسهلة زيت الخروع من اوقية
الى اوقيتين والتحوة الهندية والشيح الخراساني من عشر قمحات الى نصف
درهم وفي بلاد الانكليز يستعملون في معالجتها اربع قمحات او خمسا من
مسحوق القصدير ويكررون ذلك مرارا فيحصل الشفاء واعلم ان الادوية
الطاردة للدود كريهة الطعم فلا يتعاطاها الطفل الا بعسر شديد فاذا امكن
منها ما كان مشروبا على غيره لسهولة تعاطيه ولو ان اعترى الطفل المصاب تشنجات
ينبغي ان تخلط الادوية الطاردة للدود بمضادات التشنج ولذلك

يستعمل الحلتيت والكافور وزهر التوتيا وحشيشة الهر فانها عظيمة النفع
ومتى خرجت الديدان يستعمل قمحات من الراوند مسحوقة في مقدار من الشوكة
واما دودة القرع فيلزم لاخراجها تناول المسهلات الشديدة فيعطى من
مسحوق السرخس من درهم الى ثمنية دراهم واحسن ما عولجت به التربنتينا المنقية
فيعطى العليل منها مقدارا مناسبا ويتناول في مسا كل ليلة قمحة من الافيون
ثم بعد ايام يسقى اوقية ونصفا من زيت الخروع الحلو ثم يعطى في صبح ليلة
مسحوقا مركبا من ثنتي عشرة قمحة من رب الراوند وثلاث قمحات من مسحوق
جذور الانجليكا وسبع قمحات من بزر الفاقول — وقد استعمل بعض الاطباء
في علاج هذه الدودة دراهما من الايتير كبريتيك ممزوجا بمنقوع السرخس الذكر
ثم بعد دقائق حقن المريض حقنة مركبة من المنقوع المذكور الممزوج بالايتير
او بساعتين من تلك الحقنة اعطاه وقيتين من دهن الخروع ممزوجتين
باوقية من شراب زهر الخوخ وكرر ذلك ثلاثة ايام متوالية وبعضهم عالجه
بمقدار مسهل من الزيبق الحلو ثم دلك البطن بمرهم الزيبق وبعضهم عالجه
بدهن الخروع بان اعطى العليل منه قدر ملعقتين مرارا في اليوم فتحصل
الشفاء واهل الهند يعالجون هذه الدودة بمغلي قشر جذور شجر الرمان

الخضراء

الخضراء فيغلون نصف رطل من القشور المذكورة في ستة ارطال من الماء
الى ان يذهب النصف ثم يصفون ما بقي من الماء المذكور ويسقونه للعليل فيحصل
منه النفع العظيم وهو المستعمل الآن عندهم في معالجة الدودة المذكورة في
جميع الاحوال وقد يستعمل الماء البارد والاستيا الجليدي والله المعافي

الثاني والستون سوء الهضم

هذا الداء كثير الحصول للاطفال وسببه كثرة الطعام ومن الاشتراك الحاصل
بين المعدة والمخ يسوء الهضم لانه ناشئ من المعدة وفي الكهول يكون ناشئا
من حصول تغير في الاثني عشري او في المعا ويندر ان يتسبب في الاطفال التهابا
في قناة الهضم — ومتى حصل سوء الهضم للطفل ينبغي للطبيب ان يتنبه
لحالة المخ ويحميه عن الماكل ويسقيه شرابا خفيفا كمنقوع خفيف من الشاي او
قليل من ماء الزهر محلى بالسكر وان كان مصحوبا باحتقان في الرأس يستعمل
الابزن القدمي الخردلي ويوضع له بعض علق على جهة القنوة الحلمي فان كانت الاعراض
قوية يحقن حقنة مسهلة والله المعافي

الثالث والستون الالتهاب المعدي

هذا الالتهاب يعتري الاطفال اذا بلغوا خمس سنين او ستا وينشاء

عند الم في قسم المعدة وتظهر على الجلد حرارة ويرتفع النبض ويصغر
تحركاته ويميل الى الخفاق وقد يصير تارة منقطعا   المعالجة
اذا كان الداء في ابتدائه ليسقى العليل مغلى الشعير او ماء الخس ويوضع
على قسم المعدة لبخ مليّنة او مسكنات وان كان الالم شديدا يوضع
عليه بعض من العلق فان لم ينفع ذلك يوضع عليه منفطة ويسقى شرابا
مؤلفا لانه مضاد للتشنج وعلى الله الشفاء

الرابع والستون الاورام البيضا

يطلق لفظ الاورام البيضا على داء يصيب المفاصل مصحوبا بورم لكنه
لا يغير لون الجلد وهذا الورم يظهر في المفاصل المتحركة لكنها تختلف في
الاصابة يعني ان بعضها يكون اكثر اصابة من بعض واسبابه تختلف
واعظمها داء الخنازير ومن اسبابه الارتجاج الجلدي الحاد ويبتدئ
بالم في نقطة من مفصل او فيه كله وتارة تكون الالام خفيفة وتارة شديدة
حتى انه يمنع الحركة ثم يظهر الورم ويكون رخوا وقد يكون صلبا وذلك
بحسب كونه في الاجزاء الرخوة او الصلبة كالعظام وحينئذ لا يمكن
العليل ثني العضو المتألم ولا بسطه وهذه الاعراض تتزايد سريعا اذا

ترك

ترك الداء بدون علاج ولا يمكن المريض ان يحرك عضوه في راحة
وقد يتراكم حول المفصل المريض جملة خراجات تحدث وتنفتح من ذاتها
او بالصناعة ثم تظهر اعراض عليه عامة تدل على عموم الداء فيهبط المريض
ويضعف من كثرة التقيح وشدة الالم وفقد شهيته وتتغير حالة هضمه
ويعتريه سعال ويزداد نحافة كل يوم ويتغير لونه ويعتريه عرق واسهال
غزيران ثم يموت   المعالجة
هذا الداء يعالج بمعالجة عامة لاصلاح ما فسد من البنية فيعمل مضادات
داء الخنازير ومضادات داء الحفر ولا تختلف معالجته باختلاف
اسبابه وانما تختلف بحسب كونه حادا او مزمنا قديما او جديدا وعلى
كل فترسم معالجته الحكمية التامة والفصد العام او الموضعي وذلك على
حسب قوة المريض وبنيته والاستحمام بالادوية المخدرة والملينة
استعمالا عاما وموضعيا ووضع اللبخ واستعمال التعابيل على الاجزاء
المريضة فان زالت اعراض الالتهاب واستمر الداء يعالج بالوضعيات
المقوية والدلك بالصوف المبخر بالجاوي او بالكهربا والكي بالنار
واستعمال المروخات النوشادرية والزيبقية والدهن بمرهم المعة

ووضع لصقة فيو والاستحمامات القلوية وللكبريتية والحراريق
الطيارة وهذه الحراريق توضع على سعة الفصل المصاب فان لم تنفع
الوسايط المذكورة ينبغي ان يقطع الطرف الذي فيه المفصل
المصاب وهذا القطع هو المسمى في لغة الطب بالبتر لكن لا يستعمل
البتر المذكور الا مع سلامة الاعضاء الباطنة فمتى كان مصابا باسهال
او سل لا يقطع والله الشافي

الخامس وستون داء الخنازير

هذا الداء يعرف في مصر بالخنزيرة وبالعقدة والكرش يصاب به الاطفال
الذين مزاجهم لينفاوي اي رخو والطفل المصاب به يكون غليظ
الشفتين لا سيما العليا وجلده يكون ابيض شاهقا او سمورا
ان لم يكن من اولاد السودان او الحبشة ومفاصله تكون غليظة
ان لم يكن من السودان العجم فان كان منهم كانت رقيقة وتكون
قوة العقلية زائدة وهذا الداء يتنوع بحسب تنوع الاجزاء التي يصيبها
يصيب الغدد اللينفاوية التي تحت الجلد او التي في البطن او يصيب العظام
فان كان في الغدد التي تحت الجلد كان احتقانا ثم يزيد تدريجيا
حتى يصير كالبندقة ثم يعظم بالتدريج ايضا حتى يصير قدر الجوزة و
تكون

وتكون كل عقدة منفصلة عما قبلها وما بعدها او تجتمع العقد حتى تكون
منها ورم كبير الحجم ويكثر وجوده في الاباط وفي ثنية الورك وهذه العقد
سيرها بطئ وقد يمكث مدة على حالة واحدة ومتى زادت كما ذكرنا تتغير
لونها او يكون بنفسجيا وحينئذ اذا دامت يتألم المصاب وتنتهي بالتقيح
ثم تنفتح ويكون القيح الخارج منها رقيقا متغير اللون شفافا لا ابيض
ولا ثخينا كالقيح الالتهابي وتتكون من فتحاتها قروح تختلف في السعة
تمكث مدة اشهر بل سنين ولا تلتئم وفي الغالب تتكون منها ورم ثان
ينفتح بقرب الاول ويصير محله قروحا جديدا وحينئذ يكون التئام القروح
عسرا واذا التحمت يكون محل التحامها رقيقا يتمزق بادنى سبب واغلب
حصوله للاطفال في اخر السنين الاول وفي ابتداء السنين الثاني
المسمى بالتبديل فان لم يصحب بمرض آخر كان انتهاؤها في الغالب حميدا
وذلك في سن البلوغ وان كان في غدد البطن يكون البطن صلبا
اذا جس انسان يحس تحت يده باورام مختلفة ناشئة من احتقان
الغدد المساريقية والطفل المصاب بهذا النوع يخف وترق اطرافه
وفي الغالب يعتريه حمى الدق كما ان الغالب جمع من يصاب به العطب

وان كان في العظام فانها تلين وتعظم وتصير فيها عقد والطفل المصاب
به يعظم راسه وتنعقد مفاصله وتلين عظام ساقيه وتنحني وتعوج سلسلة
ظهره من عدة اماكن ويعلو قصه ويبرز وقد يصحب ذلك احتقان الغدد
الابطية والوركية او غيرهما وهذا الداء يغلب ويقوى في المحال الرطبة
المنخفضة او الكثيرة البرك لذا يكثر وجوده في الديار المصرية لكثرة ما
فيها من البرك والكثير يصاب به اولاد من يسكن الحارات الضيقة
الرطبة المنخفضة كحارة اليهود ومن اعظم اسبابه رداءة لبن المرضعة
والاغذية ردية

المعالجة

اول ما يعالج به هذا الداء البعد عن اسبابه فعلى من اصيب له طفل وكانت
سكناه في حارة ردية ان ينتقل به الى حارة واسعة متجددة الرياح اعني
يتجدد فيها الهواء دائما او يذهب به الى شاطئ بحر او نهر عظيم الجريان لان
سكان تلك الاماكن لا يوجد فيهم هذا الداء الا نادرا وينبغي ان يعود
الطفل بالحركة والرياضة والاستحمام وان يعطى الاغذية الجيدة واعلم ان
المنبهات كلها تضعف المزاج اللمفاوي وتقوي المزاج العضلي والعصبي
فيقوم الطفل باللعب والنط والجري وبركوب الخيل والحمير الفارهة و

بالعوم

وبالعوم في البحر والتشمس في الشمس المعتدل الحرارة وان تحدبت سلسلة
ظهره يؤمر بالنوم مستلقيا ولا يعطى من الاغذية الا اللحم المحمر او المشوي
ويسقى الماء الحديدي اعني الذي غمست فيه مرارا مسامير الحديد المحماة في
النار حتى احمرت ويعطى الادوية المرة القوية ويدلك جسمه كل يوم دلكا يابسا
ويأمر بلبس الصوف مباشر البدن ليدوم عرق الجلد ويسلم من تأثير
البرد والرطوبة ومما جرب نفعه في ذلك الحمامات الباردة لاسيما
البحرية فانها مقوية وينبغي حال ظهور الاورام المذكورة ان تعالج
بالفصد الموضعي المتكرر بان يوضع على الورم علقتان او ثلاث او اكثر
الى خمس في كل اسبوع مرة فمتى فعل ذلك كان ذلك كافيا لزوال
الاورام لاسيما ان كانت مؤلمة فان لم تكن مؤلمة وازمنت فانها لا
تتحلل من وضع العلق وحينئذ فالاحسن ان يعالج بالوضعيات
المنبهة لتتقيح سريعا وتنفتح والوضعيات المذكورة هي لصقة الصابون
والمرهم النوشادري او المرهم اليودي واذا حدثت عنها قروح
يوضع عليها المرهم البسيط او الموقوت ان كانت مؤلمة وقد يضطر
لتنبيه القروح المذكورة بكي سطحها بالحجر الجهنمي كيا خفيفا فان اعترى

العليل شيء من السدد ينبغي ان يعطى المحللات من الباطن ويحمى
من المآكل حمية لطيفة ويوضع على البطن ومقعدته علق وتتم المعالجة
كما ذكرنا الآن كثرة الأكل لانها سببها وان حدث عن الأورام
المذكورة لين العظام تكون المعالجة هي المذكورة في فصل لين العظام
ويجتهد في رد العظام وعدلها بالأربطة المناسبة لذلك والله الشافي

السادس والستون اليرقان

هذا الداء قد يحصل للأطفال المولودين جديدا اما حال الولادة او بعدها بقليل
فيصير الطفل مصفر اللون وذلك الاصفرار يكون ناشئا في الغالب اما
تهيج الكبد او قناة الهضم فتفرز للتهيج منها مادة صفراوية اكثر
من المعتاد وتمتصها الأوعية وتنتشر في الجسم كله واعظم اسبابه الأمساك
وعلى كل فهو مرض قليل الخطر

المعالجة

يعالج بسقي العليل ماء معسلا وقليلا من شراب زهر الخوخ وكثيرا ما يبرء
بدون علاج ان قلل الغذاء والله الشافي

الجزء الثالث في الكلام على الأدوية

(في الحمامات) (صفة حمام عطري)

يؤخذ

يؤخذ من الأدوية المرسية والزوفا والنعناع	ط
وحصا البان والمردقوش	٢

ومن الماء مقدار كاف ويعمل منه حمام والاستحمام بما ذكرنا نافع في
جميع الأحوال التي يلزم فيها تنبيه الجلد

صفة حمام ملين

يؤخذ من الأنواع الملينة التي هي اوراق	ط
الخبيزه واوراق الخطمي حشيشة الزجاج	٢
ومن بزر الكتان	نصف ط

ونقع كلها زمنا طويلا في مقدار كاف من الماء وقد يستعمل بدلها
الماء الذي غليت فيه الأدوية وهذا الحمام ينفع في علاج الالتهابات الحادة
والأمراض التشنجية

تنبيه

النباتات المستعمل اوراقها في هذا الحمام تسمى الملينة فافهم ذلك

صفة حمام محلل

يؤخذ من اوراق الزكية	قبضة	١
ومن كبريتات البوتاس	اوقية	١

ومن ملح الطعام	اوقيه ٢
ومن القلي الصناعي	نصف اوقيه

وتغلى كلها معاً في اثني عشر رطلاً من الماء مدة اربع ساعات ويغمس فيها العضو المصاب بالتهاب مزمن او يصب عليه من ذلك الماء ثم يلف بخرقة قد غمست في الماء المذكور فيحصل الشفاء ان شاء الله تعالى ٠

تنبيه المركبة نباتات عطرية من الفصيلة الشفوية وكبريتات البوتاس هو المعروف بكبدة الكبريت وهو جوهر اذا اتى بالماء فاحت منه رائحة كريهة والملح معروف والقلي الصناعي هو تحت كربونات الصود ويستحضر بتكليس ٥ ١٨ اجزاء من النطرون و ٥ ١٨ اجزاء من الطباشير و ٥ اجزاء من تراب الفحم

صنعة حمام كبريتي

يؤخذ من كبريتات البوتاس	اوقيه	٢
ومن الماء القراح	رطل	١٠٠

تنبيه اذا كان مقدار كربونات البوتاس قليلا بالنسبة لما يوضع في الحمام المعتاد فلطافة جلد الطفل ومتى عمل الحمام المذكور وكرر الاستحمام

بانه

بمائه عشرات او خمس عشرة مرة كان كافيا في الغالب في ازالة الجرب والتهاب الشافي — صنعة عمل بلسم يطلى به لزوال قشف الاطفال

يؤخذ من النوشادر	ثلث درهم
ومن العرق الكوفر — ومن الماء الحديدي	من كل اوقية ٢
ومن الحمض كلوريدريك	درهم ١

ويجهز كما تقتضيه الصناعة ويدهن به القشف تنبيه النوشادر هو ملح النوشادر واما العرق الكوفر فيستحضر بتذويب نصف اوقية من الكافور في رطلين من العرق واما الماء الحديدي فيستحضر باضافة اربعة اجزاء من طرطرات البوتاس الى الماء في معامل الفبيند وجزء من برادة الحديد واما حمض الكلورايدريك فهو المعروف بروح الملح يوجد ؟

صنعة اقسماط مسهل

يؤخذ من السكر المسحوق	اوقية	٤
ومن الجلبا المسحوقة	درهم	٥
ومن الدقيق	نصف اوقية	
ومن صفار البيض	عدد	٢

ويصنع من ذلك خمس عشرة بقسماطة كل واحدة منها تحتوي على ثلث
درهم من الجلبا يعطى منها للطفل الذي عمره ست سنين فاكثر الى عشرة
واحدة في الصباح فان كان اصغر من ذلك يعطى نصف واحدة
تنبيه لا يخفى ان السكر هو المتخذ من عصير القصب والجلبا فهو جذور شجرة
الجلبا والدقيق يكون من دقيق القمح

صفة بقسماط طارد للدود

يؤخذ من السكر المسحوق — مقدار مناسب
ومن الدقيق — نصف رطل
ومن الشيح الخراساني — اوقية ٢
ومن زيت الليمون — نقطة ١٥

ويصنع من ذلك ٢٤ بقسماطة تحتوي كل واحدة على ثلث قمحات من
الشيح ويعطى منها للعليل واحدة في الصباح وواحدة في المساء
تنبيه الشيح الخراساني هو المعروف بالحبة الهندية والمستعمل منه
هو الحب والغلاف والاطراف واما زيت الليمون فهو المستخرج من
قشر الليمون — صفة شراب مضاد للتهيج

يؤخذ

يؤخذ من الشعير المقشور — اوقية ٢
ويغلى على ثلثة ارطال من الماء الى ان ينقع ويضاف عليه اوقيتان من شراب
الخل ويعطى منه العليل فنجان في كل ساعة وهذا الدواء يستعمل في الالتهابات
تنبيه الشعير المقشور هو الذي ازيل قشره واما شراب الخل فهو مركب
من جزء من الخل وجزئين من السكر — صفة مشروب صدري

يؤخذ من الازهار الصدرية — درهم ٢
ومن الماء المغلي — رطل ٣

وتنقع الازهار في الماء المذكور مدة ربع ساعة ثم يصفى الماء ويحلى
بشراب الصمغ او الخطمي او البنفسج — تنبيه
الازهار الصدرية هي زهر الخبيزة وزهر الخطمي وزهر البنفسج وزهر البابونج
الرومي

صفة بلوع نافع لامراض الجلد — لزوال حم

يؤخذ من الكبريت المصعد — قمحة ١٠
(ومن الزيبق الحلو) وخلاصة الشاهترج — من كل قمحة ٢
ومن شراب الجنطيانا — مقدار كاف

ويصنع منها بلوع واحد يتناوله في الصباح نافع لزوال الجرب والقوبا

وتستعمل في الكل بمدة طويلة   تنبيه

الكبريت المصعد هو زهر الكبريت المغسول مرارا بالماء حتى زال ما فيه من
الاشياء الغريبة واما الزيبق الحلو فمركب من اول كلورور الزيبق :
وخلاصة الشاهترج مأخوذة من عصارة النبات المسمى بالشاهترج فتوخذ
العصارة وتوضع على حمام مارية حتى تصير خلاصة

صفة بلوع طارد للدود

يوخذ من الزيبق الحلو   قمحة ٣
ومن الشيح الخراساني   قمحة ٨
ومن الكافور   قمحة ٢

وتخلط ببعضها وتستعمل مرة واحدة وتكرر بحسب الاحتياج اذا كان
الداء موجودا   صفة لبخة مسكنة

(يوخذ دقيق من بزر الكتان) (ومن دقيق الشعير) من كل رطل
ومن المغلي المخدر   مقدار كاف
ومن اللودنم   من نصف درهم الى درهم

وهذه اللبخة مسكنة ملينة نافعة في زوال الالتهاب المصحوب بالم شديد

تنبيه

تنبيه النباتات المخدرة هي اوراق البنج وعنب الثعلب و
القونيوم واللفاح ورؤوس الخشخاش الذي هو ابو النوم وكل
عشرين نقطة من اللودنم تكون مقام قمحة من الافيون وهذا
الدواء من اعظم المسكنات استعمالا ويدخل في تركيبه اوقيتان
من الافيون الخام واوقية من الزعفران ودرهم من كل من
القرفة والقرنفل ورطل من نبيذ ملقا فتنقع الادوية المذكورة
فيه مدة خمسة عشر يوما في درجة حرارة مناسبة ثم اصفي بالضغط
ويرشح   صفة لبخة ملينة

يوخذ من كل دقيق بزر الكتان ومغلي جيد من الخطمي كمية كافية وتصنع
منها لبخة وتوضع على الالتهاب   تنبيه

لاجل ان تكون اللبخة اكثر تليينا يضاف عليها ملعقة او ملعقتان
من زيت او زبد   صفة لبخة نافعة لزوال القراع
المعروفة بداء السعفة

يوخذ من ورق الخبيزة   اوقية ٤
ومن مسحوق ورق السيكران   اوقية ١

ومن الزبد الطري — اوقية ٢

وكيفية العمل ان تغلي الخميرة في اللبن وفي آخر الغلي يضاف عليها مسحوق السكران ثم يبسط على خرقة وتستعمل

صفة مرهم مؤفون

يؤخذ من المرهم البسيط	اوقية	٢
ومن الافيون	قمحة	٢
ومن صفار البيض	عدد	١

وكيفية العمل ان يمزج الافيون بصفار البيض ويخلط مع المرهم ويستعمل في القروح المؤلمة

اعلاج ؟

صفة مرهم كبريتي

من المرهم البسيط	اوقية	٤
ومن زهر الكبريت	اوقية	١

ويدلك به الجرب وامراض الجلد

تنبيه

المرهم البسيط مركب من جزئين من الشمع العسلي المعروف بالاسكندراني ومن اربعة اجزاء من زيت الزيتون

صفة قطور مسكن

يؤخذ من الزعفران — درهم ١

ومن خشخاش

ومن منقوع بزر الكتان	اوقية	٤
ومن اللودنم	درهم	١

وكيفية العمل ان ينقع الزعفران في ماء بزر الكتان وهو حار ويترك فيه نحو ربع ساعة ثم يصفى ويضاف عليه اللودنم ويستعمل متى كان الداء مصحوبا بألم شديد

صفة قطور قابض

يؤخذ منقوع زهر البيلسان	رطل	١
ومن كبريتات الخارصين	ثلث	درهم

وهذا القطور يستعمل كثيرا في علاج الرمد الخنازيري والسيما المصحوب بافراز صديدي — وكبريتات الخارصين هو المعروف في مصر بروح التوتيا

صفة قطور ملين

ويؤخذ من جذور الخطمي	درهم	١
ومن الماء القراح	رطل	١

وبعد استخلاصه كما تقتضيه الصناعة يستعمل في علاج الالتهاب الحاد الذي يكون في الملتحمة

صفة قطور محلل

يؤخذ من منقوع زهر البيلسان — رطل ١

ومن خلات الرصاص   درهم ١

وبعد تحضيره بحسب الصناعة يستعمل في ابتداء الرمد الحاد

غيره

يوخذ من كبريتات النوشادر   قمحة ٥

ومن الماء المقطر للسان الحمل   اوقية ٤

غيره

يوخذ خلات النحاس   قمحة ٨

ومن اللودنم   درهم ٢

ومن ماء الورد   اوقية ٨

تنبيه

خلات النحاس هو الجنزار وهو جوهر مركب من الخل وصدا النحاس المعروف في علم الكيميا بالاوكسيد — وبعد عمله كما تقتضيه الصناعة يستعمل في علاج الرمد المزمن ويوضع منه في العينين كل يوم مرتين او ثلاثا

صفة برود دلص المعروف بالكحل

(يوخذ زهر الخارصين) (سكرينات) (زيبق حلو انكليزي) (من كل جزء)

الجملة

وبعد تجهيزه بحسب الصناعة ينفخ في العين بواسطة قصبة ريش وينبغي للمريض ان لا يغسل عينه ولا يمسحها بعد النفخ مرتعا بل يصبر مدة يحصل النفع المذكور والبياض في

غيره

يوخذ سكرينات
توتيا
اوكسيد البوتاس
من كل جزء

وبعد تجهيزه كما تقتضيه الصناعة يستعمل في علاج البياض الجديد الذي تكون مغشيا على العين

صفة مغلى الكادي

يوخذ من الكادي   درهم ٢

ومن الماء القراح   رطل ٢

وكيفية العمل ان يغلي الكادي في الماء مدة ربع ساعة ثم يحلا باوقيتين من السكر الابيض ويستعمل في علاج الاسهال المستعصي الذي لم يصحبه التهاب

صفة مغلى مدر للبول

(يوخذ بزر الكتان) (جذور نقد ولس) من كل اوقية ١

حشيشة الزجاج   نصف اوقية

ماء قراح   اربعة ارطال

وكيفية العمل ان تغلى الجواهر المذكورة في الماء الى ان يذهب نصفه ثم يصفى ما بقي منه وقد يضاف عليه درهم من ملح البارود فيحصل النفع ان شاء الله تعالى

صفة مغلي مسكن

يؤخذ من اوراق عنب الذيب   اوقية ٢

ومن رؤس ابي النوم   ٤

ومن الماء المعتاد   رطل ٢

ويجهز كما تقتضيه الصناعة ويحلى بمحلات وقبولات لتسكين الالم

صفة مغلي الشعير

يؤخذ من الشعير   اوقية ١

ومن عرق السوس   درهم ١

ومن الماء القراح   رطل ٢

وكيفية العمل ان ينقع الشعير في الماء مدة خمس دقايق ثم ينقع فيه العرق السوس وهذا المغلي ملطف مغذ قليلا نافع في بعض الالتهابات الحادة

صفة مغلي الوز

يؤخذ

يؤخذ من الرز   نصف اوقية

ومن الماء   رطل ٣

وكيفية العمل ان يغلى الرز في الماء بعد غسله جيدا وزوال ما فيه من الملح والاجسام الغريبة الى ان يذهب ثلث الماء ثم يضاف عليه اوقيتان من شراب السفرجل لاجل زيادة فعله

في مستحلب اللوز

يتخذ اللوز المقشور   نصف درهم

ومن الماء   رطل ١

ومن شراب السكر   اوقية ١

وبعد تجهيزه كما تقتضيه الصناعة يستعمل وهو ملطف نافع في انواع الالتهابات كلها

صفة منقوع التمر الهندي

يؤخذ من التمر الهندي   اوقية ١ او اوقية ٢

ومن الماء القراح   رطل ٢

وينقع التمر الهندي في الماء مدة عشر دقايق في اناء غير معدني ويصفى بدون عصر

صفة جلاب مسكن

يؤخذ من الماء المقطر للحمص — اوقية ٣

ومن شراب ابي النوم — اوقية ١

ومن ماء زهر البرتقان — نصف اوقية

ويستعمل في المسا مرتين او ثلاث

غيره

يؤخذ من اللودنم — قطرة ١٢

ومن الشراب البسيط — اوقية ٢

ومن ماء القراح — اوقية ١

صفة مروخ نافع في معالجة حرق النار

(من زيت الزيتون) (ومن ماء الجير) اجزاء متساوية

ويخلطان ويستعمل مخلوطهما لكن ينبغي ان ترج الزجاجة عند الاستعمال

صفة مروخ ملوقي

يؤخذ من زيت الزيتون — اوقية ٤

ومن الكافور — درهم ٧

صفة مروخ صابوني كبريتي

يؤخذ

يؤخذ من كبدة الكبريت — اوقية ٢

ومن الصابون الابيض — ط ٢

ومن زيت الزيتون او زيت ابي النوم او غيرهما ان لم يوجد — ط ٢

ومن ماء الزعتر — درهم ٢

وكيفية العمل ان تذوب كبدة الكبريت في قدر ثلثها من الماء ثم يذوب الصابون في حمام مارية ويضاف عليه الزيت شيئاً فشيئاً مع ادامة تحريكه ثم يصب عليه ما بقي من الجواهر ويحرك حتى يحصل الامتزاج التام وهذا المروخ يستعمل في معالجة الجرب بل وفي جميع الامراض الجلدية

صفة لعوق الانيسون

يؤخذ من الانيسون — نصف درهم

ومن السكر — درهم ٢

ومن الماء — اوقية ٤

ويعمل كما تقتضيه الصناعة ويستعمل وهو نافع للاطفال الذين في بطونهم ارياح كثيرة

صفة لعوق ابيض بسيط

(يؤخذ سكر ابيض) (زيت لوز حلو جديد) من كل نصف اوقية

قمحة

صمغ الكثيرا المسحوق قمحة ١٥

لوز حلو مقشور عدد ١٥

لوز مر عدد ٢

ماء زهر درهم ٣

ماء قراح اوقية ٣

ويجهز كما تقتضيه الصناعة ثم يستعمل وهو نافع في الامراض الصدرية وان اضيف اليها وقيتين شراب رأس الخشخاش المعروف بابي النوم كان مسكناً

غيره

(يؤخذ شراب بسيط) (زيت لوز حلو) (ماء قراح) من كل اوقية ٢

ويجهز كما تقتضيه الصناعة يستعمل

صفة غسول صابوني

يؤخذ من الصابون اوقية ٢

ومن النبيذ رطل ٢

ويجهز كما تقتضيه الصناعة ثم يستعمل في علاج الجرب بل وفي جميع الامراض الجلدية

صفة غسول مزيل للقشف

يؤخذ من الشب اوقية ٨

ومن الماء رطل ٣

ويذوب الشب في الماء وتغسل به الاجزاء المصابة بالقشف

طريقة في علاج القراع المعروف بالسعفة

اولا يجب عمله في زوال هذا الداء حلق الشعر والاجتهاد في سقوط القشرة بواسطة الضمائد الملينة ثم تستعمل الغسولات الكبريتية وهو ان يؤخذ

من كبدة الكبريت درهم ٢

ومن الصابون الابيض درهم ٢٣

ومن ماء الجير اوقية ٧

ومن روح النبيذ درهم ١

فان لم يزل بذلك يستعمل غسول آخر وهو ان يؤخذ

من الصابون الابيض درهم ٢

ومن الكبريت المصعد درهم ٣

ومن الشحم اوقية ١

وهذه نمرة ١

او يؤخذ من المركب الذهبي اوقية ٢

ومن الشب المكلس	اوقية ١٣
ومن الزيبق الحلو	اوقية ١٠
ومن الترشفينا	نصف رطل
ومن الشحم	رطل ٢

وتخلط كلها — وهذا نمرة ٢

او يؤخذ من بودور الكبريت من ثلث درهم الى نصف درهم ومن الشحم اوقية

(وهذا نمرة ٣) تنبيه

يستعمل من احد هذه المراهم في كل مرة درهم

صفة معجون نافع في زوال السعال الخناقي

يؤخذ من شراب الخطمي	اوقية ٢
ومن شراب ابي النوم	اوقية ١
ومن مسحوق السحلب	درهم ٣
ومن سكر اللبن	درهم ٣

ويجهز كما تقتضيه الصناعة ويستعمل — تنبيه

السحلب جذور نبات تحتوي على مقدار عظيم من النشاء واما سكر اللبن

اللبن فهو سكر يحصل من تصعيد مصل اللبن المسمى بالشرش الحصير وهو يكون على هيئة بلورات عظيمة الحجم

صفة مرهم مزيل الجرب

من الكبريت المصعد	اوقية ١٠
ومن كلورور الجير	اوقية ٢
ومن الشحم	اوقية ٢

ويخلط كما تقتضيه الصناعة ثم يدلك به الجلد مدة اثني عشر يوما او عشرين في كل يوم مرة او مرتين

صفة مرهم مزيل للقراع والقوب

يؤخذ من نيليج فرن الخبز	اوقية ٢
ومن زلال البيض	عدد ٢

ويحقق النيليج في الزلال حتى يصير المجموع مرهما — تنبيه

النيليج هو المعروف في مصر بالهباب

صفة دواء مزيل للقراع

يؤخذ من ماء الجير	اوقية ٧
ومن كربونات الصودا الجديد	اوقية ٣
ومن الصابون الطبي	درهم ونصف

ومن روح العرق — درهمان

ثم تخلط جيداً او العيش [?] مخلوطها ويغسل منه صباحاً ومساءً

تلقيه، كريتوز الصود او النطرون النقي

صفة دواء طارد لدود القرع

يؤخذ من قشور جذور الرمان — اوقية

ومن الماء القراح — رطل ٢

وكيفية العمل ان تنقع القشور في الماء اربعاً وعشرين ساعة ثم يغلى الماء عليها لطيفاً على نار لينة الى ان لا يبقى منه الا النصف ثم يسقاه المريض في ظرف النهار

في مقادير الادوية بالنسبة الى السن

اذا فرض ان دواء يعطى منه الكهل درهماً يكون للطفل الذي يكون سنه

ستة اشهر — نصف ثمن درهم

والذي سنه سبعة اشهر — نصف سدس درهم

والذي سنه اربعة عشر شهراً — ثمن درهم

والذي سنه سنتان واربعة اشهر — سدس درهم

والذي سنه ثلاث سنين ونصف — ربع درهم

والذي

والذي سنه اربع سنين — ثلث

والذي سنه خمس سنين — ثلث درهم

والذي سنه سبع سنين — نصف درهم

والذي سنه اربع عشرة سنة — ثلثا درهم

وقس على ذلك والباقي لا ريب غيره ولا [?] وهذا

اخر ما جمعه اليك المذكور من الدرر الغوال المؤلف

من علم معالجة الاطفال الذي امره بجمعه من لاحظته

عناية القادر العلي افندينا المعظم الحاج محمد علي

ادام الله دولته البهية ومتعنا ببقاء محياه

بسيدنا محمد صلى الله عليه وآله

وكان الفراغ من تحريره وهو على يد الراجي الى الله

العليم المسمى بعبد الكريم الجبوشاني الخراساني في يوم

الاثنين من شهر الخامس من السنة السادسة من العشر

التاسعة من المائة الثالثة من الالف الاول

دام الملاف الشريف صانها الله [illegible]

اللهم اجعل عاقبة امورنا خيراً بمحمد ص وآله

١٢٩٦

زنگ

(ادرار) تزریق ضد سوزاک اسید سالیسیلیک نیم تا یک گرم لودانوم ۲ تا ۳ گرم
گلاب ۱۵۰ گرم محلول ساخته روزی ۲ تا ۳ دفعه تزریق نمایند اگر سیلان زیاد باشد
۳ تا ۴ گرم سولفات [illegible] به محلول اضافه کنند (ایضاً تزریق ضد سوزاک)
لودانوم [illegible] ۱ گرم اب مقطر ۱۰۰ گرم دوفات و زنگ ۲۰ تا ۳۰ سانتی گرم روزی
۲ دفعه اب [illegible] مرتبه [illegible] اب [illegible] [illegible] کافور
استعمال نموده و موضع [illegible] مرهم کافوری بمالند (تزریق ضد سوزاک)
[illegible] محلول ۵ سانتیگرم اسیتات [illegible] ۵ سانتیگرم جوهر [illegible]
اب مقطر ۳۰۰ گرم محلول ترتیب داده روزی ۲ تا ۳ دفعه [illegible] بول [illegible] [illegible]
(ایضاً تزریق ضد سوزاک) عصاره راتیا ۲ گرم دوفات و زنگ ۲
اب مقطر ۲۰۰ گرم محلول ساخته روزی ۳ بار تزریق نمایند (تزریق قابض)
جوهر [illegible] ۱ گرم زاج سفید ۱ گرم شراب ۱۰ گرم گلاب ۱۰ گرم محلول ساخته
در [illegible] بول روزی ۳ دفعه تزریق نمایند (سوزاک مزمن)
(معجون ضد سوزاک مزمن) بلسام کوپایو ۳ گرم قطران ۲۰ گرم و ۳۰ گرم
[illegible] بقدر کافی معجون ترتیب داده روزی ۳ قاشق چای خوری میل کنند
(تزریق ضد سوزاک) اب مقطر ۱۰۰ گرم عصاره راتیا ۱ گرم
[illegible] نموده روزی ۳ اب [illegible] سوزاک [illegible] (سیاه زخم) [illegible]
علاج سیاه زخم اول زخم را با اسید فنیک یا داغ [illegible]
بارچه را در محلول اسید فنیک (۱) در ۱۰۰ اب تر نموده ۲۴ [illegible]
[illegible] بعد [illegible] [illegible] اسید فنیک
[illegible] گنه گنه ۶ گرم دم کرده زیر [illegible] ۱۰۰ گرم [illegible]
(سیاه سرفه) [illegible] قاشق قهوه خوری با چهار [illegible] شربت سیاه سرفه [illegible]
(معجون ضد [illegible]) جوهر [illegible] ۳ تا ۴ گرم

[illegible] ۳۰ سانتی گرم شربت [illegible] ۲۵ سانتی گرم ترکیبی ۳ گرم
شربت بلادن ۳۰ گرم شربت اتر ۴۰ گرم آب [illegible] مجموع
[illegible] [illegible] ۳ [illegible] سیاه و [illegible] ۳۰ قاشق چای
خوری [illegible] شربت [illegible] سیاه سرفه) [illegible]
[illegible] ۵ گرم [illegible] ۶۵ گرم آب مقطر ۱۵۰
مخلوط کرده [illegible] قاشق چای خوری [illegible] سیاه سرفه
(سفوف ضد [illegible] سیاه [illegible]) [illegible] بلادن [illegible] سانتی گرم [illegible] مسحوق ۴
کافور مسحوق [illegible] گرم قند ۲ گرم مخلوط [illegible] الفا [illegible]
[illegible] (شربت ضد سیاه سرفه)
[illegible] بلادن ۳۰ سانتی گرم [illegible] ملک ۲۰
مخلوط کرده [illegible] صبح [illegible] قاشق [illegible]

[illegible]

سیلان [illegible] سفید [illegible] (تزریق ضد [illegible]) [illegible]

سیلان [illegible] سفید [illegible]

[illegible] ۱۰۰ آب ۱۰۰۰ گرم [illegible] حرارت [illegible]
[illegible] و با آب [illegible] روزی
یک مرتبه [illegible] سیلان آب سفید [illegible]
(سفوف ضد سیلان [illegible]) زاج سبز ۸ گرم
[illegible] ۱۲ گرم پوست [illegible] مسحوق ۴ گرم [illegible]
[illegible] ۴ گرم خوب مخلوط کرده [illegible] و شام یک [illegible]
[illegible] سیلان [illegible] (غرغره [illegible])

سیلان [illegible]

[illegible] ۶ گرم [illegible] ۴ گرم [illegible]
[illegible] ۳۰ گرم در سیلان [illegible] غرغره کرده
[illegible] جهنم [illegible]

سیلان [illegible] غرغره الکلی

و غرغره الکلی حوق ۵۰ گرم آب [illegible] ۱۰۰ گرم مخلوط جهة سیلان
[illegible] غرغره [illegible] (مضمضه [illegible]) [illegible] ۴ گرم
[illegible] ۲ گرم [illegible] ۴۰ گرم جهة سیلان [illegible]
[illegible] حقنه است سیلان طمث سفوف [illegible] سیلان طمث
برگ [illegible] مسحوق ۱۰ گرم قند مسحوق ۵ گرم مخلوط کرده [illegible]
[illegible] طمث [illegible] افراط روزی [illegible]
سیلان [illegible] سیلان منی) لوپولین ۶۰ گرم
کافور مسحوق ۶ گرم عصاره بلادن ۱۰ گرم [illegible] حب کرده جهة [illegible]

[illegible] شاشی زدن [illegible] این طور [illegible]

[illegible] روزی [illegible] دانه [illegible] غسول [illegible]
[illegible] شاش زده [illegible] محلول [illegible]
[illegible] گرم آب مقطر ۱۲۰ گرم مخلوط کرده این محلول را
جهة [illegible] عایند

[illegible]

[illegible] غسول [illegible] ۱۰۰ گرم لودانم [illegible] ۵ گرم
مخلوط کرده [illegible] استعمال [illegible]
[illegible] گرم [illegible] گرم عصاره [illegible]
[illegible] گرم مخلوط کرده [illegible] مرهم [illegible]
ایضا مرهم [illegible] روغن [illegible] ۳۰ گرم [illegible] ۳ گرم

شعیره

لودانم [illegible] ۵ گرم مخلوط کرده [illegible] شعیره
و مرهم ضد شعیره) [illegible] ۱۰ گرم
[illegible] مخلوط [illegible] و [illegible]
[illegible] شعیره [illegible]

(شقاق جلد) ترک پوست) روغن ضد شقاق لعاب [illegible] ۳۰ گرم
بادام شیرین ۱ گرم اسید [illegible] ۱۰ گرم گلیسرین ۱۰ گرم مخلوط کرده [illegible]
جلد [illegible] ایضاً دو [illegible] ضد شقاق گلیسیرین [illegible]
سوم [illegible] گرم [illegible] گرم [illegible] شقاق [illegible]
شقاق پستان گلیسیره [illegible] جوهر [illegible] ۵ گرم گلیسیرین [illegible] گرم
حل کرده پس از شیر خوردن طفل [illegible] آلوده [illegible] کرده [illegible] شقاق
پستان [illegible] مایع ضد شقاق پستان روغن [illegible] گرم [illegible]
گلیسیرین [illegible] مخلوط کرده [illegible] پستان [illegible] روغن [illegible] و افیون [illegible]

شقاق [illegible]

آب آهک ۱۸ گرم روغن بادام شیرین ۱۲ گرم عصاره افیون ۱۰ [illegible] گرم
عصاره افیون را در آب آهک حل نموده [illegible] بادام [illegible]
[illegible] ضد [illegible] (شقاق مقعد)
(مرهم ضد شقاق مقعد) [illegible] گلیسیرین [illegible]
[illegible] شقاق مقعد [illegible] (شقاق) [illegible]

(شقاق مقعد)

عصاره [illegible] ۱۰ گرم [illegible] ۳۰ گرم [illegible]
صبح و شام [illegible] (سعال) [illegible]
آب مقطر ۲۰۰ گرم [illegible]
(حب ضد سعال) [illegible]

(حروف) (سعال)

عصاره [illegible] ۵۰ سانتی گرم [illegible]
[illegible] روزی [illegible] (صرع) شربت ضد صرع [illegible] قطره
[illegible] صبح [illegible] (شربت ضد صرع)
آب مقطر ۲۰ گرم [illegible] ۲۰۰ گرم [illegible] ۴۴ گرم [illegible]
[illegible] ۲۰ گرم شربت [illegible] ۲۰ گرم [illegible]
حل کرده با [illegible]
[illegible]

صرع

(ضربه مغز)

۵ تا ۱۰ [illegible] (ضربه مغزی) طلای [illegible]
[illegible] ۲۰ گرم [illegible] ۱۵ گرم الکل [illegible] ۵ گرم
آب مقطر ۱۰۰ گرم حل کرده [illegible] محلول [illegible]
[illegible] ضیق النفس [illegible]
عصاره افیون ۵ تا [illegible] گرم [illegible] عصاره افیون
[illegible]
[illegible] ضیق النفس عصبانی [illegible]
[illegible] الاستنشاق ضد ضیق النفس
اتر [illegible] ۳۰ گرم اسانس [illegible] ۱۵ گرم اسید [illegible] ۱۵ گرم
[illegible] ۸ گرم همه مخلوط نموده [illegible] مریض [illegible]
وقت آمدن [illegible] شیشه را [illegible] نگاه دارند [illegible] استنشاق
[illegible] عصاره [illegible] (ع) [illegible]
[illegible] مبتلی به ضیق النفس [illegible]

(طاس)

[illegible] طاسی [illegible] مایع ضد طاسی [illegible]
[illegible] گرم [illegible] گرم اسانس [illegible]
اسانس [illegible] ۱۰ قطره مخلوط کرده [illegible]
[illegible] مرهم ضد طاسی [illegible] گرم [illegible] گرم
[illegible] ۸ گرم اسانس [illegible] ۲ قطره [illegible] گرم
[illegible]
[illegible]
[illegible] (طپش عصبانی قلب)
[illegible] طپش عصبانی قلب [illegible]
[illegible]

طپش عصبانی قلب

وصب الاریانات [illegible] تجویز نموده توقف ، اسهال و اب گرم [illegible]

وحمام [illegible] [illegible] افتاده نسخه ذیل نفع کلی بخشیده است

برمور [illegible] ۳ تا ۴ گرم اب مقطر ۱۰۰ گرم [illegible] نارنج ۳۰ گرم

داشتابانه روزی به تدریج خورده [illegible] (عرق بد بو) [illegible]

(عرق بدبو) برمنگنات [illegible] ۵ گرم اب مقطر ۱۰۰۰ [illegible] کرده جهة رفع تعفن عرق [illegible]

و یا روزی [illegible] با محلول فوق [illegible] بعد [illegible] خشک کرده [illegible]

[illegible] بپاشند ایضا غسول ضد عرق بدبو) [illegible]

اب مقطر ۱۰۰ [illegible] نموده [illegible] را [illegible] و حوله تر کرده پا را در [illegible]

(عرق النسا) به بیمه عرق النسا [illegible] ضد عرق النسا [illegible]

۴۰ [illegible] گرم [illegible] ۴ سانتی گرم اب مقطر ۱۰ گرم جهة رفع

وجع عرق النسا [illegible] تا [illegible]

[illegible] ۴ گرم [illegible] ۸ گرم مخلوط کرده با ان [illegible] روغن بادام [illegible] ۴۴ گرم

[illegible] روزی ۳ یا ۴ دفعه [illegible] وجع [illegible]

[illegible] ضماد [illegible] یا [illegible] جو

بر بیمه (ایابع واوجع) [illegible] ۲۵ گرم [illegible]

لودانم [illegible] ۸ گرم [illegible] داده مخلوط نموده [illegible]

[illegible] جهة اوجاع عصبانیه [illegible] و عرق النسا [illegible] است

(عسر الطمث) (عسر الطمث) اماله ضد عسر الطمث انفوزه ۴ گرم [illegible] ۲۰ گرم

لودانم [illegible] گرم عصاره سنبل الطیب ۲ گرم [illegible] ۱۰۰ گرم

[illegible] (۵).

مخلوط جهة اوجاع [illegible] میسر [illegible] اماله کنند حقنه ضد عسر الطمث

انفوزه ۱۰ [illegible] زعفران ۱۰ [illegible] عصاره سنبل الطیب

عصاره افیون [illegible] روز [illegible]

[illegible] ضماد [illegible] حقنه ضد عسر الطمث

[illegible] ۴ گرم [illegible] ۵ گرم اب [illegible]

اب [illegible] ۶ گرم [illegible] زعفران ۳۰ گرم [illegible] داده جهة

[illegible] روز [illegible]

[illegible] و ضماد [illegible]

(غشاء کاذب) [illegible] غشاء کاذب شربت ضد غشاء کاذب

[illegible] ۴۰ گرم

عصاره [illegible] گرم [illegible] کاذب

[illegible] ۱۰ گرم [illegible]

(غش) [illegible] غشی اماله شراب [illegible]

شراب سفید [illegible] ۱۲ گرم مخلوط کرده [illegible]

[illegible] عارض شود [illegible] اماله [illegible]

(فرج عظام) (فرج عظام) سفوف ضد فرج عظام [illegible] ۴ گرم

[illegible] ۸ گرم قند [illegible] ۱۲ گرم مخلوط کرده [illegible]

[illegible]

(قرحه) [illegible] غسول ضد قرحه [illegible] ۴ گرم افیون ۵ [illegible] گرم

اب مقطر ۱۰۰ گرم [illegible]

[illegible] ۴ گرم [illegible] ۲ گرم

[illegible] ۱۰ گرم [illegible]

جلاء العیون

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله
اجمعین اما بعد چون عالیجاه حکیم پولاک نمسوی که معلم
نخستین طب و جراحی در مدرسه مبارکه دار الفنون بوده علم طبابت
و جراحی فرنگ را بر جهت تمام در ایران منتشر گردانیده علاوه بر کتاب
جراحی خود در علم و عمل ید کحالی نیز رساله مفیدی تصنیف نموده ولی جز بعضی
و معالجه جراحی بعلاج دیگر کما هو حقه نپرداخته بود و معالجات کحالیه طبیه را
بشاگردان خود لسانا و شفاها بیان کرده لهذا این جاکر دربار فیض
گنجور معدلت دستور اعلیحضرت قدر قدرت ملک رفعت سکندر
شوکت سلیمان حشمت ملک طینت قضا فرمان قیصر پاسبان خلد الله
ملکه شاهنشاه جمجاه روحی و روح العالمین له الفدا السلطان ابن السلطان

۲ دوران رساله دوم

ابن

ابن السلطان ناصر الدین شاه قاجار خلد الله ملکه و ایده الله حبیب حکیم
شلیمر فلمنکی بر خود لازم دانست که رساله در علم کحالی از قرار معالجات
مجربه طبیه که از عمل ید بی نیاز بود مرتب نماید تا شاگردان خود و سایر
مشتغلین لایقه که بعد از رحلت مقرب الخاقان حکیم پولاک بوطن
خود دسترسی بمعالجات کحالیه طبیه نداشتند منتفع و بهره مند
گردند و مسمی گردید بجلاء العیون والله الموفق و مشتمل بر سه جمله است
جمله اول در بیان امراض آلات و نسوج حافظه عین جمله دویم
در بیان امراض مقله جمله سیم در بیان امراض مزاجی عین
اما جمله اول منقسم است بر دو جزء جزء اول در بیان امراض آلات
و نسوج خارجه عین جزء دوم در بیان امراض آلات و نسوج عین واقعه
ما بین مقله و حفره او اما جزء اول که در بیان امراض آلات و نسوج
خارجه عین است منقسم میشود به بیست و نه فقره

فقره اول در ورم ساده جفن عام — باید دانست که ورم جفنین
مختلف است از حیثیت مبتلا شدن جمیع نسوج یا بعض از آن و
ورم بدین نوع که اگر ورم جمیع جفن را بدون تغییر مزاجی مبتلا سازد

این قسم ورم را ورم ساده عام جفن موسوم نمایند لا چون سطح خارج جفن
به تمامی مبتلا بورم گردد مرض را جمره جفن نام گذارند و چون مخصوص بجزء صغیر از
جفن گردد که دمعه را میپوشاند مبتلا بورم شود مرض را جمره ماق الکبر گویند
و هرگاه ورم در غدد جفن بود ورم غدد جفن موسوم گردد و چون ورم
در موضع صغیر از جفن حادث شود اطبا او را شعیره خوانند —

اما ورم ساده عام جفن

در این حالت اماس با حمره
و تمدد و حرارت ملمس و وجع شدید از کنار خارج جفن ابتدا نموده
بتدریج یا بسرعت در کل جفن سرایت کند و مریض یا طبیب احساس ضربان
در جفن نماید و در مقل و ملتحم خشونت حادث شود و حرکت مقله بدون
احساس وجع شدید ممکن نباشد و مریض از روشنی خائف شود با
حدوث عطسه که در هر عطسه وجع شدید تر گشته سرایت بجمیع رأس
نماید و اکثر اوقات هم تب دوری هم موجود است و حمرت و آماس
زیاد تر گشته مایل بقهوه یا بنفسج شوند ولی صلابت او قلیل است
و چون ناخن در خارج پدید آمده ضربان در عمق محسوس گردد
و در این حالت ترشح دمعه که ابتدا معدوم گشته بود مجددا
حاصل شود

حاصل شود با احساس ثقل و برودت در مقله و بتدریج حمره نوک آماس
مبدل بصفرت و آماس لین گشته از لمس انحجان حجم ریم معین گردد
و چون از ابتداء معالجه لایقه نمایند ورم به تحلیل رفته نقصانی در عمل
طبیعی جفن حادث نگشته ریم حاصل نخواهد شد ولی چون معالجه در
ابتدا مفید نیفتاد و حمره ورمی عام ظاهر شد احتمال حصول ریم و سرطان
خواهد بود و چون سرطان حاصل گردید خوف کلی بر سرایت آن سرطان
است بسایر نسوج عین بالخصوص که انتهای مرض کار خشک خواهد شد که
حالت او از شکل اول شناخته نشود و در هر صورت بعد از بروز سرطان
اقلا چین جرکوش یا جفن منقلب بجانب خارج در مابقی ایام عمر خواهد
ماند و در صورتیکه ریم طبیعی حادث گردیده بدون حدوث نواصیر
امید کلی است که بجز اندک صعوبتی در حرکت جفن علت دیگری باقی نماند
لا چون ریم از حالت طبیعی خارج شده اکالیت بهم رساند احتمال
کلی بر آن است که جوهر دمعه ضایع شده دمعه مستمرا از روی جفن سیلان
نماید یا آنکه بسبب فاسد شدن نسیج داخلی یا خارجی آن جفن مادام
العمر منقلب بداخل یا خارج بماند و نیز شود که از شدت مرض الم

برآیت بقرنیه تمعه برآمد که مثلث یا غیر مثلث قرنیه از قرار شکل هم
وسیم دیهم باقی بماند تا حالت ورم فقط موضعی بوده باشد استعمال
مبردات از خارج از جمله وضع خرق مبلوله بآب بارد مفرد یا مخلوط بسکنجبین
مفید خواهد بود ولی چون حمی عام عارض گردد باید رفتار نمود از
قرار حدت مرض و مزاج علیل و رجوع شود بمعالجه ضد ورم و چون الآت
تغذیه در حالت صحت باشد مسهلات قویه مفید خواهد بود چون
طبیب قطع بهم رسانید که بمنتهی انتها این علت بدون ریم ممکن نخواهد
بود ادویه منضجه برای حصول ریم استعمال نمایند چون ضماد ملینه و
طلای مطبوخ بزرالبنج و کوکنار و تجبیر بمطبوخ زعفران و بعد از آنکه
دمل حاصل گردید بخصوص در جفن اعلی اکثر بدون ضرر و اذیت جفن
منفجر خواهد شد ولی در صورتیکه مرض مایل شود به یکی از ماقین یا بجفن
اسفل باید کمال دقت را از قرار رفتار الیاف عضله مدور
منفجر سازد و چون قبل از اوقات طبیب ناصور در جفن عارض
گردیده باشد عمل موقوف بجراح حاذق تا از خارج مجاور جهت
خروج ریم حاصل کند یا دهان تقرح موجود را گشاده
سازد

سازد اما چون سرطان موجود بود مریض غذای مقوی و سریع الهضم
داده ادویه مقویه محرکه از قبیل اکبر ترکی و شراب عتیق و مطبوخ پوست کینه
کنه مین نمایند و از خارج طلا و تغسیل نماید بمطبوخ پوست درخت مازو
و یا پوست کنه کنه صفحه طلا بگیرند پوست کنه کنه تخم مثقال ده
نوشادر خالص نیم مثقال این دو جزء را در صد مثقال آب جوش بدهد
تا نصف شده صاف نمایند و مصفی را مخلوط نمایند بدو مثقال
عرق کافور جداگانه صفحه عرق کافور بگیرند کافور جداگانه یک جزء
عرق کافور چهار آتشه هر از ده جزء آنها را در مدت چهار الی پنج روز
در جای بارد گذارده و بعضی اوقات بهم زده و از قیف کاغذی
صاف نمایند و مصفی را در ظرف زجاجی از اثر هوا محفوظ بدارند

فصل دویم در حمره جفنین

در این مرض هر دو جفن مبتلا میگردند با آماس غیر محدود و براق
اصفر مایل بحمره که اکثر اوقات نیز منتشر از صورت و جبهه را فرو
گیرد و با این علامات مخصوصه حمره از فشار انگشت معدوم شود
و اندک اندک آماس اطراف جفن لینت بهم رساند و

واین علامات وجع و عدم ضربان و قلت حرارت است ولی ترشح دمعه
و بلغم غشاء محافظ انف بسیار است و این اغلب چندان سرایت در بدن نکرده
مگر آنکه معالجهٔ غیر لایق نمایند و در این صورت جفن با سنج مبتلا توان گردد
بغانغرایا و این علامات مذکوره علامات درجهٔ اول اند لاکن چون
جمره دامانس افزون تر و حرارت و وجع غالب شود و مرض ابتدا بدرجهٔ دوم
خواهد نمود با ترشح رطوبت غلیظ که بواسطهٔ تاثیر هوا خشک گردیده
مبدل شود بقلس و سبب حدوث این مرض اغلب تاثیر و تصرف هوا
دگر بدن زنبور و امثال او ست و بعقیدهٔ المعرفه اکثر اوقات
بجهت رست و در اشخاص ذوی المزاج اغلب و از بدون اشتغال بدرجه
دوم به تحلیل رود لاکن چون بدرجهٔ دوم رسید مرض استعداد تام بر
ذلک است خاصه چون مرض ضعیف البنیه باشد و در صورتیکه
مریض چشمها را مجددا با آب سرد بشوید بسرعت استسقاء لحم جفنین
حادث گردد لاکن چون مرض بنتیجهٔ ورم سادهٔ جفنین باشد دیگر
هیچ جا حادث نگردد بلکه بالعکس ایام از مجاری متعدده در خارج
پلک چشم عبور نموده تقرحات مزمنه حاصل گردد که بصعوبت

علاج

علاج می پذیرد و در وقتیکه جمرهٔ جفنین عارض شود از لدغ زنبور که
نیش او در موضع لدغ باقی مانده باشد شود که بعضی اوقات منجر
بغانغرایا گردد **علاج** در درجهٔ اول با رجای گرم و خنک
یا کماد مسکن مرکب از گل بابونه و آرد تخم شیرازی از هر یک یک
جزء دقیق با قلامو جزء یا کماد مرکب از کافور مسحوق مفید بود و از داخل
استعمال انتیمون مقی بمقدار قرد و انتیمون معرق بجهة زیادتی تعریق
نیکو است — اما انتیمون مقی — صفت حصول آن بگیرند
انتیمون فلزی خالص مسحوق یک جزء طرطیر دو جزء و آب مقطر
یا آب باران بقدر کفایت تا اجزاء خمیر شود و این خمیر را در جای
معتدل گذارده بخشکانند و خشکیده را مجددا کوفته با آب مقطر یا آب
باران دوباره خمیر سازند و بخشکانند تا ده نوبت این عمل را مکرر
نمایند بالاخره ما بقی را بدوازده جزء آب مقطر در ظرف زجاجی
بجوشانند و جوشانیده صاف نمایند و مصفی را مجددا تا یابس
ملایم بخشکانند و خشکیده را بسیار نرم بکوبند و به دقت محفوظ کنند
— اما انتیمون معرق — بگیرند انتیمون چهار جزء و استخوان

(انتیمون معرق)

کوسفنه سوخته سه جزء و توره قلمی دو جزء هر یک علیحده نرم سائیده پس
ازان بدقت بیکدیگر مخلوط ساخته جمیع آنها را در بوته زرگری ریخته کنند
و بعد سه ساعت در آتش شدید بگذارند تا اجزاء در حرارت گداخته چون
برف سفید گردد بعد آنکه بوته را با مصالح گذارده تا سرد شود سپس از بوته
اجزاء را نرم بسایند و با آب باران یا آب مقطر بشویند تا دیگر طعم
خارجی در آن آب ظاهر نشود و آنگاه مغسول را در هوای معتدل در میان
ورقهای کاغذ بخشکانند و بجهت حصول عرق باید مقدار سه گندم هر
ساعت از این مغسول خشکیده بمریض بنوشانند

فقره سیم در ورم غدد جفنین

بدانکه این مرض باسامی متعدده موسوم گردیده مثلا از انجهت که مبدا اول است
حدوث این مرض در بیره زمان بود جفن بیره زمان موسوم نموده اند
و بعضی از اطبا از جهة آنکه مستقر رطوبت های خاصی از جفنین
مترشح میشود او را ورم غدد ملحمیه عین خوانند و چون شده
ورم مانع از ظهور ترشح دمعه گردد او را رمد یابس گفته اند و
بر بعضی از اطبا مشتبه گردیده است این مرض بود که سبب او

آفتی

۲ جرب چشم

۲ در فقره مخصوص بیان شده چون دخنا زیر عین ولی در این مقام ورم
خاصی غدد را بیان مینمائیم و ورم ملتحمه جفن را در فقره ششم ذکر
خواهیم کرد و چون بعضی از اوقات ورم غدد جفن منوط است بحالت
مزاج خاصی ترکیب او و در جلد سیم این رساله مذکور خواهد شد
رفتار و ورم غدد جفن با جفنین از این قرار است که همراه حکه
شدید در ماق یا در تمامی کناره های جفنین آماس مایل بحمرت با خلا
ذوجع و سوزش حاصل میشود و باشد که ترشح دمعه حریف گردد و
حرافت او بطریقه باشد که کناره جفن را مانند الکالات فاسد
سازد و چون ورم بسیار شدید گردد سرایت بطبقه ملتحمه مقله
نموده و ترشح دمعه بالمره ساقط گردد و کشته چشم بیبوست بهم رساند
و مریض چنان گمان نماید که ریگی در چشم او رفته بواسطه شدت
خوف از وجع مایل بانفتاح جفن نباشد اگر رفتار در درجه اول
بدین طریق است ولی بعضی از اوقات بواسطه سرعت رفتار مرض
طبیب بدرجه اول بود نرسد بلکه چون رجوع شود بد و مرض بدرجه
دویم رسیده باشد که کم کم حکه و خشونت و سوزش معدوم شوند

وغدد شروع نماینه بهتر ترشح رطوبت بلغمی غلیظ که مژگانات جفنین را بهم
ملصق نماید و ملتحمه را سستی تام نموده و کنار جفنین را بواسطه اکالیت
رطوبت فاسد ساخته مرض را شدید سازد بجرب حین یعنی تهیج مطلب کنار
جفن مذکور در فقره بهم ولی علامت مخصوص باین مرض شدت نمودن
علت است بفاصله ۳ الی ۵ ساعت بعد از اکل غذا شروع می نماید
بکیلوس شدن و در صورتیکه این علت مزمنیت بهم رساند اطباء
قدیم او را بعر چشم موسوم نموده اند — این مرض متعدد اول است در
اشخاصیکه در اهویه ردیه عفنه نشو نمو می نمایند بخصوص در زد
ولی در جمیع انسان و اصناف می تواند بروز کند لاکن در اناث بیش
از رجال است تعلیقات المعرفه این علت را روا نشت
نباشد مگر اشخاصیکه بواسطه معالجه نالایق نتایج ردیه حادث شوند
و از انجمله در صورتیکه سیلان بلغمی دیگر شکل عارض گردد و شعر از زوا
مژگان بواسطه استرخای جفن منقلب داخل شوند و صورت علت متفاوته
گردند یا آنکه بسبب اکالیت رطوبت بلغمی در کنار جفنین متآکل شده
التیام غیر طبیعی جفنین بهم پدید آید ولی چون بواسطه اکالیت

الرطوبت

رطوبت مذکوره التصاق جفنین حاصل نگردید شود که بعضی از
اوقات مآق اکبر بواسطه همان رطوبت اکاله از هیئت طبیعی خارج
گردد و جفن علی بواسطه نقص عضو برگشته مورث بد شکلی چشم شود
و در صورتیکه سیلان بلغمی شدید را بتعجیل با عانت ادویه قابضه
سد نمایند و اگر او قات در باقی عمر سوء الابصار می ماند —
در صورتیکه مریض در درجه اول بطبیب رجوع نماید وضع رفاده
مبلول بآب سرد با اندک سرکه بر موضع علیل در تحلیل مرض اکثر کفایت
نماید ولی چون ترشح رطوبت بلغمیه قرار گرفت بهترین معالجه این است
که روزی ۴ الی ۵ مرتبه چشم را بدین مرکب ترکیب تغسیل کنند
و بعد از تغسیل خشک نمایند صفت مرکب بگیرند دار شکنه
یک الی یک گندم و نیم و گلاب سی و شش مثقال و لعاب بهدانه بهیجه کوفته
و تنقیه افیون دوازده نخود و یا روزی ۳ الی ۴ دفعه چند
قطره از این دوا در چشم قطور کنند بگیرند نشاسته یک گندم دار
شکنه دو سه قطره تنقیه افیون و سه مثقال گلاب صفت
تنقیه افیون بگیرند هشت جزء افیون و دو جزء زعفران و

(تنقیه افیون)

و ۳ جزء دارچینی و چهار جزء میخک و پانصد جزء شراب سفید عتیق
آنها را در مدت پانزده روز در محل معتدل نگاه داشته گاه بهم زده
بعد بفشارند و فشرده را از کاغذ صاف نمایند و در ظرف بطری
و پنج جزء عرق جو آتشه مخلوط ساخته تنقیع مذکور را در شیشه‌های
کوچک نگاه دارند چون اطراف چشم بواسطه الکالیت فاسد و متآکل
گردد رجوع شود بمبحث جروف دهن زانه بنام طبیبی که او را اختراع
نموده و نسخه او از این قرار است بگیرند ۳ مثقال مرهم ساده و یک
مثقال و نیم بلیبدون و یک مثقال و نیم گل ارمنی و پنجه نخود زیبق
ابیض و در اطفال اجزاء قابضه این نسخه را کمتر و مرهم ساده را
بیشتر نمایند فامرهم ساده بگیرند ۳ جزء روغن بادام شیرین
یا روغن کنجد و یک جزء موم سفید آنها را با آتش ملایم مخلوط سازند
و در بلاد گرمسیر و در هوای گرم مقدار روغن بادام یا کنجد را کمتر و
یا مقدار موم قدری زیاد تر کنند و در امراض چشم شرط کلی است
که روغن بادام یا روغن کنجد تازه باشند و مرهم ساده در زمستان
بیش از ۳ ماه و در تابستان بیش از پانزده روز نمانده

(دهن زانه)

(مرهم ساده)

۲ روزم

درطرز

در طرز حصول بیواالبیض — بگیرند دارسنگه
و نوشادر از هر یک یک جزء آنها را در دوازده جزء آب مقطر
باعانت جوشش حل کرده و در آن محلول قطور کنند محلولی از
جیوه از جوهر قلیا خالص آنقدر که دیگر رسوب بعمل نیاید و راسب
با آب مقطر بشویند و در میان دو لا کاغذ در سایه خشک نمایند —
چون بعضی از اشخاص بواسطه استعداد مخصوص بجره و علت از
خارج در آنها مضر اتفاق افتد عوض مرهم مذکور فوق رجوع
بدین نسخه بگیرند شوره قلمی و زنگار و زاج سفید از هر یک شانزده
جزء و این ها را در بوته ذوب نمایند و در حین ذوب یک جزء
کافور را به آن اضافه کنند و اجزاء را با میل زجاجی بهم زنند
و در حین ذوب بر روی سنگ مرمری ریزند تا منعقد گردد و
از این منعقد که اطبا فرنگ او را حجرالعین یعنی سنگ چشم نامند
ده الی پانزده گندم در سی و شش الی پنجاه مثقال آب محلول نموده
یک مثقال عرق کافور بر او اضافه کنند و اطراف خارجی
جفنین را روزی ۳ الی ۴ دفعه بدو تغسیل کنند و هر وقت

مرض رو به بهبودی گذارد نماید روزی یک الی ۲ دفعه کافی است

چون مرض زیاد مزمن گردد و با عدم حکه مفید است مطبوخ یک مثقال

پوست درخت بید و یک مثقال ریوند چینی که آنها را در بیست و پنج

مثقال آب ریخته آنقدر بجوشانند که تا یک سیر باقی بماند پس از

آن مطبوخ را صاف نموده در آن مصفی تکه کتان کهنه را آغشته

هر صبح و شب بروی موضع مأوف بمدت ربع ساعت نگاه بدارند

ولی باید دانست که هیچ یکی از این نسخ مذکوره ماشیت را نباید

در حالت برودت استعمال نمود و بجهة گرم کردن آنها لازم است

که ظرف دوا را در میان کاسه آب گرم بگذارند تا برودت دوا گرفته شود

بر خلاف [illegible] اوقات شده که با وجود این تدبیرات لایقه علاج پذیر

نشده و تقرحی در کنار جفنین عارض گردیده و در این صورت

لازم است که طبیب احتیاط کامل نماید بجهة آنکه احتمال کلی بر آن است

که علت منوط باشد بر [illegible] مزاج و در این زمان علاج موقوف

بر رفع الحالت خاصه ولی چون علت موضعی فقط باشد در بعضی

اوقات نا امیدی رفع کلیه حاصل شود از مرهم معروف به

مرهم لیمونی

(مرهم لیمونی)

بمرهم لیمونی که بدین نوع ترکیب شود بگیرند زیبق خالص یک مثقال

و عرق شوره خالص ۲ مثقال این هر دو جزء را در حمام ماریه مخلوط نموده آن

مخلوط را گرم در ظرف زجاجی با دوازده مثقال کره ساده مخلوط نمایند

تا مرهم گردد و از این مرهم هر شب در وقت خوابیدن بقدر یک گندم

بمژگان تدهین نمایند اما صفت عرق شوره خالص بگیرند جزو ۲۵۵

(صفت عرق شوره)

پنجاه و پنج جزء شوره قلم خشک مسحوق ۱۲۶ جزو مغن که شیشه گران

او را سنگ سیاه می نامند و معدن او فی الجمله در رباط کریم شش فرسخی

دار الخلافه طهران می باشد و ۱۶۲ جزء عرق کوکرد قوی شوره و مغن

[illegible] مغن را مخلوط بهم نموده در قرع زجاجی کرده عرق کوکرد را با نها

برسانند باعانت قیف که لوله او طویل باشد بمنظور اینکه گردن

قرع از عرق کوکرد آلوده نشود و شرط دیگر در نیکوئی عمل این است

که اجزا و پس از [illegible] ثلث قرع را ممتلی نکنند و بعد از حاضر کردن آنها

و متصل کردن قرع با قابله و شده و صد دو روز را بگیر آرد بزرگ

در زیر قرع آتش کنند ابتداء قلیل و بعد زیادتر و از زیادتر نمایند

و از این قسم عمل ۱۳۵ اجزاء عرق شوره خالص حاصل گردد [illegible]

داوی ماده را با معاجینی که در اکثر اورام چشم معتاد اول است در
این جا بسیار نفعی باشد بدین نوع که در امزجه دمویه نمک فرنگی
اصفر و در امزجه غیر دمویه کلمه استعمال نمایند بشرطیکه حالت ورمی
در معده و امعا وجود نداشته باشد

فقره چهارم در رمد اطفال جدید الولاده

چون این مطلب را بتفصیل در فصل چهارم از باب پنجم امراض صبیان
بیان نمودیم در این جا تکرار لازم نیست

فقره پنجم در شعیره

این علة نیست مگر ورم حاد صغیر از جفن بدین نوع که ابتدا با حکه
و شدت نمود در یکی از کنارهای جفن موضع قلیلی ازار و مبتلا بدین
صغیر گردد چنانچه از شکل چهارم پیداست و این ورم جزئی مانع
از حرکت جفن گشته بتدریج صلب و احمر و براق شود با بودن د
وجع و بعد از آن حمره از قوه و تماس او خود گشته لون او
احمر مایل بصفرت و صلابت لین شود و همان نوک او منفجر شده
ریم را بیک دفعه یا بتدریج خارج سازد و آماس معدوم گشته

داغ

حرج التیام یابد یا بقاء اثر جزئی دارد و — بجهة تحلیل این قسم
ورم در ابتدا که حصول ریم نشده است اغلب وضع خرقه مبلوله
با آب یخ یا سکنجبین سرد کافی است اما چون ریم دارد و ظاهر شود
باید مبالغه نمود که بواسطه اضمده ملینه مانند مغز نان و شیر و زعفران
بزودی شعیره را منفجر نماید و بعد از القیح اضمده را تکرار کنند تا
صلابت موضعیه بالتمام معدوم گردد و زیرا که اگر جزئی صلابت به
باقی ماند منجر بشعیره مزمن صلب گردد که بیان او در فقره دویم خواهد آمد

فقره ششم در بیان ورم ملتحمه که بعربی [illegible]

این مرض عبارت است از ورم غشاء مخاطی که مخاط است جفن را
و اگر چه اغلب اوقات این ورم مرکب است با ورم غشاء مخاطی مقله
بواسطه ارتباطشان بیکدیگر ولی ما در این مقام ورم ملتحمه
جفن را مفردا بیان می نمائیم و تعریف ورم ملتحمه مقله در فقره
اول از جزء اول از جمله دویم بیان خواهیم کرد لا در خصوص اسباب
ورم ملتحمه جفنین بدانکه او از آنچه است تاثیر هوای بارد و رطب
و مزاج بلغمی و از تاثیر این نوع اسباب مبتلی است که ورم ملتحمه

۲ خواهیم پرداخت ع

جفن عموماً مرض زفیر رت بدلیل اینکه از این قبیل اسباب مستعد
میسازد شخص را بامراض از جنس نزله که طول و دوام آنها زیاد ا[ست]
و چون این مرض مفرد یعنی بورم ملتحمه متلازم کرب نباشد ابتداءً
سطح انسی جفن بخصوص جفن اسفل را حمرت عارض شود و عروق شعریه او
که در حال طبیعی غیر نمایان اند بطور نقاط ظاهر گردند و چون جفن
بواسطه زیادتی اجتماع دم برآمده بحث مریض احساس حکه و وجود ریگ
در چشم نماید و ترشح ملتحمه بیشتر گردد بنوعیکه ابتدا رطوبت رقیقتر و بعد
از آن رطوبت بلغمی مترشح و بتدریج بیشتر گشته در ماق اکبر مجتمع شود
و چون ورم بشدت زیاد باشد ملتحمه جفن متمدد و غلظت بهم رسانده
و از حد خود تجاوز نموده بجانب خارج منقلب گردد چنانکه از سطح
سطحم معلوم میگردد و چون بیشتر تاثیر نماید بر غدد بلغمی جفن بنوعیکه
چون صورتها نظر نماید ملتحمه جفن مانند ساغری دیده شود این نوع
از ورم بسیار صعب العلاج میباشد و چون علاج ناپذیر است نسج
جفن را ضایع نماید بنوعیکه آماس و صلابت و اثر و ورم باقی ماند
و منبسط گشته جفن بجانب خارج منقلب باند که تفصیل این حالت

را در فقره

را در فقره نوزدهم از این جزو اول بیان خواهیم نمود

اما علاج ملتحمه جفن در صورتیکه وجع و ورم شدید باشد رجوع شود
بوضع علق در خلف اذن و در صورتیکه علامت غلظت دم از نبض
معلوم گردد فصد یا مفید خواهد بود همراه وضع پا ها در آب گرم و استعمال
مسهلی مرفق هر روز یکدفعه و قطور مطبوخ ملین از جمله لعاب بهدانه
و خطمی و هم اینکه با خفت وجع و ورم نیز تخفیف یابد لعابیات را
موقوف بدارند و بعوض آنها رجوع کنند به محلول یک گندم کبریت
القلیات روی در ده مثقال آب یا محلول یک گندم نوره القلیات نقره
در سه مثقال آب مقطر یا منقوع یا گلاب یا محلول یک گندم زاج
سفید منحل در دو مثقال آب مقطر یا گلاب در روزی دو دفعه چند
قطره یکی از آنها را در میان جفنین قطور نمایند و یا آنکه نیم گندم
زاج سفید را با یک عدد سفیده تخم مرغ در ظرف چینی یا قلعی
چینه چوب چاروب بهم زنند تا اجزاء کف نماید و دستمالی را
بدین ترکیب بیاض البیض آلوده ساخته وضع نمایند و هر وقت
که نزدیک بخشک شدن است آن دستمال مجدداً با زاج و سفیده

ذکر کبریت الکات روی

ثم مرغ آلوده سازند **اما کبریتیت الکات روی حاصل میشود**
از آنچه که بگیرند در صورتیکه پارچهای ریزه روی را با آتش ملایم
در ظرف زجاجی در عرق گوگرد مخلوط شش وزن خود آب مقدار اول حل نمایند
و محلول را صاف نموده در ظرف چینی یا زجاجی بته ریخ بجوش نند تا بوی
باقی بپرده بسته شود الکاه آتش را موقوف داشته ظرف را بحالت
خود بگذارند تا اجزا منجمد گردند الکاه منجمد را بروی قیف کاغذ جمع
نموده روز را انجا گذارند چون عرق گوگرد بدست نیاید میتوان نیز جهة
حصول کبریت الکات روی رجوع کرد بکات کبود که او را در آب حل نموده
در آن محلول پارچه روی بمدت یک هفته نگاه دارند تا لون سبزآبی بالمره
محلول بالمره فانی گردد و الکاه محلول را صاف نموده صفرا را با آتش
ملایم در ظرف چینی یا زجاجی بجوش نند و باقی را عمل کنند از قرار که حال
حجت ساختن کبریت الکات روی از عرق گوگرد و روی مذکور دید

(شوره الکات نقره)

اما شوره الکات نقره بعمل آید در صورتیکه نقره خالص فال
کرده یا چینیه نقره شکسته را در عرق شوره خالص که طرز حصول آن
سیم از این جزء اول قبل از این معلوم بیان شده است در

اطاقیکه

در اطاقیکه روشنی آفتاب بدو نرسد و یا در وقت شب در ظرف
زجاجی چینی سازند بقسمیکه قدری از نقره غیر محلول بماند و الکاه محلول
مصفی را با احتیاط در ظرف زجاجی در این جهت کشیده کرده این محلول را
با آتش ملایم بجوش نند و خشکانیده او عبارت از شوره الکات نقره
منجمد خواهد بود و چون خواهند این شوره الکات نقره منجمد را بسنگ جهنم
یا شوره الکات نقره قلمی نمایند باید شوره الکات ذانقره منجمد را با آتش
ملایم در ظرف چینی یا زجاجی ذوب نموده و مذاب را در قالب چدنی که
سمت داخل او را بدهن بادام شیرین آلوده ساخته باشند بریزند
و پس از سرد شدن قلم را از قالب در آورند و بجهة محافظت از
تاثیر روشنی اطراف او را با موم یا لاک ذوب کرده آلوده سازند
و هر وقت خواهند این شوره الکات نقره قلمی را بکار برند جزئی
از موم یا لاک اطراف او را تراشند —— لا **زاج سفید مکلس**

(زاج سفید مکلس)

عبارت است از زاج سفید نرم کوبیده که او را بروی صفحه آهن سرخ
کرده بریزند و بحالت خود بگذارند تا تمام زاج مانند کف صابون
بالا آید الکاه اجزاء سرد شده را نرم بسایند و بجهة استعمال

در ظرف زجاجی محفوظ از هوا نگاه دارند و در صورتیکه سمت داخله
جفن شبیه به پوست ساغری بعضی دانه‌دانه و برآمده باشند ادویه مذکوره
فوق حاصلی نخواهند بخشید و باید در آن اوقات جفن را برگردانند و بیرونی
سطح او شوره الکات نقره قلمی یا پارچه زنکار یا پارچه کات کبود روزی
یک دفعه بمالند و پس از مالیدن یکی از ادویه حواله سه قطره روغن
بادام شیرین و اصل جفنین نمایند و فوراً از خارج دستمال خیسیده در آب
یخ وضع کنند تا مدتیکه احساس سوزش باقی باشد و اگر هم جفن یا
اوقات باوقات دستمال را عوض کرده هر دفعه او را مجدداً با آب یخ
در صورتیکه صاحبان این علت مبتلا بمزاج خنازیری بوده استعمال
ادویه مقویه با نزاده کاذب خلع نخواهد بود و باید رجوع نمود بعلاج
داخله خنازیر — فقره پانزدهم در ورم ماق الاکبر که بعربی [illegible]
چون بسیاری از اوقات مشتبه میشود بورم کیسه دمعه که تفصیل او در مطلب
پنجم از فقره اول از جزو دویم از جمله اول من بعد خواهد آمد لهذا تشخیص
غرب را مفصلاً در اینجا مفصلاً بیان می‌نمائیم — لا علامات درجه
اول بسیار شبیه‌اند بعلامات حمره بلغمی جفن یعنی حمره ماق اکبر
دارند و

و از شدت آماس مجاری دمعه فشرده شده خروج دمعه صعب گردد
و تا مدتیکه ورم بمجرای کیسه دمعه سرایت نکرده باشد آماس ماق اکبر
چندان صلابتی ندارد و لیکن چون ورم کیسه دمعه یا ورم ماق اکبر ظهور کند
از لمس کردن ورم سخت [illegible] تکمه صلب و تحت [illegible] میگردد و چون
مجاری دمعه از شدت سرایت ورم مسدود گردد بیش از ظرف مجاری
یابس گردد یا از دیاد [illegible] اسباب جزئی باعث عطسه
گردد — لا علامات درجه دویم نیز شبیه بعلامات درجه ثانی حمره
جفن اند چنانچه در فقره دویم از جزو اول از جمله اول بیان گردید
یعنی بعوض ترشح دمعه ترشح بلغم زردی شکل ظهور نماید و چون در این حالت
فشار بسمت ماق اکبر بدهیم فوراً این بلغم زردی شکل بمقدار زیاد
خارج میگردد — در صورتیکه ورم ماق اکبر مرکب باشد بورم کیسه دمعه
یا بورم مجاری او خروج دمعه از کنارهای جفن در درجه دویم موقوف
نمیگردد و بالعکس هم دمعه و هم بلغم زردی شکل از میان جفنین میریزد
بدلیل آنکه مجاری دمعه بکلی مسدود مانده دمعه نمیتواند از مجاری طبیعی
عبور نماید و از اجتماع دمعه و ریم در ماق اکبر بالاخره کیسه دمعه [illegible]

۲ محل [illegible]

علاج چنین شخص مبتلا کرد و نه بنوعیکه تا حصول دمعه باقی باند

اما علاج جمله در هر دو وجه شتره چشم است که در فقره سیم از جزء اول از او تفصیلا بیان کرده شد بلکه ورم ماق اکبر عموماً مزمن کیسه دمعه یا مجاری دمعه مرکب شود اما در صورت اخیر برکمال است که در وقت تحلیل ورم فتق و ورم کیسه دمعه بزودی آن ورم باعانت ادویه محلله زایل سازند و هرگاه از لمس آن مجرای ریم در تحت او ظاهر گردد بواسطه مبضع محل تورم را البته فتح باید تا ریم موجود خارج گردد گشته منفتح تمامیه و تصحیح و در حسن الوجوه در وقت علاقات مریض جهة تخفیف حالت میل را در مجرای دمعه بایز داخل نکنند بجهة اینکه این قسم رفتار باعث شدت ورم و ضرر های کلیه خواهد شد و پس از انفجار دمل کیسه روزی یکدفعه محل منفجر را باعانت آب نیم گرم تنظیف بانفین افیون تغسیل نمایند و بعد بروی مجروح ریشهای کتان کهنه آلوده بهمان لقفین وضع کنند و ساعت بساعت تجدید نمایند تا جرح بقوه طبیعی التیام یابد و در مجرای دمعه علتی باقی نماند

موجود

فقره هشتم در جراحات حادثه جفنین

چون این عمل طلب لکلا منوط است بعلم و عمل جراحی از ما بیانی ندارد

فقره نهم در تقیح مسلک کنار های جفنین

این مرض عبارت است از آماس سرخ و بی تغیر مساوی و صلب بالای حسش کنار جفن و بعضی اوقات نتیجه بعض از امراض جفن است بخصوص ورم غدد جفن که قبل از این در فقره سیم مذکور شد بخصوص در امزجه خنازیریه و در اشخاص ضعیف البنیه و علامات خاص این مرض التصاق جفن است بحالت غلیظ که بدین جهة مرض در عوام بگرب چشم مشهور است و سقوط مژگان و سیلان دمعه از باعث سرایت صلابت بنقاط دمعه و این مرض صعب العلاج است بخصوص در موجود بودن مزاج خنازیری و در شیوع در مدت مدیدی بدون علاج بماند اغلب منتهی بسرطان جفن میشود چنانکه در فقره یازدهم از این جزء اول ‒ اما علاج در صورتیکه مرض واقع شود در امزجه خنازیریه یا در اشخاص ضعیف البنیه شفا منوط است به تغیر حالت تنقیح عام باعانت ادویه داخلیه خاصه علاوه بر علاج موضعی که بجهة این علاج موضع اشاره خاص است استعمال ضماد خاتره از برگ شبج و برگ مورد و برگ کتان که آنها را بالمناصفه در آب نیم گرم خمیر کرده بمقدار قلیل و صیانت حرارت باد و آفتاب

برای چشم قرار دهند و در صورت نبودن برگ بنج و برگ شوکران
اخذ کرده از برگ سیب زمینی با آب خطمی و یا از شش جزء بنج چوبه مرهم سفیده
بیک جزء کافور راسب و آب نیم گرم بقدر کفایت تا صلابت مرض
مبدل بورم حاد گردد و پس از آن رجوع شود بمرهم مرکب از یک جزء
مرهم زیبق رمادی و ۲ جزء کافور راسب و ۵ جزء مرهم ساده که
صبح و شب این مرهم را در کنار جفن ته همین کنند و چون این مرهم
کافی بر علاج نباشد بالآخره رجوع شود بمرهم الیوبی یا مرهم رمادی مذکور
فوق بگیرند زیبق را مرهم ساده بالمساوی و آنها را دور تا دور بخوبی ممالیده
کنند تا ذرات زیبق بالمره فانی شوند

(مرهم رمادی)

فقره دهم در شعیره مزمنه صلبه

این مرض غیر از شعیره مذکوره در فقره پنجم از همین جزء اول که زود تحلیل
نه رفته شده باشد و بدین جهت غلیظ و مزمن شده در کنار جفن بصورت
جسم صلب و مدور یا نوری شکل و متحرک و بدون وجع موجود است
اگرچه فی ذاته این مرض خطرناک نیست بخصوص در صورتیکه شعیره منفرد
باشد با وجود این بعضی از اوقات علت روائت بهم رسانند در وقتی که

چند عدد

چند عدد شعیره در یک جفن موجود باشد بجهه اینکه علاج بالکلیات
منظور بر طرف کردن انها است یا از اوقات باعث سرطان جفن
شده است اما علاج در صورتیکه شعیره مزمن و صلب و قلیل
الحجم در تحت جلد متمکن باشد امید است بر تحلیل بردن او و دوای این
مخصوص مالیدن شعیره را در میان دو انگشت و آلوده ساختن او را با
جوهر نوشادر و بعد پوشاندن او را با مشمع شوکران بعض از اوقات
کافی بوده است و همچنین بعضی از اوقات دیگر منافع کامل دیده شده
از استعمال موضعی مرهمی از یک جزء ید و در سرب و دوازده جزء مرهم ساده
یا از مرهمی از ۱۲ نخود دهن زیبق رمادی و ۳ نخود کافور راسب و ۲
نخود عصاره شوکران — در این صورت از سر حالت غایب صلبه
یا صلابت تحلیل رود یا شعیره مزمن صلب مبتلا بورم حاد گشته بتدریج
زیر و فانی شود یا اینکه بهمین طور که هست باقی می ماند و در این
صورت اخیر علاج منوط است بعمل یدی این نوع که جلد روی شعیره
را شکافته جرم صلب غلیظ را با انبر یا حلقه بدست آورده او را
بشرط یا قیچی ببرند و جرح را باعانت مشمع و یا خلیدن با مشمع

(جوهر نوشادر)

یا شمع رسمی القیام دهند — اما جوهر نوشادر مذکور فوق
بعمل آید در وقتیکه یک جزء نوشادر نرم کوفته را با یک جزء آهک بیا زند
مکلس تازه شکفته مخلوط ساخته در قرع کنند دهان قرع را منصوب
بچند قابله که هر یک ۳ دهان داشته باشد و ربع هر قابله مملو باشد
از آب مقطر و لوله زانو داری از قرع برود به دهان اولی قابله اول
و بته آنی که در اول برسد تا بخار حادث از قرع در آن آب داخل
شود و در دهان وسطی آن قابله لوله راستی معروف بلوله سلامتی قرار
دهند بجهة آنکه اگر بخار نوشادر دفعة زیاد داخل قابله شود از آن
لوله سلامتی بتواند خارج شود و مانع شود از اینکه اسباب قرع از
هم بپاشند و از سمت فوقانی دهان سیم آن قابله اول لوله که
دو زانوی قرار گیرد که زانوی کوتاه او در دهان سیم قابله اول و زانوی
بلند او در میان آب قابله دویم قرار گیرد که زانوی کوتاه او در دهان
سیم قابله اول و زانوی بلند او در میان آب قابله دویم قرار نگیرد و در
دهان وسطی قابله دویم باز لوله سلامتی میگذارند و باقی را رفتار
کنند از قراریکه جهة قابله اول بیان شد و انتقال شده دو عمل

مجموعا

مضبوط نموده و در زیر قرع آتشی کنند تا بخار نوشادر صعود نموده
داخل آب قابله اول شود و او را سیر کنند و چون آب قابله اول
دیگر بیش از این جذب نماید بخار نوشادر را از لوله دو زانوئی که
در میان قابله اول و ثانی است بقابله دویم میرسد و آب او را نیز
سیر کرده بقابله سیم رود و چون در ضمن عمل ببینند که آب در
لوله های سلامتی صعود مینماید دلیل بر این است که مقدار بخار جوهر
نوشادر که خارج میگردد زیاد است و بجهة کم کردن او را آتش را
ملایم تر نمایند و چون قلقل یا غلیان در قابله ها موقوف گردد
یا بجهة این است که آتش کافی نیست یا دلیل است بر اینکه عمل
با تمام رسیده و چون با وجود شدت آتش بخار نوشادر دیگر
متصاعد نشود بزودی قرع را از قابلها جدا نمایند بجهة آنکه در وقت
سرد شدن قرع مایعات موجوده در قابله ها بزودی بقرع رجعت
مینماید و جوهر نوشادر حاصل شده را در ظرف سربسته یا سر
بلوری جمع نمایند — اما شمع نوشادر حاصل شود

(شمع نوشادر)

حاصل شود در صورتیکه دو جزء موم زرد و یک جزء را تیانج

دیگر جزو روغن زیت را باتش ملایم ذوب کنند و مذاب نیم سرد
شده دو جزو برگ شوکران خشک نرم کوبیده داخل کنند و اجزا
را بهم زنند تا بکلی سرد شوند و چون حصول این شمع بجهة عدم وجود
برگ شوکران غیر ممکن باشد بدل این شمع شوکران شمع برگ سیب
زمینی خواهد شد و بدین نوع که عوض برگ شوکران به برگ سیب
زمینی رجوع شود و بانهار رفتار کنند در قراریکه جهة شمع شوکران
حال بیان کردیم (اما یدور سرب مذکور فوق) — حاصل مقصود
دو وقتیکه در محلول یدور پطاسیوم که حال در داروخانه عطاران
ایران یافت میشود محلولی از شکر سرب مذکور کمی بعد داخل کنند بقدری
که صدمت رسوب زرد کم قوف شود انگاه رسوب را بروی قیف کاغذی
ریخته باب مقطر او را تغسیل نمایند تا آب خلیص عاری از طعم خارجی نداشته
باشد در انوقت رسوب را در میان چند لای کاغذ جاذب ونشاف
بخشکانند — اما شکر سرب مذکور فوق — بعد باید در وقتیکه
مردار سنگ طلائی نرم ساییده را در جوهر سرکه خالص بهر اعانت
جوشش در ظرف زجاجی حل کنند و محلول را در حین جوش از قیف
کاغذی

(یدور سرب)

(شکر سرب)

کاغذی صاف نمایند و مصفی در محل بارد گذارند تا انجماد پذیرد و
منجمد را در میان چند لای کاغذ در هوای معتدل بخشکانند —
اما جوهر سرکه خالص که لازم است جهة حصول شکر سرب —
طرز اخذ او این است که بگیرند زنگار بمقدار منظور و او را در
کوبیده غبار او را بروی صفحه آهنی که زیر او آتش داشته باشد
بخشکانند تا سفید شود و خشکیده را در قرع نموده و انبیق بر او بسته
وصل کنند و در حمام ریگ تقطیر نموده تا مادامیکه دیگر چیزی تقطیر
نشود و باید در حین عرق عمر قابله را به یخ یا به برف احاطه شده
باشد و چون حاصل اول سبز رنگ است و با اعطا جزئی زنگار که همراه
جوهر در دفعه اول تقطیر میشود پس مقطر اول را در حمام ماریه مجددا
بتقطیر ثانی تقطیر کنند تا جوهر زلال و بلون آب مقطر اخذ شود —
اما عصاره شوکران صفحه مشغول اند — بگیرند برگ شوکران تازه
و مبرد او را قدری آب بپاشند و در هاون سنگی بر کمال کوبیده
باب بکوبند تا خمیر شوند بفشار قوی رطوبت برگ را جمع نمایند و
بروی تفاله باقی مانده مجددا قدری آب ریزند و خمیر ثانی را بفشارند

(عصاره شوکران)

نیم ساعت بگوشند و دوباره آب او را اخذ نمایند و ماتیت اوله
و حریر را بهم مخلوط ساخته در محل گرم بار دیگذارند تا زیادتی درد
او ته نشین گشته بدون فشار از دست مالی صاف کرده مصفی را
بغلظت یکبردی انتقال بها پرچینی پهن کنند و در محل معتدل الحرارة
بخشکانند تا بغلظت شیره بسیار غلیظ برسد و او را در ظروف کوچک
از تاثیر هوا محفوظ بدارند

(کافور راسب)

اما کافور راسب — بعمل می‌آید در
وقتیکه کافور متداول را در عرق شراب چهار آتشه حل کرده محلول او را
صاف نمایند پس از آن در مصفی مقدار کلی از آب ساده بریزند تا
کافور مانند برف جدا گردد او را باعانت قیف کاغذی از آب جدا
کرده در میان قیف در هوای معتدل خشک نمایند —

معتدل م

(مشمع دیاخیلون)

اما مشمع دیاخیلون — بعمل می‌آید در وقتیکه یک جزء مرداسنگ تازه
نرم ساییده را در پاتیل چدنی مخلوط بدیها ده جزء آب ساخته یک
جزء روغن زیت بر آن اجزا اضافه نمایند بعد جمیع را در آتش
ملایم بمدت چهار الی پنج ساعت بجوشانند و بدقت با تخته چوبی
بهم بزنند تا مرداسنگ در ته پاتیل ته نشین نشود و چون آب

دراجی

در حین جوشیدن کم گردد بعوض او علی الدوام آب جوش دیگر بریزند
و چون بالآخره در میان آب جسم صابونی شکل بعمل آید او را از
آب جوش بیرون آورده او را در آب سرد بدست بمالند و در میان
آب لوله کنند و چون جهت استعمال ضرور شود قدری از آن لوله‌ها بریده
و گرم کرده بمرهم کش گرم بروی پارچه پهن کنند —

(مشمع زریشمی)

اما مشمع زریشمی — صفت حصول او بگیرند زریشم مالی ۳۲ جزء
آب ۱۲۰ و عرق متداول ۲۵ جزء سر ریشم را بقیچی خورد کرده
در آب بجوشانند تا بقدر امکان از سر ریشم جدا گردد پس از آن
در آن محلول ۵ جزء قند سفید حل کرده مقدار مذکور عرق را در
آن محلول اضافه کنند بعد آتش ملایم ~~بقدر آتش ملایم~~
و نصف باقی مانده را صاف کنند و مصفی را بروی پارچه نازک
که بواسطه میخ بروی چهار چوبه صاف کشیده باشند پهن کنند و
چهار چوبه را در محل گرم یا در آفتاب گذارده خشک کنند
پس از خشکیدن یک لای دیگر بروی او پهن کنند و این عمل
پنج الی شش دفعه مکرر نمایند تا قوه چسبندگی مشمع کامل گردد

اما ورم ساده چون مذکور است در فقره ششم از جزء اول و ورم [illegible]
در فقره نهم از جزء اول اینجا بیانی نمیدارد — دیگر لازم — بعضی از اطبا جهة
زوال شعیره مرضیه صلبه رجوع میفرمایند بالکالیات و لهذا غالب مرضی این
قسم ادویه پیش از منافع انها است در وقت تکلیف مریض
انها باعانت ادویه مذکوره فوق عمل بعد از استعمال الکالیات الکثر
در هر صورت باید از استعمال الکالیات و جفت اجتناب نمود
در اماکنیکه صلابت پستان یا عنق رحم مبتلا باشند سهل است که
طبیب کامل حاذق در این قسم اشخاص بهیچ وجه دخل و تصرف در
شعیره صلبه مرضیه ایشان نخواهند کرد —

فقره یازدهم در تهیج سرطانی جفن و سرطان او

تهیج سرطانی جفن عبارت است از آماس جفن محدود و بسیار صلب
غیر متحرک که بعضی از اوقات لون او بلون طبیعی جلد است و بعضی از
اوقات شبیه بطلا ولی زلالی نادر داشت بهم میرساند ابیض و وجع در
او موجود نیست — تهیج سرطانی جفن نتیجه ضربه وارده بر
جفن است و یا از ستر عود کردن ورم او است تا از تهیج صلب

کنارهای

کنارهای جفن یا از شعیره مرض صلب و هر چند بعضی از اطبا در این
حالت مخدرات و املاح الیمونیه و زیبقیه را بکار داشتن ولی بعدت
از انها منافع دیده شده و کمالهای معروفه فرنگ دست نمودن بالیا
مرض را تا مدتیکه وجع خاسته از سایر رفتار مفید تر مفید تر
درصورتیکه اسباب خارجه علامات ورمیه در این تهیج پدیدار
کردند یا در اشخاص ضعیف البنیه بدون اسباب معینه وجع مستمر
ناخوش در این تهیج ظاهر شود و اماس عظیم شده لون جلد خاکی گردد
و در ملتحمه عروقی شبیه بگونی ابد ظهور کند با هم راجع یا بدون او شکی
نیست که این حالت بزودی مبدل بسرطان حقیقی خواهد شد اگر چه
اغلب اوقات سرطان حقیقی جفن ملتحمه نتیجه تهیج سرطانی او است یا از
بعضی از اوقات میبینیم که سرطان جفن بدون تهیج سرطانی مقدم
از بدرفتاری در علاج ورم ساده عارض میگردد
واضح است که هم تقدمة المعرفة و هم علاج صعب اند و باعتقاد بعضی
از اطبا علاج موفق است بقطع کل محل سرطانی و فی الحقیقه عمل
بد شکوتر و اسان تر است در صورتیکه موضع علة صغیر باشد

۲ بوکطم

اما چون سرطان بطور عظیم بود که در عین عمل بیشترین جفن خارج
خواهد شد اجتناب از بریدن از جمله واجبات است بجهت اینکه بعد از
عمل ید مقدار ناپوشیده از جفن ماند بجهت ناپوشیده بودن نزد دو
نیز سرطان مبتلا خواهد شد مگر اینکه کحال با اجرای جفن مصنوعی
از جمله التحمی قریب بعمل آورد و این کار کار هر جراحی نیست —
بعضی از اطبای دیگر که اعتقاد باثر عمل ید ندارند فقط از علاج ادویه
داخلیه و خارجیه امید دارند مثلا معلی ولی نام که از جمله معروف ترین
کحالهای [illegible] بوده در مدت پنجاه روز علاج سرطان جفن زالعین آورد
و در آن هنگامی که علاوه بر سرطان جفن اسفل محل عظیم صورت او نیز مبتلا
بدین علت بوده بدین نوع که از دواهای معتاد نیز بسیار جزئیه از ترکیبات
سم الفار میداد و از خارج چند روز یکدفعه تقرح سرطانی را مرهم ساند
بخمیری از آب و گردی [illegible] سفوف الکان که مرکب از ۶ و ۳ نخود شنجرف
و ۲ نخود زاج سوخته و ۳ نخود دم الاخوین و ده نخود سم الفار سفید
که این اجزاء را بسیار نرم سائیده و مخلوط هم ساخته با آب خمیری نموده
و در [illegible] باین استعمال این سفوف مذکوره تقرح را رفاده
ببندد

(سفوف الکان)

تیمور نام ساده ودولا روی نام که کحال معروف فن در پاریس
بوده و کتابی بسیار نافع در علم و عمل کحالی تصنیف نموده اعتقاد کامل
باثر خاص کوکرد مصعد معمول در این مرض داشت و میگفت که در چند
نفر علاج کلی از این دوا حاصل گردیده بدین نوع که به ۳ نخود از
او ابتدا کرده بتدریج مقدار او را به ۶ و ۳ نخود در شبانه روز
میرسانند و بجهت سهولت استعمال کوکرد مذکور را البته مخلوط کرده
در میان فنجانی از مطبوخ جنطیانا و یا مطبوخ افسنتین میداد
اما کوکرد مصعد معمول — بعمل می‌آید در وقتیکه کوکرد
متداول را در دیزی نو کنند و بروی این دیزی دیزی دیگر برگردانیده اسباب [illegible]
شده [illegible] بعد دستمالی چند را آلوده باب سرد کرده بروی
دیزی فوقانی پهن کنند و در تحت دیزی حاوی کبریت آتش کرده
بمدت چند ساعت او را در حرارت جوش و دیزی فوقانی را بقدر
امکان در حالت برودت نگاه بدارند بعد آتش را موقوف
داشته روز دیگر اسباب را از هم جدا نمایند و کوکرد مصعد را از ظرف
فوقانی در آورده او را بمقدار کلی از آب زلال تغسیل نمایند

(کوکرد مصعد معمول)

تا طعم آب یکر تغییر نماید و بالاخره کور کردن معمول را بخشکانند

فقرهٔ دوازدهم در کفلیک جفن که بفرانسه [illegible] جفن ابیض گویند

این مرض عبارت است از تصلبی از ورم جلدی که در انتهای کثیف الوجود
در جفنین و اغلب اوقات در جفن علیا ظهور می نماید و لو بواسطه
عدم توجه صورت غالب اوقات بهم میرسانند بدین نوع که آماس سرخ
تیره با وجع شدید عارض گشته طاول مادی لون در او ظهور
کند که بتدریج در محلهای متعدده ترکیده و مدرا سیلان می نماید به
بقشر علوار زرد غیر ملتصق سالم الاکال یا آنکه بدون ترکیدن جلد
خود دمل بالتمامه غالب اوقات ترشح ریم بسیار متعفن غیر سالم خارج شود

علاج این علت هم از داخل هم از خارج است و از داخل رجوع
شود با مسهل و از مطبوخ پوست گنه گنه ضم مقادیر جزئیه از محلولات
معدنیه مخصوص شوره خالص و از خارج موضع علیل را شرط کنند و هر قدر
مشلول مطبوخ پوست گنه گنه همراه تعقیم ترکیه و عرق کافور بر او بپاشند

(تعقیم ترکی)

اما تعقیم ترکی — بعد از آنکه یک جزء مرکی مسحوق دو جزء
آجر کوبیده و هشت جزء عرق چهار آتشه که آنها را بمدت هشت

روز در

روز در جای معتدل گذارده بعد بفشرند و دستمال صاف کنند
و فشرده مجدداً از روی قیف کاغذی بازصاف تر نمایند و آجر
کوبیده در اینجا استعمالات جهت مانع شدن از کلوخ گشتن ترکی

فقرهٔ سیزدهم در استسقاء لحمی جفنین

این مرض علت مکرر آماس رطوبی جفنین که بخصوص عارض میشود
بعد از حمره جفنین مذکور در فقره دوم از این جزء اول یا بعد از
رمدی که نتیجه حمیات جلدیه حاده باشد یا بعد از استعمال بی
موقع با استعمال طولانی اضمده ملینه بر روی چشم خاصه در وقتی که
در حین استعمال آنها مریض از تاثیر فوری هوا اجتناب نمیکرد و مخصوصاً
مبتلا است از جفن اعلا را بصورت آماسی لینی بدون وجع و سفید
لون و خمیری شکل بنوعیکه از فشار انگشت اثرا و چند ثانیه در جفن
باقی ماند و در صورتیکه سبب این مرض از جمله اسباب مذکوره
فوق باشد علاج او منوط است باستعمال کمادات از نباتات
معطره مثل بابونه یا نعناع یا اولیسم شیرازی و امثال آن همراه
کافور یا بدون او و بدلک ملایم بسیار بچه ماهوتی که بخور کنند ربا

مصطکی یا حسن لبه بدو رسانده باشند اما در صورتیکه استقصاء [?]
لحم جفنین عارض شود در حین یکی از امراض حادّه بعد از این نوع علاج
مضر میگردد و بالعکس باید رجوع نموده بعلاج صدری بدلیل آنکه رفع
سبب باعث رفع نتایج خواهد بود

فقره چهاردهم در استرخاء جفن اعلی

بدانکه این مرض چند نوع است — نوع اول آنکه جلد ظاهری جفن
زیاد بود بقسمیکه غضون غیر طبیعی حادث گشته قوه انقباضیه
عضله مرتفعه جفن مانع حرکت شود مریض نتواند جفن اعلی را که با
پرده مقابل قرنیه معلق است مرتفع سازد با وجود اینکه سعی
مریض در بلند کردن از حرکت عضله مذکوره واضح است
سبب این مرض اغلب جراحات سطح جبهه است که بواسطه طول
کشیدن التیام او جلد جفن بدو عادت شده باشد و در بعضی
از اوقات هم نتیجه استعمال طولانی ضماد ملینه است بخصوص
در اشخاص ضعیف البنیه و در صاحبان غذا زیر دست
نیز شود که استرخاء جفن اعلی مولودی باشد — علاج

علاج این حالت بدو نوع است یا با ادویه یا بعمل ید اما علاج
با ادویه بظهور آید از استعمال الکالیات چون عرق شوره خالص یا عرق
کوکرد متداول که یکی از آنها را بروی جفن بکار برده و آنچه متآکل شده
بشره او فانی شده دفع شود و از تکرار عمل بالاخره کوتاه گردد —
علاج بعمل ید بدین نوع است که جلد اضافه را جمع کرده زیادتی را
بمشرط یا قیچی ببرند و لبهای جراحت را با عانت بخیه و تشمیع دیاخیلون [?]
متصل سازند — نوع دویم استرخاء جفن حاصل شود از استرخاء
خود عضله مرتفعه بدون علتی در جلد ظاهر و در صورتیکه این حالت در
هر دو جفن واقع شود اغلب با استرخاء عضله مدوره نیز مرکب است با حس
فلج در حس برودت در جفنین و اتساع حدقه و کوه البصار [?] و ... از لوازم
مرض مراقبت کنند بمواضع میگراز صورت و چون بعضی مرض زیاد شده
گردد شود هم جمیع عضلات چشم مسترخی شده خروج چشم از محل
مقله ظهور نماید سبب این قسم استرخاء مختلف است چون بعضی
از اوقات حاصل میگردد از استعمال طولانی اضمده ملینه یا از زیاد
فشردن چشم را و در سایر امراض و اسهال یا نتیجه سکته دماغی [?] بود

یا طلوع کنند در مبتلایان یرقان الابیض و در اشخاص ضعیف البنیه
و چند رات دیده شد که استرخاء جفن بطور نوبه عارض میگشت —
علاج این نوع استرخا مختلف است از قرار شدت و ضعف [illegible]
در صورتیکه استرخاء جزئی بوده علت کاهیست که [illegible] توقف کنند در
ادویه یا [illegible] ادویه محرکه مقویه بمقدار [illegible] میل کنند چون عرق
شراب عرق [illegible] و چند روز بر روی جفن مسترخی
با حوت کرم دلک نمایند — در صورت شدت مرض آلوده
جفن را بتعفین ذراریح یا بجوهر نوشادر و یا بعرق صعتر جایز است
و هم چنین [illegible] شقاقه و جلد را بدین نسخه بگیرند [illegible] مثقال [illegible]
[illegible] و یک مثقال و نیم [illegible] و [illegible] جوهر [illegible]
[illegible] مثقال [illegible] مصنوع و یا بر ترکیب از عرق [illegible] و جوهر نوشادر در
بالساوی — اما کمال معروف انکلیس [illegible] چند حیوانات مرض
یک قسم علاج خاص اختراع نموده [illegible] که [illegible]
[illegible] قلیلاً [illegible]
[illegible] روز [illegible] قطعات [illegible]

باعانت

باعانت [illegible] از [illegible] ذراریح در عالم [illegible] نگاه
میداشت و چون بسیاری از اوقات علاج تام از این رفتار حاصل گردید
[illegible] معلوم بوده [illegible] شعب عصب [illegible] زوج پنجم
از عصب دماغ که از آنجا عبور نموده در جفنین منفرش کردند —
در صورتیکه استرخاء جفن نتیجه مرض ضعف عام بدن باشد معلوم است
که از رفع ضعف عمومی استرخاء جفن نیز بتدریج بخودی خود بغیر بدون
علاج خاص شفا خواهد یافت (اما تعفین ذراریح) —

(تعفین ذراریح)

صفت او بگیرند ذراریح یک جزء و عرق شراب متداول شانزده جزء
اینها را بمدت دو روز متصل هم زده بگذارند ذراریح ته نشین [illegible]
ماییت زلال او را ایستاده با احتیاط برگرفته و کنار گذارند و بروی ثفل
ذراریح ۸ جزء دیگر عرق مذکور [illegible] باز دو روز دیگر ماییت را
[illegible] نموده و مخلوط با ماییت اولی کرده [illegible] را [illegible] کاغذ
صاف نمایند (اما عرق صعتر) حاصل میگردد از تقطیر یک

(عرق صعتر)

جزء علف تازه صعتر با گل او یا [illegible] جزء آب متداول بدین نوع
که نبات گل کرده را در قرع و انبیق کرده در آب [illegible] ریخته

اسباب تقطیر را شده وصل نمایند و بعد از ۲۴ ساعت تقطیر
بگذارند و نصف آب مستعمل شده را اخذ نمایند —

(دهن حب الغار)

اما دهن حب الغار — یعنی میباید در وقتی که حب الغار را نرم کوبیده
در ماء و نیم کوبیده او را در صفحه آهن بر روی خاکستر گرم بوی دهند
و این بو داده را در دیگ آبی که در حین جوش باشد بمدت دو
ساعت بجوشانند بعد بگذارند اجزا سرد شوند و بالاخره دهنی
روی آب ایستاده را با احتیاط جمع کنند

(دهن اسپاسه)

(و اما دهن اسپاسه)
تقطیر یک جزء اسپاسه و ده جزء آب است بدین نوع که مقادیر مذکوره را
در قرع و انبیق کرده با آتش ملایم تقطیر کنند تا نصف مائیت
در قابله عاید شود آنگاه آن مائیت را بحالت خود گذارند که دهن
از آب جدا شود و دهن جدا شده را با اعانت جرد علقه اخذ کنند

(جوهر میخک)

(اما جوهر میخک) بگیرند ده جزء میخک و بیست جزء آب و
یک جزء نمک طعام و آنها را بمدت ۲۴ ساعت در قرعی خیسانند
و انبیق و قابله را بدان قرع بسته وصل نموده تقطیر کنند
و پس از تقطیر اجزاء متقطره بمدت پانزده روز بحالت خود

بگذارند

بگذارند تا جوهر میخک بتمامه در ته آب مقطر جمع گردد و او را از آن
آب مقطر با اعانت جرد علقه جدا نمایند.

(عرق رازیانه)

(اما عرق رازیانه) —
نسخه او بگیرند رازیانه نیم کوب یک جزء آب هشت جزء آنها را دو روز بخیسانند
بعد تقطیر کنند تا نصف مائیت عاید گردد —

(قلیای الکال)

اما قلیای الکال جامد
میشود در وقتی که جوهر قلیا قرا با یک جزء آهک مکلس و ده جزء
آب بجوشانند و جوشیده را با اعانت جرد علقه صاف نمایند و مصفی را در
[illegible] آهن بتدریج بجوشانند تا غلظت بهم رسانند و قطره او را بر روی
جسم شفاف صاف و سرد ریخته منجمد شود آنگاه کل مائیت را بر روی صفحه
مرمر نهاده بگذارند سرد و منجمد گردد جسم صلب جامد از این عمل را در ظروف
زجاجیه محفوظ از هوا نگاه بدارند و چون خواهند بواسطه این قلیا
الکال [illegible] آورند باید اول او را [illegible] با خلیون سوراخ
کوچکی نموده که بیش از نصف حجم داغ نباشد و این مشمع سوراخ
کرده در محلی که باید داغ شود بچسبانند و بعد در آن سوراخ پاره
صغیر از قلیای الکال قرار داده و او را در آنجا با اعانت دستمال
[illegible] کرده و [illegible] محکم ساخت و تا مدت نیم الی یک ساعت

چون حالت لکاها درشت بعد شستن و با غلیون را برداشته و محض متآکل
شده را با بسر دلتوینه ذات حتیاط کاملی نجس نکانند و بعد بروی قلیلی که از
قلیا حاصل شده پارچه آلوده به مرهم ساده بگذارند و هر روز عوض کنند
تا قطعات ریش از قلیا آکال ساقط شود و تقرح سببه مبلغ آتش نابد
با ساید و آنگاه از قرار   ان تقرح را با واسطه مرهم ساده بالتیام
رسانند یا با عانت مرهم زیبق احمر یا مرهم ذراریح عنقریب مذکور
میشود در حالت دیگر لکاها بدارند   (اما زیبق احمر) بعمل مرآید در
دفتر که زیبق را در عرق شوره خالص تنها حل ساخته محلول او را در ظرف
گرد و مطلوبی کنند و بروی آتش ملایم بخشکانند و خشکیده را در
همان ظرف بروی خاکستر گرم با آتش بسیار جزئی مدت چند روز نگاه
بدارند تا بخار زیبق و حده دیگر از گرد ان ظرف متصاعد شود و جسم زیبقی
در جوف ظرف بلکلی سرخ شده باشد و آنگاه ظرف را پس از سرد شدن
بشکنند و زیبق احمر را جمع نموده در هاون زجاجی یا مرمری ساحقی
بدقت میلاد نمایند و کیفیت ترکیب مرهم زیبق احمر مذکور فوقا
یک جزء از این زیبق   احمر را مخلوط به ۳۲ جزء مرهم ساده

مخلوط نموده

مذکور ترکیب نمایند   (اما مرهم ذراریح) ــ بگیرند ۸ جزء تعفین (مرهم ذراریح)
ذراریح و یک جزء کافور را به داشت جزء دهن حب الغار و دو روغن
زیتون تهیه کرده نیابت نا مرهم گردد

فقره پانزدهم در اختلاج جفنین

هر چند این علت تعریف مخصوص چندان لزوم ندارد و چهره آنچه اکثر
علامت است با نتیجه مرض دیگر ولی در این جا تفصیل جزئی مخصوص به درد را
ذکر می نمائیم تا شبه با ستر جفن نشود پس بدانکه تشنج جفن
عبارت است از حرکات غیر ارادیه و خودبه جفنین که اگر بدون
وجع می باشند ولی همراه شعور غیر طبیعیه در جفن اعلی و بعضی از
اوقات این علت بدون مقدمات است و بعضی از اوقات
دیگر مقدمات چون از جمله صداع و تغابه سامعه
سبب این مرض اکثر در امراض دیگر است بقسمیکه این علامت مخصوص
موجود است در مالیخولیا و در اختناق رحم و در قطرب و در دیدان
معدیه و معویه و در امراض خنازیریه بنا علی هذا علاج ازین
قرار سبب است و چون سببیه خیلی مختلف بنا شد داغ نموده

محل با بعضی زائد حلقه در زاویه ملک اسقف ها از قرار سبب و تفصیل مذکور
در فقره قبل برخی از اوقات بسیار مفید گردد اما در صورتیکه
اختلاج جفن مولودی باشد و یا نتیجه سقوط مژگان علاج ندارد ـــ

فقره شانزدهم در عین خرگوشی

این لفظ عبارت است از حالت مخصوص جفنی بدین نوع که هر دو
یا یکی از آنها و بخصوص جفن اعلی کوتاه است لهذا بکلیه منطبق نمی تواند
بالتمام از جفن پوشیده شود ـــ سبب این علة اکثر تشنج عضلات
عضله ... جفن اعلی است ولی بعضی از اوقات سبب آن هم التیام
غیر طبیعی جرح حاد یا تقرح مزمن جفن اعلی است و بسیار بندرت این
علت نیز مولودی اتفاق می باشد علاج منوط است باسباب
یعنی در وقتیکه عین خرگوشی از تشنج حادث شده باشد باید تشنج
نمود باستعمال مخدرات مثل بلادانه و در صورتیکه هم از داخل هم
و از خارج اما چون سبب عین عیب جرح اعلی باشد از جرح یا از
تقرح باید عمل یا از سمت داخلی جفن نمود از قراریکه در قواعد جراحیه
مذکور است و در هر صورت باید بدقت ملتفت مزاج شد نیز
و در صورتیکه

و در صورتیکه نقص در مزاج موجود باشد باعانت ادویه داخلیه
مناسبه در رفع اختلالات خاصه پرداخت

فقره هفدهم در انقلاب جفن بداخل

این علت عبارت است از برگشتن جفن اعلی یا اسفل یا هر دو بالاشتراک
بقسمیکه کنار های خارجی جفن که بقاعده طبیعی باید هم از منعطف باشند
بقبل منعطف اند و او را میبینند بنوعیکه مژگان علی الدوام ایجاد
در سطح قرنیه چشم بعمل آورند و سیلان دمعه عارض میگردد و
چون بعلاج پرداخته نشود این علت بسهولت باعث امراض مزمنه
چشم و کدورت سبلیه قرنیه گردد ـــ
اسباب مبتدا و له هر یک از اقسام استرخا جفن اعلاست مذکور
در فقره چهاردهم از این جزو اول و یا ورم مختلفه جرم جفن که اثر بر غضروف
جفن نموده این غضروف را منحنی نماید که حالت بجنبه کج باقی میگذارد
و یا تقرحات ملتحمه جفن که سبب کوتاه گشتن او و انقلاب او بداخل
میشوند و در صورتیکه سبب این علت ملتبس جلد ظاهر و یا کوتاهی ملتحمه
جفنی بود اطبا اکثر رجوع می نمایند ببعضی ... اول در استرخا

ساده جفنین مذکوره در فقرهٔ چهاردهم قبل ازین اما تعویض عمده
برخی از اطبا رفتار دیگری نمایند از این جمله دموریکان معروف فرانسوی
اظهار داشت بر اینکه توسط یا دو چهار شیع از شش جفن را بقوه از طبیعی
آورده اکثر در بیست روز علاج تام میشود و کوواری نام از [illegible] ایطالیا
استعمال عرق کوکرد میشد اول را در این مرض معروف می نمود بدین نوع که
اول جفن را بمشمع دیاخیلون میپوشانید پس از آن بریدن قطعه از
از عرض او و پس از آن چسپانیدن این قسم مشمع را بر روی ملتحمه
ملوث یا ذرک آلوده بعرق کوکرد خیطی از میان جاری باز خشکه مانند در
مشمع برو جفن [illegible] میکشید و بعد از یک دقیقه اضافه عرق کوکرد را
خشک مینمود و این عمل را چند روز مکرر میساخت تا رفع مرض
میگشت و جراحان نکها مینمودند دیگر [illegible] با این داغ رجوع کرده اطبای
کووارد نام از اهل انگلیس شخصی را که با [illegible] جفن مبتلا بوده است
بدین نوع علاج نمود که اول جلد روی عضله را شکافته خود الیاف
عضلانی آن را داغ وضع میکرد — اما در صورتیکه انقلاب
جفن بداخل منوط به پیچیده که عضروف منقبض جفن باشد جمیع اطبا

قائل

قائلند این امر که علاج بسیار دشوار خواهد بود و در این صورت بهترین
علاج مسکن را بیرون کشیدن مژگانها از زنده دانسته

فقره هفدهم در انقلاب مژگان و در مژگان زائده

انقلاب مژگان عبارت است از تغییر کم یا زیاد در رفتار مژگان بسمت
مقله و این علت یا تام است در صورتیکه خود جفن بداخل برگشته
باشند چنانکه در فقره سابق بیان کرده شد و یا ناقص است در وقتیکه
چند عدد یا انفراد بسمت مقله برگشته باشند و اثر آنها هیجان
مداوم است که بسبب هیجان دمعه و ورم یا وجع شدید و سبب کدورت
و تقرح قرنیه توان گردید — مژگان زائده گویند در
وقتیکه علاوه بر قطار طبیعی مژگان قطار دیگر تام یا ناقص در
خلاف قطار طبیعی عارض گردد که چون میل آنها بداخل دارند مانند
انقلاب مژگان طبیعی باعث امراض مختلفه میگردند —
علاج این مرض نیز منوط است بعلاج سبب او در وقتیکه
طبیب دست رس بسبب ندارد ناچار است که رجوع کند بعلاج مسکن
یعنی بکشیدن شعرهای کج یا زیادی هر دفعه که از آنها رنج حرکت

خارج گشته باشند — **فقره نوزدهم در انقلاب جفن بخارج**

بدانکه این علت که تصویر او در شکل بیچم کشیده شده بخصوص در جفن
اسفل عارض میشود علاوه بر اینکه باعث بدهیولائی صورت میشود
اکثر هم جهت سیلان مستمر دمعه است بجهت اینکه مجرائی که در حالت طبیعی
میانه مقله و جفن اسفل بود دمعه است موقوف میشود و دمعه لابد است که از آن
که بالتمام از روی جفن اسفل بگذرد — سبب این مرض یا علت
جلد خارجی جفن است و در این صورت میتواند همراه بود عین جراحت
مذکور در فقره شانزدهم قبل از این و یا حاصل شود این علت از زیاد
غلیظ شدن ملتحمه جفنی بواسطه ورم ساده یا مزاج خنازیری الشخص
یا سبب او استرخاء ناقص عضله مدور است چنانچه در شیوخ
اتفاق میافتد — در قسم اول پیش گوئی ردی و اکثر
اوقات علاج نا پذیر است اما در قسم دویم امید بمعالجه است
بواسطه برداشتن غلظت جفن خواه بعمل ید و خواه بادویه اکاله
بخصوص سنگ جهنم بشرطیکه مرض جزئی و جدید باشد اما چون
ملتحمه بسیار علت دارد بجهت آنکه های غیر مزمنه در سطح باشد استعمال

ادویه

ادویه اکاله حاصل نخواهد داشت و باید رجوع کرد بعمل ید —
در صورتیکه سبب مرض استرخاء مزمن عضله مدور است ولی خوف مرض
زیاد مزمن نباشد آلوده کردن جفن را بجوهر محک و یا تعفین ذراریح
یا استعمال و اخذ ادویه مقویه چون کنه کنه و جنطیانا و املاح حدید
مفید خواهد بود — **فقره بیستم در اتصال جفنین بیکدیگر یا باملتحمه**

بدانکه کحالها تفاوت گذارده اند میان اتصال تام جفن بیکدیگر
و اتصال ناقص آنها و هم چنین اتصال با مقله را تام یا ناقص میدانند
و باید بدقت تشخیص داد اینکه اتصال جفن بیکدیگر یا با مقله
بدون واسطه یا بواسطه غشاء مخصوص باشد بدلیل اینکه بودن
یا نبودن این غشاء مخصوص باعث اختلاف کلی در دوات یا عدم
دوات مرض خواهد شد — اسباب این مرض بخصوص جراحات
حاده چون سوختگی از باروت یا دخول آهک مکلس یا حموض معدنیه
در مابین جفنین و امراض مزمنه جفنین مثل تهیج صلب کناره آنها
میباشد ولی بندرت این علت هم مولودی دیده شده —
تقدمة المعرفه این مرض مختلف است چنانچه قسمی با حساس ...

و با انفصال ناقص و با انفصال بواسطهٔ غشای مخصوص است علاج دارد بعکس
انفصالیکه در او بهیچ وجه احساس دقیقی نمیشود و انفصال تام بدون واسطه غشای
مخصوص است که این قسم بالعکس بسیار ندره قابل علاج خواهد بود

علاج این مرض در هر صورت منوط است بعمل ید و در اینجا ذکر
ندارد ولی باید گفت که پس از عمل یعنی کلا لازم است تا مجدداً انفصال
حاصل نشود و بدین جهة بمدت ۴۸ ساعت ملتزم کنند که شخص عمل
ید شده خوراک کنند و مستمر در این ضمن محلول شکر شرب با گلاب در
میان جفنین قطور کنند و از خارج مرهم از پنبه روی محصول گذارند
ساده استعمال کنند در مرض داتماً جفنین را حرکت ندهند
تا مجدداً کنارهای منفصله انفصال بهم برسانند

فقرهٔ بیست و یکم در سلعهٔ جفن

در ابتدای مرض بعض اماس جزئی دلیتن با قبض و بسط و بدون وجع
احساس می نماید و لون این آماس بلون طبیعی جلد تفاوت ندارد
و مرض است که بیشتر در جفن اعلی و کمتر در جفن اسفل ظهور مینماید
و در صورتیکه ماده او علی الدوام باشد بعضی از اوقات آماس

بقدر

بقدر تخم کبوتر میرسد با احساس موجی در جوف و در وقت عمل ید
جسم سلعه شبیه به پیه تازه خارج میگردد ولی در صورتیکه ماده
سلعه دهنیت باشد احساس موجی در جوف سلعه نیست

تقدمة المعرفه این مرض دوی نیست به دلیل اینکه در صورت
تحلیل ناقص سلعه چیزی از او باقی نمیماند و چون عمل ید لازم
شد و اثر بسیار جزئی از او در جلد خواهد ماند و در صورتیکه از
ابتدا الطبیب رجوع شود تحلیل شیء بردن سلعه اغلب ممکن است
چنانچه دیر نام که از معروف ترین جراحان و کحالان فرانسه
بوده است اصرار داشت براینکه نزد وی رجوع شود بعضی ید در هر
صورت ابتدا کنند با استعمال ادویه رفاده مبلول بمحلول
نوشادر چند روز بوضع مشمع و یا خلیتون یا بمشمع صابونی
در شب تا بدین نوع عمل اغلب اوقات سلعه بدون عمل ید
تحلیل رود (اما مشمع صابونی) صفت او بگیرند سفیداب
شیخ و برنج بکد ۲ جزء روغن زیت ۳ جزء صابون
منقا اول ۸ جزء آب پانزده جزء اولا صابون تا را سیده را

(مشمع صابونی)

را آب جوش حل کنند بعد باقی اجزاء را داخل کرده جمیعا را با آتش
ملایم جوش دهند علی الاتصال بهم زنند تا غلظت مشمع رسد
در صورتیکه صلبه عظیم دخصوص سخت شده باشد علاج ممکن نیست
مگر عمل ید در این اوقات جراح کامل لازم است بجهت اینکه در صورتیکه
غشاء کاذب صلبه با تمام یا همراه اجزاء مجاوره زیاد برداشته شود
اکثر حالت رویه چون انقلاب جفن بداخل یا بخارج و عیب حرکت
و همینطور عیب تکلیفی عضو حرف جفن باقی خواهد ماند

نمره بیست و دهم در بیان طاول و ترکیب جفن

در صورتیکه قسمت جزئی از بشره جفن بدون وجع برآمده باشد و
ممتلو از رطوبت زلال گردد که حالا این علت را طاول جفن گویند
و این طاول اغلب بقدر ماش است و میتواند چند سال دوام نماید
بدون تغییر حالت ولی بعضی از اوقات هم بعد از ۲۴ ساعت
بخودی خود کلیتاً میرود و این علت بخصوص یافت میشود در اناث
و در سن یاس چون معالجه باید رجوع نمود بهترین رفتار
این است که طاول یا نقاط را بطور سطحی با نشتر شکافته و بنشتر

برآمده

برآمده را بقیچی ببرند و محل مجروح را تغسیل کنند بمحلول شکر
سرب ضم بر چند قطره از تنفین افیون تا در مدت ۲۴ ساعت
این علت جزئی بالمره معدوم گردد زگیل با شیکه بخصوص در شیوخ
و در اناث پس از سن یاس و نادرا در اطفال دیده میشوند
یا بواسطه پایه یا بدون پایه در جلد جفن منکوبند و باید آنها را بقیچی
که پایه دارد از بیخ با مشرط ببرید و مرهم سفر چند روز معالجه
نمود اما جهة القسم از زگیل که بدون پایه در جلد منکوبند از
طبیب بعضی احتیاط لازم است بهتر است که کمالهای معروف در انمرجه
خشا ز بیریه و سرطانیه بهیچوجه به بریدن زگیل یا باستعمال الکالیات
بر آنها رضا نیستند بجهت اینکه در القسم اشخاص بسهولت
عمل کلیه از این عمل بسیار جزئی عارض گردیده اما در صورتیکه
زگیل موضعی باشد بدون تصرف جراح و در استعمال خارجی عرق
شوره خالص یا سنگ جهنم عیبی ندارد در رفع مرض را خواهد نمود
(اما مرهم سفر) حاصل میشود در وقتی که پنجاه مثقال سفر و پنجاه
مثقال روغن زیت و ۲۵ مثقال موم سفید را با آتش ملایم

(مرهم سفر)

ذوب کنند بعد اجزاء را از روی آتش برداشته بهم زنند

فقرهٔ بیست و سیم در بیان امراض که عظمی محل مقله

هر چند اطبا بسیاری از اوقات ملتفت این مرض نیستند [illegible]
که بهیچ وجه نادر الوقوع نیست و تشخیص او سهل خواهد شد در وقتیکه [illegible]
عظم در کنار خارجی محل مقله ظهور کند اما باعث اینکه اطبا بعضی اوقات او را
تشخیص نموده اند از این بوده که در دواهی علل [illegible] ذکر کرده بودند و از این [حالت]
تشخیص داده نمیشود تا وقتیکه از ضربت بر آمدگی [illegible] مقله خود [illegible]
خارج فشرده میشود و مرض است سهل الوقوع در اغلب خنازیریه و داء الفرنجیه
[illegible] هر چند [illegible] از ضربه خارجی میتوانند بعمل آید و [illegible] در این صورت
علامات [illegible] ظاهر میکردند و علته در کنارهای خارجی [illegible] در سمت داخله [illegible]
او هست — معلوم است که پس از تشخیص علاج این مرض منوط
برفع سبب او و در حین اینکه معالج برفع مرض اصلی باعانت ادویه مخصوصه
مثل خنازیریه یا ضد داء الفرنجیه یا ضد نقرسیه می پردازد [illegible] خواهد
کرد و ضمن علاج داخلی نیز از خارج علاج وضع نماید باعانت مرهم [illegible] زیبق
رمادی و [illegible] برگ [illegible] شوکران [illegible] با شمع شوکران اما در صورتیکه

[illegible]

این علته عارض کرده بعد از ضغط و ضربه وارد ده بر کنار خارجی مقله
وضع زلو و رفاده مبلول با آب یخ را استعمال کنند و [illegible] عمومیه بکار برند
و در این حالت نوشیدن مسهلات ملحیه هر دو الی سه روز یکدفعه ممد
بر تخفیف دادن ورم خواهد بود — جزء سیم [illegible]

بیان امراض آلات نسوج مقله و صفره او مشتمل بر [illegible]

فقرهٔ اولی در امراض آلات دمعه و او مشتمل است بر شش مطلب —

مطلب اول در ورم غده دمعه هر چند اطبا این مرض را باسم ورم
غده دمعه موسوم نموده اند ولی فی الحقیقه ورم جرم خود غده نیست بلکه
ورم نسیج زنبوری مجاور است و معلوم است که بواسطه اتصال این
نسیج [illegible] عظام مقله و شعب عصبانیه مختلف و مجاورت [illegible] الطبیعه
دیگر [illegible] این ورم را از جمله خوفناک ترین امراض عین میشمر[ند]
اما علامات در حین اینکه چشم بیماری مبتلا شود بجنبش [شدید]
مریض ناگهان احساس کند وجع شدید با احساس ثقل در حین حدقه [illegible]
شده [illegible] مقله [illegible] و [illegible]
[illegible] در محل استقرار غده دمعه آماس نموده سخت و صلب [illegible]

دتیره با تمدد و براق گردد با وجع شدید و مقله نیز صلب گشته از آثار
جزئی بر او احساس وجع شدید ظهور می نماید و غده دمعه عظیم گشته
مقله را نسبت باق اکبر منفشر [?] و هرچه مقله از محل خود کجا و ذی نماید
عمل باصره نیز نقصان می یابد و غده مختنق شود و حرکت مقله بالاخره بکلی
موقوف گردد و از تزاید متقصر [?] وجع حمی ربطی با عرض ظهور کنند با هذیان
قلیل یا کثیر و چون ورم بدین نوع علی الدوام تزاید نموده اکثر در مدت
سه الی چهار روز با همراه خوف روشن شدید و حس نقص و برودت در چشم و
قشعریره و نقطا اصفر اللونی با حرکت بر می ظاهر شود کرد الیه است بر حدوث
ریم در ملتحمه مقله یا در ملتحمه جفن [?]   تقدمة المعرفه در مرض
و درد وقتیکه تشخیص و علاج بقاعده بوده خیلی کوشش [?] نبود و در اثر مقله نیست
اما در هر صورت پیش از خروج مقله از حفره حشواء مید بر تحلیل رفتن
مرض دیگر باقی نیست دارد درجه جوهر پیش گوئی جیدتر است و در صورتیکه
محل احتباس ریم را نبرد و می منفجر سازند و ریم خارج گردد چون بعد
از خروج ریم مقله بقرار طبیعی رجعت می نماید هر چند مدت قلیل یا کثیر مقله
مایل بسمت عقب می ماند و بدین جهة لوحی جزئی باقی خواهد ماند اما در وقتیکه ورم

غده

غده دمعه بجانب مقله سرایت نماید تقدمة المعرفه بسیار ردی است
معلوم است که علاج باید در ابتدای اول ضدی از هر قسم باشد چون
فصد و وضع علق و استعمال رفادة مبلول با آب یخ همراه استعمال قاطع
مسهلات ملحیه و امساک کامل در غذا و چون بنای حصول ریم گردید امداد
کننده برا و بواسطه وضع ضماده حاره از گل با بونه و برگ شوکران
یا برگ سیب زمینی با همراه لعابات و هم اینکه تخم توز مم منقول دید
قدری ریشه کتان کهنه را آلوده به تعفین زعفران کرده در مرجع
قرار دهند تا بتدریج تلولهای لحمیه نمو کرده جرح التیام یابد اما اکثر
در اوقات علاج باین آسانی نیست و ریم غریب الم شده اثر الکالی
در عمق می ماند و غده عظیم دمعه مبتلا بقرح عظمی گردد و چون در این
حالت صبر نمائید و برند وجود تقرح عظمی از احساس بمواد محقق مشخص
میشود و چون بدین مقام رسید باید مجرای جرح را بالتمامه کشاده و
با اعانت مرهم سقز یا مرهمی از یک جزء مرکب و دو جزء مرهم ساده و
امثال آنها اولا بعلاج تقرح عظمی پرداخت تا التیام یابد تقرح ممکن گردد
بعضی از اوقات نتیجه این مرض نواصیر است بدون تقرح عظمی

و در این صورت از مجرای غیر طبیعی زیرا که غیر سالم با همراهی دمعه یا دمعه با تقرّح خارج میشود و علاج منحصر است باینکه میل نازک داغ کرده را در مجرای غیر طبیعی زده که مجرای غیر طبیعی را با اطراف او داغ نماید تا التیام حاصل شود

(تقطیر زعفران)

(اما تقطیر زعفران) بگیرند یک جزء زعفران ریز کرده چهار جزء عرق شراب معتدل اولی و این را مخلوط بهم ساخته اجزا را بمدت ده روز جای معتدل الهوا گذارند بعد مائیت را از کاغذ صاف نمایند

مطلب دویم در سیلان دمعه

در قدیم هر خروج غیر طبیعی دمعه بمقدار بیش از اندازه طبیعی را سیلان دمعه می‌گفتند اما باید تفاوت گذاشت در مابین آنها از قرار سبب و ما امراضی را که خود را به ترشح دمعه ظاهر سازند بدو نوع ملاحظه می‌نمائیم نوع اول سیلان دمعه از ازدیاد ترشح نوع دویم سیلان دمعه از امراض آلاتیکه باید آنها را دفع نماید

در باره نوع اول یعنی سیلان دمعه از ازدیاد ترشح بدانکه اقسام مختلفه است و علاج او مختلف اول آنکه همراه است هر قسم از ورم شدید چشم را در وقت موقوف شدن آن ورم سیلان دمعه نیز موقوف

میگردد

میگردد پس بنابراین عرض است نه مرض و علاج او منوط برفع سبب دویم آنکه سیلان دمعه نتیجه باشد امراض دیگر چشم را خاصه در اشخاص ضعیف المزاج البنیه و می‌تواند در این صورت مزمن گردد و این قسم از سیلان دمعه در هوای رطوبی و سرد بیشتر و در هوای خشک و گرم کمتر شود و علاج این قسم منوط است بحفظ چشم چون پوشانیدن او را به پارچه گرم و چون رکادت حس و ضعف یا عمومی موجود باشد البته الکن باستعمال داخله عصاره بزرالبنج و بعد بمقویات رجوع کنند و از خارج جذابات چون ذراریح و خوش و قطور محلول صد یک گندم دار اشکنه یا تعفین افیون یا محلول حجرالجهنم با شکر رب و تعفین افیون معتد جواهر شده ولی مقدار آنها باید موافق حالت حس چشم باشد تا اینکه مورث هیجان گردد

(عصاره بزرالبنج)

(اما عصاره بزرالبنج) حاصل میشود در وقتیکه نبات تازه بزرالبنج را با کمی آب در هاون سنگی خمیر ساخته مائیت آن خمیر را الفت رقیق اخذ نمایند پس از آن مائیت را با احتیاط در آتش ملایم بقوام آورند و در حین این عمل بدقت مائیت را با چوب بهمزنند

بهم زنند تا مائیت بغلظت آید انگاه او را از آتش بر داشته با بخورده
تا بالتمام سرد گردد — ششم میتواند سیلان دمعه نیز عرض باشد در
مخملک و سرخچه و آبله و در این حالت نیز همراه فنای اسباب موقوف
شود و اگر هم با وجود علاج آن امراض سیلان دمعه باقی ماند معالجه
او از قرار تفصیل در قسم دویم باشد و بعضی از اوقات نیز سیلان
دمعه عارض شود در مبتلایان بداء افرنجیه یا جرب یا خنازیر یا نقرس
یا فساد و رقت دم و در این صور علاوه بر علامات موضعیه دیگر
علامات عمومیه نیز در بدن موجود اند بنوعیکه تشخیص سبب صعوبتی
نخواهد داشت — در مبتلایان بداء افرنجیه و جرب علاوه بر
علاج خاص مرض کوفت و علاج موضعی جرب قطور محلول صد یک گندم
دار است شکنه در یک مثقال آب مقطر یا تدهین مرهم لیموئی در حاق
اگر لازم و در امزجه خنازیریه باید مزاج را بقاعده علاج نمود و در
صورتیکه ذکاوت حس موضعی موجود باشد از خارج کوارت حیکت
اکتفا کنند و چون بالعکس بی حسی یا قلت حس موضعی قرار داشته
باشد ادویه عفصه و مرهم زیبقی احمر مفید خواهد بود —

در سیلان

در سیلان دمعه نقرسی چون به ندرت طبیب میتواند مزاج را
یکجا تغییر دهد علاج موضعی منوط است باینکه بواسطه مشمع ذراریح
ماده را بمواضع بعید رساند (اما مشمع ذراریح) بگیرند دو جزء
تقفین ذراریح و یک جزء کافور راسب و ۸ جزء روغن زیتون
و چهار جزء موم زرد و چهار یا شش جزء سقز تلخ با آتش بسیار
ملایم این اجزاء را ذوب و مخلوط نمایند — در سیلان
دم و در اشخاص مبتلا بفساد و رقت دم که دم خون جزئی خونابه ایست
و سبب اینست بعضی از اوقات مخلوط دم خالص و را تنها موجود است
علاج منوط است به تغییر مکان و منزل و زیست در هوای سالم
و نوشیدن حموضات نباتیه و امثال آنها و بعلاج موضعی
با عانت ادویه مقویه عفصه از جمله مطبوخ پوست درخت مازو
و ضم نزاج سفید است — اما درباره نوع دویم از سیلان
دمعه که منوط است بامراض الاتیکه باید دمعه را دفع نمایند در
چهار مطلب آینده که گفتگو خواهیم کرد —
مطلب سیم در مجاری غده دمعه این علت اغلب نتیجه

(مشمع ذراریح)

احتراق محل مجاری غده دمعه با باروت یا ادویه اکاله است و تشخیص
داده شود از اینکه مریض احساس خشونت نماید با عدم حرکت چشم
و احساس جسم ریگ یا خاک و چون مجری مجاری غده دمعه را بدقت
ملاحظه نمائیم اکثر اثر جراحت در آن مکان موجود است —
تقدمة المعرفة این علت ردی نیست بدلیل اینکه اغلب اوقات
با زیک لحم جوی از مجاری دمعه مسدود میشوند و آنها بتدریج کشاده
شده قائم مقام عدم انفتاق مجاری مسدوده باشند اما در وقتی که مجاری
دمعه بالتمام مسدود باشند علاج ندارد مگر علاج مسکن بدین که
چشم را بلعابات عادی کنند در روزی چند دفعه قطوری از لعاب
بهدانه و شیرات در میان جفنین نمایند

مطلب چهارم در زیادتی انقطاع دمعه — در این علت
ترشح دمعه حالت عدده رود … ولی چون انقطاع دمعه
رطوبت دماغ مترشح را نتوانند قبول نمایند لهذا سیلان دمعه از
دور … صورت عبور نماید این مرض اکثر نتیجه تهیج صلب کنار جفن
مذکور در فقره نهم از جزء اول از جمله اول و یا نتیجه غربیست
مذکور در فقره

مذکور در فقره هفتم از جزء اول و به ندرت هم مولودی بوده و در
هر صورت مولودی بودن یا در وقتی که نتیجه انسداد مجرای غطاء دمعه است
این مرض علاج ندارد اما در وقتی که نتیجه تهیج صلب کناره جفن و یا غیره باشد
باید بعلاج آن امراض مقدم بپرداخت از قراریکه در محل خود مذکور
گردید و در وقتیکه نقاط دمعه ضیق باشند باید میل در آنها فرو برد
بقاعده که در کتب جراحیه مذکور است

مطلب پنجم

در آماس و ورم کیسه دمعه و در ناصور او چون این مرض بعضی از
اوقات مشتبه شده است بمرض مذکور در فقره هفتم از جزء اول
از جمله اول لازمست که مفصلا بتعریف علامات این علة بپردازیم
تا رفع اشتباه شود پس بدانکه آماس کیسه دمعه گوئیم هر تهیج قلیلی که در
کیسه دمعه و ناصور کیسه دمعه نامیم آماس او را با تقیح بنا علی هذا آماس
کیسه دمعه و ناصور او یک مرض اند اما مختلف الشدة هر چند ندرتا
ناصور کیسه دمعه نیز عارض میگردد از ضربه و ضغطها از عمیه بدون آماس
مقدم کیسه دمعه — اما علامات و رفتار — معلم اسکارپا نام
از اطبای ایطالیا در این علة چهار درجه قرار داده اند درجه اول

انکه کیسه دمعیه مبتلا بنزله گشته رطوبت دمعیه از او بصعوبت عبور نماید
و قدری از او چون نتواند از راه بینی عبور کند برون چشم سیلان می‌نماید
بقسمی که سیلان دمعه علامت اولیه است نه اینکه هر سیلان دمعه
ابتدا نتیجه آماس کیسه دمعی باشد — درجه دویم عبور دمعه غلیظ
و زیاد شدن از بینی بسیار صعب است خاصه چون غشاء داخله کیسه
دمعیه غلظت بهم رسانده باشد و چون رطوبت دمعیه بقاعده طبیعی از
بینی عبور ننماید مدتی رجا در کیسه جمع شده تهیج او ظهور کند و چون در
آن اوقات مجاری کیسه فشاری بیاورند از نقاط دمعیه رطوبت غلیظ
زرد رنگ همراه دمعه خارج میگردد و علامات خاصه این آماس کیسه دمعیه
این است که محل آماس در ماق اکبر است بطرز آماس طولانی لیکن
بدون وجع و بدون حرارت و بدون تغییر جلد با سیلان دمعه از
چشم و خشونت بینی و چون این تهیج را با انگشت بفشارند بمدت
چند دقیقه معدوم میشود و مدتی رجا رطوبت غلیظ بلغمی مختصر از نقاط
دمعیه عبور می‌نمایند و چون بدستمال چشم را خشک کنند سیلان دمعه
از روی وجنه بمدت قلیلی موقوف میشود ولی مجددا عود می‌نماید هم

اینکه

اینکه کیسه دمعیه دوباره مملو گردید علاوه بر این در وقتیکه مجاری
بینی بالتمام مسدود گردید غنا شده تهیج اکثر در صبح و قبل از بیدار شدن
کمتر از روز است بجهت اینکه در حالت خوابیدن رطوبت دمعیه
بسهولت از بطن سیم بینی داخل حلقوم میگردد — درجه سیم
در این درجه تهیج کیسه دمعیه منتقل شده بورم خود کیسه دمعیه از جهة
زیادتی و کالیت رطوبت تهیج داخل او شدید میگردد بدو سبب از
فشار زیادتی از رطوبت [illegible] ملتهب و ورم دکیسه دمعیه منفجر
شده در محل مابین بینی و ماق اکبر مجاری صغیری حاصل شود که رطوبت
دمعیه مخلوط بورم از او عبور می‌نماید — هرچه سبب این قسم ورم بوده
باشد شکی نیست که زیر یا زود کیسه دمعیه [illegible] شده بخارج منفجر خواهد
گشت در این حالت ورم حمره شکل در ماق اکبر و در جفن [illegible] حقیقی
سهل است و در جلد بینی و جبهه و در وجنه نیز عارض میشود با حمره صلاح
و سهر و چون با عانت علاج ضد ورم از جمله فصد دست و پا و حجامه
ملینه حالت تورم را تقلیل بدهند آماس از حدود محور قلیلی خواهد شد
ولی حمرت در جلد ماق اکبر باقی می‌ماند و آن محل کم کم برآمده و لینت

کشته منفجر گردد و در ثم مخلوطا بدمعه بلغمی خارج گردد و دهان و حتی بوی خراز
روقات التیام می یابد ولی تا مدتی صلابت مانده باشد مجددا و دوام
کند که مستقر برم خواهد شد و کیسه دمعه می تواند بدین نوع چند دفعه منفجر
شود و چند دفعه التیام یابد یا بالاخره مجددا منفجر گشته بمدت مدید دیگر
التیام می یابد و این ناصور دمعه می تواند صاحب یک دهان باشد یا دهان
های متعدده و در وجود باشند که با یکدیگر ربط دارند و خروج دمعه
از دهان ناصور اکثر چشم به یک علامت برد جهت ناصور دمعه است
درجه چهارم چون درجه سیم است بعلاوه تفرق عظم دمعه و بعضی از اوقات
عظم مصفات — اسباب این علت مختلف اند از قرار مزاج مریض
و از قرار حالت جوف بینی و جفنین و حفره و مقله ولی در هر صورت به وقوع
یا مهیئه یا محصله — از جمله اسباب مهیئه طفولیت و جوانی و مزاج
بلغمی و خنازیری اند — و از جمله اسباب محصله ورم مزمن جفنین
و جمیع امراض عین را که می توانند مجاری دمعه را تا بند و اسیر
انف نیز مانع گردد عبور دمعه را از بینی را و باعث شود که دمعه

اما دفنا و تشخیص العرفه — باید به ناصور دمعه

نمیتوان

نمیتوان مرض را تشخیص داد چون ناصور دمعه حقیقی بلیب حالت غیر طبیعی
و بدهیولائی نه هلاک می سازد و نه عین باصره را فاسد می نماید و اگر
چه ندرتا عظم صدفی مبتلا بتفرق عظم شده است و در هم سرایت
بجوف جبهه و با اطراف لثه مجاوره او نموده ولی در این صورت
سبب شدت اصلی مرض برداشت مزاجی بوده است و دخلا بمرض
موضعی نداشته **اما علاج** اهم حفظ صحت و هم جراحی است
بجهت علاج حفظ صحت بر کمال است که از ابتداء اسباب موضعیه
دمعه میه را اساس بعید و ناصور را به نیکوئی بشناسد و در وقتیکه
علت مرکب یا منوط باشد بر حالت مزاجی خاصه اولا بعلاج آنحالت
خاص می پردازند و چون سبب مرض علتی در جوف بینی باشد
دفع او را نمایند و چون ورم جفن در این ضمن وجود داشته
باشد بعلاج او بکوشند و در ضمن اینکه بدین قسم تدبیرات
لایقه دفع سبب کردید بعلاج موضعی کیسه دمعه شروع کنند با غات
علاج ضد ورمی موضعی بدین نوع که هر ۳ الی ۵ الی ۸ روز ۳
الی ۴ علق بدور ماس وضع نمایند و در روزهای

مابین رجوع کنند با ضماد ملینه بر محل علت و بخورات ملینه از
راه بینی همراه با شوربهای محرک در شب و مسهلات برفق هر چند روز
یکدفعه و جمیع رادعات در آن موضع بعیده و چون حدت ورم تخفیف
یافت بدهن دهن زنبق رمادی یا دهن ید در اوراطاسیوم مرکب
از یک جزو ید و رو شانزده جزو مرهم ساده و یا دهن ید در ترکیب
بناگذارند و هر چند این قسم علاج اغلب کافی نیست ولی در هر صورت
ضرر نخواهد نمود و مکرر از امداد قوه طبیعی بعلاج لایق علاج تام نیز
حاصل گردیده — اما علاج ثانی چون بدین نوع رفتار علاج تام
حاصل نشود بر کمال تکلیفی نیست الا اینکه رجوع کنند بعمل
از قراریکه در کتب جراحیه مذکور است

مطلب ششم در سرطان جدول دمعه

این علت خود را در ابتدا ظاهر میسازد در ماق اکبر با اماس
صلب یا بی‌آزار بدون وجع ولی همراه سیلان مستمر دمعه چون
این اماس صلب تحلیل نرود از دو نوع خارج نیست نوع اول
آنکه ریم حاصل شده جدول دمعه بالمره زایل میگردد یا ناصور هم میرسانند

نوع دوم

نوع دوم آنکه لحم زائده نمو کرده قسمی از جراحات سرطانیه در ماق اکبر حادث
میگردد و اکالیت ریم او بزودی زاویه تحتانی جفن اسفل را ضایع [illegible]
جفن اسفل بالمره منقلب بخارج شود و معلوم است تقدمة المعرفة
این علت در هر صورت ردی است اما علاج در ابتدای مرض
چون به تنهائی صلابت موجود و حالت تقرح حاصل نشده باشد
اماس را روزی چند دفعه بمحلول یک گندم از ارسنیکات پطاس
در پنجاه مثقال آب تغسیل فرمایند و ریشهای کتان آلوده بدین
محلول را بر روی اماس صلب قرار دهند و چون آن اماس منفجر گردید
حتی المقدور او را بنقیع افیون تغسیل کنند و از داخل هم بر
بنوشند از نیم گندم ارسنیکات پطاس و یک مثقال عصاره
افیون خشک و لعاب کتیرا بقدر کفایت تا صد حب کرده مریض یک
از آنها را در صبح و یکی دیگر در شب بنوشد و تقویت مزاج نمایند
با غذاهای مقویه مناسبه و چون بعد از ۲۰ الی ۳۰ روز
از این تدبیر فائده حاصل نگردید رجوع شود بعملیه تا لحم زائد را ببرند و داغ
و محل را بفتیله آلوده بنقیع افیون با شقیق بپوشانند

(ورسینکات بطاس)

اما ارسینکات بطاس — طرز حصول او بگیرند پنج جزء سم الفار سفید و نه جزء نیم شوره قلم این ها را بدقت ساییده و بهم دیگر مخلوط ساخته و در قرع شیشه کنند و قرع را در بخاری با احتیاط بروی آتش زغال بگذارند تا مدت خروج بخار از قرع موقوف گردد و انگاه قرع را گذارده سرد شود اجزاء جوف او را در چهار مقابل وزنا خود آب جوش حل کنند و محلول را از کاغذ صاف کنند و مصفی را در آتش ملایم بقوام آورند تا منجمد شود و باید در حین جوش احتیاط نمود که بخار متصاعده از قرع را کسی استنشاق نکند چون بسیار مضر بلکه کشنده است و بدین جهة قرع را در میان بخاری گذارند تا بخار مهلک از بخاری خارج شده اذیت بکسی نرسد —

(عصاره افیون)

اما عصاره افیون — صفت او بگیرند تریاک اعلی یک جزء و آب سرد ده جزء انها را بمدت دو روز در محلی که میگذارده گاه گاه اجزا را بهم مخلوط نمایند بعد ماییت روی ایستاده را صاف کنند و مصفی را با آتش جزئی بتنصف برسانند پس از آن این نصف باقی مانده را مجددا بمدت دو روز در محلی که هم بگذارند بعد باز صاف کنند و مصفی را

و مصفی را باعانت آتش ضعیف بقوام شیره غلیظ برسانند و این شیره غلیظ را بروی بشقاب های چینی بغلظت کمی پهن کرده در محل گرم یا در آفتاب بخشکانند تا قابل کوبیدن گردد —

فرع دهم در سلعه حفره مقله

این علت عبارت از سلعه نسیج زنبوری محیط مقله که چون واقع شود اکثر در جانب اسفل حفره قرار میگیرد و در این صورت فشار بر مقله آورده او را بقدام میآورد با سیلان دمعه متفرس و خوف از شاخص و وجع شدید مقله و صداع و این علت علاج ندارد مگر از عمل بدین نوع که جفن اسفل را بسمت اعلی راست کشیده بمشرط مجرب جلد و عضله مدور را از قرار رفتار الیاف عضلانی خود باز کنند بعد از اسقاط حلقه مخصوص سلعه را بقدام کشیده تا بسهولت او را از بافته زنبوری محیط جدا کنند و معلم اسکار با نام که چند دفعه این عمل را نموده و لیس زخم نمی با رجحاتی دستمال متعدده را یکی از دیگری جز آنی بزرگ تر از لطوخ و طی بروی مقله عمل دیده شده میگذاشت تا بو سطاف رطام چشم بتدریج بقرار طبیعی خود می توانست برگردد

جلد دویم در بیان امراض مقله

جزو اول در بیان امراض نسوج مقله که صاحب یا دارای خصوصیت بیشتر

دوازده فقره

فقره اول در ورم ملتحمه مقله

در این مرض اکثر عروق ملتحمه بسرعت عظیم سرخ و تیره شوند تغییر که تشخیص
عروق ملتحمه از عروق قرنیه که در تحت او بسته سهل میگردد و عروق ملتحمه
عظیم شده موافق حرکت جفن متحرک شده بعکس اگر در ورم قرنیه عروق متوجه
از قرار حرکت خود مقله متحرک می باشند و چون ورم ملتحمه مطول انجامد
ملتحمه — در ملتحمه گرمی و سنگی مانند جفن کرده ولی وجع اغلب قلیل است — سبب این
علت غیبت مکرر و دخول اجزاء صغیره خارجه در چشم و علاج از قراری است
که من بعد در تعریف ورم خارجی مقله در فقره اول از جزو سیم از این جلد بیان
خواهد شد

فقره دویم در سبل

این مرض غیبت مکرر ازدیاد نمو عروق دموی ملتحمه قرنیه که در ما بین قعار[?] اینها
ماده کدر سفیدی این بقعه زیر که پیدا[?] میشود از عکس شش[?]
موید است و چون این اجتماع عروق دموی غلظت بهم رساند غلیظه
و حدقه غیر معین میکردد — اغلب اوقات سبب این مرض زاید مژگان

بانقلاب

یا انقلاب جفن است بداخل هر چند بعضی از اوقات هم نتیجه مرض رمد
حصار یزی و دیگ ظیار[?] یا ورم شدید عین باشد و التقدمة المؤخرة از
غیبت در وقتی که علت تازه و علاج بقاعده باشد و سبب که نتیجه
مژگان زائده و انقلاب جفن باشد اکثر اوقات بخودی خود پس
از رفع سبب تکلیف بر رود اما پس از مرض غیبت زیاد اغلب اوقات
کدورت قرنیه در باقی عمر می ماند — اما علاج مختلف است
مثلا در صورتیکه علت حاد باشد فی الحقیقه ورمی فقط باشد وضع
علق و رفادها و مطبوخ ملینات کافی خواهد بود اما هرگاه اینکه
مرض جزئی مزمنیت پذیرفت بعلاج مراهم بپردازند و در این حالت
روزی یک یا دو دفعه قطور نمایند از این نسخه بگیرند ۵ جزء نقطه تعفین[?]
افیون و نیم جزء نفط سیاه و بدقت آنها را مخلوط نموده قطور
کنند یا کحل بعد آورند از شش جزء قند روسی و یک جزء زاج
سفید و نیز رجوع کنند بترکیبات مختلفه مستعمله در کدورت
و ابکار قرنیه مذکور در فقره آتیه — اما در صورتیکه از
هیچ یک کدام از آنها علاج حاصل نشود کحلها را اغلب رجوع می نمایند

بعضی و عروق زائده را بقلاب پیش کشیده ودر آورند ولی شرط
کلی است که فوراً پس از عمل بادویه قابضه در میان جفنین داخل
نمایند تا مانع گردند عود و تجدید عروق کاذبه وجود ونکس مرض را اما بعضی
از اطبای دیگر اعتنا به این قسم عمل ننموده رجوع می نمایند بوضع
رادعات در محل بعید و بکحل خاص که به این نوع عمل می نمایند که چند
تخم مرغ تازه و با قند سفید را در میان کاسه چینی مطلا از سرکه قوی خیسانند
و بمدت یک شبانه روز بحالت خود بگذارند بعد سرکه را اضافه نموده
مصفی را در بشقاب چینی بحرارت آفتاب یا در حمام ها دیگ خشک نمایند
خشکیده را نرم بسایند و روزی یکدفعه یا دو روز یکدفعه بمقدار قلیلی
زرور را بمرود سیمی بپاشند **فقره سیم در ناخنک که ظفره گویند**
این مرض عبارت است از چینی مثلث ملتحمه که بدون حدوث
وجع ظهور می نماید و قاعده آن مثلث اغلب در ماق اکبر و کوکب آن در
وسط قرنیه است هرچند بندرت هم دیده شده که قاعده او در فوق
مقل ابتدا نموده است و چون او را با ابزار مناسب بگیرند بسهولت
از روی قرنیه بلند کرده میشود و از قرار غلظت یا لطافت نسج عضو

کحالها

کحالها ظفره را بظفره غلیظ یا رقیق منقسم نموده اند وحالت
این مرض بسهولت از ملاحظه شکل هفتم و هشتم شناخته میشود
که تصویر هفتم عبارت از ظفره رقیق و تصویر هشتم عبارت از ظفره
غلیظ است — اسباب این مرض اغلب مجهول است هرچند بعضی
از اوقات ظفره عارض گردیده از دخول اجزاء خارجه در میان جفنین
مثل خاک گرد و امثال آنها و حدوث این مرض در شیوخ
بیش از اطفال است و تقدمة المعرفه او اغلب جیده باشد
اما علاج بعضی از اوقات که ظفره جدید النمو بوده زرور کحلی
کهنه از ازاج سفید کافی بوده است و چون منظور باشد که اثر این
کحل بر ظفره قوی تر باشد پس قبل از زرور ظفره را با ابزاری
گرفته اقدام آورده با نشتر ریزه چند شرطه در جرم او بعمل آورند
اما در وقتی که ظفره بمدت مدیدی موجود بوده و غلظت بهم رسانیده
باشد علاج منوط است بعمل ید از قراریکه در کتب جراحیه مذکور است

فقره چهارم در ورم قرنیه

در اوایل این مرض قرنیه حمرتی که درگشته شفافیت او تقلیل شده

و بتدریج جرمی در او ظاهر شده این حمرت بزودی کل قرنیه را مبتلا
می سازد با وجع و خوف از شعشع و حس ثقل و چنانچه ورم اشتد یعنی
داخلیه بعضی از اوقات باعث اجتماع رطوبت در بطون او
استسقاء دماغی میشود هم چنان هم ورم قرنیه خود را باعث ترشح
مائیت کثیر شده نتیجه او استسقای مقله میگردد — علاج
این مرض موافق علاج ورم خارجی مقله است از قراریکه من بعد در فقرهٔ
اول از جزء سیم از این جمله مذکور خواهد شد

فقرهٔ پنجم در کدورت و لکهای قرنیه

این دو حالت قرنیه اختلاف با هم ندارند مگر در شدت کم و زیاد و
آنها بر کمال قابلیت تام دارد و بجهة دیدنیکه بهر نوعی بوده باشند
کم تر یا زیادتر مانع عمل باصره اند — جهة توضیح مطلب این مرض را
به پنج نوع منقسم می نمایند نوع اول است کدورت سطحی قرنیه که
مثلا حاصل میشود از سبب درموقعیکه پس از تحلیل رفتن عروق زائده
بافتهٔ لطیفی که مابین العروق متشکل بود مبدل میگردد بنیافتهٔ
لیفی و بسطح قرنیه ملصق می ماند بطوری که شفافیت نقره خاص

در روی قرنیه هویداست قسم دیگر از کدورت سطحی غلیظ تر است
که در روی قرنیه عارض شود از متعصب شدن مژگان زاید سطح
ظاهر او را و همین طور که بشود داخل دست از متعصب کار کردن در
بعضی از صنایع غلیظ گردد — سطح خارجی قرنیه نیز بعد از ورم سطحی
او و یا در ورم عمقی غلیظ گردد و درموقعیکه رطوبتی که حاصل از ورم
بوده است جذب نگردد یا اینکه سطح خارجی قرنیه در بعضی جاها و
در یک موضع کنده شده و در تقعیر او بلغم با ریم جمع گشته کدورت
حاصل شود — نوع دویم کدورت جرمی قرنیه بواسطه قرار گرفتن
ترشح ورمی در لای او آن ترشح پس از ورم و این نوع ورم مختلف
الحجم و غلظت و ترتیب است و حاصل میشود از نشستن ترشح
ورمی در مابین الیاف سالمه قرنیه وقتیکه یا منجمد گشته در مابین
اینها بهمین حالت انجماد توقف می نماید یا مبدل بالیاف گشته
در مابین الیاف ضایع شده قرار میگیرد — و از جمله اسباب
آنها است ورم شدید قرنیه و تقرح او و درباره لکهای که در
سطح السر قرنیه عمل می آیند بد آنکه آنها نتیجه نشستن اجزاء

متشحه هستند پس از ورم علقیه — نوع سیم آنکه بعد از زوال بعضی
از الیاف قرنیه جسم متشحه در حین ورم راسب میگردد ولی ما بقی
الیاف سالمه بقاعده غیر طبیعی باهم تقاطع کرده اثر جراحت در قرنیه
باقی میماند چنانچه بعد از آبله ملاحظه میکردند — نوع چهارم آنکه پس از
حصول ورم در تقرحات قرنیه ریم یا بالتمامه جذب نشود یا بکلی خارج
نمیگردد و قدری از او بهمان حالت ریمی در میان طبقات قرنیه
ممکن میشود — نوع پنجم کدورت قرنیه است بجهة نقصان تنمیه
شد کدورت قرنیه مولودی که او را بدین جهة منوط بنقصان تنمیه
میدانیم چون اکثر اوقات این قسم کدورت خود معدوم میشود در
وقتیکه طفل پس از تولد باعانت دقت پرستاری قوت گرفته بکمال
طبیعی برسد قسم دیگر از این کدورت مرض مخصوص شیوخیت است
که در میان کحالین فرنگ بکمان پیران مشهور و عبارت است از
لکهای کمانی منقش در اطراف قرنیه شیوخی و هر چند این کمان
پیران ندرتا در اشخاص چهل ساله دیده شده است ولی عموما
عارض میگردد تا سن شصت الی هفتاد از رسوب قطرات دهنیه

در ما بین الیاف قرنیه و در این صورت حالت طبیعی اخر عمر است
ملاحظه
مثل سفید شدن مو و معنی کدورت قرنیه زجاجیه — حال چو
گفتیم اشراق لکهای قرنیه را بر حسب الصفا معلوم است که ضرر آنها بیشتر یا
کمتر خواهد بود از قرار حجم یا غلظت یا قلت و رقت آنها و از قرار اینکه
یا کدورت در مرکز قرنیه یا اطراف او باشد و چون کدورت مولودی
و یا در اول عمر ظهور کرده باشد اغلب باعث لوچی است بجهة اینکه
مقله فطرتا طالب روشنی است و عضلات چشم قوت ندارند که مانع گردش
حرکت مقله را هم چنین و چون کدورت قرنیه در اوایل عمر باعث گردد
که مصاحبان این علت و عمر من بعد مقله را علی الاتصال متحرک می نمایند
تقلیل [illegible] المعرفة کدورت قرنیه مختلف است از قرار مکان و
مدت و دوام و غیره معلوم است که چون به تنهائی تحلیل بردن ماده
خارجه لازم باشد بسی [illegible] خواهد بود و بالعکس در وقتیکه
در صورتیکه کدورت نتیجه اثر تقرح باشد یا حادث گردیده از تبدیل ماده
متشحه بالیاف و لکهای سطحیه آسانتر از لکهای جرحیه و بالکهای داخلیه
معدوم میشوند و علاج کدورت جدید الحصول سهلتر خواهد بود از

از علاج کدورت مزمن و غیره‌ها می‌توان گفت که در علاج هر قسمی از کدورت
قرنیه مزاج و سن بسیار دخیل‌اند اما علاج — بدانکه ادویه مستعمله در
علاج کدورت قرنیه بر دو قسمند قسم اول ادویه می‌باشند که کدورت را
نرم و لین می‌نمایند و مجدد جذب او می‌باشند بدین نوع که حالت تورم
جزئی حادث را در چشم بظهور می‌آورند تا مدتی ترشح جذابه تزاید نموده کدورت
تحلیل رود قسم دویم ادویه که بواسطه اثر تنبیه خاص و یا بجهت قوه مقویه
خاصه مجدد بر جذب کدورت شوند اما اثر کالهای معروفه ادویه مستعمله
و در رفع کدورت قرنیه بالجمال نوع منقسم می‌نمایند — نوع اول
دهنیات مانند دهن کدو و دهن بادام و دهن کبد قزل آلا و دهن ماهی
و دهن تازه مخ عظام حیوانات و دهن زرده تخم و دهن گشنیز(?)
که در لکه‌های حادثه در اثر جذام(?) زیره مخصوص است و دهن ... —
نوع دویم — محلول عصارات مثل عصاره شوکران و عصاره
برگ کدو و صبر زرد و عصاره حنظل و غیره که از جوهر الیا تر ده(?)
کنند یکی از آنها را در دو مثقال آب محلول سازند — نوع سیم
ادویه محرکه قوه جذابه از قبیل تعقین(?) افیون و محلول و اروسکنه
و محلول

و محلول سنگ جهنم و محلول توتیا و محلول بوره زرد کری و محلول قلیا
اکال و محلول جوهر قلیا خالص و ید و یداید پطاسیوم و مرهم زنگ
احمر و غیره — نوع چهارم — ادویه که ماده غیر طبیعی را محو می‌کنند
مثل قند سفید کوبیده و کف دریا و کف شیشه و بلور کوبیده
و طباشیر و غیرها — اما چون مقدار هیچ کدام را بیان نساختیم
لهذا اولاً چند نسخ معتبره را ذکر می‌نمائیم تا بعد بدستور العمل عام در
باره استعمال آنها بپردازیم — اول بگیرند دو گندم جوهر قلیا
خالص را در پنج مثقال آب مقطر حل کرده روزی پنج الی شش
دفعه چند قطره داخل چشمان نمایند — دویم بگیرند دو نخود
جوهر کته(?) او را در دو مثقال آب مقطر حل کرده محلول او دو
نخود زهره گاو خشک و دو نخود عصاره شوکران اضافه کنند و
استعمال این ترکیب مثل استعمال ترکیب سابق است —
سیم بگیرند نمک طعام برشته کرده و صدف مکلس بالمناصفه در
این هاون بسیار نرم سائیده و بیخته روزی یکدفعه بطور کحل استعمال
دارند چهارم بگیرند روغن کدو سه مثقال و جوهر نوشادر ده

قطره اینها را بهم مخلوط ساخته تا جسم صابونی شکل حادث شود روزی
یکدفعه قلیلی از آن را با اعانت قلم موی بروی کره درت قرار دهند —
پنجم بگیرند بوره زرگری و قند روسی یکدانه نخود و صبر زرد و عصاره افیون
یک نخود و نیم و اینها را در ده مثقال گلاب حل ساخته محلول را در
چشمان قطور نمایند — ششم بگیرند محلول یک گندم [illegible] هشت
گندم عصاره افیون در ده مثقال گلاب جهت قطور بروی قرنیه —
هفتم بگیرند پانزده گندم زنجار احمر و او را نرم ساییده بیست و پنج یا
سه مثقال از [illegible] مرهم سازند بعد بقدر ماشی در ماق الکبر عین وا حقر
نمایند — هشتم بگیرند یک گندم قلیا الکال و او را در پنج مثقال
آب مقطر حل نموده میان چشمان قطور کنند — نهم بگیرند دو
روغن چراغ و قند مسحوق بالمناصفه جهت الکحال بکار برند —
دهم بگیرند یید در نانی زنجار دو گندم در روغن بادام شیرین ده نخود
و مرهم ساده [illegible] مرهم ساخته با اعانت قلم موی بروی کره درت
برسانند — یازدهم محلول یک گندم یید در [illegible] است
در نیم الی سه ربع مثقال آب مقطر جهت قطور — دوازدهم بگیرند

مخلوط

ابعره نخود چینه روغن غول و صبر زرد و کلس هر یک دو گندم و کره یا روغن
دو مثقال اینها را بدقت بسایند تا مرهم گردد — سیزدهم بگیرند
کبریت الکحال روی دکات کبود و قند مکلس شکننده هر [illegible] و آب مقطر
۸ مثقال و تعفین افیون بیست قطره — چهاردهم نمک طعام
برشته کرده ۱۰ نخود آب مقطر یک مثقال حل سازند و این [illegible] مثقال
تعفین افیون بیفزایند و این ترکیب را با اعانت قلم موی بروی کره درت
قرار دهند — اما دستور العمل عام درباره استعمال اینها —
اول حتی المقدور ترکیبات ملایمه و مقادیر جزئیه ابتدا شود مبادا
هیجان شدید بظهور آورند و بعد بتدریج ترکیبات قوی تر را جمع نمود
و بهمین جهت مذکور رعایت لازم است که ابتدا الشوه محلولات بعد مرهمیات
بالآخره سفوف — سیم باید جمیع [illegible] ادویه را بدقت
کوبیده و نرم ساخت تا بسهولت حل یا داخل دهنیات گردند
و چون منظور ساختن مرهمیات باشد بهترین نوع عمل این است
که ابتدا اجزاء [illegible] را بچند قطره دهن بادام شیرین آلوده
ساخته بعد مرهم [illegible] بار [illegible] اضافه ساخته کنند

محلول هم

اما چون اغلب مرهمیات بعد از مدت طویلی [illegible]
لهذا در اوقاتیکه لازم باشد هر یک از آنها را بمقدار قلیلی بسازند
تا بزودی زود [illegible] — چهارم بهترین موقع استعمال ادویه ضعیفه
که دروقت شب است قبل از خوابیدن و چون استعمال مکرر آن در روز
لازم باشد پس باید دانست که فورا بعد از بیدار شدن و پیش از
غذا خوردن و بعد از حرکات شدیده جهة دخول ادویه در چشم
وقت بدی نیست مگر آنکه چشم بسیار پر حس یا هیجان شده باشد لازم است
پنجم بهترین استعمال محلولات این است که مریض بر پشت خوابیده
یک یا دو قطره از آن محلولات را در ماق اکبر قطور کنند یا باعانت
قلم موئی بروی قرنیه پهن کنند و چون بمرهمیات رجوع شود جزئی از
آنها بقدر یک ماش یا عدس باعانت قلم موئی تحت جفنین فرو داده بعد
بواسطه نوک انگشت دو ضرب ماق اکبر نمایند پس از آن باعانت
دیگر ملایم بروی جفن اسفل مرهم را بروی کل قرنیه پهن کنند و بجهت
استعمال سفوفها قلم موئی را بقدری آب آلوده ساخته جزئی از سفوف
بدو آلوده کنند بعد آنرا بروی کدورت بکشند و یا اینکه بواسطه

پارچه کاغذ قاشق مانند سفوف را بروی قرنیه بپاشند چون استعمال
انگشتها بلا واسطه در عمل کحالی از چند بابت احتیاط دارد و پس از آنکه
اقسام ادویه را بدین نوع بروی قرنیه رسانند چشم را چند دقیقه
محفوظا از روشنی بدارند و با دستمال بعد بمدت نیم ساعت پس از دخول
دوا چشم را با آب ملایم تغسیل کنند و با احتیاط خشک کنند —
ششم از علامات نیکی در حین استعمال آنهاست سیلان دمعه قلیل
با حرارت جزئی سطح داخل جفنین و ملتحمه و خوف روشنی بمدت ربع ساعت
از قرار شدت و خفت این علامات باید ترکیبات مذکوره را
ترکیبا و مقدارا تغیر داد — هفتم چون اغلب اوقات چشم
پس از استعمال طولانی یکی از ترکیبات مذکوره بدان ترکیب عادت
میکند و اثری از او دیگر نخواهد شد بناء علی هذا از جمله لوازمست
که گاه گاه چند روز استعمال آنها را موقوف سازند و یا دوای
متداول را تغییر دهند — هشتم در حین علاج کدورت قرنیه
اکثر اوقات مفید گردد و عروق دمویه ظاهره قرنیه را نیشتر کوچک
شرط نمایند تقریبا یک یا ۲ قطره دم آنها خارج گردد — نهم گر

کلا در هیچ کدورت قرنیه صبر طیبه مر بعضی است اما اودویه مذکوره
فوق — اول دهن کبد قزل آلا خاصیت شفق از اینکه کبد مار را نیز را
جدا و تصفیه کرده در ظرف سر بسته و در هوای معتدل گذارند تا بتدریج
فاسد شده مبدل شود بدهن — دویم عصاره برگ کدو بعد آنکه
در دهی که مقدار کلی از برگ تازه کدو را در هاون سنگی با کمی آب خمیر ساخته
آن خمیر را در پنجاه مقابل خود وزن آب دیگر بمدت دو ساعت بجو
شانند بعد صاف کنند و مصفی را با آتش ملایم بقوام آورند و شیره
قوام آورده را در بشقاب های چینی کرده در حرارت آفتاب خشک نمایند
تا قابل کوبیدن شود — سیم عصاره حنظل تا بگیرند پنج حنظل
نیم کوب کرده یک جزء آب متداول پنجاه جزء آنها را در ظرفی ساخته در
پاتیل بزرگ بمدت دو ساعت بجوشانند و پس از سرد شدن صاف نمایند
و مصفی را با حتیاط که نسوزد در آتش ملایم بغلظت عصاره غلیظه
برسانند — چهارم جوهر قلیای خالص — بگیرند خالص شود از
اینکه جوهر قلیای شسته آن را گرفته در آب جوش محلول ساخته
آن محلول را با عاقبت سفیده تخم بقاعده قند در پاک و بعد صاف

(جوهر قلیای خالص)

و مصفی را

و مصفی را بجوشانند تا نصف آب او فرار کند آنگاه منجمد و الوار در چینی
جوش صاف کرده و مصفی را در ظروف زجاجی یا چینی کرده در محل بارد
بگذارند تا جوهر ایس از ۲۴ تا ۳۰ ساعت بکلی منجمد شود آنگاه
منجمد را جمع کرده او را در محل باد خورد و معاف از آفتاب در دستمالی
آویزان کرده بگذارند تا بکلی خاک شود — پنجم کلمل بگیرند یک
جزء زیبق و سه جزء عرق شوره خالص و آنها را در قرع کوچکی کنند تا زیبق
حل المقدور محلول و آنگاه محلول مصفی را گرفته او را در ظرف زجاجی یا
چینی خشک نمایند و خشکیده را در آب محلول سازند و در این محلول
محلول نمک طعام قطور کنند تا دیگر رسوب نشود پس از این
حاصل نگردد آنگاه آن رسوب را به آب مقطر تصفیه نمایند تا آن آب
دیگر هیچ تغییر طعم نداشته باشد و مغسول را در میان دو لای کاغذ در
جای تاریک خشک نمایند — ششم یدور ثانی زیبق بگیرند دار شکنه
هشتاد گندم یدور پطاسیوم صد گندم آنها را در هاون زجاجی
یا چینی مخلوط بهم کرده پنج مثقال عرق شراب چهار آنچه داخل آنها
نمایند تا جمیع آن بلون احمر براق گردد و آنگاه اجزاء او را در قیف

(صنعه کلمل)

(یدور ثانی زیبق)

کاغذ ریخته انها را باب مقطر تغسیل نمایند تا مدتیکه آن آب دیگر
تغیر طعم نکند

فقره ششم در برآمدگی مثلث قرنیه

اگر چه این علت در ابتدا النظر بسیار شبیه بمورسرج معروف در میان
کحالان ایرانی ولی بدقت چون ملاحظه کنیم معلوم میگردد که مورسرج بعیر فتق
عنبیه و اتصال غیر طبیعی او بسطوح دیگر است که در بر آمدگی مثلث قرنیه
وجود ندارد لیس بنا در این جا این مرض را از جنس مورسرج محسوب نمودیم
اگر این مرض از جمله علتهای نادره بیهراست ولی اثر در دیده بر ابصار کلی عارض
بجهة اینکه قرنیه بتدریج برآمده صورت مخروطی حاصل مینماید با قاعده یا
بدون قاعده که نزد در وسط قرنیه منکوبست چنانچه از شکل آن معلوم میگردد
و اغلب در این علت غلظت نوک بیشتر از غلظت قاعده مخروط است و
چون از کنار رو ملاحظه نمائیم چندان عاجب در دیده نیست اما چون
رو برو چشم مریض ملاحظه کنیم این برآمدگی مثلث قرنیه مانع از است
تشخیص عنبیه و حدقه و چون در این حالت شعاع روشنائی بخلاف
قاعده منکسر میشوند ابصار را بهیچوجه ممکن نیست — این علت در
جوانان عام تر است تا در شیوخ و بر خلاف اوقات و دیده شده است

که قرنیه چند سال فقط برآمده بوده بدون کدورت نوک برآمدگی
اما علاج — بعضی از کحالان تکلیف نموده اند که با عانت عمل جزئی
مائیت موجوده برآمدگی را خارج سازند ولی اثر مفید این قسم
تا بحال دیده نشده است و چنان معلوم گردید که بهترین منافع حاصل
میشود از مطبوخ یک مثقال برگ توتون در دو سیر آب تا نیم سیر باقی
بماند و این نیم سیر را صاف کرده روزی چند دفعه چشم را بدین مطبوخ
تغسیل نمایند و شب در وقت خوابیدن یک الی ۲ قطره در او در چشم
قطور کنند

فقره هفتم در رقیق قرنیه

این علت بدو نوع عارض میگردد — نوع اول آنکه مانند بعضی البورسیها
ورقهای داخله قرنیه ضایع شده ورقه خارجی ضعیف و کشوده میگردد
نوع دیگر آنکه ورقهای خارجیه ضعیف گشته ورقهای داخلیه فتق ارآورنده
وازمیان ورقهای خارجیه بیرون مرآیند و معلوم است که سبب این
علة تقرح قرنیه است — نقل من المعرفی دو سطر دست باقسام
از انجمله در قسم اول از فتق مذکور علاج نیست بجهة اینکه دست رس
باسباب آن نداریم و هر دوا شیکه از خارج استعمال شود علیتوان

و درهمین ضمن هم باعث سوراخ گشتن در قرنیه خارج گردد و در صورتیکه
این قسم فتق حجیم باشد غالب اوقات نیز عنبیه در جوف او متمکن است
و در این حالت حدقه تغییر مکان نماید و ضیق میگردد بقسمیکه ابصار
صعب یا بالمره غیر ممکن خواهد بود — در قسم ثانی تقدمة المعرفة بدین
شدت ردی نیست هر چند در هر صورت اثر تقرح در روی باقی خواهد ماند و باید
احتیاط کلی نمود از استعمال ادویه کاله و مناسب ترین قسم علاج از
این قرار است که روزی یک دو دفعه قطره از محلول یک گندم کبریت
الیکات روی در پنج مثقال لعاب به دانه در میان جفنین قطور کننده
و قسمت خارج جفن ابلا هر چند روز یک دفعه خط با سنگ آتش بکشند
تا رادع گردد حالات در قطع عین را اما احتیاط کامل داشته باشند و
بهیچوجه سنگ جهنم قلمی محلول او در جوف نمایند چیا او اتفاقا قطره از
بدا [illegible] شده بر قرنیه علیحده نماید —

جهنم قلمی

قرحه هشتم در رمد جلیدیه و لیسه

این مرض اکثر همراهی کند در رمد بر نوع عینی را و رفتار او بسیار
واقعه امر نماید باعث که مرض را زیادتی میکرد و ... سوء البنیه

باصلاح

باصلاح قلیل ممکن بخصوص در جلیده و درعین مقلد و چون مرض بطول
انجامد وجع پیش از سایر علامات تزاید می نماید و چون در این
باین مطبوخ بیخ یا برگ بلادانه یا مطبوخ لفاح یا مطبوخ برگ
توتون را در چشم قطور نمائیم هیجان دم در حدقه ظاهر شود و در
وقتی که با ذره بین شش مرتبه جلیده را ملاحظه کنیم عروق کثیری در نسج او
هویدا اند و مشهود است که در نمو جلیدیه با وجود اینکه در حالت
طبیعی عروق دمویه دارا ظاهر نشوند در وقت ورم جلیدیه یا کیسه او
اورده و شرائین واضحه ظهور می نمایند و هم چنانکه در ورم قرنیه در
باین اورده او ماده منجمدی قرار میگیرد که من بعد باعث لکها و کدورت
قرنیه میشود هم چنین در باین اورده و شرائین غیر طبیعیه جلیدیه ماده
منجمدی بعد پیدا و که بسبب مقدم آب مردارید خواهد بود — رفتار
این ورم حالت رفتار حاد یا مزمن است یا تحلیل رود و یا منتهی
به رمیم میگردد یا اینکه ماده منجمده خاصی باقی میماند

علاج

این علت منوط باقسام علاج ضد ورمی است و چون تفاوت با ورم عنبیه
ندارد و مذاکره معالجه او در فقره اول بعد هم از این جلد باید رجوع

فرق تشخیص در آب مروارید

بدانکه آب مروارید نامند هر کدورت جلیدیه یا کدورت کیسه جلیدیه
فرد یا با التصاق آن که مانع گردد یا معدوم سازد ابصار را و چون در
اوایل مرض که کدورت جزئی باشد ممکن است که آب مروارید را شبیه
نمایند به زوال آب سیاه که مرض خاص عصب باصره است پس علامات تشخیص
هر دو مرض را در اینجا بیان کنیم   در آب مروارید
اول مریض هر چیز را که می‌بیند مانند دود دیگر گرفته بیند دوم نقصان
ابصار موافق کدورت معینه است و این کدورت در اوایل مرض اکثر
از اوقات در وسط و بعد از آن در اطراف جا میگیرد — سیم چون
مرض قدری طول کشید در اطراف حدقه حلقه سیاه رنگی مشاهده
میگردد که عبارت از سایه عنبیه بر اطراف تار شده جلیدیه
چهارم در صورتیکه آب مروارید ابتدا اگر در وسط جلیدیه باشد اینکه
مقابل چشم علیل نگه داشته شود نمیشوند اما چون حدقه [illegible]
کند تشخیص اشیا سهل‌تر است و چون در محل جزئی تاریک حدقه وا گردد
میگردد چشم علیل بهتر تشخیص خواهد داد تا آنکه در جای آفتاب رو باشد

ولی

ولی چون آب مروارید با تمام نمو رسید قوه باصره در روشنی بهتر
خواهد بود تا در تاریکی و دلیل این واضح است پنجم — تا وقتیکه
جلیدیه بالتمامه منجمد نشده باشد علیل حاصل خواهد داشت از
استعمال عینک محدب ششم — شعله چراغ چنان بنظر آید
که گویا سفیدی اطراف او را احاطه کرده باشد و چون آب مروارید زیاد
گردد علیل خود چراغ را تشخیص نمیدهد و فقط یک سفیدی اطراف او را میبیند
چون اشخاص مبتلا به آب مروارید چشم را ببندند و حدقه را بیک الی
دو انگشت بملایمت ولمس نمایند احساس روشنی در جوف مقله حادث
میشود از بابت تحریک شدن شعب لطیفه باصره که در حالت صحت تام است

در نزول آب سیاه

اول — مریض در محلیکه پشه وجود ندارد نقش مثل پشه بیند
دوم — و یا مثل غبار که در آفتاب پیدا است سوم —
کدورت معینی نیست که دلیل باشد بر نقصان ابصار
سیم — این علامت هرگز موجود نیست چهارم — در آب ۲ یعنی علامت سیم آب مروارید ۲
سیاه تفاوت ابصار در ظلمه به هم تاریکی و روشنی ندارد ولی

منافات است با اسباب مرض مسطور شود که در حین امتلاء معده ابخار
بالمره فانی شود پس از رفع امتلاء بحالت نزدیک بحال طبیعی رجعت نماید
یا اینکه از شرب شراب ابخار زیاد شود و در وقتیکه بسبب نزول در
در نزول آب سیاه استفراغ عصبانیه باشد پس اثر حرکت شراب مجدداً
قوه باصره قطعی میگردد — سیم هرگاه از استعمال عینک تفاوت
در ابصار نیست ششم — اطراف چراغ بنظر صاحبان نزول
آب سیاه شبیه بقوس قزح اند هفتم — در نزول آب سیاه
از ذلک جفن هیچ احساس دشتی در چشم حادث نمیگردد و این علامت
کامل نیست اینکه بعضی از اوقات میشود که در یک چشم هم آب مروارید
و هم آب سیاه موجود است ولی آب مروارید مانع از تشخیص آب سیاه
نخواهد بود و در این صورت عدم احساس دشتی از ذلک تشخیص مرض
علت بالاشتراک سهل مینماید — چنانچه از تعریف آب
مروارید و در اول این فقره معلوم گردید این مرض بسه نوع منقسم است
نوع اول آب مروارید از کدورت کیسه قرنیه جلیدیه نوع دویم
آب مروارید از کدورت خود جلیدیه نوع سیم آب مروارید از
کدورت

از کدورت خود جلیدیه هر دو بالاشتراک — اما نوع اول اکثر ابتدا
مینماید از اطراف نه از وسط بطور حلقه یا خطوط سیاه چنانچه از شکل
دهم معلوم است و این قسم آب مروارید اغلب بزودی بکل جلیدیه سرایت نماید
مگر در جوان و در پیران هیچ دیده نشده است — اما نوع دویم آن
که تصویر او در شکل یازدهم کشیده شده است اکثر ابتدا مینماید بطوری
که مایل بزردی در وسط جلیدیه و بتدریج باطراف خود سرایت میکند
اما نوع سیم او — علامتش از هر دو نوع سابق و از شکل دوازدهم
معلوم است و در این قسم لون کدورت سفید مانند طباشیر و یا
شبیه بمروارید است و بعضی از اوقات قسمت تحتانی او ملون بطباشیر
و قسمت فوقانی او مرواریدی لون است بنوعی که چنان بنظر می آید که
کدورت جلیدیه از پارچهای روی هم گذارده تعبیه شده باشد —
و باید دانست که هر یک از این سه نوع را باقسام است چنانچه نوع
اول را بسه قسم منقسم نموده اند از قراریکه کدورت در قدام یا در خلف
یا در کل کیسه جلیدیه باشد و نوع دویم و سیم را باقسام مختلفه
تقسیم کرده اند از قرار غلظت و رقت کدورت رنگ و ترکیب او

ولی تفصیل آنها چون باعث تطویل کلام است در این جا ذکر ندارد مگر اینکه
بعضی تفصیلات لازمه را جهت تشخیص و علاج آن بعد هر یک را در مبحث خود
مختصر البیان خواهیم کرد از این جمله علاوه بر تفاوت حجم کدورت
که درست مختلف است از قراریکه یا صلب یا لین یا رقیق باشد
چون رقیق است حلقه سیاه رنگ اطراف حدقه موجود نیست و سمت
اعلای جلیدیه اغلب روشن تر از سمت اسفل اوست و ابصار مریض
از بالا چندان عیب ندارد و در وقتی که بعد از بیدار شدن حرکت ادامه
باشد اما آن هم اینکه راس جزئی متحرک گردیده ابصار مجددا برطرف
شود — تشخیص آب مروارید باید نیز رسیده که او را ملاحظه
نمود و کدام نارسیده گویند در وقتی که نمود او با تمام رسیده
باشد یعنی بیشتر و غلیظ و صلب تر از اینکه هست نخواهد شد
و این قسم تشخیص عمل بسیار صعب است بجهت اینکه کدورت می تواند
موضعی باشد یعنی فقط قسمتی از جلیدیه را ابتدا اسارد و یا دو جزو آن
این رسیده بود یعنی تا چند سال دیگر هیچ بیشتر نگردد بنا بر علی هذا
بهترین تشخیص رسیده گی آب مروارید حاصل میشود از [illegible]

از آثار

از آثار خود مریض که حالت کدورت خود بعینه مدیدی پیش
از اینکه بوده است نگردیده — ملاحظه اتصالات آب
مروارید نیز جهت تشخیص و تقدمة المعرفة قابلیت کلی دارد از این جمله
میتواند جلیدیه از محل طبیعی خود در خلف حدقه جزئی یا کلی خارج و متحرک
گردد تغییر که بندرت دیده شده است که جلیدیه یکدرسته درست
مقدم چشم گرفته است و بالعکس هم شود که جلیدیه با اتصال غیر
طبیعی بعنبیه هم میرساند خواه بالتمامه خواه بجزئی و تشخیص این حالت
غیر طبیعی سهل خواهد شد باعانت قطور دوم کرده بلادانه در میان حقیقین
چون اثر بلادانه بر حدقه این است که او را در حالت طبیعی چشم از همه
اطراف گشاده مینماید اما چون جلیدیه بعنبیه اتصال غیر طبیعی یافته
باشد حدقه گشاده شده از هیئات مدور خود بیفتند
علاوه بر این باید ملاحظه نمود ترکیبات آب مروارید با امراض دیگر را
بخصوص نزول آب سیاه چنانکه قبل از این تفاوتات تشخیصیه تابین
آب مروارید نرسیده و نزول آب سیاه را بیان نمودیم لازم است
که حال تفصیلی بیان کنیم از تفاوت آب مروارید تام یا رسیده

باب بر کدورات عین که متعلق به غدد و مشتبه شود کردند —

پس بعد انکه بعضی از اوقات حدقه مسدود میگردد و بواسطه ترشح

دقیق در عین ورم حاد عنبیه چنانچه در فقره ... از جزو دویم بعد از این

مذکور خواهد شد و این مرض را کدورت حدقه نامند و از آب مروارید

حقیقی تشخیص داده میشود باینکه در کدورت حدقه محل کدورت در

خود حدقه و نه در خلف اوست و عنبیه از ترکیب افتاده و ضیق

و غیر مدور میگردد و علاوه بر این که از بیان مقدمات و تعریف خود

و رفع قدیم موجود بودن ورم عنبیه معلوم خواهد شد —

برخی از اوقات دیگر هم آب مروارید مشتبه گشته است بنزول آب سبز

که مرض خاص رطوبت زجاجیه است و در فقره آتیه بیان او خواهد شد

ولی نزول آب سبز همراه دارد و حقیقی را که در آب مروارید جلیدیه موجود

و اکثر همراه او وجع مریض نیز تقریبی مبتلا است — اما اسباب آب مروارید

اول ضغطه ضربه و اجزاء خارجیه که در چشم فرو رفته باشند چون خار

و چوب و امثال آنها و نیز تشنج عضلات صورت و عین ... اسپان

برخی از اوقات باعث آب مروارید شده است بجهت اینکه حرکت

تشنج

از جلد دوم

تشنجیه عضلات صورت سرایت بعضلات چشم نموده باعث

پاره شدن کیسه جلیدیه لطیف گردند — دویم ورم جلیدیه

چنانچه در فقره سابق بیان نمودیم — سیم سن شیخوخت است

چون در این سن عروق ضعیف شده غذای کافی دیگر بجلیدیه نمیرساند

چهارم بعضی از حالات مزاجیه غیر طبیعیه مانند خنازیر و داء النقرس

پنجم اثر روشنی است چون معروف است که آب مروارید عام تر است

در دهاتیان که اغلب در آفتاب شده اند و آهنگران که نیز بیش از سایر

اصناف از شعله آتش متأثر گردند — ششم اثر ابخره حاضره معدنیه

بحد افراط و در مدرسه‌های طبیه فرنگستان معتاد اول است که بجهة

توضیح عمل میل زدن آب مروارید مصنوعی را در حیوانات بدین طور

بعمل میآورند که چند روزی پی در پی عرق شوره یا جوهر نمک مخلوط

به مقادیر وزن خود آب در چشم آن حیوانات قطور نمایند آن

حیوانات باقسام مختلفه بآب مروارید مبتلا گشته اسباب عمده

کمال بجهة متعاین باشند   اما نقل متن العرضه

بدانکه علاج آب مروارید با غایت ادویه داخلیه و خارجیه قریب

۲ شده م

محال است و اگر هم بندرت باعانت علاج طبی آب مروارید شفا یافته
در او این آن مرض بوده و بطور عموم میتوان گفت که علاج آب مروارید
منوط است بعمل ید ولی همان عمل ید در هر اوقات علاج است بسیار لطیف
که اثر جیدی یا ردی آن از اتفاقات مختلفه تغییر خواهد یافت و از جمله
احتمال تام باثر جیدی است در وقتیکه آب مروارید با امراض مزاجیه
مرکب نبود بعضی علت موضعی خاص باشد و مریض شخص با مزاج آرام
و صبور بود تا پس از عمل ید هم زحمت گذشته را ضایع ننماید بشرطیکه
شخص عامل خود صاحب البصارت عیب و دست بی رعشه و قلب آرام
اسباب عمل ید اعلی باشد و مریض میتواند پس از عمل ید در جمیع مستثنیه
ضروریه خود بدون کسر زینت نماید اما امید بر اثر جیده کمتر خواهد
در هر اوقاتیکه آب مروارید مرض موضعی بانفراده نیست و در ضمن
او امراض دیگر در سایر نسوج عین و امراض مزاجیه موجود باشند
و صاحب علت شخصی بی حوصله و غیر آرام و فقیر است وقتیکه در ستیه
ضروریه او قصوری باقی است و در هر اوقاتیکه در اولاد این آب مروارید
صاحب این علت نیز مبتلا بوده بصداع شدید خواه این صداع

گردد

موقوف شده باشد خواه الآن باقی باشد و در وقتیکه مریض مستغرقه
بنزله و ریاح طیاری یا باد مبارک باشد و در اشخاصیکه وقتی
از عمر خود مبتلا بتشنج یا صرع و غشاء زیر دواء اوبجی بوده اند و در
صورتیکه چشم مبتلا باب مروارید در قدیم مکررا بورم مبتلا بوده
و یا در اوایل آب مروارید بدون کدورت چند آنی مریض بکلی
اعمی بوده است امید اثر جیده بسیار جزئی شود هر وقتی که مریض صاحب
مزاج کج خلق و با اختناق رحم یا مالیخولیا است و در صورتیکه در
حین عمل ید مریض میتواند کار را تشخیص بدهد اشاره بر خلاف عادت است
اوقاتیکه سبب آب مروارید ضربه و ضغطه بوده باشد بجهت اینکه
تا مدت مدیده بعد از ورود ضربه حالت ورمی میتواند باقی باشد و
بسیاری از اوقات شده که پس از سقوط اتمام علامات ورمیه
این قسم آب مروارید مستند رجا دیگر خود بخود تحلیل رفته است یا خود
بخود تغیر مکان کرده است و در وقتیکه ضربه و ضغطه بطوری شدید
بوده که اتصال طبیعی جلیدیه بر ملوت زجاجیه را در اول ورود
ضربه معدوم ساخته عمل ید ممنوع است و در سن تکلیف و در صورتیکه

۲) اسباب ...

یک چشم از کثرت قوه ناصیه بالمره ضایع و یا در اوایل بدون حاصل از
کمال حاذق دیگر عمل ید شده باشد — امید از جمیع جهات باقی نیست
دو دختر که مرض در حین نقاهت او مرض [illegible] است و یا جلیدیه بی کدر شده
اتصال غیرطبیعی نوع دیگر بهم رسانده و یا در چشم ثانی ورم موجود بود
در این صورت اخیر باید ممکن علاج اول ورم را از میان برداشت تا ممکن باشد
که بدون اثر روی در چشم مبتلا بآب مروارید عمل ید [illegible] اثر عمل
حکما بجا دارد خواهد بود در آب مروارید مولودی در صورتیکه
آب مروارید مرکب است جزو آن آب سیاه یا استسقای مقله یا کلی از
از اقسام اورام او — اکثر اطبا عمل [illegible] در آب مروارید سیاه
که فقط قسمتی از مقدار امتلاء [illegible] باشد بجهت اینکه این قسم آب
مروارید مانع تام از عمل ابصار نیست و خاطر جمع حاصل ندارند که از
عمل ید تفاوت ظاهر خواهد شد یا نه هم چنین اطبا و کحالین حاذق
احتیاط مراعات نماید از عمل ید در وقتیکه یک چشم در حالت صحت کامل
و چشم دیگر مبتلا بآب مروارید باشد بجهت اینکه اگرچه عمل
باعث رجعت ابصار در چشم علیل [illegible] بتوان بود این یک چشم
عمل یک

عمل ید شده نزدیک بینی بماند و چشم سالم نسبت بچشم دیگر
دوربین خواهد بود بطوری که حالت مرض فی الحقیقه بدتر از پیش میشود
در صورتیکه هر دو چشم بآب مروارید تمام رسیده باشد مبتلا باشند
عمل ید هر دو چشم یکدفعه مناسب است بجهت اینکه اثر عمل ید یک چشم
با اثر عمل ید هر دو چشم بر سایر بدن تفاوت ندارد و در اطفال
در طفولیت و بعد از عمل ید بهتر است خواه بر یک چشم خواه بر هر دو چشم
بالاشتراک عمل ید شده باشد — بهترین موقع عمل ید اواخر
بهار اوایل تابستان بجهت اینکه در آن فصل تغییر هوا کمتر از سایر
فصول است

اما علاج

چنانچه قبل از این
بیان نمودیم علاج خاص آب مروارید منوط بعمل ید است ولی چون
بعضی از جراحت اطبا باز قائل بامکان علاج ادویه اند بخصوص
در اوایل مرض یا در اینجا علاج را منقسم مینمائیم بعلاج طبی و علاج
جراحی ولی بتفصیل عمل ید جراحی را بیان نخواهیم نمود بجهت اینکه این
مطلب بتمامه در کتاب کحالی حکیم پولاک معلم علم طب در مدرسه مبارکه
دارالفنون مذکور گردیده و فقط در انتهای این فقره جزئی تفصیلی

درباره رفتار طبی قبل و بعد از عمل یه بیان خواهیم نمود —
اما علاج — طبی بدانکه چون رفتار و نمو آب مروارید اکثر بنا بی هست
و شوم ترین سبب حالت نورس است لهذا اطبا بسکه خواستند با عانت
ادویه داخلیه و خارجیه علاج آب مروارید را بانجام برسانند اغلب
رجوع نمودند با دویه جدا به و را دعه از خارج و ادویه صنعه و حبه ازدواجی
و از آن جمله طبیب انگلیس بوخن نام که اعتقاد الی هشتاد سال قبل از این
شهرت تامی در بلاد انگلیس داشت تعریف می نماید عملیه از شخصی که بمدت
یکسال بمدت باب مروارید ما رسیده مبتلا بود و علاج تام حاصل گردید
از استعمال مرهم سیر هاد برگ شوکران بروی چشم و نوشانیدن هر
الی ه شب یک قحمه مقدار شش گندم کلمر و مثقال آن بعید الی کرد در
صبح آینده و در این ضمن بمدت طولانی داغ ذراریح در خلف عنق
مریض در حالت ترشیح نگه میداشته و او هم اوز نام که طبیب معروف فرانسوی
بوده است تعریف می نماید از علاج آب مروارید رسیده با عانت
استعمال و احتلاط گندم برگ بیخ دراداین و بتدریج زیاد نمودن
مقدار او را تا مدتیکه استعمال او باعث خشونت حلقوم

جوف

و جوف بینی میگشت و در حین این معالجه آب مروارید که اولا سفید
بوده متدرجا کبود بالاخره بالتمامه موقوف گردید و بر بعضی از متعلمین
قدیم دارالفنون مخفی نمانده است علاج تام آب مروارید رسیده در
سربازی از فوج قزوین که بمدت ۳ ماه از شدت آن که در یک
چشم او بالتمامه کور بوده است ولی بعد از یک ماه شفا یافت از قطور
بلسان پرو رقیق هر روز الی ۳ روز یکدفعه در میان جفتین اما مشهور
آن سایر اقسام علاج طور معالجه حکیم گنده نام است بدین نوع که
یک جزء مرهم ساده با یک جزء مرهم نوشادر و در حرارت آتش داغ با هم
مخلوط سازند تا جسم صابونی شکل حاصل شود آنگاه آن مرهم صابونی شکل را
در حصص صغیر جبهه یا دور تا دور حلقه چشم این کنند تا بشره خالی
جلد امسی نیز مثل کف شود جرح حاصل را با مرهم ساده رفاده کنند تا
بشره جدیده نمو کند بعد بهمین نوع دیگر بار موضع اولی این مرهم
الکل را مستعمل بدارند و بمدت حوالی ۴ ماه بدین قسم مداومت
نماید مخترع این علاج گوید که اغلب تا مدت یک ماه تخفیف معتبر
در حالت آب مروارید واضح میگردد و در حق این قسم علاج تفصیل

۲ فرانسوی هم

۲ استعمال هم

بعد که چون هیجان ورم و آسیب موجود باشد و خلاف عمق قباحت کند
همراه بادکش بمدت بیست دقیقه الی نیم ساعت در پشت فقار [illegible]
و قلمن دو دفعه و چون یبوست مزاج موجود بود رجوع شود بملینات
از قبیل شربت [illegible] و [illegible] امثال آنها تا اطلاق [illegible] طلاق کامل

اما علاج جراحی — چنانکه قبل از این مذکور نمودیم [illegible] تفریغ عملیه
نمی پردازیم و فقط جزئی تفصیلی در باره رفتار [illegible] قبل و بعد از عملیه
بیان می نمائیم — اما مقدمات عملیه — علاوه بر دل [illegible] کردن [illegible]
جمیع اطبا قائل بر آنند که [illegible] مریض دو الی سه روز [illegible]
رفع امتلاء معده شود و غذای معتاد مریض را تقلیل نمایند و در صورتیکه
صاحب آب بسیار و [illegible] المزاج باشد مسهل رجوع کنند و [illegible]
نام که از جمله معروف ترین کحال های ایطالیا بوده [illegible]
داشت که چند روز قبل از عملیه [illegible] عصاره بلادانه ۳۰
جزو مرهم ساده در اطراف چشم [illegible] کنند باعتقاد اینکه
این قسم مرهم ضد ورم است و مانع از ورم ابتدائی [illegible] —
و در صورتیکه مریض مبتلا به [illegible] باشد اول معالج

ابتدائی

این امراض باعانت معالجه لائقه داخل [illegible] بپردازند تا بعد از عملیه
علت چشم با نها مرکب نشود و در اشخاص مبتلا بنواصیر استعمال مقدم
آب طبی حامض [illegible] آب لیمو در نزد یکی بهتر بمدت چند روز
یا استعمال آب مصنوعی او که عبارت از دوای جوشش است مفید
گردد از قرار تجربیات اخیره بسیار [illegible] بر حصول جید عملیه است
که چند روز قبل از عملیه جوشش در خلف گردن گشته یا داغ
ذراریح قرار دهند و او را باعانت مرهم زیبق احمر و یا مرهم ابهر
در حالت ریش نگاه دارند — اما عصاره بلادانه خشک (عصاره بلادانه خشک)
بگیرند نبات تازه بلادانه در وقت گل کردن و او را در هاون
سنگی بکوبند و شیره او را از پارچه صاف کرده در [illegible]
بگیرد الی پنجاه درجه حرارت خشک نمایند و چون نبات بلادانه
یافت نشود بهترین بدل عصاره [illegible] و یا عصاره
تو توون می باشد — اما مرهم ابهر — بگیرند یک جزء (مرهم ابهر)
برگ ابهر نرم سائیده و پنج جزء مرهم ساده و آنها را باعانت
آتش ملایم بمدت ۲ الی ۳ ساعت در حال [illegible] نگاه دارند

ولی پس از برداشتن از آتش بهم زنند تا سرد شود و اجزاء او بخوبی مخلوط ماند

آنا نه [illegible] بعد از عمل — باید فوراً پس از عمل

مریض را مانع شد از نگاه کردن و بدین جهت چشم سالم را نیز ببندند

بدین نوع که جفنین را متصل در حالت خوابیدن بر روی هم گذارند و

پارچه‌های کم عرض از شمع سریشیر در حالت خوابیدن نگاه دارند

و بعد مقابل با ابریشم کتان کهنه بپوشانند تا جذب رطوبت شود و بر روی آن

ریشه ابریشم سبز رنگ قرار دهند و بر روی آن ۲-۳ زنا ده از روی خلف

دستمال ببندند و بعد مریض را در بستر [illegible] بخوابانند و یا فوراً در حالت استلقا

بخوابانند اما بطوری که سر او زیاد بر بالین نباشد و در اطاقی که

پرده‌های سبز آویخته باشند و مانع شوند از حرکات و تغییر وضع مریض

و از کشیدن چپوق و قلیان و از جویدن غذا بدو هیچ که بهترین

خوراک مریض تا چند روز آبگوشت ساده خواهد بود و بعد از چهار

روز که مریض بدین حالت ماند چشم را ملاحظه نمایند و کمال احتیاط

و ملایمت پارچه‌های شمع را بردارند و روزی ۲-۳ دفعه جفنین را تنقیه کنند

با آبی که در هر پیمانه مثقال و یک گندم سنگ [illegible] باشد و پارچه آلوده

آلوده به [illegible]

آلوده بدین آب بر روی جفنین وضع نمایند و در روز دهم الی دوازدهم

این کار را موقوف داشته پارچه سبز یا سیاه مقابل چشم قرار دهند

و بعد از یک ماه الی چهل روز عینک حفظ سبز که اطراف او را با پارچه سبز

پوشانده باشند مستعمل بدارند و داغ [illegible] و خورش را در خلف

عنق موقوف نداشته تا هر علامت ورمی بالکلیه موقوف نشده باشند

و بدین نوع رفت شفا تام در بعضی از مرضی بدون ظهور علامات ردیه

حاصل میشود بنوعی که قرنیه هیچ کدورتی هم بهم نرسانند و موضعی را زاید که

که بجهت عمل بریده شده بدون حصول ریم و بدون برآمدگی با تمام هموار

التیام می‌یابد و حدقه بعقب [illegible] حدقه بتمامه شفاف و شفا و ابصار موافق

قاعده است و اگرچه بعضی از اوقات هیئات و یا ترکیب حدقه قدری

خارج از قاعده باشد این علت حالت عیبی ندارد و می‌توان طبیب

کمال خاطرجمع شود از اینکه حدقه نیز بعد از چند روز خوب هموار

خواهد شد بشرطیکه علامات ردیه مجدداً عود نکنند اما در بعضی

از مرضای دیگر از بابت بروز بعضی از علامات [illegible] المرقومه بعد از عمل

رو میکند و از آنجمله بعضی از اوقات در روز چهارم غثیان اکثر [illegible]

العیام قرنیه قرنیه را حلاط مینماید و در این صورت امساک از غذا
واستراحت بی حد و تریح بعد از آن زطیق مادی لازم شوند با استعمال
مرهم زطیق احمر بر دراغ ذراریح خلف عنق اگر موجود باشد و یا قرار دادن
داغ ذراریح جدید و در وقت عدم اولتام یا عادت التهاب که قبلاً ذکر شد
گشته قرنیه جدید را روشن کرده — در بعضی از اوقات هم اتساع حدقه
بعد از عملیه باقی بماند ولی این اتفاق رد و از استعمال متصل مرهم بلادونا
بمدت چند روز بستر اغلب معدوم شود — اما چون در روز چهارم وقت
باز کردن رفاده ریشه کتان آلوده بمرهم و جفتین ارم و مو آمده باشد
تغلفت ملتحمه العرقیه بسیار زودی و حالت آئینه چشم بسیار مایوس خواهد شد
و هر چند بعد از هر دو قسم عملیه این علامات دلیل بر اعمی شدن مریض است
ولی علامات در مریض در وقت خارج ساختن جلیدیه و در پنهان ساختن
او مختلف اند چون در قسم اول بخصوص قرنیه مبتلا بورم شود و ابتدا
ورم سهل العلاج تر است از ورمیکه در سمت حدقه یعنی ورم داخلی
چشم میتواند حادث شود و در وقت پنهان ساختن جلیدیه بجهة آنکه
ورم داخلی بسهولت سرایت بتمامی نسج میکند نتیجه او غالباً کوری خواهد بود

افراد

بعضی از اوقات هم در روز اول و دوم بعد از عملیه وجع در مقله و صداع
و جبهه ظاهر میگردد بخصوص در صورتیکه مدت عملیه طولانی بوده ولی هر چند
این علامت بسیار زود بنظر آید باز چندان مخوف نیست بجهة آنکه بسهولت
از استعمال داخله و خارجی عصاره بلادانه که قبل از این در همین فقره طرز
حصول و مذکور شده است معدوم میگردد — و در بعضی از مرضی بخصوص
پس از انقطاع جلیدیه رقی عصبانی عارض میگردد که رفع او بزودی لازم است
تا ضرری بر چشم علیل حادث نگردد و پس رجوع شود بحقنه از دم کرده گل
افیون
بابونه و استعمال داخله دوای جوش و نوشیدن چند قطره از تعفین

فقره دهم در نزول آب سبز

چنانچه از ورم کیسه جلیدیه که در حقیقت خود قرنیه جلیدیه یعنی آب مرواریدیه
بعضی اوقات هم چنین ورم شدید باعث تغیر مخصوص در رطوبت زجاجیه
میشود که نزول آب سبز و هم باب سبز مذکور است و کحالها گویند چشم
چشم مبتلا گردید باب سبز و در وقتیکه در عمق مقله لون سبز و ریاکی
و لون سبز زرد و یا سبزی ظاهر میشود — علامات این مرض در
اوایل بسیار رقیق اند مگر اینکه مرض ساکن اند از حوادث در مقابل چشم

کرچه از اوقات بالمره بمدت چند ماه موقوف میشود ولی مجددا ناگهان کرده
و دو اثر شده ابصار ضعیف میشود و در این حالت در عمق مقله چیزی ظاهر
نیست مگر حالت غیر شفاف باقلت تیرگی که حدقه طولانی گشته و ابصار
بالتمام معدوم شده حدقه گشاده میگردد و خواه بطور منور خواه بطور غیر
عمده و بیار زاده و از حرکات غیر طبیعیه بالمره باز میماند و چون مرض بدین
رسید در خلف حدقه کدورت سبزی مایل بزرد در باطن شکل مقعر ظاهر است
و عنبیه نیز تغیر لون یابد بدین نوع که در چشمهای کبود عنبیه خاکستری لون
و در چشمهای سیاه قهوه عنبیه زرد و تیره شود و در این بین وجع بطور نوبه
در جبهه و در مقله ظاهر و گاهی در از بر دو زمان عاید باشتد باید در شب و در اجوبه
رطبه بارده و هر دو چشم که مرض هر دو را سر گذارده و چون عنبیه نقصم
مذکور تغیر یافته باشد اوردهٔ سطح ملتحمه نیز غلیظ شوند و حرکات
مقله هم قلیل یا بالمره فانی میگردد و شفافیت طبقه قرنیه زایل شود بالاخره
جلیدیه از فساد رطوبت زجاجیه بقدام مایل شده و سبز شده
که کدورت رطوبت زجاجیه که در اوایل مقعر بوده است و حال محدب
میگردد و اگرچه تشخیص این علت در اوایل قدری مشکلات صعوبت

داشته

وجلیدیه

داشته باشد ولی من بعد بجهت تغیر مخصوص لون و میل نور بسبز و تغیر
خاص حدقه اشتباه غیر ممکن است این مرض در شیوخ و در نسوان بیش
از رجال و اشخاصیکه بدین علت مبتلا باشند اکثر در اوایل نقرس مبتلا
بوده اند که حال ظاهرا موقوف شده باشد بنوعیکه بسیاری از اطبا این
مرض را از انتقال نقرس ثالث ابصار میدانند و چون بر زود در علاج نشود
یا بهمان حالت که هست در تمامی عمر باقی است و یا منتهی شود بضعف و رطوبت
زجاجیه مذکوره در فقره آتیه و یا باستسقاء مقله که تعریف او در فقره آینده
دوازدهم من بعد بیان خواهیم نمود

اما علاج در صورتیکه آب سبز با تمام نمو رسیده باشد جمیع اطبا
قائلند براینکه علاج ناپذیر است سوای بعضی از اطبا و در این صورت
هر قسم علاج را منع مینمایند بجهت اینکه تدبیرات ضد و رمدیه یا مضعفه
اغلب باعث فساد رطوبت زجاجیه اند و بالعکس نتیجه تدبیرات مقویه
و محرکه اکثر استسقای مقله خواهد شد و به هیولائی این مرض حالت بیش از
هیولائی آب سبز است اما چون در اوایل از حالت مقعر کدورت و از
موجود بودن وجع نوبه بشکل و از تغیر لون عنبیه و تغیر خاص حدقه

تشخیص مرض شده امید بر معالجه با قوت است بدین معنی که باعانت علاج
لایق جلو مرض گرفته شود مثلا رفع هیجان دم بدماغ و تعدیل آن تا [illegible] منعقده
باز و دخول شی در خلف عنبیه و نوشیدن مسهل خفیف از جوار [illegible] مثقال
تلک رنگی احمر هر روزی الی ۳ روز یک دفعه همراه استعمال کلمی بطور منقطع الی
۳ شب و در صحامیان بو اکسیر وضع علق در مقعده و در وقت [illegible]
در غذا هم نیز سفید خواهد بود اما احتیاط کلی شود که از دخول ادویه مقویه در چشم
چشم چون اغلب اوقات ضرر زنند و چون بواسطه این قسم [illegible] هیجان
دم [illegible] قلیل و کم آورده نتیجه و تقریبا کم گردیده اما رجوع نوبه شکل باقی
بماند رجوع شود بجوهر کهنه که از دوازده گندم اورا با [illegible] قطره الحیت
تقطیر افیون ضم نموده بمقدار منقسم در شبانه روزی [illegible] شود و یا بجوشن
[illegible] در شکات [illegible] بمقدار [illegible] گندم محلول در یک چهار یک
تیزاب باران یا آب مقطر [illegible] که قبل از هر روز آب سبز [illegible]
بوجع نقرس مبتلا بوده باشد تحقیق کاد در مرض [illegible] هر
دقت که [illegible] علامات نقرس در اطراف بیدار گردد و منظور اینکه
نقرس در چشم توقف [illegible] ظهور نماید رجوع شود بوضع [illegible] خردلیه

داغی

در محل قدیم وجع نقرس یا بوضع مقدار کلی از علق در آنجا و باستعمال داغ
دوای جوش شیرین یک مثقال در شبانه روز و باید این قسم مرض [illegible]
خود را محافظت دارند از اثر تغییر فوری هوا و احتیاط کنند از نشستن
صورت را باب سرد و لمعات شدیده [illegible] و [illegible] را در بارد
در حالت [illegible] نگاه بدارند

فقره یازدهم در فساد رطوبت زجاجیه

بدانکه رطوبت زجاجیه که در حالت صحت غلظت او شبیه بغلظت
سفیده تخم است در این مرض شبیه میشود باب ساده و خواصهای زبلوری
شکل او بالمره زایل میگردد و غشاء مشیمیه بسهولت پاره میشود و این
علت به نوع اتفاق ظهور مینماید نوع اول اینست که نتیجه آب سبز است چنانچه
در فقره قبل بیان نمودیم و در این صورت علاج ندارد و رطوبت
زجاجیه از نقصان تغذیه بتدریج فانی گشته هیئات مقله نیز زایل میشود
نوع دویم آنکه نتیجه باشد در مرض شدید تمام مقله و کلی از آلات او و اعضای
در مرض عنبیه از دواء افرنجیه نوع سیم اینست که نتیجه باشد استعمال علاج
بحد افراط و چون در این دو نوع اخیر علامات شبیه بهم اند لهذا علامات

هر دو را در یک مقام و اختلاف علاج آنها را علیحده ذکر مینمائیم —

پس بدانکه در این نوع رطوبت زجاجیه بعوض سبز رنگ که آب سبز بعد
زهر آلوده میگردد و حجم مقله کمتر و خفوت مقله لین شود بعوض اینکه در حال طبیعی سخت
بوده است و قرنیه از محدب کمی بعقب مسطح شود و عنبیه که در حالت طبیعی غیر متحرک است
بمقدام و خلف حرکت مینماید و در جلیدیه نقاط کدر و سیاه رنگ موجود میشود و
رطوبت زجاجیه منعقد و جامد یا بالمره فانی گردد و بعوض او جسم جلیدی و بیضیه متشکل
و نحو اینها پدید آیند در وجود [illegible] این علت نتیجه ورم شدید بتمام مقله
یا ورم یکی از آلات او مثل ورم عنبیه از داء الفرنجی باشد علاج منوط است
بر رفع امراض مذکوره اما چون نتیجه باشد از استعمال املاح زیبقیه بحد
افراط باید رجوع شود بعضبیه و حیز نقاوه بر کلیه و بمدت مدیده الخ
استعمال داخلی یدور پطاسیوم بمقدار نیم گندم در روزهای اول
و بتدریج زیاد نموده تا بمقدار شش گندم در شبانه روز برسد و بشرط
کلی در این قسم از علاج است که بهیچ وجه من الوجوه با دوای موضعیه در حدقه
چشم رجوع نشود

نقره دوازدهم در استسقاء مقله

این علت سه نوع میباشد نوع اول از زیادی رطوبت بیضیه نوع دوم

از ازدیاد

از ازدیاد رطوبت زجاجیه نوع سیم از ازدیاد رطوبت بیضیه و
زجاجیه بالاشتراک — اما نوع اول — در این حالت
حجم قرنیه ۳ الی ۴ مقابل میشود چنانچه از شکل سیزدهم معلوم است و اغلب
در اوایل شفاف و تغییر نیابد و اگر هم بعد کدورت در او حادث شود
احتمال کلیت که این کدورت حاصل کمتر باشد از تغییر جسمانی رطوبت
بیضیه که در خلف قرنیه قرار دارد و ولی هیئت مقدم مقله بتدریج حجم
عنبیه تیره لون شود و حدقه علی الدوام در حال اتساع است و مریض
احساس فشار نماید با وجع و نقص تامی مقله و در اوایل مرض اغلب حالت
دور بینی موجود است اما در اواخر قوه ابصار علیل گردد با قلت حرکت مقله
و صلبیه در محل اتصال بقرنیه کبود لون شود مثل اینکه در اطفال جدید
الولاده مشاهده شود — اما اسباب این علت را اطبا اکثر ضربه
وارده بر مقله دانسته هر چند نه [illegible] استسقای مقله پس از علاج
کلی او امراض جلیدیه دیگر بروز نموده است
فصل من المعرفه روی است بدلیل اینکه بعد از زوال التهاب و
هیئات چشم نیز اغلب اوقات زایل میگردد اما در هر صورت عکس بکلی

نوع اول بهار شکنی نوع دوم ورم و سیم است مخصوص چون استسقاء مقله
نقیه امراض جلدیه بدون علت مزاجی باشد چون در صورت مزاجی بودن استسقاء
مقله اغلب بر دو نوع مبدل شود نوع سیم که انتهای او غالبا انقرایا و مرگ
اما علاج در صورتیکه استسقاء مقله یکی از علامات استسقاء سایر
مواضع بدن باشد علاج هر دو بالاشتراک لازم است تا رفع کلی گردد
ولی در صورتیکه علت موضعی فقط نتیجه ورم است باید مرفع بالقرر
تورم پرداخت باعانت واخ ذرایح در خلف عنق و دور بازو
استعمال داخله و [illegible] و اثر [illegible] و چون استسقاء مقله نتیجه
فنای مرض جلدیست باید سعی نمود در رجعت دادن المرض یا در حدوث مرض
جلدی مصنوعی از داخل [illegible] مشغول [illegible] —
علاج موضع این علت مختلف است از قراریکه [illegible] یا در اواخر
در صورت اول یا چشم را بپوشانند بکمادات از [illegible] معطره گرم
مثل بابونه یا بودنه یا نعناع یا بادرنجبویه و [illegible] نموده
زیبق رمادی و [illegible] از عرق [illegible] آتش [illegible]
بالمساوی — و در صورت دوم که حجم مقله زیاد ولی دوالی دارد

در او موجود [illegible] علاج منوط است بعملیه بدین نوع که بواسطه مشرط قرنیه را
در نزدیک محل اتصال بصلبیه جزئی شق نمایند تا رطوبت بیضیه خارج
شود و بعد چشم را [illegible] مانند اینکه بعد از عملیه آب [illegible]
متداول است و پس از عملیه اغلب اوقات ادویه داخلیه و خارجیه
که قبل از عملیه [illegible] حال منافع کلی بخشند — اما در صورتیکه
دوالی موجود باشد یا مریض مبتلا [illegible] مزاجی اغلب بعد از عمل
ورم ردی ظهور مینماید که بسیار خطرناک است بجهة اینکه اکثر اوقات منتهی
بغانقرایا و مرگ میشود — اما نوع دوم در این نوع اغلب ضعف
[illegible] مقله تجسیم میگردد و قرنیه [illegible] جزئی بر میاید اما بدون کدورت
و عنبیه [illegible] لون بهم میرساند [illegible] قدام [illegible]
مینماید که عنبیه متصلست بقرنیه و چون بواسطه فشار رطوبت زجاجیه
جلیدیه بپشت قدام قرار میگیرد [illegible] و صلبیه کبود [illegible]
گردد و [illegible] ولی [illegible] البصار [illegible] و بالآخره
بکلی فانی میگردد و همراه صعوبت حرکت مقله و وجع شدید و صداع
و سهر مفرط و عدم اشتها و چون علاج [illegible] قرنیه [illegible] رطوبت

[illegible]

چشم خارج شده غور عینین ظاهر نماید و در صورتیکه رداءت مزاج ملتحمه باعث شده
کره لحم زائد و سرطانی شکل در قرنیه مقله نمو نموده باعث وجع عینین است

اسباب این علت اکثر مختفی است اما چون استسقاء مقله عموماً باعث
جحوظ و از جمله عقاقیر و داء العظم و نقرس و احتمال کلی آنست که باعث
این علت رداءت مزاج باشد   نقل من المعرفه

ردیه بدلیل اینکه در صورت انصباب رطوبات مقله را باید خوابانید

علاج   منوط است باینکه کمال مانع شود بروز سرطان را قبل از وقت
در صورتیکه هیجان دم در رئیس و در مقله موجود باشد رجوع شود بفصد
همراه تنقیص افیون بمقدار معتدل و از خارج تدابیر کنند بمرهمی از
۴ جزء مرهم زیبق رمادی و یک جزء افیون خشک نرم سائیده و
روزی چند دفعه لعابیات یا محلول افیون در آب در چشم قطور کنند
و شمع ذراریح در خلف گوش و اضمده خردلیه در خلف عنق و در بازو
وضع نمایند — اما در صورتیکه هیجان دم در رئیس و در مقله موجود
نباشد منوط است بعلاج حالت مزاجی و در این صورت علاوه بر ادویه   ۲ علاج هم
مخصوصه رجوع شود به ذرایطال ابتداء بمقدار قلیل و بتدریج زیاد کرده
تا مدت

تا مدت بعض تقلیل دهد و اراده نوع مقتضی عارض شود و پس از عروض این
علامات مقدار ذرایطال را کمتر نمایند و بمدت طولانی مشمع ذراریح را
در خلف گوش بحالت دائمی نگاه دارند و چون این قسم دستور العمل
منافی نه بخشید و حجم مقله و وجع علی الدوام تزاید مینماید علاج منوطست
بر عمل بزل بدین نوع که قرنیه را منشق نموده چنانچه در عمل بزل آب مروارید
بر قرار است جلیدیه را همراه رطوبت زجاجیه خارج سازند و بخاطر آنکه
مائیت مجدد جمع شود قرنیه را قدری بیشتر منشق سازند و بقاعده عمل
آب مروارید چشم را رفاده نمایند — اما نوع سیم که عارض
میگردد از اجتماع رطوبت زجاجیه بالاشتراک — و در این حالت   رطوبت بیضیه هم
علامات و اسباب مرکب شد از علامات و اسباب نوع اول و ثانی
علاوه بر اینکه اکثر اوقات حجم مقله بسیار عظیم شود بقسمیکه بقصد چشم
از حدقه خود خارج میگردد   نقل من المعرفه

این نوع سیم بدون حدود دراست بدلیل اینکه هر علاجی که اطبا اختراع
نموده اند بیفائده بوده است تا بالاخر بعضی از کحالان بخیال افتاده اند که
بلکه عمل بزل را برپا دارند تا وقتی که مزاج عینین شده باشد مفید شود اما از

معروف کرد در این حالت سلامت مزاج مقله مستقیماً را خارج ساخته
نیز [illegible] این قسم رقعا با ثبات رسانیده و دیده شد که باز جهت
این رجوع کردن بعضی [illegible] بتدریج نسوج صلبیه مقله مبدل میگردند
بسرطان و این سرطان بتدریج قلیل یا کثیر مبدل بمرگ شود

جزء دیگر از جلد دویم در امراض نسوج مقله

که صاحب [illegible] خود [illegible] مشتمل است بر هفت فقره

فقره اولی در ورم حاد عنبیه

بدانکه این علت یکی
از [illegible] ترین علل چشم است بدلیل اینکه در زود [illegible] علاج باعث
تغییر کلی در مقله میگردد که اغلب اوقات [illegible] که مانع انفعار
[illegible] غیر طبیعیه که مانع از حرکت طبیعی شده باعث میگردد
که حدقه نیز از جهات [illegible] خارج شود و اتصال تام یا ناقص
بسطح مقدم جلیدیه و یا بسطح مؤخر قرنیه [illegible] عنبیه و غیر از این
بر طبیب در ملاحظه این علت دو شرط واجب است — اول آنکه از
اوایل [illegible] تشخیص [illegible] دوم آنکه از اوایل بمعالجه بپردازند
تا فرصت [illegible] علاج [illegible] قسم [illegible] بتفصیل تمام

و استسقاء [illegible]

تشخیص

تشخیص و علاج ورم عنبیه در انجام می پردازیم — اما التشخیص —
معروف ترین حکما در این علت دو درجه قرار داده اند (درجه اول)
ابتدا [illegible] رنده و [illegible] مقله و ضیق حدقه بدون
[illegible] وقت تشخیص اشیا [illegible] همراه خوف از روشنی و حلقه و سطح عنبیه
در اول [illegible] و بعد از تغییر لون [illegible] تیرگی [illegible] چشمهای
کبود عنبیه سبز رنگ و در چشمهای سیاه قرمز رنگ شود علاوه بر اینکه عنبیه
[illegible] ورم [illegible] نماید
[illegible] شدت و سرایت بدماغ کند [illegible]
شدت التهابات [illegible] و عدم [illegible] جلیدیه
[illegible] است [illegible] حالت [illegible] اول این
[illegible] است — (درجه دویم) تشخیص داده شود از
اینکه [illegible] میگردد با احساس روشنی مانند [illegible] در [illegible]
و حمرت [illegible] سرایت نماید و حدقه تا کمال [illegible] بوده [illegible] رساند
چون چشم [illegible] ملاحظه نمائیم حلقه رطوبت سفیدی
در حلقه [illegible] عنبیه ظاهر شود این رطوبت بزودی باعث اتساع عنبیه

وسطح مقدم جلیدیه خواهد شد — چون نزدوی باعانت علاج لایق
مانع از ترشح رطوبت در بیکر و نشگی نیست که علاوه بر اتصال غیر طبیعی
تمامی حدقه از این رطوبت مسدود خواهد گشت و کدورت حدقه یعنی خواهد
آمد که شبیه مشهوده باب رواریه چنانچه در فقره سیم از جزو اول از جمله دویم مذکور
نمودیم و در این باب عنبیه متصل همواره گشته نزدیک بقرنیه میرسد و در
خصوص قرنیه لکههای کدر ظهور مینمایند و چون از میان قسمت قرنیه کدر نشده عنبیه
را ملاحظه کنیم در سطح منبر برخ رنگ دراو هویدا اند که رنگ آنها ترکیبیده و خارج
شده داخل رطوبت بیضیه میشوند و این حالت را گاهی لکههای زنگ آهن بیرون یعنی
انصباب ریم در مقله نامند و این حالت تشخیص داده میشود از وجود لکههای حاونه
از زیاده سفید زرد رنگ در بیت مقدم چنانچه در شکل با نزد دویم گشته است
و این لکهها از خوابیدن و از نشستن تغییر مکان مینمایند و بعد از رفع
پس از علاج تام دویم عنبیه بتدریج بکلی محو میگردد اما چون این
نوع انصباب ریم در بیت مقدم نیز از دویم قرنیه میتواند بظهور برسد لهذا
گاه این نوع علت را از قرار اختلاف سبب تغییر اسم داده و انصباب اصلی را
گویند و در فرقی که نتیجه دویم عنبیه باشد و انصباب کاذب چون نتیجه دویم

قرنیه است

قرنیه است و شده که انصباب اصلی تحلیل نرفته قرنیه را منفجر سازد
و باعث ورم قرنیه گردد — اثر درجه ثانی ورم عنبیه بر سایر نسوج
مقله مختلف است از قرار یکه سرایت ورم بنسوج عمیقه و یا نسوج مقدم چشم باشد
در صورت اول بزودی رطوبت زجاجیه و غشای [illegible] و عصب باصره را
مبتلا میسازد و لابد باعث زوال بصر یا نقص عمر خواهد شد —
اما در صورت دویم عنبیه متصل مایل اقدام شده اتصال غیر طبیعی او بتمامی
قرنیه و یا بقسمی از او حاصل میگردد — اما اسباب — یا موضعیه اند
یا مزاجی اسباب موضعیه او ضربه و ضغط در حین عمل بید آب مروارید
یا دخول اجزاء خارجیه در چشم و سرایت ورم نسوج دیگر و اثر سفیدی
برف بمدت طولانی و امثال آنها اند اما اسباب مزاجیه او نقرس
و ریاح طیاری و داء افرنجیه می باشد (العلاج اما) در درجه اول چندان
رواشت ندارد بشرطیکه مرض بزودی تشخیص داده شده علاج او
موافق حالت رد باشد اما در صورتیکه ورم عنبیه بسایر نسوج نیز
سرایت نموده باشد بر طبیب است که در حکم نهادن ملک و بدنامی خاتمه
بدلیل اینکه هر چه ورم درجه اول قلیل باشد از سرایت او بسایر نسوج

ممکن گردد که معالجه در مدت قلیلی بالتمامه مبتلا ذرایع وفاسد خواهد
گشت — اما انذار در جمیع جوهر چون باعانت زره بین حلقه رطوبت
سفیدی دیدگان دوره هیئی عنبیه ظاهر گردد و فقط علقه الیس تغییر لون
یافته باشد و دمامیل ریگیه در جرم عنبیه معین نیستند امید کلی بر شفای
تام است اگر تا چند وقت حرکات طبیعیه عنبیه قلیلی خواهد بود اما چون
رجوع بذره بین علامات غشای کاذب در خلف حدقه یا تغییر لون
در زره بین و حشر دالیس عنبیه ظاهر گردند حدقه در هم صورت ارز جینیات
عدسی حق افتاده زاویه در بالنه داالصار قلیلی خواهد ماند هرچه بواسطه
علاج لایق سایر علامات ردیه زایل شده باشند و در وقتی که
دمامیل ریگیه و عنبیه معین و ثابت غیر طبیعی حدقه را مسدود نموده
کدورت حدقه حاصل شده باشد امیدی نیست بلکه بعد از مدت مدیده
پس از علاج کمال حاذقی باعانت عمل ید خاص حدقه مصنوعی را بعمل آورده
در صورتیکه مریض قادر بر تشخیص روشنی و تاریکی باشد — علاوه
بر اینها انذار ردیست در وقتی که لعوض یک مرتبه دمامیل متعدده در عنبیه
موجود در یم اینها در سمت مقدم منعقد شده باشد و حالت چشم مریض بالتمام

مأیوس

مأیوس است در وقتیکه ورم عنبیه تخلف و قدام هر دو سرایت نموده
باشد و درش بحث میتوان گفت انقسام مریض را در صورتیکه بالآخره
هیئات ظاهر چشم جزئی بماند — اما علاج به انکه معروفترین
علاج ورم عنبیه در این زمان طرز معالجه دلیبو معلم فرانسوی است زیرا که
چون مریض الی عنبیه جانشده ابتدا الشروع بفصد باز و و داو را در روز دو بار
صبح و شب تکرار نمایند و در اشخاص ضعیف النبیه وضع شش الی دوازده زلو
در پس گوش کافی میباشد و در این باین روزی ۳ الی پنج دفعه دهر دفعه
دو گندم کلمی ضمیم بونیم گندم عصاره افیون برالص درهند و مشغ دراتح
به بهنیم که در سمت فوقانی جبهه نزدیک بموهای راس وضع کنند و
مخلوطی از بیحره کنندم تعفین افیون و دو گندم عصاره بلادانه در ۳
مثقال گلاب روزی چند دفعه در چشم قطور نمایند و در وقتیکه قرنیه
نیز متورم باشد در عوض مخلوط افیون و بلادانه رجوع شود مخلوط یک گندم
سنک جهنم در بیست مثقال آب مقطر و گویند معلم مذکور که در صورتیکه سعلا
بزاق از استعمال کلمی در زوال ظهور رسد ضعف سیم و چهار دهم دیگر
لازم نخواهد بود اما چون اغلب اوقات بعد الی ۸ روز میکند رد ناصره

سیلان نزاق و چون حفت مرض منوط است به بروز او دلیس باید بخاطر
ادویه داخلیه و خارجیه مداومت نمود تا سیلان مذکور بنا گیرد و حفت
تمام جمیع علامات دیگر پس از بروز سیلان نزاق بقول معلم مذکور
حقیقه نزدیک بمعجزه است بنوعیکه ساعة لساعة حمرت و خوف
روشنی و سیلان دمعه قلیل میکردند و چون سیلان نزاق بنا گذاشت معلم مذکور
استعمال داخلی کلمل را موقوف میدارد و فقط محلول عصاره بلادانه را قطور مینماید
با همراه غدد بهین مخصیص مرهم بلادانه مرکب از یک جزء ... و چهار جزء
مرهم ساده روزی سه دفعه الی چهار دفعه بنظور اینکه حدقه گشاده و عنبیه متحرک
شده اتصال غیر طبیعی حدقه بجلیده زایل شود و معلم مذکور بدستور العمل خود را
باین ملاحظه باتمام میرساند — اول در ورم عنبیه تشخیص باید ورم عنبیه
کوفتری ملاحظات علامات موضعیه چشم غیر ممکن است — دوم هر گاه ورم
عنبیه کوفتری از ملاحظات ساده خواه مرکب بدوا ترکیبه باشد علاج او
منوط با حدوث سیلان نزاق است — سیم بهترین نوع سیلان نزاق
استعمال داخلی کلمل است از قرار دستور العمل فوق چهارم غذای مقوی از ضمن
علاج نکنند جوجه اثر و قلیه نمایند — پنجم پس از بروز سیلان نزاق

باید مجملاً

باید مرهم علاج دیگر را موقوف نمود سوای استعمال ادویه که منوط اند بر انتشار حدقه
ششم در صورتیکه سیلان نزاق نشود شاید معلم مذکور تجویز محلول زاج
سفید با نفوخ کرداو را در دهان مینماید ولی بر نظر حقیر بهتر است که هیچکدام
از اینها رجوع نشود و بالعکس از اول استعمال کلمل از اثر او بر لثه بطور مخصوص نمایم

۲ ازیاد درم

فقره دویم در ورم مزمن عنبیه

زیادم که سیلان نزاق نشود

در صورتیکه ورم مزمن عنبیه نتیجه ورم حاد او باشد چشم بدون علامات
لوازم چندی منبسط است بخوف از روشنی خفیف با تغییر لون طبیعی عنبیه
و هیئات غیر مدوری حدقه اما چون ورم مزمن عنبیه بجامعی کرده بدون
مقدمات حاده اکثر مریض و طبیب از این حالت ملتفت نمیگردند تا اینکه
بدقت ملاحظه کرده تغییر جزئی طبیعی حدقه مشاهده گردد و در این ضمن
چون مریض چشم را چند دقیقه مقابل روشنی نگاه میدارد عنبیه
سرخ رنگ و سیلان دمعه حاصل میگردد و بالعکس در برگشتن ببیت
تاریکی حدقه بقاعده طبیعی گشاده شود مریض شاکی است از خطوط منتشر
در مقابل چشم و چون این حالت مزمنه ساده بطول انجامد حدقه
اغلب تنگ و غیر مدور است و اگر حرارت بواسطه قطور محلول عصاره بلادانه

جوش کرده میگردد ولی حیات سدو ترا و بالمره فانی میشود بهترین علاج درم

عنبیه حاصل میگردد از مستعمل آلوده و شستن جفنین و اطراف او را بمرهم

زیبق رمادی بدین نوع که مرهم را با احتیاط برروی جفنین بمالند و هم چشم را

به پارچه آلوده ببندند پوشیده شد و از داخل کل ببندند از قرار دستور معلوم

مذکور اما درباره معالجه درم عنبیه بدانکه اکثر آنها علاج بزیبق باشد مگر

از آنها که انصباب ایم در بیت مقدم باشد که در این علت مخصوص است استعمال

بیخ بلادونا بمقدار نه نخود بمقدار مقتضی و باستعمال پوست کنه کنه با شراب

بدست مدید با همراه وضع ضماد کاهو و تغسیل با آب او

فصل سیم در تغییرات غیر طبیعیه حدقه چون اتساع

و ضیق او و آن دارد دو بیان اول در اتساع غیر طبیعی حدقه —

این علت یا عرضی است یا ذاتی عرضی او یافت میشود در استسقاء دماغ

و در نزول آب سیاه و بعد از نوشیدن سموم مخدره مخصوص با دانه تلخ و تریاک

کیبات سمیه او و در این صورت حرکه عنبیه نیز قلیل است و در

وجود ورم بدان مقدم و حرکه حدقه نیز کم شده است اما با کثرت قوه

حرکه عنبیه — ذاتی او در حقیقت علتیست که از استرخاء عنبیه

که بعضی از

که بعضی از اوقات پس از استعمال طولانی عصاره بلادونا و بزر البنج

و امثال آنها عارض میگردد و بعضی از اوقات دیگر مولود است و نیز گاهی

از عادت نمودن چشم بمنزل تاریک و معلوم است که این حالت ذاتی

باعث خوف روشنی و روز کوری و سهوات باعث نزول آب سیاه

میتوان شد از جهة زیاد متحرک ساختن نقطه بصره   علاج

اتساع ذاتی مشکلست بانیکه جفنین اعلا را بواسطه سنگ جهنم قطره

مداوم بزنند و تعلیلا از ۲ الی چهار گندم کبریت الکات روزی دو بار از

۲ الی ۶ گندم ملح طعام در ۳ مثقال آب در حفظ قطره نما بینند همراه

استعمال دائمی مطبوخ پوست کنه کنه و سنبل الطیب و گاهی نوشیدن

مسهل از تخم حنظل و مانع شدن از روشنی شدید در چشم بواسطه عینک

تراشیده از چوب سیاه مانند نصف گردکه در وسط او سوراخ کوچکی

باشد   بیان دویم — در ضیق غیر طبیعی حدقه

این علت در بعضی از امراض دماغیه چون هیجان مقلاد و مالیخولیا

و اختناق رحم عرضی بود و ذاتی در اشخاص که متصل اشیاء صیقلی و

صغار ملاحظه نمایند چون حکاکان و ساعت سازان و در این

صورت باید از این کسب مانع شد و مریض را توقف داد در منزل تاریک
و یا عینکی از چوب سیاه با سوراخ قرار داد و جزء از ادکات معالجه بکار برد استعمال
مقر و مسهل بمدت طولانی بفاصله دو الی سه روز حاصل کرده و همچنین استعمال
داخله و خارجی عصاره بلادانه یا عصاره بزر البنج مفید بوده است چنانچه معظم
معروف فرانسوی گروفه(?) دانام تعریف می‌نمود از هر نفر که بتمامه معالجه یافته بدین
نوع که نیش یک گندم عصاره بلادانه ابتدا کرده بتدریج مقدار را روز به روز زیاد
نموده تا به ده گندم در شبانه روز رسیده اند

بیان سیم در انسداد حدقه — بباید دانست که این حالت
وقوعی ندارد مگر بعد از تصغیر او را در فقره اول از جزء دوم
بیان نمودیم چون باعث این قسم از انسداد حدوث جسم خارجی است
که مانند حجاب در حدقه را گرفته باشد و انسداد[2] حدقه الحالت را دانیم
که حلقه قزحیه بروی خود جمع شده باشد بقسمی که اصلا حدقه
وجود نداشته باشد اما انسداد حقیقی حدقه جز از ادکات ... است
از ما بت اینکه فتحه حدقه که در جنین ... تا ... بوضع ... حدقه را
می پوشاند بعد از وضع حمل فانی نمیشود و لکن اکثر اوقات باز پس از

مدت

[2] حقیقی م

مدت قلیلی یا کثیر جذب میگردد — انسداد حدقه اعقب نتیجه
اورام سایر نسوج عین است و هر چند این علت مانع از تشخیص
روشنائی نیست مگر اینکه مرکب بعللی دیگر یا نتیجه[2] ورم مشیمیه باشد
که در این صورت عمی البصر از علة حدقه زایل شده است —
چون تعریف این علت و علاج جراحی او را حکیم پولاک به تفصیل تمام
در کتاب کحالی خود بیان نموده ما بالفعل بیت(?) الا اینکه مذکور نمائیم
که یکی از معروفین اطبای فرنگیه کارون دو ویلار نام بدون عمل ید
علاج این مرض را نموده بدین نوع که بعد از استعمال خارجی عصاره بلادانه
بمدت طولی و بدون حاصل رجوع نمود با استعمال داخله و ابتداء بمقدار
جزئی و متدرجا بر آن افزود تا علامات سمیه ظهور نموده حدقه
نیز بطوری گشاده شده بود که مریض اجزاء مجاوره خود را به سهولت
تشخیص میداد

نوع چهارم در ورم مشیمیه

ورم مشیمیه ندرتا مرض منفرد است و اغلب اوقات مرکب با ورم سایر نسوج
عین و یا نتیجه او است و لیکن خواه منفرد و خواه مرکب باشد تشخیص داده
میشود از تغییر ابصار چون دیدن لکه و برق چخماق با وجع

[2] ورم عنبیه یا مره نتیجه ورم

و ثقل در رأس مخصوص در جبهه و درد و دوار و طنین گوش و هیجان دم
در ظهور وجوه حلقه کبود رنگ در اطراف قرنیه و نبض ممتلی غیر متحرک شاید باقدام نمیگردد
باک در صدر و خوف و دهشت و سیلان دمعه و عوارض مخصوصه ترکیب از
نفس و خون غلیظ چنان مینماید که عقل میخواهد از حفره خود خارج شود با عدم آسایش
و خروج و تخالی و چون هیجان دم در شبکیه زیاد شد نماید شود که از آن
اجتماع دم بعضی از عروق ترکند و دم نشیج یا در جیان شبکیه و صلبیه یا در
مقدم چشم منصب شود و چون ورم برایم منتشر گردید مقدار ادراک اغلب
و باعث انصباب دم در بیت مقدم شود و چون ورم بطول انجامید مرض
گردید اکثر از مراتب غشاء رطوبت زجاجیه تغییر می یابد و تنزول الماء
مذکور در فقره دوم از جزء اول از جمله دوم ظهور مینماید و معلوم است که
در صورتیکه ورم شبکیه با آب سبز ترکیب یابد علامات هر دو مرض با تغییر
جزئی بالاشتراک موجود خواهد بود

اما علاج

معلوم است که علاج ورم شبکیه که به تمامه از عروق ترکیب یافته باشد
منوط است باستعمال تدبیرات ضد ورمیه خاصه [illegible] است که معظم
معروف [illegible] فصد را بمقداری که ضعف حاصل شود در بعضا

از جمله

از جمله لزومات میدانند و استفراغ بقا نده زالو و حجامت نیز از
دیگر از کالهای دیگر [illegible] در این جا مخصوص میدانند و باید در این

فصد دم

حین جهته رفع هیجان دم به دماغ ترس را پوشانده بر فاده مبلول
باید [illegible] دست مقابل ساعت پاها را تا زانو بقدر ربع ساعت در
آب گرم گذاشته که قدری نمک طعام و خردل مخلوط داشته باشد
و چون امتلاء موجود است دفع او را نمایند و باعانت مسهلات
ملحیه یا روغن بید انجیر اما در صورتیکه حالت معده و امعا از حال
طبیعی خارج نباشد مناسب ترین دواها [illegible] کلی همراه [illegible]
و همین نوع که در فقره اول از این جزء دوم جهته علاج ورم حاد شبکیه
مذکور گردید و بدین معالجه امید است که ورم تا شش الی هشت روز
تحلیل رود بشرط اینکه طبیب و مریض در استعمال این تدبیرات
قصد و همت کوتاهی ننمایند

فقره پنجم در ورم شبکیه

در صورتیکه بدون مقدمات شخص ناگهان مبتلا شود بخوف روشنی
شدید همراه سیلان دمعه و صداع و احساس جسم ناخس در عمق
مقله و ظهور برق چخماق بدون چشم یا عدم [illegible] و بدون علامات

معینه در چشم میتوان تشخیص داد که این علامات دلیل بر ورم شبکیه است
و اما هرگز دیده نشده تا با انفراد ظهور نمایند و همواره مرکب بود با ورم مشیمیه یا عنبیه

علاج این مرض اختلاف با علاج ورم عنبیه مذکور در فقره
از این جلد دوم و با علاج ورم تمامی چشم که در فقره اولی از جزء چهارم
از این جلد دوم مذکور خواهد شد ندارد

فقره ششم در نزول آب سیاه این مرض عبارت است از
تغییر آلتی یا عملی باصره عصب و شبکیه خواه ذاتی و خواه عرضی که بالمره مانع است
ابصار را و چون این حالت عرضی تمامی نمو خود نرسیده باشد تغییرات آلتی یا عملی عصب
باصره و شبکیه را نزول آب سیاه ناقص میخوانند — اما علامات
نزول آب سیاه بجهت سهولت تشخیص بدو نوع منقسم شده اند — نوع اول
علاماتیکه خود مریض آنها را احساس نماید — نوع دویم علاماتیکه ما باید
طلب کرد نه — اما علاماتیکه خود مریض احساس نماید خواه در یک چشم
خواه در هر دو بالاشتراک ابصار بتدریج یا بسرعت ضعیف میگردد و این
علامتی است عام که دارد این مرض نزول آب سیاه موجود است ولی قبل از این
علامت عام همراه او علامات دیگر نیز بظهور میرسند از جمله اینکه

اکثر

بعضی از اوقات مریض خشونت متعلقه بقعر او را احساس نماید و مبتلا
گردد بدوار شدید که چون موقوف گردد نتیجه او ضعف تام ابصار است
و در بعضی از مبتلایان چنان مینماید که گرد و غبار در تحت جفنین موجود
است بقسمی که مریض از باز نمودن آنها احتیاط مینماید و در بعضی دیگر از مبتلایان
صداع سختی قرار دارد که شدت و طول او موافق شدت و طول
ضعف البصر است و در بعضی دیگر پس از اتمام بهم رسیدن نزول آب
سیاه صداع بالمره فانی گردد و فقط حالت عمی تام باقیست و در بعضی
از مرضی دیگر صداع بطوری شدید است که مبتلا بهذیان میشوند
و از روی همین علامات است که در حین نزول آب سیاه صاحبان این
علت نیز مبتلا شوند بعسرت سامعه و قوه حافظه که این حالت دلیل بر
مرگ خواهد بود — بعضی از اوقات دیگر فقط نصف شبکیه مبتلا
باسترخاء میشود بقسمیکه مریض نیم بین است یعنی نصف اجزاء خارجه را
میبیند و نصف دیگر معلوم نیست و بعضی از مرضی در وقت ملاحظه از دیدن
شیء بعضی جاهای او را میبینند و بعضی جاها را نمیبینند و یا اینکه اشیاء
بنظر مینماید که منقسم و منقطع در چشم میبرد و بعضی از مرضی مانند برقها

تحقق احساس مینماید و بعضی دیگر علاوه بر ضعف بصر [illegible] سیاه
نقطه سیاهی در جای نیم تاریک اشیاء صغیره را بهتر تشخیص میدهند و بعضی دیگر
اجزاء مجاوره را جدا دیده مینمایند و یا الوان مختلفه غیر موجوده را در اطراف
آنها تشخیص میدهند و بعضی از مرضی دیگر بالعکس هیچ لونی را از لون دیگر
تفاوت نمیکنند اند ولی هرچند این علامات مختلفه اکثر مقدم یا همراه
نزول آب سیاه ظهور مینمایند نباید چنان دانست که وجود آنها بدون
وجود ضعف شدید بصر در هر طوری از اوقات دلیل نزول آب سیاه
باشد چون در بعضی اشخاص بعضی از علامات مذکوره مادام العمر موجوده
بوده اند بدون اینکه بهیچوجه قلت باصره بروز نموده و هم چنین
وهم نباید گفته وجود یکی یا چند علامات عصبانیه خاصه در معالجه تشخیص
نزول آب سیاه نمود و بر طبیب لازم است که اغتشاشات احتیاطاً کلاً در
نقطه [illegible] نماید که حاصل میتواند شد از بیانات خود مریض بدون
ملاحظه از خود — اما علامات که بر طبیب مشاهده شود که بعضی در
حدقه اند که اکثر گشاد و نادر تنگ ولی عموما از هیئات حدقه در
خود خارج است و هم چنین براقی حدقه بندرت بحال طبیعی است

دا اگر چه بعض

دا اگر چه بعضی از اوقات کدورت او کلی است و بآب مروارید مشتبه
شده است چنانکه قبل از این در فقره نهم از جزء اول از جملهٔ دوم
فقره اول از جزء دوم از جملهٔ دوم مذکور گردید اما چون بدقت حالت
داخل چشم را ملاحظه نمائیم معلوم خواهد شد که کدورت واقعه در
نزول آب سیاه در عمق مقله و نزد خلف حدقه است و ترکیب و هیئات
او مقعر است بعکس کدورت آب مروارید که محدب میباشد و علاوه
بر اینها حرکت طبیعی عنبیه در وقت تغییر حالت از روشنائی بتاریکی غالب
بسیار قلیل است و چون علت فقط در یک چشم باشد و چشم دیگر
سالم است در وقت باز بودن هر دو چشم بالاشتراک اکثر در هر دو
حدقه تغییر مساوی در حرکت عنبیه ظاهر است اما چون چشم سالم را
[illegible] چشم علیل اغلب گشاد و ولی بازاء بعضی [illegible] تنگ و عموما
سبب ابتلای بنزول آب سیاه کی از عمر شدید بخواب و یا بالعکس
از سهر مفرط اند چون نزول آب سیاه همراه بعضی تغیرات بعد و حافظه
یا فلج اطراف یا تشنج در آنها علت دلیل هر بزرگ دیکی مرکب خواهد بود نزول
آب سیاه بعضی از اوقات بطور فوری و بعضی از اوقات دیگر بتانی

ظهور کند و در بعضی از مرض متصل و در بعضی منفصل و بطور نوبه است
و بعضی از اوقات مرض است مفرد و بعضی از اوقات مرکب با نزول
و نزول آب مروارید و قلت تمیز مقل و یا بحالت مزاجی خاصه چون
ریح طیاری و نفس سبل و استسقا و ماخولیا و دستی و بعضی از امراض
کلیه — اما اسباب نزول آب سیاه بطور عموم — بعد از این مرض
نسبت سن و جنس ندارد ولی احتمال کلی است که چشمهای سیاه و
قهوه بیش از چشمهای کبود مستعد به و مبتلا شوند بسیاری از اوقات
اولین علامت آب سیاه منوط است به موقوف شدن حیض یا سیلان دم
بواسیری و بندرت دیده شده است بعضی از اشخاص که در حین حمل مبتلا
بعرق شدید طولانی بوده در ماه سیم و چهارم حمل نزول آب سیاه میشوند که پس
از وضع حمل کودکی خوشحالی یافت بعضی از ادویه چون ادویه مرکبه و مخدره
در بعضی از امزجه باعث نزول آب سیاه گردند و در بعضی از مرض این علت
منوط به مسمومیت شده به جراحت و کرم معده و امعا و اختناق رحم است
و در بعضی دیگر بعد از تب بطالعه یا در اثر قوت مسمومیت بهم رسانده از ضربه شده دیده
و در آفتاب شده یا در سفرهای طولانی بلدان پر برف همراه انقلاب

از جمله

از جمله اسباب کلیه این علت ضعف مزاج است و از جمله خروج منی
بکثرت و افراط و سیلان طولانی بزاق و اسهال مزمن و غم و غصه و بی‌خوابی
بی‌نهایت و بعضی از اوقات هم دیده شده که نزول آب سیاه بعد از محرقه
در حین نقاهت و یا بعد از فوری معدوم شدن عرق پا ظهور نموده ولی
مدت رجا خودی با آن موقوف کردند اما نقد منه المعرفه
نزول آب سیاه بطور عموم — اولا باید دانست که نه بتا علاج
نیافتن این نزول منوط است بصعوبت تشخیص سبب و بکم حوصلگی مریض
بنا علیه هرگاه امید شفا بیشتر باشد در وقتی که سبب معین و حوصله مریض
کامل باشد و در وقتیکه جدید الحصول و تغییر جسمانی عصب باصره و مشیمیه
کمتر بوده — و بعضی از اوقات هم بدون علاج مخصوص نزول آب سیاه
شفا یافته بواسطه بحران یا بروز بعضی از امراض دیگر بخصوص امراض
جلد به حاده بعد از ترشح ریم از اذن و یا رعاف شدید و پس
از رجعت حیض یا سیلان دم بواسیری که قطع شده گشته بوده
و این قسم از نزول آب سیاه که پس از افراط مخدرات ظهور
نموده باشد اغلب پس از موقوف داشتن تخفیف کلی مییابد

در صورتیکه نزول آب سیاه مردمک چشم را مستور ساخته باشد علاج
بسیار نادر است و چون بنای علاج شود اگر مرض در ابتدا باشد علاج همان
علامات را می‌بینند که در ابتدای حدوث مرض دیده بودند چون خیالات
و دیدن پشه و نیم ابر و چیز درخشان آنها

اما علاج نزول آب سیاه بطور عموم — چنانچه قبل از این
بیان نمودیم شرط اول در نزول آب علاج سیاه دانستن سبب او است
پس بر طبیب است که سعی کامل در جستجوی او نماید اما از کسی
که پس از دانستن سبب باز بعضی از اوقات علاج بسیار صعب خواهد بود
بجهة آنکه از اثر شدید اسباب بر عصب باصره تغییرات جسمانی در او
می‌تواند حادث گشته باشد که رفع آنها بر طبیب دست نمی‌دهد
در صورتیکه طبیب بتواند سبب را دریافت نماید و با رفع او نماید
تکلیف بر او باقی نیست الا اینکه سعی کند که بتوسط علاج تجربه رفع علت
نماید و بنا کنیم بتعریف معروف‌ترین از اقسام علاج تجربه و من بعد
بعلاج تدبیری هر یک از اقسام نزول آب سیاه که سبب آنها معین باشد
خواهیم پرداخت — اما ادویه داخلیه و خارجیه که بعراه تجربه

مفید افتاده

مفید افتاده‌اند — از این جمله مقلیه مستعمله جهة رفع امتلاء معده ۱ ادویه [illegible]
و تغییر دادن قوه جسمانیه را — دویم مسهلات قویه بخصوص در وقتیکه
هیجان دم بر سر موجود باشد اما چون همراه هیجان دم یبوست مزاج
نیز غلبه نماید بهترین طرز استعمال آنها از این قرار است که قبض و در عین
استعمال مسهلات از راه دهان حقنه‌ها نیز مستعمل شوند ملعبات —
سیم ادویه معرقه منافع کلی بخشیدن در وقتیکه جلد علی الدوام مبتلا
بیبوست شده بوده است چهارم در صورتیکه نزول آب سیاه
پس از حبس طمث بروز نماید نمودار ادویه مخصوصه برکشودن او بعضی از
اوقات مفید بود پنجم ادویه قاتله کرم منافع کلی بخشیده در وقتیکه
از خروج کرم کودی خفت جزئی ظهور کرده بود ششم املاح قلیه مفید
گردند در وقتیکه شک بر قدیم بودن داء المفاصل یا علامات در صحه بودن
امراض کبدیه موجود باشد ولی اجتناب از آنها واجب است در همراه
نزول آب سیاه و ضعف و رطوبت زجاجیه و در امزجه رقیق الدم و جز
از کوامات معروف که در نزول آب سیاه بدون سبب معین مدتها منافع کلی ۲ [illegible]
از استعمال املاح ستریخنیه دیده‌اند و حکمای انگلیس نام از اهمیت در این

باب گفته است که حاصل کلام دیده است از این نسخه که بگیرند یک گندم

دارا شکنه و سه درهم نیم مثقال آب مقطر و دو مثقال صمغ عربی و بیست قطره

افیون اینها را بدقت حل و ضم بیکدیگر نموده صبح و شام ۳ مثقال از

این محلول را برای بعضی مبتلا شده و اتفاق افتاد اینکه پس از نوشاندن

چهار گندم دارا شکنه علاج کامل بوده است که بهبودی در اوقاتیکه

کدورت واضحه و معینی از ابتداء مرض ظاهر میگشت و دیدها چهارم که نیز از

معروف‌ترین کاهای [illegible] بوده است شخص نقاش را که بجهت [illegible] سال

آب سیاه مبتلا بوده بدین نوع شفا بکامل رسانید که مستمراً مرهم زیبق

در جفنین [illegible] نموده و کلی را بمقدار [illegible] نموده تا ۲ مثقال مرهم

زیبق رمادی را وارد کندم کلی [illegible] شده و سیلان شد [illegible]

عارض گشته ابصار بتمامه رجعت نموده هفتم اودویه [illegible] تشخیص در [illegible] که

هیچ علامات جسمانیه در مقله موجود نباشد و از جمله آنها است [illegible]

الطیب و کافور و فرنقی سیاه و قسطر و القفوزه [illegible]

و [illegible] معمول و اکثر ترکیب و پوست کند و احتیاط از آنها لازم

در وقتیکه نزول آب سیاه شخص را مبتلا نموده باشد که عادتی

مرهومی

به پوست مزاج چون از تجربیات صحیحه معلوم گردیده که در الحالت

خاصه اودویه مذکوره مضر شده و در صورتیکه شدت و ضعف نزول

آب سیاه بطور نوبه ظهور کند استعمال کنه کنه نیز احتیاطاً دارد مگر اینکه

قبل از رجوع بدو معز از اطیمون و مسهلات ملحیه دهند و هم ضماد

اعلاج حدیده را غلب اوقات مضر است بجهت اینکه بسهولت باعث

هیجان دم برس گردند و هیجان برس مضر بصر است

اما اودویه خارجه که در این مرض از راه تجربه مستعمل اند یا در محل بعیده

خصوص جفنین بکار برند از قسم اول اند خروج دم صافن و مشمع ذراریح

و ضماد خردلی و تدهین مرهم اطیمون با خوش در خلف عنق و در

بناییه خوف نمود از حدت آنها بدلیل اینکه منافع بخشد الا اینکه

آنها شدید و در ضمن رادعات در این اوقات میسر هم حقنه و مسهلات

قویه و غطوس اطراف سافلیه را در آب گرم مخلوط بخردل در جوهر

و بخورانیدن وقت از ابتداء اودویه معطره نیز مفید میداشته در

میروم بدماغ موجود نباشد و نسخه مناسب این قرار است

بگیرند کبریت انگات زیبق پنج گندم و اسارون شامی درهم

کوبیده ۴۵ گندم گندش با گندم مخلوط بهم نموده روزی یک الی دو
دفعه در بینی کشند اما ادویه که در روی جوشهای خفیف مستعمل‌اند وضع علیها
مرهم زیبق رمادی همراه رضیون یا بدون او و مرهم گوله و امثال
آنها — اما مرهم انتیمون — مرکب است از ۴۲ گندم انتیمون مقر
و ده مثقال مرهم ساده — اما کبریتات الکات زیبق — که هم

(کبریتات الکات)

کبریت کسر زیبق میتوان گفت و در قدیم الایام تربد معدنی مذکور بود
حاصل میشود در صورتیکه زیبق بتمامه در عرق گوگرد قوی حل کرده
محلول را در ظرف زجاجی بقدری بجوشانند انگاه بخار برید و این منجمد را
خورد کرده او را در آب مقطر که در حین جوش باشد داخل نمایند
تا رسوب زرد رنگی حاصل شود که پس از خشکانیدن میان کاغذ :
جذاب تر بمعنی خواهد بود — اما مرهم گوله — بگیرند گرد تریم

(مرهم گوله)

گوله یک سیر و در پنج سیر آب جوشانیده پس از دو روز آب زلال او را
بردارند و پنج سیر آب دیگر بروی سفل ریخته پس از یک روز بعد آب زلال
مجدد او را باعانت قتل رافند نمایند و هر دو آب را مخلوط بهم نموده با
دو سیر مرهم ساده در آتش ملایم بجوشانند تا آب بکلی بخار گشته

فانی شود

فانی شود و الفاظ از آتش برداشته بهم زنند تا سرد شود
در وقتیکه صاحبان نزول آب سیاه تشخیص تاریکی و روشنی در وقت
ظهور پس از هم عصر است و صبح عنبیه غیر متحرک باشد و علامات ورم عنبیه
و یا علامات تغیرات جسمانیه در چشم موجود نبوده استعمال بعضی
بعضی ادویه محرکه فراره جایز است بدین نوع که چشم را در وقت خوابیدن
با آنها آلوده نمایند و در روز بخار آنها را بمقله برسانند بدین قسم که
چند قطره از آنها را در کف دست ریخته و دو دست را بهم مالیده بخار
فرار آنها را بمقله برسانند و از جمله آنهاست نفط سفید و عرق
بوماد ران و دهن فرار او و امثال آنها — این نوع تفصیلا
درباره نزول آب سیاه بطور عموم — اما بجهة تشخیص بعضی و یک
اقسام معالجات مذکوره و غیر مذکوره یکی معروف ترین کحالهای اسوی
بر تمام اقسام نزول آب سیاه را بچهار نوع منقسم نمود چون این
قسم انقسام فایده تمام در معالجه دارد لهذا ما هم در اینجا تفصیلا
او را از اجمال می نمائیم — نوع اول نزول آب سیاه است
که علامات او بتنهائی از مریض فهمیده میشود یعنی هیچ علامت

تغییر حسبانی ورا و منع کرد و فی الحقیقه نزول آب سیاه عصبانی توان
گفت و این نوع نیز دو قسم است یا نزول آب سیاه یا از زدیادی قوه
عصبانی یا نزول آب سیاه بعلت قوه عصبانی — اما قسم اول از نوع اول
اگر عارض میگردد در امزجه دمویه در ابتدا مینماید حس ثقل در مقله و احساس
برق چخماق مانند و ضعف بصر بتدریج حاصل شده عارض گشته مریض
بتمامی کور شوند و علاج این قسم نزول آب سیاه منوط باستعمال فصد و تر
چون فصد یا داشتن بادکش و توقف در منزل تاریک علی الدوام
نگاه داشتن رفاده مبلوله با آب بارد بر روی چشم و قرار دادن مریض
تحلیف چون علامات دمویه موقوف گشته رجوع شود باد ویه که ذکر
که در تعریف علاج غموی قبل از این مذکور شده — اما قسم دوم از نوع اول
بخصوص مستولی میشود اشخاص ضعیف البنیه را خواه این علت مضعف
را عرضی و خواه ذاتی باشند و در این قسم هرگز احساس برق چخماق
ظهور نمینماید و حس ثقل مقله و صداع موجود نیستند و حالت الحاد
شود بعد از خوردن حالی و پس از نوشیدن شراب سایر ادویه
هر اسبابیکه باعث ضعف شود مضر بود و در این قسم اشخاص در شب
بهتر دود

بهتر دو در روز کمتر نبینند و علاج در این جا منوط است باستعمال
مقویات معتدل از مقدم و بمدت طولانی چنانچه در شخص که بمدت یازده
سال عادی بود بخلق و بکلی کور گردیده بود استعمال کنانکنه بمدت یازده
هفته همراه برگ عادت بکانی در علاج تام بود و عموما حیوان گفت
در این حالت خاص استعمال حنظلیا با املاح حدیدیه و مشک و کافور
و سنبل الطیب نیز مفید است — نوع دویم — نزول آب سیاه است
با کدورت معینه در حلق مقله — در این نوع حرکت طبیعی حدقه
عنبیه باقی است تا مدتیکه نزول آب سیاه تمام نرسیده و پس از آن
حرکت عنبیه طبیعی و حدقه گشاد میگردد همراه کدورت زرد یا
سفیدی یا رمادی اللون منعقد در عمق مقله و هرچه طول مدت این
حالت بیشتر شود لون عنبیه نیز مایل تر بسفیدی گردد تا بحال این
نوع نزول علاج نیافته است بغیر که تقدمة المعرفه ادویه بسیار در است
نوع سیم — نزول آب سیاه است با تغییر لون و همیئانی چشم و با یکی
از انواع او و این نوع را کمال مذکوره قسم منقسم نمود — اما قسم
اول از نوع سیم — نزول آب سیاه است که نتیجه بود از ادویه

نوشیدن سم

مرو و حقنه و اطلاع مرتبه بجا افراط را و در این قسم نزول ابتدا عروق
و سوده جلیدیه و ملتحمه زیاد میشوند همراه حس ثقل مقله و اتساع حدقه و عدم
حرکت او و رعشه اطراف و ضعف ابصار بقسمیکه اشیا مجاور در چشم
از دود یا ابر احاطه شده اند و این علامات متدرجا تزاید نموده مریض
بلکه کور گردد و حدقه علی الدوام گشاده تر و پهن تر شود همراه قلت حرکت مقله
و تمدد جفنین و تشنج شدید اطراف تا بالاخره سایر حواس نیز علیل گردند
دور صورتیکه ادویه بر ضد دافع اسباب بودند علامات خاصه نسبت او
چون موجود است شدید و قولنج نیز ظهور مینماید — علاج این حالت در
وقتیکه در دوا این لطیف رجوع شود مشروط است بعد مبرات فصد و حقنه چون
بارده و ذلو و سیخ گوش و پرهیز و استعمال اغذیه جات بارده
از مغز مانند دیگر بودن جفنین اما چون نزول آب تمام باشد و علامات
هیجان دم دیگر موجود نیستند استعمال دافع نقط سفید و کافور سفید خواهد بود
بدین نوع که یک مثقال کافور جوشانده را همراه هشت نخود نقط سفید
عرق چهار آتشه حل سازند و مریض روزی ۳ دفعه هر دفعه ده قطره از آن
محلول را بخورد و عرقها بند و از خارج بخارات ادویه محرکه قرار داده را که در

نوع

در تعریف علاج عمومی بیان نمودیم که چشم برسانند و چون سبب علة از
سرب بوده باشد علاج داخلی از قراریکه در مطلب جداگانه از کتاب اسباب
الته و یه مذکور شد — اما قسم دویم از نوع سیم نزول آب سیاه در صاحبان
مالیخولیا و اختناق رحم و صرع و تشنج — بدانکه چون نزول آب سیاه عارض
میگردد در اشخاصیکه نیز مبتلا بمالیخولیا و یا با اختناق رحم و یا تشنج رحم
و یا بتشنج منقطعی مبتلا بودند حدقه ایشان بسیار گشاده و مقله غیر
متحرک است همراه حس ثقلی او و جفنین اکثر نیم باز بند با قلت ابصار و ندرتا
ابصار بکلی معدوم است الا چون تشنج در ایشان منقطع باشد حدقه اکثر
ضیق است با حرکت غیر ارادی مقله و جفنین و در مبتلاین بصرع علاوه بر علامات
مخصوصه باین مرض حدقه گشاده است و حرکت عنبیه بسیار قلیل یا حرکت غیر
ارادیه مقله که پس از علاج صرع و نزول آب سیاه در ما بقی عمر معدوم نمیشوند
در اشخاص به تشنج و آب سیاه بالاشتراک مبتلا باشند چون انتقالات عارضات
گردد در حین بیرون آمدن دستان حرکت غیر ارادی مقله مخصوص باین نیست
اعلا اند با عدم حرکت عنبیه گشادی حدقه و اکثر هم علاج شود در ما بقی عمر
روی باقی خواهد بود — علاج — این قسم دویم نزول آب سیاه

معنونا علاج علت اصلیه است و چون این علت اصلیه علاج پذیرفت و باز جهت
این نزول آب سیاه باقی مانده باید رجوع نمود بادویه منضجه و مقویه
اما قسم سیم از نوع سیم — نزول آب سیاه است در مبتلائین با امراض
بطنیه و این قسم تشخیص داده میشود از طول زیاده در بروز نزول آب
سیاه با تغییر لون حدقه که گشاده و زاویه دار گردد و از لون زرد و
چرکین صلبیه بفتح شفتین و زرد چرکین صورت با صداع و تغییر علی
الدوام در همین تغذیه و در اینحالت نیز رفع علت و البته برفع سبب است
و باید بکلی از استعمال مومضر اجتناب نمود چون عموما مضر اند —
اما قسم چهارم نوع سیم — نزول آب سیاه است از یبوست مزاج
عادی و این قسم بندرة تا باعث کوری تام است مگر اینکه یبوست مرکب
باشد بوجود کرم امعاء و معده و از علامات او است که حدقه گشاده
غیر مدور و لاصاف و سیاه است با قلت حرکت عنبیه و سیلان
دمعه قلیل با کثرة تمدد استفراغ یعنی دهشا و وجع فم معده و سایر
علامات امتلاء و صورتیکه یبوست مزاج با کرم معده و امعاء
ترکیب یافته باشند ابصار اغلب تمامه معدوم است و علاوه
برگشادی

برگشادی حدقه صلبیه نیز در اطراف قرنیه خزلی کبود رنگ گردد
علاج — مواظبت برفع سبب اصلی و دفع دیدان معویه و معدیه
از قرار دیگر در مطالب مختلفه از اسباب التدویه و در فقره پانزدهم و بعضهم
و این قسم از گفتار ششم از فصل اول از باب دویم کتاب شفائیه
بتفصیل مذکور است — اما قسم پنجم از قسم سیم — نزول آب سیاه است
که نتیجه باشد امراض جلدیه به حاتیرا و این قسم بخصوص عارض گردد پس
از فورا موقوف شدن سرخجه و آبله و در این صورت حدقه ضیق می باشد
بدون تغییر لون و بدون کدورت و عنبیه غیر متحرک و منشیه و صلبیه
از جهة اجتماع دم در آنها مرمری شکل بوند — علاج — چون
در اوراد این بطبیب رجوع شود بر او است که سعی کند تا باعانت جلوس
مریض در آب گرم و نوشیدن بلادانه واکونیت بعقا و نیز سایر
جزئیه مرض جلدی موقوف شده را مجدد ظهور بیاورد و در بعضی از
اطباء بهمین منظور تکلیف کرده اند که این قسم مریض را در رخت
خواب همراه کسی بخوابانند که بهمان مرض جلدی مبتلا باشد و لی
عملیت بسیار صعب و اغلب اوقات میجا صل اما چون رجوع

بطبیب بعد از مدت مدیده علاج مزمن لطخ نوشته شدن کلی با افتیمون عرق
بعد از منضج همراه داغ کردن در بازو او داغ ذراریح در خلف گوش بسته شد
خوش در عنق و تدهین تمامی بدن بمرهم رطبون از زین قرار کرد لا ضعف بدن را
از طول بدن را از طول تدهین کنند تا بثورات اگلیو نمودار گرفتند
الکل تدهین را در یک نصف از بدن موقوف داشته نصف دیگر بدن را
تدهین کنند تا بثورات ۲ در نصف اول خشکیده باشد بعد مجددا النصف اول را
بالند و از همین قرار بمدت یک الی دو ماه مداومت نمایند —

در این نیز علاج توند و بثورات کردم

اما قسم ششم از نوع سیم — نزولات بسیار است در مبتلایان به ریاح طیار
هرچند در این قسم اشخاص مرض عین اغلب تا عمر تمام میرسند باز مرض را
بسیار عاجز میباید از بابت وجع ناخوش در جفنین یا در استخوان در عنق
همراه عدم حرکت جفن اعلی و خوف روشنی و سیلان دیامعه بقاعده طبیعی
و عضلیه ... حرکت ... علاج این قسم ... بسیار با ...
رجوع شود باستعمال ... کنند ... کافور ...
شش کنند مسکوف ... و چون وجع قدری موقوف کرده ... مسکوف
از یک کنند عصاره تاج الملوک درشت نزده کنند کبریت و افتیمون

طلوانی

طلاء درشت نزده کنند کبریت مصفی مغسول بسیار مفید خواهد بود بدین
نوع که بگیرند این سه جزء را بدقت سائیده و بهم مخلوط ساخته صبح و شام
یک کنند او را بعض نوشته شد با همراه وضع مشمع ذراریح بر بندند در خلف
گوش دو و صدغین و ... جفن اعلی و تدهین مرهم از یک جزء جوهر
زنگ و دو یک جزء مرهم ساده در حاجبین و چون از این قسم علاج
رجوع بالمره فائده نشود ولی العیاد تخفیف نیافت الوده خیلی جهید و ضعف عینین
روزی سه الی دو دفعه بجلا ... از لعاب سفید و تعفین ذراریح و تعفین افیون
بالمسادی اغلب منافع کلی خواهد بخشید و نیز سود مند بود استعمال طلیات الکال
از قرار دستور العمل که در فقره چهارم و پنجم از جزء اول تفصیل او را بیان
نمودیم — اما سفوف ذرور — بگیرند یک جزء زرنیخ ... یک جزء افیون
خشک و هشت جزء کبریت الکات بطاس و اینها را مخلوط بهم نموده بکوبند
و بیزند و بخته تا را بالاخره بدقت مخلوط ساخته مجددا به بیزند تا اجزا
یکی شود و چون کبریت الکات بطاس ... و در این نوع منافع ...
الا جائیکه خشونت او همه بر ترم ساختن دو جزء دیگر است ... دو ...
موجود نبودن کبریت الکات بطاس بعوض او رجوع شود بطرطیر —

(عصاره تاج الملوک)

اما عصاره تاج الملوک — بدانکه تاج الملوک عبارت است از جانوری
که حال عمومیت در باغ میدان توپخانه دار الخلافه ناصره و در تحفه حکیم مؤمن
باسم اقونیتون مذکور است و عصاره او حاصل میشود از خیسانیدن مثقال
از برگ تازه تاج الملوک را در دو مثقال عرق شراب مقدار [illegible] بمدت
یک هفته و پس از آن مدت عرق را بقدر رقوی از برگ جدا نمایند و محلول
مصفی را در شیشه های چینی در آفتاب خشک نمایند (اما کیجیتور اقونیتون [illegible])

(کیجیتور اقونیتون [illegible])

بگیرند یک جزء سنگ اقونیتون خالص و قدری از صابون جزئی و یک جزء
آب مقطر با آب باران و انها را در قرع زجاجی کرده بمدت [illegible] ساعت بجوشانند
که [illegible] آب یک بار بشود آب مقطر دیگر که در ظرف علیحده میجوشد داخل نمایند و
پس از [illegible] ساعت جوش اجزاء را از پارچه ضخیم بسرعت صاف کرده در آن
مصفی [illegible] عرق کوگرد بقدری قطور نمایند تا دیگر رسوب حاصل نگردد
این رسوب را بر روی ورق کاغذ ریخته با آب جوش تغسیل نمایند تا آن آب غساله
تغییر نکند طعم دیگر نکند و بعد رسوب را خشک نموده و سائیده در ظرف زجاجی
محفوظ از هوا نگاه بدارند — اما قسم هفتم از نوع سیم — نزول آب
سیاه است با خشونت بصر و در این قسم حدوث [illegible] و [illegible] صاف است و این

علامت [illegible]

علامت خاصه که بسبب صنع زاویه [illegible] میرسند [illegible] است [illegible] نماید [illegible]
بست [illegible] با مراد خشونت چشم و بعضی اجسام نقص در مقل و صداع و وجع
[illegible] و [illegible] علاج این حالت
منوطست [illegible] بخار آب گرم [illegible] بر سانند و نهار را

طبیعیم

[illegible] تغسیل کنند و [illegible] ابتداء با عانت [illegible]
[illegible] قند و بعد که [illegible] بالاخره [illegible] بخار [illegible] ور —
اما قسم هشتم از نوع سیم — نزول آب سیاه از استرخا فقط و این قسم نزول
[illegible] و عدم حرکت عنبیه
و فتح ثقب [illegible] عضله چشم و چون جمیع عضلات او مسترخی گشته مقله از حدقه
خارج شود و سبب این علت ضربه وارده [illegible] یا [illegible] است [illegible]
[illegible] و در صورت اول علاج غیر ممکن
و در صورت دوم منوط میباشد بعلاج [illegible] اول [illegible] (اما قسم نهم از نوع سیم)
نزول آب سیاه است که [illegible] استسقای [illegible] و در این صورت علاوه بر علامات
عامه علت که بسبب نزول آب است عنبیه غیر متحرک [illegible] و در [illegible] است
[illegible] و [illegible] در [illegible] خود [illegible] کبود رنگ شود و معلوم است که

از شدت سبب اطفال هر دو چشم مبتلا میکردند و علاج منوط است برفع سبب که

اقوی بسیار نادر است (نوع چهارم) نزول آب سیاه است با علامات

نوع سابق بالاشتراک و این نوع نیز بپنج قسم منقسم است —

تا قسم اول از نوع چهارم — نزول آب سیاه است که در صاحبان نقرس

قسم اکثر حادث است مخصوص در اناث و ابتدا بدیدن ... یا دود

اطراف اشیا ... با حس ثقل در جبهه جلد جفن و در جمیع اطراف یا در

که مختلف است از قرار هوا ... در هوای سرد و رطب و وقت خوابیدن

بر ... بعد از تغیر ... پس از ... شده دیده و جمیع ...

بست ... موقوف کرده ... کم ... و ... شدید ... تیره تر

... است و ... چنانچه ... حرکت ...

با تغییر ... این قسم از نزول ... حرکت نزول آب سیاه

عروق ... علاج این قسم از نزول آب سیاه بسیار نادر است

صعوبت رفع سبب که باید ... رجوع شود بعلاج خاص نقرس از قرار ...

کتاب ... مذکور است اما قسم دوم از نوع چهارم نزول آب

که ... علاج فوری ... جراحات ...

و علامات این قسم ملحقه علامات نزول آب سیاه اند در مبتلا ...

و ... در اینجا فوریست ... در صاحبان نقرس و امید علاج

بسیار ... علت چشم تازه و تغییر جسمانی در ... حادث نگردیده باشد

و بدین منظور ... جراحات ... کنند از علامات الصاحب نزول

آب سیاه ... مبتلا ... قدیم را ... افتیمون ...

و در وقتیکه نزول آب سیاه ... فوری جراحات باشد

... و ... قدیم جراحات وضع نمایند و در ...

نزول آب سیاه و از واقعی رجوع کنند با دویه ...

آب ... مصنوعی ... افتیمون طلائی و کافور بمقدار

منقسم (اما قسم سیم از نوع چهارم) نزول آب سیاه است که

بطور فوری عارض میگردد و از تغییرات ... شدید و ...

این قسم ... صفراویه و همراه ...

زاویه با عدم حرکت ... و درد ... و چون این قسم

... و رطوبت ... رنگ میگردد و چون نزول

بعلاج رجوع شود فایده ... از استعمال ... حاصل میشود اما چون

مرض بطول انجامید علاج غیبت مکرر از استعمال آبهای طبیعیه گرم تقیید و اجب
ادویه مقویه محرکه (اما قسم چهارم از نوع چهارم) نزول آب سیاه شدید
و در امات شبکیه از قوه بعد دم شدن ترشح شیر و علامات اوجع
فوری در جبهه و در حاجبین است با کثرت حرارت و عدم حرکت
عنبیه و احساس برق چشمان و خوف روشنی و هیجان دم در اکثر
نوع عینی و شدیدی که با بچگان از شیر مملو شوند معلق و خالی میکردد
جهة این قسم علاج باید جمیع ادویه استعمال نمود که قادر بر رجوع دادن
شیر بند مانند اخمده فاتره: از برگ شوکران و بزرک کتان و بزر البنج

(رجوع دهنده شیر)

با شیر در جنین روز دو ضع ما هوت بخور داده مصطکی و یا کهربا
یا کندر در شب و نوشاندن دم کرده را زیانه رومی در شیر حیوانی
و مکیدن یک پستان را با طفل بزرگ و یا سگ بچه و یا بواسطه الوله
مخصوص شیر بیادکش و چون از این قسم رفتار ترشح شیر رجعت
ننمود باید از داخل رجوع کرد و بکلمه ضم [illegible] و از خارج بگوش
و مشیع ذراریح و داغ نمود (اما قسم پنجم از نوع چهارم)
نزول آب سیاه است از جهة تغییر جسمانی عصب باصره و یا عظام زمن

یا جرم

یا جرم دماغ این قسم از جمیع اقسام دیگر روی تر است و اگر چه گمان معروف
نموده باز نام باعانت تشریح علامات متفاوته هر یک از این قسم نزول
از قرار اسباب واضح در دست نموده ولی حاصل از او برای معالج بسیار
قلیل است و اکثر این قسم نزول علاج ندارد و فقط جهة اتمام تعریف
علامات هر یک باز در اینجا بیان مینمائیم — سبب آنکه در صورتیکه
تغییر جسمانی عصب باصره و یا شبکیه موجود است مریض جمیع اشیا خارجیه
از دود و یا نخ را حاطه می بیند با همراه و حرقت زننده در عمق مقله باشد
اینکه از عقب مقله خارجی بر او اثر نمایند با عدم حرکت عنبیه و کثرت حاجبیه
غیر مدور و علاوه براین علامات نزول آب سیاه مقدر رطوبت ز
هم مبتلا نزول آب سبز شود ولی اغلب اوقات این قسم در یک چشم
بانفراده ظهور نماید و بخصوص مبتلا میسازد اشخاصی را که قبلی از زدن
مرض خنازیری بوده — اما نزول آب سیاه که حادث میکردد از
تغییرات جسمانیه عظام زمن یا جرم دماغ عموم تر است در اشخاصیکه سابقا
با اعوجاج عظام یا بداء الفرنجیه مبتلا بوده اند و اکثر هر دو چشم مبتلا
منقطعه به این نوع اشیا خارجیه غیر نما باشند بدون آنکه دود و یا نخ

تنها را حافظ کرده باشد و مریض همیشه استلزام دارد و خوف روشنی
[illegible] ضعیف و طولانی گردد و اغلب صرفه کرده با حرارت
حرکت تشنج عضله جفتین و در روز عرق دکمه و چون ابصار یکلی فانی
گردید وجع تا بحال منقصی بوده رست حال منقصی میگردد و حس سامعه و
در انتها فانی گشته قوه حافظه تیره بالمره زایل و حجم عضله قلیل میگردد

علاج هر دو قسم نیز [illegible] که سابقا بیان نمودیم بسیار مشکل و نادر
[illegible] از علاج عامه مزاج تخفیف در حالت مرض موضعی عارض [illegible]

فقره [illegible] در تغییر عمل باصره بدین اسم موسوم میکنیم
بعضی از تغییرات ابصار را از جمله لوچی و نزدیک بینی و شب کوری و غیرها
و هر چند بعضی از اینها عرضند بر بعضی از امراض چشم ولی عموما توانند ذاتی
بوند و بدین جهت در این مکان تفصیل خاص لازم دارند — اما لوچی
کحالهای فرنگ بدو قسم منقسم نموده‌اند قسمی که او را استرابیسم گویند
در صورتیکه یک یا دو چشم در حین ملاحظه کردن شی خارجی از محور طبیعی خود
خارج کرده ولی با وجود این مریض بتواند باشد عضله خود را متحرک سازد
بقسمیکه او را [illegible] نامند و قسم دیگر در صورتیکه علاوه بر کج نگاه

کردن

کردن حرکت اختیاری عضله نیز معدوم شده باشد در هر صورت علامات
بطوری واضح‌اند که بیان مخصوص لازم نیست و فقط گوئیم که این دو قسم
برخی از اوقات ذاتی نیستند بلکه عرضی باشند و صریح و در دیدان معویه
و معدیه و تحت دوار استسقای دماغی — در صورتیکه این دو قسم
مرض عرضی و جدید الحصول باشند و علاج اکثر سهولت مثلا در صورتیکه
در طفل شیرخواره لوچی موجود باشد اغلب کافی است که طفل را بطوری
نگاه دارند که روشنی او طاق برعکس طرف لوچی بود و چون سن او قدری بیشتر
و تسلط والدین بر او تام باشد استعمال مخصوص عینک چوبی یا تعبیه
در عکس طرف چند روز علاج خواهد نمود و چون این علت علامت اختلاف
قوه محرکه عضلات چشم [illegible] نام فرانسوی که از مشهورترین صاحبان علم
کحالی [illegible] که علاج این علت ممکن باشد بدین نوع که قوه محرکه چشم علیل را
بواسطه شق [illegible] در قوه محرکه چشم [illegible] را بواسطه عدم [illegible] تغییر بسازد
و بدین منظور در برخی از اشخاص [illegible] را [illegible] و بعضی گویند [illegible]
فقط از یک چشم ممکن نمیبود در برخی [illegible] از [illegible] و در یک چشم او
[illegible] و چشم دیگر او [illegible] بعد [illegible] مستطیع او را مقابل چشم علیل [illegible]

محدب را مقابل چشم سالم قرار میداد که بدین نوع چنینه معالجه صحیح را حاصل
مینمود و در روشنا نام معلم ایطالیانی در حین بستن چشم سالم را بخواندن
کتاب باعانت چشم علیل مشغول میساخت و فی الجمله بدین نوع در مدت یکماه
علاج کامل نمود و در دختر بیست و یکساله که از طفولیت بلوچ چشم چپ
مبتلا بوده است — نوع دیگر علاج لوچ بعمل میاید است که در کتاب کمالی
حکیم پولاک تفصیل او را بیان کرده اما نزدیک بین — (اما نزدیک بینی)
واضح است که در حالت طبیعی قوه انطباق حد و معین دارد که کمتر یا بیشتر از
او نمیتواند نمود مثلا چشم سالم خط متداول را در یک وجب دور بخوبی
میخواند و شی صغیر را در ۳ الی ۴ وجب بخوبی تشخیص میدهد پس در صورتیکه
شخص جهة خواندن ضرور داشته باشد کاغذ متداول را در نیم وجب از چشم
دور نگاه بدارد تا خواندن برا ممکن باشد آن شخص را نزدیک بین گویند
و چون بالعکس جهة خواندن لازم شود که شخص خط متداول را از چشم
زیاد دور نگاه بدارد آن شخص را دوربین نامند — سبب نزدیک
بینی چون منوط است بعلم طبیعی تفصیلی در اینجا ندارد و علاج علامات
خاصه او از خود اسم او معلوم است و علاج این علت بعضی از اوقات
طبیعی است

طبیعی است بدین نوع که چون منوط بهیجان دم و در سن لبود فصد و مسهلات
بار وه اغلب مفید اند و نیز شود که مریض بواسطه تربیت متدرجا چشم خود را
بکمالات طبیعی برسانند اما همین اینکه مرض زیاد شده تکثیر علاج منوط
باستعمال عینک مقعر و در این صورت شرط کلیت که از ابتدا و
رجوع شود بعینکی که نه زیاد دوربین و نه زیاد نزدیک بین کند بجهة آنکه
اگر باز نزدیک بین بود باز چشم متغیر در زحمت خواهد بود چه زیاد دور
بین باشد چشم باعادت خواهد گردید و در ضمن استعمال عینک باید بجهة
او را اوقات مقابل چشم نگذاشت و بجهة کارهای متداول که عینک
ضرور نباشد او را استعمال ننمود فالا در وقت نگذاشتن عینک
چشم علیل شق و دور نماید — اما دوربینی ضد نزدیک بینی است
بدین نوع که مریض اشیاء دور را بسهولت تشخیص میدهد و بالعکس خط
متداول را نتواند بخواند تا او را بقدر ۳ الی ۴ وجب از چشم دور نگاه
ندارد و بجهة اینکه اشیاء بعیده از اشیاء قریبه بیشتر روشنی لازم
دارد لهذا قاعده دوربین ها در این است که قطره از خواندن کاغذ
خلف سر را مقابل پنجره قرار میدهند تا کاغذ روشن تر باشد یا در شب

کتاب را پشت چراغ و دست را مانند آفتاب گردان بالای چشم نگاه میدارد
تا شعاع روشنی کمتر متفرق گردد و اگر چه بعضی از اوقات علاج این علت از
مشق و تربیت حاصل شده است ولی عموما منوط باستعمال عینک محدب است چنانچه
در نزدیک بینی عینک مقعر مفید میباشد — اما دو بینی مانند لوچی دو قسم است
اول اینکه مریض شئ را دو دفعه میبیند در وقتیکه هر دو چشم باز باشند چون یک
چشم را می‌بندد شئ مذکور را فردی میبیند نوع دیگر اینکه بیک چشم شئ مذکور را
دو دفعه میبیند ولیکن آن شئ دو دفعه دیده میشود بهم چسبیده نیست و یکی از یکی
دیگر معین تر است در صورت اولی سبب اغلب لوچی است و در صورت ثانیه
دو بینی اکثر حاصل میشود از لکه یا اثر جرحی در وسط قرنیه یا در وسط جلیدیه یا
علت مولودی است بجهة موجود بودن دو حدقه — در بعضی از اوقات دیگر
این علت عرض یا علامت امراض دیگر است مثل اینکه دیده شده است
در ادوار بعضی از [illegible] نزول آب و در اختناق رحم و در مالیخولیا
علاج این علت در وقتی که اسباب معین باشد منوط برفع او است
ولی در بعضی از اوقات سبب معین نیست و در این صورت وضع
ذراریح در قرب چشم بهتر و مفید تر است از جذابات در محل بعید

اما روز کوری

اما روز کوری در این حالت مریض از صبح تا شب قلیلی یا هیچ نمی‌بیند
اما در شب ابصار ایشان نزدیک بکمال طبیعی است و این مرض عکس شب
کوری است و بسیار کمتر از او یافت میشود و بعضی از اوقات روزکوری حاصل میگردد
وقت اتساع حدقه غیر طبیعی که در فقره سیم از جزء دوم از جلد دوم بتفصیل او بیان
گردید از جهة ورود شعاع روشنی زیادی بشبکیه که نمیتواند آنها را قبول و ضبط نماید
و بعضی از اوقات دیگر سبب او هیجان شبکیه است که نور را قبول نکرده سبب ضیق
حدقه میشود یا اینکه لکه در وسط قرنیه یا آب مروارید قلیلی الحجم در حین روز مانع
از دخول روشنی است ولی در شب حدقه بجهة تاریکی گشاده شده شعاع خارجیه از
اطراف لکه یا از آب مروارید بشبکیه میرسند و بعضی از اوقات دیگر هیچ سبب
معین نیست و در این صورت علت را عصبانی نامند و از این تقاریر
معلوم میگردد که این حالت اغلب عرض یا مرض است بنا علیهذا در وقت
موجود بودن هیجان شبکیه برفع او بپردازند با حالت علاج داخلی [illegible]
و چون علت منوط بود بآن او حدقه رجوع شود بعلاج او از قراریکه قبل
این در فقره سیم از جزء دوم از این جلد دویم مذکور شده است و چون
کوری عصبانی فقط باشد علاج نزول آب سیاه عصبانی مذکور در فقره

در اینجا نیز جایز است — اما شب کوری — حالتی است مخصوص از
وقت غروب آفتاب الی الطلوع بدون نقص ابصار از طلوع آفتاب تا غروب او
و اغلب اوقات این حالت خاص همراه است با صداع و نقصان اشتها که در تب
مینا به و یا علامات هیجان دم مشهود یا امتلاء معده و جز از اوقات این
ذاتی است و یا ... در حیوان سیاه بیان فرنگ دیده شده است
بهترین علاج او استعمال شمع ذراریح پرنده در قرب مقله است همراه استعمال
داخلی شش مثقال نمک فرنگی مسهل دو روز یک دفعه و فصد و شمع علق در
پیرامون مقله و غیره تعریف دانیم که در سنه ۱۸۰۵ عیسوی چون سرباز از فرانسیس در
یک شهر مبتلا به این علت گردیده با آسانی شفا یافتند از استعمال
کبدکا و آب نیز و طبیب مشهوری تالیس نام که در باره تجربیات خود کتابی بسیار
با فایده تصنیف نموده است گوید که یک دفعه در یکی از شهرهای فرنسه در حین قحط
بزرگ حیوانات عیسویان اکثر اهل آن شهر مبتلا به شب کوری گردیدند ولی
بسهولت از خوردن کبد خوک شفا حاصل نمودند —

جزء سیم از جلد دویم در بیان امراض عینی که لاحق به حجاب ملتحمه است
و مشتمل است بر دو فقره فقره اولی در ورم خارجی مقله

علامات درجه اول — در حین خشونت غیر طبیعی مقله اول صلبیه و بعد
سرخ میگردد و حرکات مقله و جفنین سبب وجع شوند و هرچند کدورت
در این اوقات حاصل نگردیده باشد ولی شفافت طبیعی قرنیه معدوم است
و بتدریج وجع تزاید و حرارت بر حس نماید و خشونت چشم بیشتر گشته
ملتحمه بر دور خود جمع میشود و اطراف قرنیه را بطور لحم زائده احاطه مینماید
از شکل مجموع معلوم است و قرنیه سرخ کبود گردد و بجهت این تغییر لون
وحدقه غیرنمایان و بعد علیل همراه شدت یا ضعف حال ربطی —
علامات درجه دویم — آماس و حمرت قرنیه تزاید نموده و مریض در میان
و در خلف طبقات چشم حاصل میشود و قرنیه ابتداء سفید و چون زیم آلوده
رسیده زرد رنگ بالاخره منفجر گردد و سپس انفجار نوعی مقله طبیعی
لیکن بدون شکل و غیر متحرک باقی میماند اما چون علاج در درجه اول اتفاق
بوده باشد شود که درجه ثانی بدون علامات رو به بهبود نماید و در هر حال از
اوقات با انتهام تکمیل رود — اسباب این مرض — اغلب ورود ضربه
و وجود اجزاء خارجه مابین مقله و جفنین است بسیار خطرناک و صورتیکه
از نیش زنبور لعلا آمده باشد و چون نیش در چشم مانده باشد اکثر ورم

خارجی مقله مبدانج شود بوم تا م چشم **تعلم منه المعرفة**
در درجه اول چندان ردی نیست بجهت اینکه در این درجه زوال ورم بعضی
اوقات ممکن است اما چون طبیب در اول این مرض نرسد در درجه ثانی بدون شک
همراه علامات ردیه بروز خواهد نمود و اگر چه ندرتا امید هست که مقله بکلی فاسد
نشود ولیکن در هر صورت لبنی از رو در ریم لکه های قرنیه و لبلبی از التصاق قرنیه
عنبیه بالتصال غیر طبیعی او باقی خواهد ماند **اما علاج** علاوه بر علاج
فصد وریدی داخلی و موضعی که در ورم عنبیه و ورم شبکیه مذکور گردید
شرط علاج بلنهایت مفید خواهد بود و چون بدرجه ثانی رسید بزودی
منفجر سازند تا ریم زودتر خارج شده بداخل نتواند نزول نماید و در جمیع
حرارت خشک یا عاقت کمادات حاره و بخور زیره تا لوده سازند تقطیر
افیون دیا بدین نسخه بگیرند عطر صعتر چهار جزء دهن فراری کرده
چهار انگشت صد جزء دار داخل جهت تقویت مزاج پوست کنند داده
شد کافور و نقط سفید امراد اغذیه مقویه دهند ...
چنانچه قبل از این بیان نمودیم این ورم اغلب ورم شبکیه یا ورم عنبیه
که بجمیع داخله مقله سرایت نموده باشند منقسم گردند بدو درجه اول
تشخیص

تشخیص داده میشود از وجع شدیده که بسرعت تمام مقله و حاجبین و رأس
سرایت نمود علی الدوام تزاید کند همراه احساس برق چخماق مانند و ظلمت
و ضیق حدقه و چون از شدت ورم ابصار بکلی فانی گردید حدقه نیز بالتمامه
شود چنانچه از شکل انجمادی معین است و عنبیه که در حالت طبیعی کبود بود سبز
رنگ گردد و اما س در حین انضمام کرده حجم بیت مقدم را صغیر می نماید و صلبیه
و ملتحمه حمرت شدیدی بهم رسانند و حمای شدیدی بروز کند — درجه دوم
در این جا وجع منقص با احساس برودت و حرارت منقطع در مقله و قشعریره
تمامی بدن علامت اند حصول ریم را که در بیت مقدم داخل شد بواسطه حرکت
تغییر مکان مینماید و چون مقدار آن ریم زیاد گردید همراه وجع شدید قرنیه را
منفجر سازد و بسبب آن خروج ریم محتویات مقله بکلی ضایع گردد **علاج** درجه
اول ماننده علاج ورم شبکیه و ورم عنبیه است که قبل از این ذکر شد اما اجتناب
شود از شرط ملتحمه و چون مرض بدرجه ثانیه رسید برنگ در بیت مقدم جمع گردید
اولا سعی نماید ملکه آن ریم جذب شود و قرنیه منفجر گردد و بدینجهت وضع حرارت بزودی
نماید و با مالت قلم نقاشی روزی سه الی چهار مرتبه تقطیر افیون داخل حضار
و تسمیع ذراریح ببرند در پس گوش و در خلف عنق و در صدغین قرار دهند

و چشم را باعانت نشتر منفجر نزد تا خوف ترکیدن او نباشد
چون در وقت منفجر شدن ریم اغلب بطور غلیظ است که بسهولت نمیتواند خارج
شود قطور مطبوخ گل بابونه [illegible] خروج او خواهد شد فقرهٔ سیم در موسرج
بدین اسم موسوم میسازند [illegible] تغییر [illegible] در برآمدگی قرنیه که ندرتا
مشاهده و اغلب [illegible] است بواسطه اتصال غیر طبیعی [illegible] که نتیجه او عدم ابصار
باشد و این علت که صورت او در شکل نور دوم و چشم کشیده شده است
ندارد به برآمده گی مشابه قرنیه که [illegible] از این در فقرهٔ ششم از جزء اول از جمله
پرده چشم [illegible] اینکه در برآمده گی مشابه قرنیه فقط قرنیه از حالت طبیعی خارج
شده است و بالعکس در موسرج مختلفه [illegible] مبتلا باشد در این علت عارض
میشود از ورم نوع داخلیه [illegible] بخصوص [illegible] و طبقه داخله قرنیه [illegible]
این مرض بسیار مختلف است مثلا [illegible] که شخص او [illegible] و تاریکی باقی باشد
امید است که موسرج علاج شود یا بد [illegible] ابصار [illegible] چون هیچ [illegible] باقی
نباشد [illegible] که موسرج [illegible] ابصار با وجود این جهت [illegible] نماید و در
که در ورود عروق [illegible] موجود باشد احتیاط تام است از استعمال ادویه [illegible]
بجهت اینکه خوف کلی است که از استعمال آنها [illegible] منقوم شده [illegible]

فایده

فایده کرده و سهولت [illegible] ورم [illegible] بدماغ نموده هلاک سازد و شنیده ام که موسرج
بتدریج یا بطور فوری عارض گشته و که بعضی رسیده و دیگر نمونه نماید و هم ندرتا
دیده شده است که متصل [illegible] شده که ترکیده و جمیع رطوبات چشم خارج گشته
[illegible] اما علاج — در صورتیکه موسرج ناقص [illegible] بعضی فقط قسمی از قرنیه را
مبتلا ساخته باشد بعضی از اوقات علاج بواسطه ادویه قابضه مثل مطبوخ [illegible]
و حفظ حاصل کرده [illegible] برآمده گی فرو نشست بدون تخفیف در ابصار
و بعضی از اوقات دیگر جهت تحلیل برآمده گی [illegible] شوره [illegible] رجوع کرده
[illegible] ببایند در استعمال این قسم ادویه کمال کمال احتیاط نمود و چون
بسهولت [illegible] سالم مانده قرنیه [illegible] ضرور نماید بخصوص [illegible]
در ورود عروق [illegible] موجود باشد و بدین جهت قلم نقاشی را [illegible] آلوده نموده
[illegible] موسرج [illegible] را از یک [illegible] دور [illegible]
احتراق قرنیه حادث گردد [illegible] بقلم نقاشی دیگر [illegible] تازه باشد
[illegible] نمایند [illegible] موسرج [illegible] بعد است بعضی از اوقات
از استعمال [illegible] نتیجه [illegible] حاصل [illegible] دیده شده است [illegible]
که بدو [illegible] شود قطور [illegible] از جمله لوازم

تا عنبیه متحرک گشته انفصال جزء طبیعی حدقه بلکه فانی گردد — بعضی از اطبا در

موردی تمام علاج بیهوده نموده تمامی مقله را از خارج بیرون زنند و بعد از زوال ورم مقله

[illegible] سفید نهند — جزو چهارم از مقاله سوم در امراض کره چشم و اسباب آن

مشتمل است بر سه فقره **فقره اول در ورم عام چشم**

این مرض را نیز اطبا به دو درجه قرار داده‌اند — درجه اول علامات او ابتدا

[illegible] زننده شدیدی در مقله [illegible] با حمرت ملتحمه و صلبیه و چون حمرت شدید

[illegible] ملتحمه [illegible] مقله مذکوره در فقره اول از جزو

از [illegible] حرکت عنبیه [illegible] فانی شود و [illegible]

تشخیص اجزاء خارجیه [illegible] گشته [illegible] مقله [illegible] حرکت مقله

نیز [illegible] بالآخره ورم [illegible] شدت ورم [illegible]

منقلب [illegible] شده مقله [illegible] کرده [illegible] ظهور نماید که بسیار از

مرکب است به هذیان — درجه دویم از تزاید ورم ملتحمه [illegible] کرده و درد

[illegible] متصل بوده منقضی نگردد با تغیر حرارت و برودت [illegible]

مقله [illegible] آمده کبودلون گردد و قرنیه سفید بالآخره زرد شده چنانچه از

[illegible] درد [illegible] گاه [illegible] آورده [illegible]

[illegible]

[illegible] شدیدتر شود تا بالآخره ورقی از این تزاید و جمع قرنیه ترکیده رطوبات

همراه جلیدیه و رطوبت زجاجیه خارج شود چون از قصور در استعمال تدبیر [illegible]

[illegible] درجه اولی شدت ورم ساکت نشده باشد شود که غانقریا و [illegible]

ظهور نموده مریض را به هلاکت رساند **علاج** منوط است با استعمال [illegible]

چون فصد و وضع علق در دور چشم و شرط ملتحمه سهل است که در وقت

موجود بودن [illegible] فصد و داغ و اجب [illegible] همراه فصد ورم داخلی چون بلادونا

و [illegible] نباتیه [illegible] چون مرض به درجه دویم رسید معلوم

کرامید [illegible] بودن [illegible] طبیب است که باعانت [illegible]

[illegible] کند [illegible] چشم [illegible] که باعث شدت وجع [illegible]

و [illegible] از داخل رجوع شود با ادویه [illegible] و [illegible] کنند و اگر [illegible]

[illegible] نقاط سفید [illegible] نقطه [illegible] کرده [illegible]

[illegible] تا مانع شود [illegible] در [illegible] علامات غانقریا ظهور نموده

باشد [illegible] مطبوخ [illegible] پوست [illegible]

[illegible] استعمال [illegible] کافور و [illegible] مانع از سرایت او گردند —

فقره دویم در نقصان تغییر مقله — حجم مقله [illegible]

باشد مختلفه قشیری شود نوعی اینکه رطوبت زجاجیه و بیضیه خارج شده
قرنیه غضروفی بهم رساند که پس از نمو مجدد رطوبت بیضیه فانی گردد نوعی
اینکه از شدت ورم ملتحمه و خارجی عام مقله ریم حاصل و خارج شده مقله
صغیر یا بکلی فانی شود نوعی اینکه حجم مقله صغیر شود بدون ورم ولی مقدم
همراه بودن مزاج نقرسی و در این نوع اخیر تشخیص نوعی واضح است که جان
علامت او باعث لطوبی کلام است هر چند عموما علاج بسیار نادر است
ولی باز بر طبیب است که باعانت ادویه ضد نقرسیه خاصه و مقویات و چوبکنها
شراب کنه کنند دا عشان ازنها مانع گردد تزاید نقرسی را چون با وجود این
فانی گردیده بواسطه قرار دادن چشم مصنوعی برفع بدهیولائی صورت پردازند

قرح سیمیر در دوال چشم

مقله در این حالت عظیم گردد بقسمیکه جفنین دیگر نتوانسته او را پوشانند
و اجزا رنگ فانی و صلبیه مانند سرب کبود شود و عروق دمویه صلبیه و ملتحمه پر آمده
گردند با ورم سیاه رنگ قرنیه شبیه شده بنوعی و مقله و ضیبه حرکت ننموده
چون این علامت طول انجامد حقیقتا بیچ نیز نزول آب سبز بدو مرکب شده و هر
چند از تعریف این علامت معلوم می آید که هیچ انهار موضعی موجود باشد و استعمال
... نتوان

بسم الله الرحمن الرحیم

چنین گوید احقر عباد الله محمود ابن محمد کاظم محلاتی که این رساله را ترجمه نموده ام
مانند کتب لغت به ترتیب حروف تهجی مرتب ساخته و در هر مرض نسخه های معموله را
مذکور نموده امید که مقبول طبع اهل فن شود

(آبله)

آبله (مرهم ضد داغهای آبله) صابون ۱۰ گرم گلسیرین ۱۲ گرم
سحق و صلایه نموده و با و بیغز ایند روغن با پلیتن ۲۰ گرم
این مرهم بعقیده مصنف جهة سقوط داغهای آبله صورت در
صورتیکه از اول بمالند یا قبل از استحاله نقطه ها به چرک سیاه
مفید است (مرهم ضد قرحهای آبله) (جوهر مازو ۲ گرم)
پنبه روی ۲ گرم کلمن ۲۵ سانتی گرم عصاره طباشین ۱ سانتیگرم
موم روغنی ۳۰ گرم مرهمی جهة ترمیم داغهای آبله مجروح بساز نزد و در
حاصله این قرح اجزاء مریض را به آبی که دارا چند قطره تعفن
ضد ابله است شست شو دهند (آب سیاه) مالیده شده

(آب سیاه)

آب سیاه عطریه جاسف ۳۰ گرم بلسان فیورا وانتی ۱۵ گرم
جوهر اسطوخودوس ۱ گرم مخلوط نموده در صورتیکه آب سیاه افراط از
مبتلا که بسته اوز به مرتبه با این مرهم شقیقه را چرب کرده و مستعمل فرایع گردد
لوازم شقیقه و بیشانی از سیاه داشته و مسهلهای خفیف نیز بنوشند

(مرهم ضد آب سیاه)

اکسید کوئور ۱ گرم   پیپرموک ۱۰ گرم بدقت مخلوط نموده

روزی سه مرتبه بیت الخلا شقیقه را در اسهال که سببش افراط نبا[illegible]

باشد تزریق نمایند و یک ساعت بعد از چرک این مرهم را پاک کرده با گوشه

پارچه را ضخیم [illegible] نموده پس از استعمال مرهم مرتبه الی شقیقه ها

شمع های منقط ارسال دارند سهل ها [illegible] نیز مفید است

علاج ایسیاء الکلی که سه نفر مبتلا به آب سیاه شده بودند سببش افراط

در شراب بوده [illegible] مسهل و چند روز [illegible] به توسط [illegible]

بعد از مستراید علاج کرده بدین طرق که روز اول ۱ نخود و روز

هر روز ۵ نخود افزوده تا اولین علامات مسموم بید پیدا شد آنوقت

مشغول [illegible] شود که دید مریض [illegible] روز بلاعت خواهد شد   (واشره وارد)

(آب مروارید)   قطره [illegible]

آب [illegible] ۱۰۰ گرم   شکر [illegible] ۲۰ گرم   عصاره بلادون [illegible] گرم

مخلوط کرده و روزی چند قطره در چشم اشخاصی که بطریق [illegible] عمل شده

تا بجا که تا [illegible] و نیز برای [illegible] مقصود

این نسخه را [illegible] معمول داشت

آب مقطر ۱۰ گرم   عصاره بلادونا [illegible] گرم حل نموده

پنج روز به پنج روز چند قطره در چشم عمل شده تا صدقه را

وسیع نگاه داشته در [illegible] [illegible] و خلاف آن

معاونت نماید   استسقا

(استسقاء) حب [illegible]

جلب مسحوق   ریوند چینی مسحوق   سقمونیا مسحوق   ملک ۳۰ سانتی گرم

الا طریم ۳۰ سانتی گرم   بی طرطرات [illegible] سولفات [illegible] ملک ۵۰ گرم

شربت زنجبیل به قدر لزوم فی [illegible] حب ساخته روزی یک یا ۱۲ حب انها را

در اقسام مختلفه استسقا مفید است   (معجون مدر)

سولفات [illegible] گرم کربنات [illegible] گرم   تعفص [illegible] گرم تعفص [illegible] گرم

عسل سفید ۶۰ گرم مخلوط جهة زیاد کردن ترشح کلیه در اقسام مختلفه

استسقا تا به چهار روز چند قاشق چای خوری مصرف کنند و [illegible]

مکرر نیز مجوز است   (تمریخ مدر)

تعفص [illegible] تعفص [illegible] [illegible] تعفص سورنجان ملک ۱۲ گرم

امونیاک [illegible] گرم مخلوط کرده روزی [illegible] دفعه شکم و [illegible] را چرب کنند

(حب ضد استسقاء)   عصاره [illegible] اکرم   [illegible] سانتی گرم

۱۰ حب نموده ۶ تا ۱۰ دانه برای رفع تهیج و استسقا [illegible]

[illegible] روزمره [illegible]

با [illegible] ۱۵ تا ۲۰ نخود [illegible] لای حب [illegible]

از اثر ترکیب این دو دوا [illegible] شود که علامات رو [illegible]

که [illegible] مرض شود اگر [illegible]

و مرض [illegible] توانند کرد (حب [illegible] استسقا)

روغن کرچک [illegible] ۵ قطره   [illegible] ۲ سانتی گرم

اشق ۰.۳ سانتیگرام زنجبیل مسحوق ۱ گرم صبر با شیره عصارهٔ بابونه ۵/۲ گرم

۲۰ حب نموده هفته‌ای سه روز هر روز یک الی سه حب برای رفع استسقاء و در امراض کبد و طحال مجوز است (شربت مدر)

شوره قلمی ۰.۵ سانتیگرام سکنجبین عنصلی ۳۰ گرم

شربت اسپرزه ۴۰ گرم جوشانده ساقهٔ ریشهٔ زیان ۱۰۰ گرم

ساعت به ساعت یک قاشق قهوه‌خوری میل کنند (گرد مدر)

گرد عنصل ۰.۵ سانتیگرام گرد برگ دیژیتال ۰.۵ سانتیگرام

شوره قلمی مسحوق ۲۰ گرم مخلوط کرده ۱۵ بسته به پیچند روزی سه الی چهار بسته برای اقسام مختلفهٔ استسقاء میل کنند (ایضاً)

مونفات جوهر لیمو مسحوق ۶ گرم طرطیر مصفا مسحوق محلول ۶ گرم

شوکران مسحوق ۶ گرم برگ دیژیتال مسحوق ۱ گرم مخلوط نموده

۴۰ بسته به پیچند جهت تهیج اطراف ساقها روزی یک بسته الی ۸ بسته میل کنند

(شراب مدر) قشر عنصل برگ دیژیتال ملکه ۱۰ گرم ۱۲ گرم داروچینی مسحوق

استات دو پطاس ۱۵ گرم شراب ۵۰۰ گرم بقانون دوا سازی

ب روز صبح ناشتا ۳ قاشق غذاخوری میل بنوشند (استسقاء زقی)

(در استسقاء زقی)

حب جهت استسقاء زقی کلوکنت مسحوق دیژیتال مسحوق عنصل مسحوق

ملکه ۲ گرم سوفوره دانتیون عصارهٔ بکمپیری ملکه ۲ گرم

۱۰۰ حب نموده هر نیم ساعت یک حب میل کنند

استسقا

(استسقاء مفاصل)

(غسول ...)

نمک نیترات دامانیاک (۱۰ گرم) آب مقطر (۵۰۰ گرم)

حل کنند پارچه را در این آب تر کرده روی زانو ببندند بعضی علاوه بر این بعضی

با یک خنجر مفصل را فشار داده و محلول تنتور دیود در آن تزریق می‌نمایند

اگر بدین نحو ترشح معلوم نشد باید عمل را منقطع استقا جست

(علاج استسقاء مفاصل) در استسقاء زانو که بیشتر و تقسیم

با نقرس و غیره باشد و بعلت علامات حاده برطرف شده باشند دکتر ...

بدین نحو معالجه می‌کند اول زانو را از یک طبقه ضخیم از پنبه داده

باید پوشانید بعد علی التوالی در دوران کف که بعد از شش الی نه گرم

انداخته و ... باید تمام زانو را فراگرفته و از اطراف مفصل

مفصل تجاوز کند و همچنین ... باید به درجه‌ای باشد که دست نتواند

تحمل آن گشته علاوه بر این از ... با ... بیوت ... یا سبب عرق

شود ... و در این صورت استسقاء ... برطرف می‌شود و

... استسقاء مفاصل ... باشد ... حرارت را ... معالجه

(در اسهال)

(اسهال) (حب ... اسهال)

دیاسکردیم (۱۰ گرم) ... (۱۵ گرم)

۱۵ حب کرده شبانه روزی سه تا شش حب ... جهت ... اسهال

مجوز است و ... قولنج ... شکایت کنند ...

که در آن ۱ قطره یا ۵ قطره لودانوم [illegible] باشد نمایند (معجون ضد اسهال)

و با سکرودیم ۱ ۸ گ) کاتوی مسحوق ۲۰ گرم کلمبو مسحوق ۲۰ گرم

شربت [illegible] بقدر کافی معجون نموده بجهة رفع اسهال و آوردن اشتها تا

۳ چهار روز مصرف کنند (ایضاً معجون قابض) و با سکرودیم ۵ گرم

کاتوی مسحوق ۱۰ گرم) سوبنیترات بیسموت ۱۰ گرم افیون مسحوق ۵ سانتیگرم

شربت لیمو بقدر کافی معجون نمایند [illegible] در دل درد و اسهال تا

پنج روز مصرف کنند — شربت ضد اسهال عصاره [illegible] ۵ سانتیگرم

سوبنیترات بیسموت ۲ تا ۵ گرم — [illegible] ۱ گرم شربت لیمو

۵ گرم [illegible] داده [illegible] قاشق قهوه‌خوری مصرف کنند هر وقت [illegible]

[illegible] تا دو مخلوطات شربت [illegible]

نموده و با آب [illegible] (سفوف ضد اسهال)

سوبنیترات بیسموت ۲ گرم [illegible] ۲ گرم [illegible]

مخلوط کرده به ۳ قسمت نموده [illegible] قبل از غذا [illegible]

پرهیز از [illegible] واجب [illegible]

در روز [illegible] — اکزما (داء السعفه)

[illegible] اکزما — [illegible] ۲ گرم [illegible] ۱۰ سانتیگرم

[illegible] ۵ سانتیگرم مخلوط نموده از این [illegible]

[illegible] (اکزما) [illegible]

[illegible] ۸ تا ۱۶ گرم [illegible] ۳۲ گرم [illegible] دو گرد

در ابتدای اکزما بجهة رفع [illegible]

هر روزه یا اقلاً هفته سه مرتبه [illegible]

تمام [illegible]

[illegible] کلسیم [illegible]

کلسیم [illegible] گرم [illegible] ۴ گرم [illegible] ۳۰ گرم

مخلوط بجهة رفع اکزما [illegible]

[illegible]

[illegible] پاک [illegible]

[illegible] غسول ضد اکزما — [illegible] ۸ گرم [illegible]

[illegible] ۵ گرم [illegible] ۸ گرم آب ۲۰۰ گرم [illegible] این

مخلوط جهة [illegible] که اغلب با اکزما [illegible]

[illegible] حبوب ضد اکزما [illegible] ۵ سانتیگرم

[illegible] ۵ گرم ۵۰ حب نموده [illegible]

[illegible] دانه [illegible]

[illegible] از معالجات [illegible]

[illegible] الدم [illegible]

[illegible] حبوب [illegible]

[illegible] ۵ سانتیگرم [illegible]

۵ سانتیگرم ۱۰۰ حب نموده از روزی [illegible] دانه شروع کرده [illegible]

[illegible]

(مرهم اسید بوریک) اسید بوریک ۵ گرم وازلین ۱۰ تا ۱۵

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(مرهم ضد الرماتیسم) اسید سالیسیلیک ۱ تا ۲ گرم وازلین ۳۰ گرم
مخلوط [illegible] (مرهم ضد الرماتیسم) روغن [illegible] ۳۰ گرم
گلیسیرین ۱۰ گرم [illegible] ۳۲ گرم (تنتور [illegible]) [illegible]
[illegible] ۴ تا ۶ گرم این مرهم [illegible]
از [illegible] **شیاف ضد الوجع [illegible]**
اسید [illegible] ۹۰ سانتیگرم [illegible] ۵ گرم [illegible] شیاف [illegible]
[illegible]
[illegible]
الکل ضد المرض [illegible] (غسول [illegible]) [illegible] ۱۵ گرم
[illegible] ۱۰ گرم آب ۷۵ گرم [illegible]
[illegible] **(مرهم ضد [illegible])** مرهم
اسید [illegible] ۹۰ سانتیگرم [illegible] ۳۰ گرم مخلوط [illegible]
(محلول ضد [illegible])
اول [illegible] و بعد [illegible]
اسید [illegible] ۳ گرم الکل [illegible] ۹ تا ۱۲ گرم [illegible] این
محلول را [illegible] ۳ مرتبه با قلم مو روی [illegible]
[illegible] **(الم الجلد [illegible])**
علاج [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

و جهت [illegible] وجع [illegible]
[illegible] حمام [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] **(اعمال [illegible] وجع العظام)**
[illegible] ۵۰ سانتیگرم [illegible] ۲۰ [illegible]
[illegible] استخوان [illegible]
[illegible] **سفوف ضد وجع العظام**
[illegible] ۲ سانتیگرم قند [illegible] ۲ گرم [illegible] مخلوط [illegible]
[illegible] **علاج [illegible]**
[illegible]
[illegible]
اعمال [illegible] [illegible]
[illegible] ۲ گرم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۱۲ [illegible]
[illegible]
[illegible] ۱۵ سانتیگرم [illegible] ۲۴ گرم [illegible]

[illegible] محلول [illegible]
[illegible] جهت امراض جلدیه [illegible]
[illegible] اسید [illegible]
[illegible] موم [illegible] ۳۰۰ گرم این مرهم را [illegible] جلدیه
[illegible] استعمال نماید امراض [illegible]) [illegible]
[illegible] ۱۰ گرم صمغ عربی [illegible] ۵۰ سانتی گرم [illegible]
[illegible] این خمیر را [illegible] استوانه [illegible] طول [illegible]
[illegible]
[illegible] شیاف [illegible] استعمال کنند [illegible]
[illegible]
[illegible] ۱۰ گرم [illegible] گرم [illegible]
[illegible] ۱۰۰۰ [illegible]
[illegible] طریق دیگر استعمال [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] گرم [illegible]
[illegible]
[illegible] گرم [illegible]
[illegible]
[illegible] شیاف [illegible]

(امراض [illegible])

[illegible] ۱۱ گرم موم [illegible] گرم [illegible] ۶ گرم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شیاف [illegible] گرم [illegible] گرم
[illegible] شیاف [illegible]
[illegible] ۳۰ گرم [illegible]
[illegible] امراض [illegible] گرم ۳۰ گرم [illegible]
[illegible] گرم [illegible] امراض [illegible]
[illegible] استعمال نماید [illegible]
[illegible] ۳۰ گرم مخلوط [illegible] نماید محلول [illegible]
[illegible] ۱۰ گرم [illegible]
[illegible] گرم [illegible] ۳۰ گرم مخلوط نموده [illegible]
[illegible] محلول [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] گرم
[illegible] گرم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

([illegible] امراض [illegible])

(علاج [illegible])

[illegible] بعد از [illegible]
[illegible] بالنتیجه علاج
انقباض عضلات [illegible] کلیتاً برای [illegible] چند قطره محلول [illegible]
[illegible] علاج قطع عضلات [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] امراض [illegible]
[illegible] عصاره [illegible]
[illegible] ۲۰۰ گرم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (حبوب [illegible])
عصاره [illegible] ۳۰ سانتیگرم [illegible] ۲ گرم
[illegible] ۳۰ [illegible]
روزی ۳ تا ۴ حب [illegible]
[illegible]
[illegible] عصاره [illegible] عصاره [illegible]
[illegible] ۳۰ گرم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(شیاف حلق) [illegible] ۵ گرم عصاره [illegible] ۳۰ سانتیگرم
عصاره [illegible] سانتیگرم [illegible] ۵ گرم جهت یک شیاف [illegible]

(امراض قلب)

[illegible] امراض قلب استسقاء [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] استسقاء [illegible]
[illegible]
[illegible] استسقاء [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] استسقاء [illegible]
[illegible] نقوع [illegible]

آب [illegible] ۲۰۰ گرم [illegible]
[illegible] استسقاء [illegible]
[illegible]
[illegible] استسقاء [illegible]
[illegible]
[illegible] (معجون ملین)
شراب [illegible] ۵ گرم [illegible] ۱۵ گرم
[illegible] ۱۰ گرم [illegible] ۵۰ گرم
آب مقطر ۵۰ [illegible] گرم [illegible]

استسقاء [illegible]

و خصوصاً استسقائی که از مرض قلبی هم رسیده باشد روز ۳ تا
۴ قاشق چای خوری [illegible] روز [illegible]
حب [illegible] (حبوب خلط [illegible] عصبانی)
[illegible] ۲۰ سانتیگرم [illegible] ۲۰ سانتیگرم
[illegible] ۲۵ سانتیگرم ۸ حب نموده یکی صبح
و یکی شام [illegible]
[illegible] وقت غذا با شراب مخلوط
کرده بخورد حبوب مسکنه [illegible] ۵ گرم
[illegible] ۳۰ سانتیگرم کافور مسحوق ۲ گرم
[illegible] ۴۰ حب نموده [illegible]
[illegible] (مسکن [illegible] وجع الفؤاد)

وجع الفؤاد

[illegible] ۲۵ [illegible] ۵ سانتیگرم
[illegible] ۱۰ قطره [illegible]
مرهم ساخته [illegible] وجع الفؤاد موضع [illegible]
مرهم [illegible]
کرد [illegible] استعداد [illegible] شربت
ضیق النفس [illegible] ۱ تا ۲ گرم
[illegible] ۲ تا ۴ گرم [illegible] ۲
[illegible] ضیق النفس
[illegible] است [illegible]
[illegible]

[illegible] عصا [illegible] قرار داد و [illegible] ضیق النفس
[illegible]
ضیق النفس [illegible] ضیق النفس استسقائی [illegible]
[illegible] (حبوب مسهله)
[illegible] ۱ گرم [illegible] ۴ گرم [illegible] ۲ گرم ۳۰ حب
استسقائی
کرده روزی [illegible] مزاج [illegible]

(یرقان)

[illegible] حبوب ضد یرقان [illegible] ۴ گرم
[illegible] ۵ گرم [illegible]
روزی [illegible] غذا میداده [illegible]
[illegible]
حبوب [illegible] صفراء) [illegible] گرم
[illegible] ۱۰ حب [illegible]
[illegible] علاج
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
استسقائی [illegible]

و لوزه قلولوست کنه کنه و این اعمال کلیه و روده را زیاد کنند
در صورتیکه ترشح مفرطی در صفاق دست داده باشد عمل
بزل را مجری داشته و دقت نمایند که مایع بتأنی خارج شود علاج

احتقان حاد کبد ـ تنقیه و جمع غضب [illegible] و حوالی [illegible]
[illegible] ترکیبات ـ و درم [illegible] مسهل [illegible]
علی التوالی مکرر شود و از مقدار آن روز بروز بتدریج بکاهند
[illegible] خوب نتیجه بخشیده است علاوه بر اینها [illegible] استعمال [illegible]
و مشروبات قلیائی که ملین باشند تجویز نمایند اگر احتقان کبدی
با سرفه‌های دق و تاروح همراه باشد اسهال [illegible] نموده و در
موقع کم حجامت با شرط با شمع [illegible] اسهال [illegible]
بالاخره اگر مرض حالت مزمن پیدا کند حرارت [illegible]
و ملایمات [illegible] ظاهر شود در نقطه کبد وارد و اضمحلال [illegible]
مجاهدت کرده یا دو دانه زالو بیندازند مسهلهای مکرر [illegible]
و شیر مخلوط با آب [illegible] کنند در صورتیکه غذا [illegible]
ترکیبات [illegible] و نواحی [illegible] (**امراض گوش**)

(امراض گوش)

تو دیق ضد نزله گوش ـ استات پلمب متبلور ۰،۵ سانتی گرم
[illegible] گرم گلاب ۳۰ گرم [illegible] در نزله حاد و [illegible]
و جمع از استعمال لوسیونی باشد و فقط ترشح باقی باشد در
گوش تزریق کنند ـ دوای ضد التهاب گوش
[illegible] مرفین ۰،۰۲ سانتی گرم روغن بادام شیرین ۳۰ گرم
[illegible]

[illegible] و در هر لیس جاد [illegible] هر [illegible] ساعت به هر ساعت [illegible] مطبوع
کوکنار در گوش [illegible] نمایند بعد یک تکه کوچک پنبه را آلوده
به روغن مرفین و اسانس [illegible] در گوش جای دهند [illegible]
[illegible] باشد [illegible] تجویز نمایند اگر وضع شده به [illegible]
گوش را با روغن [illegible] افیون دار [illegible] کنند و ضماد [illegible]
به بیندازند التهاب گوش در صورتیکه مزمن گردد عملی است صعب
[illegible] گوش یا ورم گوش مزمن گردیده و در تداوی مرض این مرض
(حبوب مسهله) صبر سقوطری ۱ گرم سقمونیا ۱ گرم
[illegible] ۱ گرم [illegible] ۱۵ حب سازند هر روز ۲ گرم
[illegible] استعمال [illegible] هفته
۳ مرتبه [illegible] شام میل کنند [illegible] حبه از مریض
[illegible] بیندازند (محلول قابض)
[illegible] ۱۰ سانتی گرم گلیسرین خالص ۱۰ گرم را
[illegible] آلوده [illegible] محلول باشد [illegible]
[illegible] التیام یابد علاوه باید [illegible]
[illegible] کنند این [illegible]
و نیز [illegible] (مرض [illegible]) امراض [illegible]
حبوب ضد امراض [illegible] اتساع [illegible]
[illegible] گرم
گرد [illegible] ۲۰ سانتی گرم استات [illegible] ۱۰ سانتی گرم

توتیات داموغالب کلرام لعاب صمغ عربی یا قدر کافی ۲۰۰ حب نموده روزی دو تا شش دانه بعد کننده قرص البیا با آرسنیک برای الت اخراج نفث

[حرف با اردم]

واداعات تهوع سینه نیز مجوز است ابادسرخ ابلوکشت مسهل و مقو (م)
اطیمون ۱۵ سانتیگرم سولفات سود ۱۰ گرم الکوهشت گوسالم
با انوسقند ۱۵۰۰ گرم در باد سرخ صورت ساعت به ساعت یک فنجان
محلول ضد باد سرخ اسیدبولفوریک ۶۰ گرم کافور ۳۰ گرم
حل نموده این محلول را با قلم مو روی تمام سطح باد سرخ بمالند

[(برفک)]

برفک (علاج) دهن کودک صد برفک برای آن بود ۶ گرم
تعفن مرطبی ۵ گرم شربت توت ۶۰ گرم حل کرده روز چند مرتبه
قلم مو را الوده باین مخلوط کرده و به قسمتهای دهان بمالند اگر
این دوا کفایت نکرد از محلول نترات جوهر استعمال جویند عرض
قا بضه دم کرده برگرد مریم گلی تعفن کافور ۸ گرم [illegible]
مخلوط کرده [illegible] تزریق زیبق دوده دهان [illegible]
غرغره ضد برفک) تعفن مرکی تعفن [illegible] کافور [illegible] گرم
عسل ۳۰ گرم ماءالعسل مخلوط نا [illegible] در دهن [illegible]

[(بواسیر)]

بواسیر حقنه ضد بواسیر عصاره جوزالقی ۱۰ سانتیگرم
است ۱ گرم حل کرده دکتر ساحیل در پنج نفر مبتلا به بواسیر
این محلول را بعد از هر قدم [illegible] مستقیم تزریق
کرده و هر پنج نفر علاج شده اند صوم ضد بواسیر

۱۷ / ۱ / ۱۳ قطایع

[illegible] ۲ گرم عصاره آتیانا ۶۰ گرم لودانوم سیدنام
عصاره بلادون ملکه ۵۰ سانتیگرم [illegible] ۳۰ گرم مرهم ساخته صبح [illegible] ابواسیر
بواسیر را چرب کنند ضماد بموضع وجع انداخته و هر روز صبح در آب گرم
بنشیند (مرهم مسکن) عصاره بنزالنبح ۲ گرم عصاره بلادون ۲ گرم
روغن بوبولوم ۳۰ گرم مرهم ساخته در بواسیر متورم و [illegible]
(شیاف ضد بواسیر) [illegible] کاکائو و [illegible]

[(بول الدم)]

[illegible] مخلوط کرده و شیاف بسازند
این شیافها جهت درد بواسیر بسیار نافع است بول الدم
(حبوب ضد بول الدم) جوهر مصروق ۱ گرم جوهر مازو ۳۰ سانتیگرم
[illegible] ده حب کنند در بول الدم روزی پنج دانه

[۱۵ سانتیگرم]

[illegible] و تب دیگر [illegible] در معالجه نموده [illegible]
[illegible] شربت ضد بول الدم عصاره چوب
جوهر مازو ۲ گرم آب مقطر ۱۸۰ گرم شربت قند ۳۰ گرم
شربت ساخته جهت رفع بول الدم شبانه روزی چند قاشق [illegible]
[illegible] بشکل [illegible] و [illegible]

[(بی اشتهائی)]

(بی اشتهائی) نقوع مشهی [illegible] ۶ گرم
[illegible] ۶ گرم آب ۲۵۰ گرم تا به روز نصف فنجان روزی ۲
تا ۳ فنجان [illegible] بعد از غذا جهت اشتها آوردن مصرف کنند
[illegible] دوا [illegible] روز یک ساعت پیش از غذا
[illegible] عصاره [illegible] عصاره
[illegible] معجون ضد بی اشتهائی

تنقیع جنطیانا تنقیع جلال نارنج ملک ۱۰ گرم تنقیع بادیان
تنقیع [illegible] ۳۰ گرم عصاره افتاح ۱۰ گرم اب مقطر ۲۵ گرم
مخلوط کرده صاف نموده [illegible] دقیقه قبل از غذا میل کنند

حبوب [illegible] عصاره الکلی نواموک ۰.۳ سانتیگرم
عصاره جنطیانا ۲ گرم صمغ عربی بقدر کافی حب ساخته [illegible]
مسلولین که اشتها ندارند [illegible] قبل از غذا [illegible]

شربت [illegible]) عصاره پوست [illegible] ۲ گرم
تنقیع الکلی نواموک ۵ قطره شراب [illegible] ۲۵۰ گرم
شربت جلال نارنج [illegible] قبل از غذا جهة اشتها آورده
[illegible] حقنه [illegible]
نواموک [illegible] گرم [illegible] گرم [illegible]
مخلوط کرده [illegible] ۲۰ [illegible] گرم [illegible]
رفع [illegible] اشتها [illegible] قبل از غذا [illegible] است
قبل از شروع [illegible] معروف [illegible] تمام شد

(بی خوابی) (بی خوابی) (امالۀ کلرال)

زرده تخم مرغ عدد شیر ۱۵۰ تا ۲۰۰ گرم این محلول
[illegible] بی خوابی [illegible] حبوب [illegible]
[illegible] ۴ گرم [illegible] لعاب صمغ عربی
[illegible] بی خوابی [illegible]
[illegible] (شربت کلرال)
[illegible] کلرال ۵ گرم اب مقطر ۱۵۰ گرم شربت [illegible] ۵۰ گرم

شربت ساده [illegible] قاشق [illegible] خواب [illegible] بود
(بور بورات [illegible])
بودیوره توفالوی) شربت اهن
[illegible] ۴ تا ۸ گرم اسید [illegible] ۳۰ سانتی گرم
اب مقطر ۱۰ گرم عطر [illegible] ۳ گرم شربت [illegible] ۳۰ گرم
شربت ساده [illegible] پیچش [illegible] (پیچش عضو)
[illegible] ۱ گرم [illegible] گرم [illegible] ۶ گرم
الکل [illegible] ۱۲۰ گرم [illegible] این محلول [illegible]
[illegible]
[illegible] (تب مهمی) برای کم کردن درجه حرارت (حرف التاء)
[illegible] ۱ گرم تنقیع افیون [illegible] ۶ گرم
اب مقطر ۲۰۰ گرم حل کرده [illegible]
[illegible] چهار قاشق [illegible] (شربت [illegible])
[illegible] ۲۵ [illegible] ۲۵ گرم
عطر [illegible] ۲ گرم اب مقطر ۱۲۰ گرم [illegible]
[illegible] تنقیه [illegible] (تنقیه [illegible])
[illegible] ۳۰ گرم [illegible] سانتی گرم
[illegible]
[illegible]

تجال دائوئی) (مرهم ضد بجال دائوئی)

ترجمه عفی ۱۰۲ گرم پیه ۳۰۰ گرم مرهمی ساخته صبح و شام تمریخ

بعلاوه شربت بیدار و جوشانده و روغن های واقعه به مقویه معین نمایند

(مرهم مسکی) پیه تازه ۱۰ گرم کافور ۵ گرم کوکو و صمغ ۵ گرم

مرهمی ساخته صبح و شام در این طبر یا زیر و بیمار داشتروی استعمال نمایند

(تبول بیاض الیفنی) معجون مقوی لعوق بادام [illegible]

۶۰ گرم تعفنی ذو اریح ۸ قطره مخلوط کرده در روز کلیه بیاض البیضی مخلوط

العیفی [illegible] روزی چند قاشق میل نمایند ا شربت ضد تبول بیاض ...

اب [illegible] ۶۰ گرم سکنجبین ۱۰ گرم تعفنی ذو [illegible] شربت

مخلوط کرده [illegible] چای خوری [illegible] باید

قطره [illegible] بمالیده و هفته یک بار [illegible] نمایند

شربت مقوی جوهر [illegible] ۲۵۰ سانتی گرم [illegible]

جلاب [illegible] ۱۲ گرم [illegible] تبول بیاض البیضی که استعمال

[illegible] روزی چند قاشق میل کنند (ترشح شیر)

(حبوب ضد ترشح شیر) استاد جو بود مسحوق ۱۰ گرم

کافور ۵ گرم [illegible] ۳ گرم [illegible] بقدر کافی

۶۰ حب ساخته برای [illegible] آوردن هر صبح و شام [illegible] بخورد

و غذا کم بخورند و بمالید سر جهت خشک کردن شیر

جوهر بودنه

جوهر بودنه ۶ گرم روغن کمک ۱۰ گرم جوهر لیمو آبی ۶ گرم

کافور ۳ گرم با هم ترتیب داده جهت خشک کردن شیر پستان بمالند

(تسنین دندان در آوردن) (مضمضه برای دو عقد)

زعفران مسحوق ۵۰ سانتی گرم برات جو بود مسحوق ۱ گرم

تعفنی [illegible] ۱۰ قطره گلیسیره نشاسته ۱۰ گرم جهت رفع

اوجاع شدیده که وقت بیرون آمدن دندانهای عقد

حادث شود چندین دفعه بمالند (تشنجات)

(معجون ضد تشنج) [illegible] ۱۵ گرم جوهر [illegible] معطر ۱۵ گرم

استاد [illegible] ۳۰ سانتی گرم مسحوق کافور ۶ گرم مخلوط

نمایند برای رفع تشنج یک قاشق چای خوری از این معجون را

دائم [illegible] بخورد (حبوب ضد تشنج)

حنظل [illegible] مسحوق ۳۰ سانتی گرم سنبل الطیب مسحوق ۱۰ گرم

[illegible] ۵ گرم [illegible] سنبل الطیب بقدر کافی ۶ حب

ساخته روزی سه دانه جهت رفع تشنج بخورد حبوب)

(ضد تشنج و ضد وجع [illegible]) [illegible] سنبل الطیب ۱ گرم

انقوزه [illegible] حنظل [illegible] ۸ [illegible]

روزی ۳ حب صبح ظهر و غروب بخورد بعد ده روز [illegible]
تا [illegible] [illegible] دارا [illegible] ذراریح [illegible] جاری [illegible]
هر باشند علاج کنند اگر مریض قوی الدم باشد وقت شروع به غذا
ترکیبات آهن تجویز فرمایند (شربت مسکن و ضد تشنج)
آب [illegible] ۱۲۰ گرم [illegible] ۱۰ قطره [illegible] گرم
شربت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
(تعفن نفس) غرغره کلرات [illegible] [illegible] ۸ گرم
آب ۵۰ [illegible] [illegible] نموده و دهان [illegible] ۳۰ گرم
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
تقشرات [illegible] [illegible] گرم [illegible] گرم [illegible]
[illegible] روزی چند مرتبه تقشرات [illegible] [illegible]
[illegible] ۴۰ گرم [illegible] ۴۰ گرم [illegible] ۱۶ گرم مخلوط نموده
[illegible] تقشرات [illegible] [illegible] توبرکولو [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ۳۰ تا ۴۰ [illegible] گرم قند [illegible] [illegible] گرم
مخلوط نموده [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] روغن ماهی [illegible]
[illegible] تجویز [illegible] توبرها [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ۳۰۰ گرم گلیسرین ۴۰ گرم

مخلوط [illegible]

(تعفن نفس)

تقشرات

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] مرکب)
روغن خاکستری ۱۲ گرم موم زرد [illegible] گرم روغن زیتون [illegible] گرم کافور ۲ گرم
موم را در روغن زیتون ذوب نموده قریب سرد شدن کافور و
روغن خاکستری را افزوده مخلوط نموده جهت تومرها [illegible] [illegible]
(تومرهای [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ۴ گرم
[illegible] ۵۰ گرم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
(۲ شمع فتیله) روغن زیتون ۱۲۰ گرم مرداسنگ ۱۲۰ گرم
موم ۳۰ گرم اسید فنیک متبلور ۲ گرم این شمع [illegible]
آب [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] در جروح
(قطران گلیسرینی) قطران ۱۰۰ گرم زرده تخم مرغ ۱۰۰ گرم
گلیسرین ۳۰۰ گرم مخلوط نموده این ترکیب [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] اضافه کرده در جروح [illegible]
و قروح [illegible] [illegible] (روغن اسید فنیک دار)
روغن زیتون ۱۰۰ گرم اسید فنیک متبلور ۳ گرم حل نموده جهت
رفع عفونت جروح [illegible] [illegible] آلوده محلول فوق نموده [illegible]
قرار دهند غسول ضد جروح اسید [illegible] ۳ گرم
الکل ۴۰ گرم جوش [illegible] [illegible] ۴۰۰ گرم [illegible] [illegible]
جهت شستن جروح [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ضد عفونی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(۲ جراحت)

مخلوط کرده جزو [illegible] به هفته از قبیل [illegible] بسته [illegible]

از این کرده باشد جرب (روغن ضد جرب)

(جرب)

[illegible] ۲۰۰ گرم روغن زیتون ۸ گرم مخلوط کنند [illegible]

مبتلا به جرب [illegible] حمام رفته و بعد بدن را با روغن فوق چرب [illegible]

(ایضا روغن [illegible] جرب) اسید فنیک [illegible] ۳ گرم روغن زیتون ۲۰۰ گرم

در [illegible] استعمال [illegible] مبتلا به جرب [illegible] ([illegible] ضد جرب)

[illegible] ۳۲ گرم [illegible] ۱۶ گرم [illegible] ۲۰ گرم

[illegible] جرب [illegible] حمام رود

([illegible] ضد جرب) [illegible] ۹ گرم [illegible]

[illegible] گرم روغن [illegible] گرم [illegible] ۲۴ گرم

[illegible]

[illegible] است

(جنون خمری)

(جنون خمری) [illegible] استعمال [illegible] جنون خمری [illegible] در جنون [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(شربت ضد جنون خمری) [illegible] گرم

[illegible] گرم [illegible] گرم [illegible] ۱۰۰ گرم

[illegible]

[illegible] شربت [illegible] اشخاص [illegible]

[illegible] شربت [illegible]

(حبس الطمث)

اسید [illegible] حبس الطمث (حبوب ضد حبس الطمث)

[illegible] گرم [illegible]

[illegible] ۱۰ حب [illegible] روز [illegible]

[illegible]

[illegible]

(ایضا حبوب ضد [illegible]) [illegible] گرم [illegible]

[illegible]

[illegible]

(ایضا حبوب [illegible]) [illegible]

[illegible] روز [illegible]

[illegible] (ایضا حبوب [illegible])

[illegible]

[illegible] حب [illegible] روز [illegible]

[illegible]

حبس الطمث [illegible]

[illegible] ([illegible] ضد حبس الطمث) [illegible] گرم

[illegible] گرم [illegible] گرم [illegible]

مخلوط کرده [illegible] حبس الطمث [illegible]

حلکه

روزی سه قاشق چای خوری بدهند **حلکه** (روغن ضد حلکه)

با رافت ۳۰۰ گرم گلیسیرین ۳۰ گرم روغن بادام شیرین ۱۰ گرم

روغن [illegible] داده و حلکه مقعد استعمال نمایند **غسول ضد حلکه** (حلکه مقعد)

اب اهک ۱۰ گرم سرکه معطر ۵ گرم اب ۲۰۰ گرم مخلوط نمود

بجهت حلکه فرج و جلد روزی سه مرتبه غسول نمایند و پس از هر غسول جلد را

خشک کرده از [illegible] [illegible] آنرا [illegible] حمام زیاد دفعه

و از مشروبات الکلی احتراز نمایند **غسول ضد حلکه**

برات [illegible] ۱۰ گرم [illegible] ۱۰۰ گرم [illegible] گرم [illegible]

[illegible] ۲۰ گرم حل کرده بجهت حلکه فرج روزی [illegible] این غسول [illegible] (حلکه فرج)

در خارج [illegible] [illegible] **غسول** [illegible]

برات [illegible] ۵ تا ۱۰ گرم الکل [illegible] ۲۰ گرم اب مقطر (۵۰۰)

حل کرده بجهت [illegible] رفع خارش [illegible] نمایند **حموضت معده** (حموضت معده)

[illegible] ضد حموضت معده [illegible] ۴ گرم

[illegible] ۱۰ گرم [illegible] بقدر [illegible] [illegible]

[illegible] معده [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] قبل از طعام

[illegible] (شربت ضد حموضت معده)

[illegible] ۹۰ سانتی گرم اب مقطر ۲۰۰ گرم

[illegible] ۳۰ گرم شربت [illegible] ۲۰۰ گرم مخلوط [illegible]

بجهت رفع حموضت معده [illegible] [illegible]

(ادامه [illegible])

(از ضد حموضت معده) [illegible] ۲۵ تا ۵۰ سانتی گرم

[illegible] ۱۰ سانتی گرم [illegible] ۳ سانتی گرم مخلوط کرده [illegible]

به [illegible] [illegible] **خنازیر** (خنازیر)

[illegible] ۵۰ سانتی گرم [illegible] ۲ گرم [illegible] ۲ گرم

اب مقطر ۳۰۰ گرم حل کرده [illegible] خنازیر [illegible] قطره

[illegible] [illegible]

(غسول ضد خنازیر) [illegible] ۱ تا ۵ گرم اب مقطر ۲۰۰ گرم

مخلوط کرده [illegible] خنازیر [illegible] غذا [illegible]

[illegible] **خنازیر** [illegible]

[illegible] ۶۰

[illegible] ۳ تا [illegible]

[illegible]

(مرهم [illegible]) [illegible] گرم [illegible] ۲ گرم

[illegible] ۱۰ قطره [illegible] ۳۰۰ گرم [illegible]

[illegible] خنازیر [illegible]

[illegible] ۳۰ گرم [illegible]

[illegible] خنازیر [illegible] (شربت [illegible])

[illegible] ۲ گرم [illegible] گرم

[illegible] ۱۵ گرم [illegible]

[illegible] خنازیر [illegible]

(خناق سینه) لیکور هفمن

اطفال باید مقدار مواد مؤثره را بر حسب سن کم کرد (ضد خناق دوی اسانس) شربت [illegible] ۲۵۰ گرم [illegible] ۴۰ سانتی‌گرم یداور دو پطاسیوم [illegible]

[illegible] ۱۰ گرم در سوء مزاج خفقانی زیر روزی دو یا سه قاشق چای‌خوری میل کنند غذا را از نه و گردش در صحرا و ورزش نیز مخصوصاً نافع است

(شراب ید اوره) یداور دو پطاسیوم ۵ گرم شراب سفید ۶۰۰ گرام حل کرده در خفقان زیری [illegible] روزی یک قاشق بزرگ [illegible]

(خناق سینه) مایع ضد تشنجی لیکور هفمن

تعفین اتر سفید الطیب تعفین در بیمار تعفین [illegible] ملک ۵۰ گرم مخلوط کرده در وقت حمله خناق سینه ۱۰ تا ۲۰ قطره چند دقیقه یا چند [illegible] حمله خود تکرار کنند و در حملات طولانی [illegible] شود و موضع درد [illegible] تحت جلدی از اطر [illegible] در خناق سینه که مربوط به [illegible] و ظن است از تجارب دکتر برون [illegible] معلوم می‌شود که استنشاق چند قطره [illegible] در ابتدای حملات بسیار مفید بوده در [illegible] از [illegible] استنشاقات [illegible]

حبوب ضد خناق سینه [illegible] ۲ گرم اسید ارسنیو ۲ سم الفار ۳ [illegible] گرم عصاره [illegible] به قدر کافی ۳۰ حب سازند اشخاص مبتلا به خناق سینه جهت تقویت اند [illegible] حملات روزی ۲ تا ۴ دانه میل نمایند

علاج خناق سینه

(علاج خناق سینه) جهت رفع حمله خناق سینه در زیر جلد ناحیه قدام قلب یا اطراف آن ۱۰ قطره از محلول سولفات دو مرفین که یک را در [illegible] حل شده باشد تزریق کرده در صورتی که مرض تخفیف نیافت [illegible] تزریق دوباره [illegible] نماید مرفین جمع را استفراغ کرده و تنفس [illegible]

جهت [illegible] ابتدا مریض [illegible] زیبق التجویز کننده

(حروف الدال) داء الذق

مسهلات [illegible] ۲ تا ۳ گرم [illegible] ۱۵ [illegible] گرم لعاب کتیرا به قدر مخلوط کرده [illegible] (داء الذق) [illegible] داء الذق داروی شکنه ۴۰ سانتی‌گرم پیه ۳۰ گرم داروی شکنه را در کمی آب حل کرده و با پیه مخلوط ساز [illegible] به توسط [illegible] بسته تا [illegible] جمع [illegible] با مرهم [illegible] کننده

(داء الرقص)

(محلول ضد داء الذق) سولفات [illegible] ۱ تا ۲ گرم آب ۶۰ گرم حل کرده در داء الذق عمل نمایند (داء الرقص) عصاره بزر البنج ۲ گرم والریانات دو زنک ۲ گرم سونیترات دو بیسموت ۶ گرم ۴۰ حب سازند جهت علاج داء الرقص و اوجاع عصبانیه روزی ۲ یا ۴ حب میل کنند (ایضاً حبوب ضد داء الرقص) [illegible] گرم عصاره بزر البنج ۶۰ سانتی‌گرم عصاره بلادن ۴۰ [illegible] عصاره [illegible] ۵ گرم [illegible] ۱۲ حب [illegible] در داء الرقص روزی یک تا [illegible] دانه میل کنند (نسخه دیگر) [illegible] ۵ گرم عصاره سنبل الطیب ۵ گرم [illegible] گرم [illegible] ۳ گرم عصاره بلادن ۴۰ سانتی‌گرم

الرقص

۸۰ سی‌سی کفتنه یکی صبح و یکی شام برای داء الرقص تجویز کنند شربت (ضد [illegible])

ارسنیات خوراکی ۱ میلی گرم جلاب [illegible] ۱۲۵ گرم حل نموده

در داء الرقص چهار ساعت ۳ قاشق بنوشند بتدریج میتوان

مقدار ارسنیات را زیاد کرد تا روزی یک صد گرم برسد

(داء الشیب [illegible] داء الشیب ورم مفصلی [illegible] تجویز شود

گلیسرین خالص ۳۰ گرم اب [illegible] ۵۰۰ گرم مخلوط ساخته [illegible]

داء الشیب ورم مفصلی حول [illegible] [illegible] [illegible] (سام [illegible])

پنبه روی ۴ تا ۸ گرم کافور ۲ تا ۴ گرم [illegible] ۳۰ گرم مخلوط

کرده بجهت رفع [illegible] داء الشیب [illegible] [illegible] ۱۵ گرم

روی جلد [illegible] (ضد الحس) [illegible]

گلیسرین ۲۵ گرم کلات ۱۰ گرم اب [illegible] مخلوط

کرده روزی چند دفعه هر مرتبه یک ساعت [illegible] محلول

نگاه دارند در خواص این محلول [illegible]

محلول [illegible] [illegible] [illegible]

(معجون [illegible]) ارسنیات [illegible]

اب مقطر ۲۰۰ گرم حل کرده [illegible] میتلا [illegible]

قاشق چای‌خوری صبح [illegible] قبل از [illegible]

تا ۲۰ روز محلول ارسنیک [illegible] [illegible] پس از آن

۴ تا [illegible] [illegible] [illegible]

که در این مرض [illegible] [illegible] است [illegible]

[illegible] و الکلیات [illegible] کنند دوای [illegible]

(داء [illegible]) (در [illegible])

درم جلدی

درم جلدی (تعفن [illegible]) ۱۰ گرم اسید [illegible] ۵۰ گرم

[illegible] ۵ گرم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(دولاب) [illegible] حبوب ملین و [illegible] (دولاب)

صبر زرد [illegible] [illegible] [illegible] یک گرم

[illegible] ۳ گرم ۶۰ حب نموده [illegible] مبتلا به [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] غذا خوردن [illegible] ۳ حب [illegible]

[illegible] در صحرا و اغذیه مقویه [illegible] شربت [illegible] (دوک)

گلیسرین خالص ۲۰ تا ۳۰ گرم اب مقطر ۴۴ گرم اسید [illegible]

یا [illegible] ۵ گرم حل نموده [illegible] روز [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ماه [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(دیفتیری غشاء کاذب) (دیفتیری غشاء کاذب) [illegible] (ضد دیفتیری)

اسید [illegible] گرم [illegible] ۲۵ گرم گلیسرین خالص ۱۵ گرم

[illegible] [illegible] [illegible] محلول فوق هر ۳ ساعت [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ساعت [illegible] غشاء کاذب [illegible]

(تفوخ [illegible] دیفتیری) [illegible] غشاء کاذب در عمق

گلو [illegible] [illegible] [illegible] غشاء

کاذب [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] غشاء [illegible] [illegible]

دیفتیری [illegible] [illegible] [illegible] شربت

حرف الذال
ذات الجنب

(شربت ضد سرفه [illegible] خشخاش کاذب) [illegible] ۱۲ گرم
شربت بالا [illegible] اب مقطر ۲۰ گرم شربت قند ۱۰۰ گرم شربت [illegible]
با اطفال [illegible] ساله به تدریج قاشق قاشق [illegible] در
مرض [illegible] تحمل [illegible] را [illegible]
[illegible] شود [illegible]
ایضا شربت ضد [illegible] سیلیک [illegible] گرم
[illegible] ۵۰ گرم [illegible] ۲۵ گرم
[illegible] اطفال [illegible] قاشق چای
خوری [illegible] و نیز [illegible]
[illegible] ذات الجنب) مایع [illegible] مفقط
۱۰ گرم [illegible] ۱۵ گرم کافور ۳۰ گرم الکل [illegible]
به ترتیب [illegible] کافور را در الکل حل کرده [illegible]
[illegible] استعمال کنند در ذات الجنب
[illegible] موضع [illegible]
[illegible] ۳ تا ۴ گرم [illegible] ۲ قطره [illegible]
مخلوط کرده [illegible]
[illegible] ذات الجنب [illegible]
[illegible] ذات الجنب [illegible]
([illegible]) [illegible] ۲۰ تا ۳۰ گرم
[illegible] ۱۵ گرم اب ۱۰۰ گرم [illegible]
[illegible] ذات الریه

(ذات الریه)

ذات الریه) معجون معرق و مخرج نفث [illegible] گرم
[illegible] ۱۵ گرم [illegible] ۱۳ گرم مخلوط کرده [illegible]
[illegible] ذات الریه و ورم [illegible] بعنوان معرق
و مخرج نفث [illegible] شربت الکلی الکل ۵۰ [illegible] ۵۰ گرم
اب [illegible] ۵۰ گرم شربت [illegible] ۵۰ گرم مخلوط کرده [illegible]
در ذات الریه ضعف و سایر [illegible] همراه [illegible]
قاشق چای خوری [illegible] شربت [illegible] ذات الریه) [illegible]
[illegible] ۱۲ گرم [illegible] ۱۰ تا ۱۵
[illegible] ۴۵ گرم [illegible] در ذات الریه [illegible] ساعت
[illegible] قاشق [illegible] (شربت مقوی) اب [illegible] ۹۰ گرم
[illegible] ۳۰۰ گرم
[illegible] ۳۰ گرم [illegible] گرم [illegible]
[illegible] در ذات الریه ضعف [illegible] قاشق [illegible]
(سفوف [illegible] نفث) [illegible] ۱۵ [illegible] گرم کافور [illegible] گرم
[illegible] مخلوط کرده ۱۲ [illegible]
(ذو سنطاریا)
[illegible] ذو سنطاریا)
[illegible] ذو سنطاریا) [illegible] گرم
[illegible] ۲۰ گرم [illegible]
در ذو سنطاریا [illegible] تغییر [illegible]
[illegible]
(اما [illegible] ذو سنطاریا) [illegible] ۲ گرم
[illegible] گرم [illegible]
روزی [illegible]
[illegible] فرود

(امالهٔ حنک در حق اطفال) اسید سالیسیلیک [illegible] آب مقطر ۳۰ گرم

[illegible]

روزی پنج [illegible] دفعه [illegible]

[illegible] (شربت [illegible])

[illegible] ۳ گرم [illegible] عطر [illegible] ۱۲ گرم

[illegible] ۲۵ گرم [illegible]

[illegible] (دقت حوت (حبوب اطفال)

(حرف الواو)

(وقت خون)

عصارهٔ [illegible] ۳۰ گرم [illegible]

[illegible] روزی [illegible]

(لبان و شراب [illegible] معجون جهت دقت)

[illegible] ۵ گرم [illegible] ۱۰ تا ۲۰ گرم

شربت [illegible] ۲۵ گرم [illegible]

[illegible]

[illegible] (ضعف دقت [illegible]) [illegible] ۱۵ گرم

[illegible] ۴ گرم [illegible]

[illegible]

[illegible] شربت [illegible] دقت خون

عصارهٔ [illegible] ۱۵ گرم [illegible]

طرطرات [illegible] ۱۰ گرم [illegible]

[illegible] ۲۰ گرم [illegible]

[illegible] وقت [illegible]

نعوذ بالله [illegible]

(سفوف [illegible]) کربنات [illegible] ۲۵ گرم [illegible] سفیدالطیب ۱۰ گرم

مخلوط کرده [illegible] دو وقت [illegible]

(حل [illegible] رمد)

[illegible] روزی یک تا پنج [illegible] (فصل

(قطور [illegible]) عصارهٔ [illegible] ۲۵ سانتیگرم

[illegible] ۵۰ گرم [illegible]

[illegible]

در چشم [illegible] (قطور [illegible]) [illegible] ۳ سانتیگرم

گلاب ۹ گرم [illegible] ۲ گرم [illegible]

(ا[illegible] با قروح [illegible])

صاف [illegible] با قروح [illegible]

در چشم [illegible] (سبل [illegible]) اسید [illegible] سالیسیلیک [illegible] گرم

[illegible] ۱۵ سانتیگرم آب مقطر ۵۰ گرم [illegible]

(رمد [illegible]) (رمد الولادة)

با آن آلوده [illegible] الولادة [illegible]

[illegible]

(قطور [illegible]) [illegible] ۱ گرم آب مقطر ۱۰

[illegible] چشم

[illegible] چشم [illegible]

در ۲۵ [illegible] آب مقطر [illegible] (قطور [illegible])

عصارهٔ [illegible] افیون ۲۵ سانتیگرم [illegible] ۳۰ سانتیگرم [illegible] ۱۴ گرم

[illegible]

در چشم [illegible]

([illegible]) عصارهٔ [illegible] ۱۲۵ گرم

[illegible] ۵۰ گرم مخلوط کرده با این مرهم [illegible] و شقیقه‌ها

جهت کشف و صمیم شدن استخوان) مایع ویلات

[illegible] ۱۰۰ گرم [illegible] ۱۰ گرم [illegible] ۱۰ گرم

[illegible] ۵ گرم حل کرده این محلول [illegible]

در وقت استعمال [illegible] جهت [illegible] استخوان

[illegible]

دندان‌ها [illegible] ۵۰ گرم حل کرده

[illegible]

[illegible]

[illegible] مایع جهت دندان) کافور مسحوق ۱۰ گرم

[illegible] ۱۵ گرم [illegible] ۳۰۰ گرم [illegible] ۶۰ گرم

[illegible] ۲ گرم [illegible]

[illegible] این مایع جهت [illegible] دندان

روشنکیها سفوف جهت [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

زکام) استعمال کالیمتوس [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] زکام [illegible]

[illegible] مایع [illegible] زکام

[illegible] ۲۰ گرم [illegible]

[illegible] ۳۰ گرم حل کرده [illegible]

انف بالنده کردن زکام [illegible] ۱۰ گرم

[illegible] ۲۴ گرم مخلوط کرده

[illegible] زکام [illegible]

سفوف فوق [illegible] زکام منقطع

[illegible] زکام منقطع) [illegible] ۵ گرم

[illegible] ۵ گرم حل کرده [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ملح [illegible] سفوف [illegible] زکام [illegible] ۶۰ گرم

کافور مسحوق ۶۰ گرم [illegible] ۱۸ گرم مخلوط کرده

[illegible]

این سفوف [illegible] ۵ گرم

[illegible] ۳۰۰ گرم مخلوط کرده [illegible]

[illegible] سفوف [illegible] ۳ [illegible]

مخلوط کرده [illegible]

فوق [illegible]

[illegible]

(سبل) سبل قطوره (سبل) اسانس جوهر تربانتین ۶ گرم روغن زیتون حرکت داده مخلوط سازند در سبل و نیک قطره در چشم بچکانند

(سرخجه) سرخجه) شربت مسجع بنفشه) الکسید عنبرانتموان ۰،۵ گرم شربت زیتون ۱۰ گرم جلاب صمغ ۶۰ گرم در دو روز مصرف کنید پس از آن سرخجه حادث شود در ساعت به حرارت متفاوت به صورت شربت صمغی استعمال دارد بفاصله ۳ تا ۴ گرم تعفنی دار چینی ۴ گرم جلاب صمغ ۱۲۰ گرم شربت ساخته در اصفهانی مبتلی به سرخجه و قلیکه بشود اسهالت خارج میشود در اثنا به روز بهتر رفع بحران شده

(سرطان) سرطان (داغ با کلر در جرار زنک مرکب) کلرور دو زنک ۱۲ گرم کلرور دو انتموان ۵ گرم آردن شسته ۵۵ گرم گلیسرین بقدر کافی جهت بر طرف ساختن تومور سرطانی از این روغن بمالند (حب شوکران) کردم شوکران ۲ گرم اصل سوس بقدر کفاف ۵۰ حب نموده آنجا صنعیکه دارای تومور سرطانی هستند و جای عمر پیری نیستند یک حب صبح یک حب عصر بخورد

(سرمازدگی) سرمازدگی ها (قرصه) بعد کف ها را که دو ادر کمی آب جوش نده بعدا آنها را با قیچی خورد کرده ضمادی تهیه داده روی سرمازدگیهای قرمه اشخاص ضعفا زبری ببندند اربند اصلاح دست و مزاج را بتوسط روغن های و ترکیبات آهن و تونیک کنید

(و دفع جهت سرمازدگی) صابون طبی ۱۰ گرم گلیسرین ۱۰ گرم عصاره افیون ۲ گرم عصاره را با آب گرم مخلوط نموده شب انگشتها تکیه از سرما قرمز شده و ورم کرده چرب کنند

(مرهم ضد سرمازدگی مجرح) کلرور دو جرار ۲ گرم مرات هم سوده ۲ گرم پیه تازه ۳۰۰ کلرور دو کو

کلرور دو جرار و سوده را در کمی آب حل کرده و با پیه مخلوط کنند صبح و شام

(سل) اعضا مریضه را چرب کنند سل تجویز روغن های به مسلولین در روی مرضی اگر روغن های به تنهائی تحمل نشود داشا کوده باید مقدار آن رم یا عرق بمقدار ثلث روغن و یک ثلث عرق یا رم خورده و حکم به بهتر این است در وقت خوردن دوا یکی به بینی نزدیک از روزی ۴ قاشق شروع کرده کم کم زیاد کنند تا به سیانه روزی ۲۰ الی رسد (روغن ماهی با کلرال) جهت رفع کلرال ۱۰ گرم متبلور روغن ماهی ۱۹۰ گرم حل کرده مسلولین شب ۵ قاشق جهت آوردن خواب بخورند (معجون طبی) گرفت ۳۰ گرم عنبر کلسینه ۴ گرم عسل سفید ۳۰ گرم مخلوط نموده در مسلولین جهت سبک کردن معده صبح ۴ الی ۵ قاشق به مسلولین (مایع ضد عرق شبها) تعفنی بلادن ۲۵ گرم عرق ۲۰ گرم مخلوط کرده در مسلولین جهت عرق مفرط که شبها میکنند با دست از مایع فوق به بدن بمالند (حب ضد سرفه) عصاره ضیوق ۱۰ سانتی گرم عصاره بلادن ۵ سانتی گرم خطمی مجروق بقدر کفاف ده حب ساخته جهت تسکین سرفه مسلولین یک یا دو دانه تجویز نمایند اگر پس از سرفه نفث هم خارج شود مقدار شربت (تلوع متفاوت) شربت تربانتین مخلوط کرده کم کم به سینه بدهند (شربت جهت رفع حرارت مسلولین) تعفنی دو زنیات ۲۰ قطره زمین معدنی ۲۵ سانتی گرم جلاب صمغ ۱۲۰ گرم شربت ساخته و قاشقی که تا نبض در مسلولین مشاهده شود (مثلا رقیقه ۱۲۰ تا ۱۳۰ ضربه)

شق قاشق [illegible] هر چند اگر رعشه نبض رفع شده او را [illegible] ترك كرده و در صورتیکه
از شدت عرق كردن مریض ضعیف شوند روزی [illegible] حب نیم نخود
[illegible] تجویز نمایند شربت ضد سیلان [illegible] شراب قرمز کهنه ۱۲۵ گرم
[illegible] ۱ گرم کنیاک کهنه ۳۰ تا ۸ گرم عصاره پوست گنه گنه
شربت [illegible] ترتیب داده هر دو ساعت نیم مثقال میل کنند ۲۰ تا ۴۰ گرم

(سلس البول)

سلس البول) حب ضد سلس البول) عصاره بلادون [illegible] سانتی گرم
کافور ۱ گرم جهت [illegible] ۱ گرم ۲ حب نموده به اطفال ۶ تا ۸ ساله
شربت حب جهت رفع سلس البول بدهند (حب ضد سلس البول) [illegible] گرم
عصاره [illegible] ۲۰ سانتی گرم [illegible] سیاه [illegible] ۳ گرم [illegible]
ترتیب [illegible] بقدر کافی ۲۰ حب ساخته روزی یک تا ۳ حب
میل کرده [illegible] و آب سرد قرار داده [illegible] از مشروبات
[illegible] امساك نمایند [illegible] ضد سلس البول [illegible]
و [illegible] ۵۰ [illegible] گرم [illegible] ۳ گرم مخلوط کرده روزی [illegible]
دفعه [illegible] تجویز نمایند سنگ مثانه [illegible]

(سنگ مثانه)

کربنات [illegible] ۳ گرم صابون طبی ۵ گرم [illegible] ۱۰ قطره
شربت [illegible] بقدر کافی ۳۰ حب نموده [illegible]
وقت ادرار کردن [illegible] روزی یک تا ۶ حب
میل کنند مشروبات [illegible] در ابتدا
[illegible] (شربت ضد سنگ مثانه)
[illegible] سانتی گرم [illegible] ۶۰ سانتی گرم
آب گازدار ۱۵۰ گرم شربت [illegible] نارنج ۵۰ گرم [illegible]
جهت [illegible] که در بول اشخاص مستعد سنگ مثانه
[illegible]

(سوء القنیه)

[illegible] میشود در شبانه روز [illegible] هر چند سوء القنیه
(شربت مقوی) عصاره [illegible] پوست گنه گنه ۱ تا ۳ گرم شراب [illegible] ۳۰۰ گرم
شربت [illegible] نارنج ۳۰۰ گرم آب مقطر ۹۰ گرم عصاره پوست گنه گنه را
در آب [illegible] کرده بعد همه را مخلوط کنند در اقسام مختلفه سوء القنیه
در وقت [illegible] (سوء الهضم) حب ضد سوء هاضمه)
عصاره صبر زرد ۴ گرم [illegible] مسحوق ۱ گرم [illegible] مسحوق ۴ گرم
عطر [illegible] ۲ قطره ۴۰ حب نموده اشخاصیکه غذا
را خوب هضم [illegible] یکی صبح و یکی شام میل فرمایند

(سوء هضم)

(ایضا حب ضد سوء هاضمه) عصاره صبر زرد مسحوق ۴ گرم [illegible]
سولفات [illegible] ۶ گرم عصاره [illegible] ۴ گرم عصاره [illegible] ۶ [illegible] گرم
مخلوط کرده ۶۰ حب نموده اشخاصیکه غذا را خوب هضم نکرده و
یبوست دارند یک صبح و یکی شام میل نمایند (شربت ضد سوء هاضمه)
[illegible] ۴ گرم آب [illegible] ۶۰ گرم آب نعناع ۴۰ گرم
شربت بهار نارنج ۳۰ گرم شربت ساخته در سوء هضم با نفخ
و آروق [illegible] از دو قاشق تا [illegible] میل کنند
شربت مسکن دم کرده [illegible] و نعناع ۱۰۰ گرم
شربت [illegible] شربت [illegible] نارنج [illegible] ۱۵ گرم مخلوط کرده در سوء
هاضمه با نفخ شربت فوق را در سه دفعه [illegible] هر دفعه بفاصله
یک ساعت میل کنند سفوف ضد سوء هضم) [illegible] سانتی گرم
[illegible] ۲۰۰ گرم [illegible] ۱۵ تا ۲۰
بدقت مخلوط کرده ۲۰ قسمت کنند در سوء هاضمه که

مستعد باسهال باشد فی الفور پیش از نهار و شام یک قسمت را دکر
یک قهوه خوری شربت ریخته مهیا کنید سوختگی روغن ضد سوختگی

در سوختگی

مهیرات چرب شو ۳ گرم گلیسرین ۱۵۰ گرم اتر کلر شده [illegible] ۳ گرم
مخلوط داده این ترکیب بدین رنگ و شفاف و خوش بو و قلیائی
باشد [illegible] کلریدریک [illegible] لیتوان لودانم قرار داد اگر
از این روغن موضع سوختگی بمالند درد را تسکین داده و مانع
از ورم شود (محلول ضد سوختگی) [illegible] نقره کافی
است [illegible] گرم محلول اشباع شده ترتیب دهید بعد پارچه را در این
محلول خیسانیده موضع سوختگی بپیچانند این عمل را [illegible]
مکرر نمایند تا حرارت و وجع برطرف شود سوزنک

در سوزنک

حب ضد سوزنک کبابه چینی مسحوق ۲۰ گرم
بلسان کپایهو ۱۰ گرم [illegible] بقدر کافی برای ۳۰
حب در سوزنک روزی ۴ تا ۶ حب بقدر ریگ
مهیا کنند (معجون ضد سوزنک) کبابه مسحوق ۶۰ گرم
بلسان کپایهو ۳۰ گرم عصاره [illegible] ۳ سانتی گرم
صمغ [illegible] بقدر کافی معجون ساخته روزی سه
دفعه هر دفعه بقدر [illegible] میان
نان گذاشته بخورد ایضاً معجون ضد سوزنک
مادام [illegible] مسحوق ۲۰ گرم [illegible] ۱۰ گرم [illegible] ۲ گرم
بلسان کپایهو ۱۲ گرم مخلوط کرده مریض روزی ۳ دفعه
هر دفعه بقدر یک فندق [illegible] انشاءالله [illegible]

۸۴۲

